

قەكۆلین / ۵

وەرگېران / ۶۵

دېدار / ۸۹

هەلبەست / ۱۱۳

كۆفارا

ل سەر تۆرپن جفاكى

www.spirez.org

Kovara Poyetika پۆيتيكا كۆفارا

[kovara_poyetika](https://www.instagram.com/kovara_poyetika)

[kovara_poyetika](https://www.twitter.com/kovara_poyetika)

[@kovarapoetica](https://www.telegram.com/@kovarapoetica)

كۆفارا پۆيتيكا

سترانا كوردی (كورمانجی): ده‌قه‌را هه‌كارییان وه‌کی نموونه / یاشار کاپلان ٦
 بیته‌ختی د ئه‌ده‌بیاتیدا کاره‌کی کرێته...!! (به‌رسقه‌ك بۆ كاك هێرش كه‌مال رێکانی) / ئیسماعیل بادی ٢٤
 سه‌که‌راتین ماتسووی و چریسکین شه‌فا تاري / فینک وه‌عد عه‌زیز ٢٧
 جزیری و (تووله‌یی) یا ل به‌ر ده‌ری یاری / لوقمان محهمه‌د ٣٤
 سه‌عدی شیرازی و په‌نگه‌دانا وی د جفاک و وێژه‌یا کوردیدا / فورات ته‌وفیق ٣٨
 دلاوه‌ری زه‌نگی (ژیان، به‌ره‌م و هه‌لبه‌ست) / ئا: پۆیتیکا ٥٠
 عه‌بدولقادری گویزه‌ره‌شی و چه‌ند هه‌لبه‌ستین نه‌به‌لافکری / سامی بنیامین رێکانی ٥٦
 بارباریا هه‌لبه‌ستی، پاول جه‌لان و مه‌قامی مرنی / عه‌بدوللا ئینجه‌کان ٦٢

د. نعيم اليافي / ئافاھیی وینه‌ی هونه‌ری د شعرا سه‌ره‌به‌ستدا / و: عارف حیو ٦٦
 ئیبراهیم مه‌حمود / فه‌گۆهاستان / و: محسن عه‌بدولپه‌حمان ٧٦
 بسم الله شەریفی / غه‌زه‌لنقیسه‌ك ژ ئه‌فغانستان / و: مه‌سعود خالد گولی ٨٠
 نه‌سیر ئه‌له‌شه‌یخ / (هه‌لبه‌ستا په‌خشانکی) ده‌سته‌لاتا ئیگه‌ریان د شعریدا و چه‌ند نموونه / و: عه‌بدولپه‌حمان بامه‌رنی ٨٤
 سیمین به‌هه‌هانی / خاتینا غه‌زه‌لان / و: سینهم چینی ٨٦
 ماسچا کالیکو / ره‌چه‌ته / و: عه‌بدوللا ئینجه‌کان ٨٨

دیدارا پۆیتیکایێ دگه‌ل هه‌لبه‌ستفان ئه‌دیبه‌ چه‌لکی / دیدار: کارزان فه‌قی ٨٩

موئه‌یه‌د ته‌یب / هه‌شت هه‌لبه‌ست ١١٤
 تیرۆژ ئامیدی / خه‌ون روژ ١١٦
 ژیر ژان ئامه‌دی / سێ هه‌لبه‌ست ١١٨
 ئه‌لند مزووری / قیژی بربین ١٢٠
 شوکری ئیسماعیل / سێ پهل و سێ گوله‌گه‌نم ١٢٢
 هیشی فازل / به‌رژه‌وه‌ندخوازین سه‌رده‌م ١٢٤
 بیوار ئه‌کره‌م / یاسا ژبیانا سه‌ره‌که‌فتی ١٢٥
 دیار عه‌بدولعه‌زیز / دیداره‌ك ل بن کولیکتین هناری ١٢٦
 دلدار محهمه‌د / ئاخینکین وه‌ریان خه‌وان ١٢٨
 بژیر گه‌نج / کیمه‌ ئه‌ز؟! ١٢٩
 که‌نعان بلیج / سیداره‌دانا ده‌می ١٣٠
 ملله‌ت محهمه‌د / که‌ریا ئاخ ١٣٢
 هه‌وار مه‌هدی مسته‌فا / هه‌لبه‌سته‌ک خو دیتی ١٣٤
 جاسم سه‌بری / داوی په‌ر ١٣٥
 بابه‌ محهمه‌د / سه‌مایا سووفیان ١٣٦

فەكۆلەن

ستارنا كوردی (كورمانجی): دەقەرا ھەکارییان ۋەکی نموونە/ یاشار کاپلان ٦

بێبەختی د ئەدەبیاتیدا کارەکی کرێتە...!! (بەرسقەك بۆ كاك ھێرش كەمال رێكانی)/ ئیسماعیل بادی ٢٤

سەكەرەتین ماتسووی و چریسکین شەفا تارێ/ فینک ۋەعد عەزیز ٢٧

جزیری و (توولەیی) سیال بەر دەری یاری/ لوقمان محەمەد ٣٤

سەعدی شیرازی و رەنگقەدانا وی د جفاک و وێژەیا کوردیدا/ فۆرات تەوفیق ٣٨

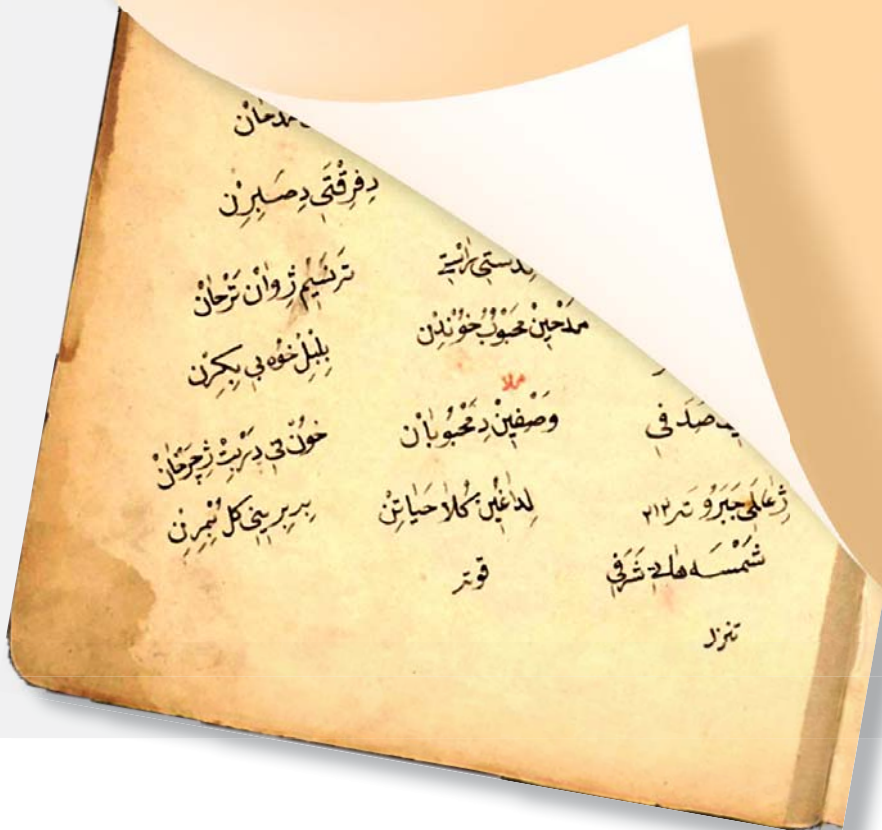
دلاوەرێ زەنگی (ژیان، بەرھەم و ھەلبەست)/ ئا: پۆیتیکا ٥٠

عەبدولقادرێ گویزەرەشی و چەند ھەلبەستین نەبەلاقیری/ سامی بنیامین رێکانی ٥٦

بارباریا ھەلبەستی، پاول جەلان و مەقامێ مرنێ/ عەبدوللا ئینجەکان ٦٢

سترانا کوردی (کورمانجی): دەقەرە هەکارییان وەکی نموونە

یاشار کاپلان^۱

تیپگۆھۆرین ژ لاتینی: پۆیتیکا

پوختە

ئەدەبیات گەلێریا دەفکی د ئەدەبیات کوردیدا
جەهەکی گرینگ دگرە. د فێ خەباتیدا ئەمێ دێ ل سەر
بابەتە کە ئەدەبیات گەلێری ”ستران“ی راوەستن. ب
ئاوایەکی گشتی زێدەتر خەباتا مە دێ سینۆرکری بیت.
ژ بو دەریخستنا گێفلێ (silûet) ئەدەبیات گەلێریا
کوردی دقێت بابەتێن ئەدەبیات گەلێری بەرێ وەکی
بەش بەش بێنە نراندن و هەر بابەتە کە ئەدەبیات
گەلێری ل دوو بەلافوون و تایبەتییێن وێ ل سەر قادا
دەقەرەکی بێنە هلبژارتن و لیکۆلینکرن. مە ژێ ب ناڤێ
”سترانا کوردی (کورمانجی): دەقەرە هەکارییان وەکی
نموونە“ دا خوەست خزمەتا زمان و ئەدەبیات کوردی
بکن.

پەیفین سەرەکی: فۆلکلۆر، ستران، هەکاری، دەنگیژ

۱. ده ستپنک

هەر جفاکه کئی ژ دهما په یدابوونه خوه پئی څه بهرهمیږن نه ده بی ټافرانده. ژ ټان بهرهمانیږن ب ده فکی و ټانویم ده رکه تی و به لافووی یی ین خودان نرخه که نه ده بی د بن بانئ نه ده بیاتا گه لیریدا هاتنه ټومارکرن. د سهری سده سالا نوژدان پئی څه نه څه مالزهمه یا زمان و چاندیا ده وله مهنده وه کی دسیلینه که جودا و سهر بخوه ژ ټالیی لیکوله ران څه هاتینه ټومارکرن، لیکولینکرن، ټافارتن و نرخاندن. نه څه دسیلینا سهر بخوه وه کی ”فولکلوره“ هاتییه بنا فکرن. نه دم دکارن څی زانستا سهر بخوه یا ل سهر چاند، زمان، نه ده بیات و که له پورا گه له کی، ب ریازین خاسی خوه خه باتی دکه ت ب کوردی وه کی ”گه لناسی“ ب ناف بکن. ژ هینگی وهره نه ده بیاتا گه لیری و گه لناسی وه کی دو دسیلینین سهر بخوه ل کپله کا هه څه خه باتی دکن.

د کوردیدا ژبو ههر جوړه بهرمانی چاند، زمان، نه ده بیات و بیر و باوهریږن گه لیری په یفا ”که له پور“ ټیته بکارینان. که له پور په یفه که لیکدای یه، ژ دو په یفان پیک ټیت؛ ”که له“ و ”پور“. که له؛ د مهنا گه له ک، پر، زیده دا ټیته بکارینان. پور ژ د مهنا ”مال، تشتن ده سکه تی، بهرمانی ټالانی، تشتن بیخودان ټان ژ تشتن ژ بو لی خودان ده رکه تنی مافی ههر که سه کی هه یی“ دده ت. ب فی ټاویی که له پور مهنا بهرمانی زیده و پر دده ت. نه دم دکارن د بن بانئ که له پورا کوردیدا بهرمانی ماددی و مه نه وی، چاند و زمانی کو م بکن.

ستران

د نه ده بیاتا کوردیا ده فکیدا د به شا نه زمیدا جوړه یا ژ هه میان ده وله مهنده تر سترانه. په یفا ”ستران“ ژ گوټنا ”سترین“ ټی ټیت. سترین ژ بو گوټن ب ریم و سه لیه ټینه گوټن. ده ما نه دم دبیزن ستران نه دم هه مان ده میدا به حسی؛ لاوژ، لاوک، شه شه بندی، نارینک، سهری زافا، مقام، کلام، په سته، هیرانوک، پاییزوک، بهریته، دیلوک، دوورک، زیمار، لایلای، سهریلک، ده لیل، مه دیحه، قه ولیرک و هود. دکن. هه تا نه سترانا کوردی ب ټاویه کی ریکوویک نه هاتییه څه کولین. ژ بو باش ټیگه هشتنا سترانا کوردی دقت نه دم ستران ب ټاویه کی

زانستی، ل چافی دانه یین بهر ده ست څه کولین. بو څی چهندي ژ دقت نه دم ستران ب سهر جوړه یین وی څه ټافیرن. بهری نه دم ده رباسی جوړه یین ستران ب دقت نه دم ده ره څی هه ک ټایه ټیږن ستران کو جوړه یه ک ژ نازمییه، هه ک ټاگهیان بدن.

وه کی ټیته زانین د ریز (رست) و مالکین (هنده) ستراناندا کیش (وهزن) و قافییه (سهره) هه نه. هه روستا

د سترانا کوردیدا ژ کیش و سهره هه یه. کیش، سیسته ما بریتمکرن و هه ماهه نگرنا ریز و مالکانه. چمکی ب سایا کیشی هه ژمارا کیه یین ریزان هندي هه څی دبن و نه څی ژ ټیمکانا هه ماهه نگیوونا مالکان پیکتینیت. ریکخستن و لیکدانا ده نگان د ههر

زمانه کیدا ټاهه ننگ و موسیقه یه که ټایه ت چیدکه ت. کیش و ریم ل دور ماوه یه کی ده ستیشانکری دزفرن و ژ توخیږن خوه ده رباز نابن. کیش و ریم ب هه څرا ټاهه ننگه کی دافیرن و نه څی چهنده هوژانئ ژ په خشانئ جودا دکه ت. کیشا سترانا کوردی کیشه که خوه ماله. سهره ژ لیه ټهاتنا ده نگین داویا ههر ریزه که مالکیه. دوباره بوونا ده نگان ټاوازه که ټایه ت بو هوژانئ چیدکه ت و ب هاریکاریا کیش و ریم څی ټاهه ننگه کی پیک ټینیت. ژ خوه ستران ژ، ژ بو گوټن

ب سایا کیش و سهره و ټاوازی څه هه ست و بوچوونه کی رادگه هینن ټیته گوټن. دقت نه دم ل څی ده ری بیژن کو د سترانا کوردی هه مییدا کیش نینه. لی به لی د سترانا کوردی هه مییدا سهره هه یه.

د څی ده ریډا نه دم دکارن سترانا

کوردی د بن بانئ چار براندا بنرخین. ههر بره ک ژ د ناڅا خوه دا دابه شی گه له ک بران دبیت. ل چافی دانه یین بهر ده ست نه دم دکارین ستران ژ ټالیی فورمه ن ژ هه څ جودا، روخسار، نافه روک و شیوه یی څه بنرخین.

ریکخستن و لیکدانا

ده نگان د ههر

زمانه کیدا ټاهه ننگ

و موسیقه یه که

ټایه ت چیدکه ت

سترانا کوردی

هه مییدا کیش نینه.

لی به لی د سترانا

کوردی هه مییدا

سهره هه یه

فۆرمىن سترانان

۱.۱. سترانا ديلان و گوڤه‌ندان، ديلوك، دوورك

ئەف بر ژ سترانين د گوڤه‌ند و ديلاناندا تينه گۆتن پيكتيت. وه‌كى ديلوك ئان ژى دوورك تينه بناڤكرن. ژ ئاليى هه‌ك سترانبېژان فە تينه گۆتن و ژ ئاليى هه‌ك سترانبېژين دى فە ژى تينه فە گيراندن. ب سەليقه و ئاوازين سڤك فە تينه سترين دا كو گوڤه‌ند و ديلان ل بهر بېته گيراندن. پرانييا فان سترانان ژ به‌ندين سى ريزى پيكت تين. ريزا هه‌ر به‌نده‌كه ستران ب پاشبه‌ند ئان ژى شەربه‌ندى (ناقارات) فە خلاس ديت. د فان ستراناندا كيشه و سەروا هەيه. ب ئاواز و سەليقن جودا تينه گۆتن و لەييزن جورجور ل بهر تينه لەييزتن.

۱.۲. سترانا ديوانكى (غازى)

ئەف برى ستران بى سترانين به‌ره‌فاژى سترانين گوڤه‌ند و ديلانان، سترانين د كۆشك و ديوان و جقاتاندا تينه گۆتن، تينه بكارانين. سترانين روونشتنى نه. سترانا ديوانكى ژ ئاليى كه‌سه‌كى فە تينه سترين.

سەليقه و ئاوازا وان گرانه و ب ئاواين گازيكرن و قيركرن

تينه گۆتن. ژ بهر فى چەندى د

دەڤه‌را هەكارياندا وه‌كى "غازى"

تينه زانين. پرانييا فان سترانان

ب ئاوايه‌كى سەربه‌ست هاتنه

هۆناندن. كيشه نينه لى به‌لى

سەروا هەيه. ئەگەر د ديوانه‌كيدا سترانبېژەك به‌نده‌كى

بېژيت و سترانبېژەك دى به‌ندا دى ژى وه‌رگريت هينگى

ديژننى "گەره‌به‌ند". فۆرمىن لاوژە، كلام، لاوك، پاييزوك،

سەريلىك و هەيرانوك جورين سترانا غازيى نه. د

هەمان دەميدا فۆرمىن ديپن ماييپن وه‌كى لايلايى،

لۆرك، زيمار و مەديحه‌يان هەم ب ئاواين غازيى هەم

ژى ب ئاواين سترانا ديلوكى هاتنه هۆناندن.

۲.۳. ناڤين فۆرمىن سترانان

۲.۳.۱. ديلوك، دوورك

هەروەكى مە ل ژۆرى به‌هس كر ديلوك ئان ژى دوورك سترانين داوت و ديلانان. گوڤه‌ند و ديلان ل

دوو سەليقه و ريتما ستران دگوهەرن. بنياتى ديلوك و دوورك ل سەر مالکين سىريزى ئافا بوويه. لى به‌لى مالکين چارريزى، پينجريزى، شەشريزى ويپن ريزکين زيده‌تر هەنه كو وه‌كى ديلوكا نژاندى تينه زانين ژى هەنه. ژ بو موه‌نه:

سىريزى

گولبه‌ياز گولبه‌يازە

مالا من گولبه‌يازە (ريزا نه‌قاراتن)

كوليلكا تا ئەڤرازە

لاويان دا بهر مرازە

گولبه‌يازى جهيلى

مالا من گولبه‌يازە

رهانا تيل ب تيله

لاويان دا بهر سمبيلى

گولبه‌يازى كچينى

مالا من گولبه‌يازە

رهانا كاته شينى

لاويان دا بهر ريدينى

چاريزى

شەتى مووسل پانه پسمامۆ لۆ

شلقەدان رەخانە هەيرانۆ لۆ

دۆتماما تە جانە پسمامۆ لۆ

دل نەدە خەلکانە هەيرانۆ لۆ

شەتى مووسل خيزە پسمامۆ لۆ

شلقان فيزه‌ڤيزە هەيرانۆ لۆ

دۆتماما تە قيزە پسمامۆ لۆ

خەلکى نەلەيزە هەيرانۆ لۆ

شەتى مووسل سارە پسمامۆ لۆ

شلقان تاقيت خوارە هەيرانۆ لۆ

دۆتمام بۆ تە يارە پسمامۆ لۆ

يا خەلکى نە يارە هەيرانۆ لۆ

۲.۳.۲. لاوژ، کلام

لاوژ ژ دو په یفان پیک تیت؛ لاو و بیژ. لاو هم مهعنا خوړت، جوان هم ژی د دهفرا هه کاریناندا ژ بو بهدهوی و رندییا زلمان تیت بهکارینان. لاوژ (لاویژ) هم مژارین میرانی هم ژیین تهفینی و جوانیی د ناڅا خوهدا دهوینیت. لاوژ ژ سترانین ب ئاویی سهرهست هاتی هوئانندن پیک تیت. نافهروکا وان ژ تهفین، میرانی، جودابوون، خهریبی، تاسویرا خوهزا و څهگوتتا روودانهکئ پیک تین. ههر سترانهکئ نافئ خوه ههیه و ژ چهند بهندان پیکهاتییه. د فئ سترانیدا سهروا (قافییه) ههیه. ههرچندی ههک دهفهران لاوژ وهکی سترانا دینی بیته زانین ژی ل دهفرا هه کاریان، باهیدیان و پرانییا بوټان وهکی مه ل ژوری بهسگری نه سترانا دینییه. ههریما سهرحه دئ فی برئ سترانئ وهکی کلام ب ناڅا دکهت. لی بهلی د ئه ساسئ خوهدا کلما سهرحه دئ و لاوژیا هه کارئ، باهیدیان و بوټان ههمان تشته.

چهندی بنازم

ئز عهبدالا خودئ نازید خوه بو کئ کهم تهره سئ تهره سبابئ میران ژعوئ څه هات و قوته گوپالهک زهندا من دایی
ئز عهبدالا خودئ نه شیابووم لیفکا قهره پویشیا خوه چیکه
قه بهحه تا دارئ دنیای من کری چ بوو چ نه بوو
شه قیدی سیبارا شه فئ مایی کوره لاوکئ دهلال هاته
پشت کونی

ته و افا خال و نیشاند گه رده نئ

من عهبدالا خودئ نه شییا بیختر ریکه م

چهندی بنازم

هوون، من عهبدالا خودئ نه نازینن
چهنگه کی میوینان بکه ن کوشا من گویزان بهر من
خشینن
ئز هه هایش نه بووم من بکه نه پشته
داد وکه کئ

مالید دهر و جیرانان هوون بگهرینن

ئز هه هایش نه بووم

هوون من مابهینا بووک و زافایید سالی بنشینن

چهندی بنازم

شهنگه نازداروکا مالید بابان نازاندی
کورکو دینو ئه فئ تهره سئ تهره سبابئ میران
ده سئ خوه ئیخسته گوپالهکی وهگراندی
زه ند و بازید من عهبدالا خودئ شکاندی
خزیمه که پی من عهبدالا خودئ لفاندی
گوهارا هه یدهری گوئی من بزاندی
ده سته کی من شکاندی پی دبتیری خلاندی
قه بهحه تا دارئ دنیای من کری چ بوو چ نه بوو
شه قیدی سیبارا شه فئ مایی کوره لاوکئ دهلال هاته
پشت کونی
من عهبدالا خودئ بیهنه کئ بهر خوه دا نقاندی

چهندی بنازم

هوون، من عهبدالا خودئ نه نازینن
چهنگه کی میوینان بکه ن کوشا من گویزان بهر من
خشینن
ئز هه هایش نه بووم من بکه نه پشته
داد وکه کئ
مالید دهر و جیرانان هون بگهرینن
ئز هه هایش نه بووم
هوون من مابهینا بووک و زافایید سالی بنشینن

۲.۳.۳. لاوک، دهلال

سترانا میرانی، شهر و قهره مانیییه. فهرقا فئ سترانئ دگهل لاوژ و کلامی ئه وه کو لهههنگ و روودانین مژارا فئ سترانئ دیروکی نه. یانی لهههنگ و روودانین فئ سترانئ ژ ئالیی دیروکی څه تینه ته عیدکر، ئانگو خه یالی نینه. وهکی سترانا جهه وهر ئاغا ئان به درخان به گئ. لاوک ههمان ده میدا ژ ئالیی رووخسارئ څه خودان تایه تییین لاوژیه ییه. د ناف خه لکئ ده شتیدا وهکی دهلال و د ناف خه لکئ چیا پیدا وهکی لاوک (سواران) تینه زانین.

۲.۳.۴

پاییزۆک

پاییزۆک ئەو ستران کۆب تایبەتی ل دەفەرا
هەکاریان، بۆتان و باھدیان تینە گۆتن. سترانا ئیش،
خەم، دەرد، شکەستن و هەفشانەبوونیە. وەکی تیتە
زانین پاییز، دەمسالا خەم، پیربوون، مرن، جودابوون
و بەلگەرانندیە. د قی سترانیدا
شکەستن، رەشبینی و بێهیشیاتی
سەردەستە. دەما پاییزی گوندی
و کۆچەر ژ ژۆزان و بانیان دزفرن
گوندی ئان ژ دەشتی. رەنگی
خوەزایی دگۆھۆریت. هەروسا
پیربوون، ژ دلکەتیا خوە دوورکەتن
ژی پاییزا مۆقیە. ئیجار تیکچوون و درەنگمان و مرنا
هیقیان ب سایا گۆتان دبن سترانا پاییزۆکی. ژ بەندی
جودا و سەربخو پیک تیت. سەرنافی پاییزۆکان نینە.
ب ئاویەکی سەربەست و ب سەروا تینە هۆناندن. ب
سەلیقەیکە خەریب و دلسۆژ تینە سترین.

پاییزۆک ئەو ستران

کۆب تایبەتی ل

دەفەرا هەکاریان،

بۆتان و باھدیان

تینە گۆتن

کۆرکۆ دینۆ،

ئەف شەف چ شەفە

پەزێ بابی منی گرتی رەفە
خوەزی ئەز بامە بەرخەکی ساڤا
بن کەپەنی حەیرانی خوە فە

کەچکی دینی،

چیایکەد مە ژ بەفری کەرن
فەرشید کانیاں ژ خویساری تەرن
مابەینا من و شەنگەدۆستکا من
کاخەز ناھین و مەکتووب ناگەرن

۲.۳.۶. شەشەندی، بەریتە

هەم ژ ئالیی رووخساری هەم ژ ئالیی نافەرۆکی
فە سترانەکە ب هیزە. نافەرۆکا وی ژ مژارین جۆرجوور
پیک تیت. شەشەندی ب کیشە و ب سەروا نە. هەم ژ
بۆ سترانا بەندی وی ژ شەش ریزان پیکھاتی هەم ژ
بۆ سترانا ب سەلیقە و ئاوازا شەشەندییا
جودا تینە سترین تیتە گۆتن. دیواناندا
د حالی روونشتنیدا تینە گۆتن. چەند
کەس دبیژن و چەند کەس ژ فەدگیرن.
سەلیقە و مەقامی وی جودا و گەلەک
بەرکەتی نە. ریتەم و سەلیقا شەشەندیان وەکی موزیکا
دیژی (کلیسی)یە. ئەف چەندە ژ د ئەنجاما پیکفەژینا
نەستووری و کوردین موسلمان چیبوویە. سەلیقا وی
گرانە. تەنی د هەکاریان ژ ئالیی پنیانشیین چەلی و د
بۆتان ژ ئالیی گۆیان تینە گۆتن.

شەشەندی

ب کیشە و

ب سەروا نە

وێ ل من هاتی پیرەپاییزە

چ پیرەپاییزەکە ب لەزووبەزی

خەمەکی ئافیتە گۆلیۆ، خویساری ئافیتە حەرامە رەزی

مەمکید شەنگەدۆستکا من

پار و پیرار خرکۆکە بوون کچکۆکە بوون

بەلێ سالکۆکا ئیسال تەرەسبایی میرائی دگەزی

۲.۳.۵. حەیرانۆک

حەیرانۆک، ژ پەیشا "حەیران"ی هاتیە چیکرن.
حەیرانبوونی ئیفادە دکەت. ئەفە سترانا ئەفیندار
و دلدارانە. کەچ و کورین ئەفیندار دهاڤیژن بەر
هەقدوو. هەمی نافەرۆکا حەیرانۆکی ل دۆرا ئەفینی
دزفریت. سترانەکە سڤک و خوەشە. ژ بەندی جودا و
سەربخو پیکتین. سەرنافی حەیرانۆکان نینە. ب ئاویەکی
سەربەست و ب سەروا هاتە هۆناندن. حەیرانۆک ب
گازییا کۆرکۆ دینۆ! ئان ژ کەچکی دینی! دەست پئ
دکەن. ل کوردستان حەیرانۆک گەلەک بەلاقن.

ئەز چوومە نافا رەزی
من دیت یاری گول چاندن
ئەنیکا زەر مەیدانە
زیر و تیت تی ئالاندن
یارکا من ژ من سلە
هەردو چاف ژمن رەفاندن

ئەز چوومە نافا رەزی
یاری درەشینیت ئافە

دای و وهله د ژیک کری

کانوون و چری چارن
کانوون و چری چارن
شان سهران به فر دبارن
نارینی روژ هه ژمارن

۲.۳.۸. سه ری زافا

ئهف بره ژ سترانی ب زافا تیته گۆتن پیک تین.
دهما زافا دهن سه شوپ و خهنا دکن تیته گۆتن.
ژ سئ ریزان ئان ژ پتر ریزان پیک تین. ب کیشه و
سهر و نه و ب سه لیکا شه شه ندیان تیته سترین. د
هالی روونشتنیدا تیته گۆتن.

سوولافی سهر سوولافی، لاوۆ هه ی لاوۆ
سوولافی سهر سوولافی، زافاوۆ
سووسنا مه رزی ئافی، لاوۆ هه ی لاوۆ
یا شله بهر خونا فی، زافاوۆ

سوولافی سهران تۆزه، لاوۆ هه ی لاوۆ
سوولافی سهران تۆزه، زافاوۆ
به ندکا نی ری بۆزه، لاوۆ هه ی لاوۆ
خاتینا بسک و که زی، زافاوۆ

سوولافی سهران ته زی، لاوۆ هه ی لاوۆ
سوولافی سهران ته زی، زافاوۆ
به ندکا نی ری په زی، لاوۆ هه ی لاوۆ
خاتینا بسک و که زی، زافاوۆ

۲.۳.۹. په سته

په سته، د ئه ساسی خوه دا به سته یه. ئهف بره ژ بو
سترانی ب کیشه و سه روا یی ب هاریکاریا ئاموره ته که
موزیک تیته سترین تیته گۆتن. به سته کاری فی
سترانا هۆناندی که سی دی یارن. پرانی سترانی ژ ئالیی
هونه رمه ندین کوردی ب ئاموره تیته موزیک فی
تیته گۆتن په سته نه. وه کی سترانی ته هسین تاهه،

ئه نیکا زهر مهیدانه
زیرو تیت دکه فن نافه
یارکا من ژ من سله
هلنا گریت سلافه

ئه ز هاتم نافا ره زی
سهر خاترا ته گولچینی
یاری فی دگه ل من نه که
ژدلی با فی ژه کینی
یاری سهر سوژا خوه مه
تو ل من بکه یه قینی

ئه ز هاتم نافا ره زی
سهر خاترا ته گولکه ری
یاری فی دگه ل من نه که
ژمن نه بره نه زه ری
یاری سهر سوژا خوه
مه تو لمن بکه باوه ری

۲.۳.۷. نارینک

نافی خوه ژ نارینییا بووکان وه رگرییه و د شان
ستراناندا ب شکلی "ناری ئان ژ" "نارینی" خیتابی
بووکی دکن. ئهف بری سترانی، ژ سترانی ل سهر بووکان
تیته گۆتن پیک تیت. دهما خه نایه بووکی، چوونا
بووکی، نک بووکی، راکرنا بووکی، ده ریخستنا بووکی،
برنا بووکی و دهما پی شوازی کرنا بووکی ژ ئالیی زافا فه
تیته گۆتن. به ندین فی سترانی ژ سئ ریزان پیک تین.
د فی سترانی دا هه م کیشه هه م ژ سهر و هه یه.

نارینی دایکا منی
ده لالی دایکا منی
بنقه ئه فشه فی تنی
هنده هه تا مرنی

کانوون و هه ردوو چری
کانوون و هه ردوو چری
شو لا خودی هه ز کری

ئەردەوان زاخۇيى، شقان پەرورە و ھود... ل ھەكاريان
و باھدىنان ژ بۇ قان سترانان پەستە تىتە گۆتن.

۲.۳.۱۰. زىمار، پىگۆتن

سترانين شين و بەھىداريىن نە. ل سەر مرى ئان
ژى كوشتييان تىنە گۆتن. سترانين پىگۆتن نە. ھەم ب
ئاوايىن كىشە ھەم ژى ب سەربەست ھاتنە ھۆناندن.

ب كىشە

قەلەندەر قەلەندەرە حوسەينى دەلال
قەلەندەر قەلەندەرە حوسەينى دەلال
خالقى مەزن سەرە حوسەينى دەلال
بۇ دگرين دار و بەرە حوسەينى دەلال

قەسرکا رەخ مزگەفتى حوسەينى دەلال
ئەو برجا رەخ مزگەفتى حوسەينى دەلال
سەر تىت دەنگى جمعتى حوسەينى دەلال
حوسەينە بەر خلوھتى حوسەينى دەلال

قەسرکا حوسەين تى حوسەينى دەلال
ئەو برجا حوسەين تى حوسەينى دەلال
سەر تىت دەنگى خوەندى حوسەينى دەلال
حوسەينە بەر مرنى حوسەينى دەلال

قەسرکا رەخ بىلايى حوسەينى دەلال
ئەو برجا رەخ بىلايى حوسەينى دەلال
سەر تىت دەنگى دوايى حوسەينى دەلال
بوو كەسەر دلى دايى حوسەينى دەلال

سەربەست

چوومە ماقبەرى ماركە نقتى
من پى خوە دايى، سەرى خوە ل من گوھوستى
من گۆت: ”ئەرى مارو تو چ ماری؟“
گۆت: ”ئەز ھاتمە سەر و سىمىلىد ھىژ نە رستى

چوومە ماقبەرى ماركە رازايى

من پى خوە دايى، سەرى خوە ھەلىنايى
من گۆت: ”ئەرى مارو تو چ ماری؟“
گۆت: ”ئەز ھاتمە سىمىلىد ھىژ نە بادايى“

۲.۳.۱۱. لايلايى، لۆرك (سترانين لاندك / دەرگووشى)
ئەف بر ژ بۇ سترانين د بەر لاندك (دەرگووش)
ھەژاندنى، زارۆك نقاندنى ئان ژى ژ بۇ سترانين
ھەژىكرنا زارۆكان و پىلەيىزتنا زارۆكان تىنە گۆتن. ھەم
ب كىشە ھەم ژى ب ئاوايى سەربەست ھاتنە ھۆناندن.
ھەم سەلىقا گران ھەم ژىيا سقك تىنە گۆتن.

سەربەست

لايى ھەي لايى

دى لاندكا خوە بەمە سەر بانى
ئەز دى پى دادەم تايى كتانى
دى دوايەكى بكم بۇ رەبىي رەھمانى
دا بابى لاندكى
خىر و شايى قەگەرىت ژ كاروانى

لايى ھەي لايى

دى لاندكا خوە بەمە ناقدەرى
ئەز دى پى دادەم تايى مېزەرى
دى دوايەكى بكم بۇ رەبىي رەھمانى
دا بابى لاندكى
خىر و شايى قەگەرىت ژ سەفەرى

لايى ھەي لايى

دى لاندكا خوە بەمە زەفییى
ئەز دى پى دادەم تايى كەفییى
دى دوايەكى بكم بۇ رەبىي رەھمانى
دا بابى لاندكى
خىر و شايى قەگەرىت ژ خەرىبىيى

ب كىشە

خودیۆ خوەش خودیۆ
نەدە بايى بەرفیۆ
نى كورى ریشىنگى رىۆ

دى چىت مالا خالىو

خودىو تو دىنى
 رەببىو تو دىنى
 پەژانى تى وەرىنى
 بگەى موو نەبزدىنى

خودىو ژۆرى مالان
 رەببىو ژۆرى مالان
 پىپكان دەيە تفالان
 پى چنە مالىد خالان

۲.۳.۱۲. سەرتلىك (ستراتىن نېچىرقانىي)

ستراتىن راق، نېچىر و نېچىرقانىي نە. ب ئاوايى
 سەربەست ھاتنە ھۆناندىن و ب سەلىقەيا پايىزۇكان تىنە
 سترىن. د سەرتلىكىدا دىيالوگىن نېچىرقان و نېچىران
 (پەزكۇقى، خەزال، نىرى و بزن) جەھەكى بەرفرەھ دگرن.
 ستران ل سەر رووداتىن تراژىك رادوھستىت. ژ بەر
 ھندى ب سەلىقەيەكە دلسوژ تىنە سترىن.

ئەگەر ئەز بەرم من نەبەنە ناڧا چ مرييان
 من بېنە گرى خاتوونى مابەينا ھەردو گەلىيان
 دا سەبەيان بىتە گوھى من، تەقىنا گۇپالىت شقانان،
 شرەقىنا شاخىت نىرييان
 ئىقاران بىتە گوھى من زرىنا مەنجەلووكت بىرييان
 سەر زىيارەتى من بىتە داخووزا نەخوھش و تاوييان

خەمك و خىيالىد تاژى و توولان، ژ بابكىد كاران قەت
 قەنايت
 دلۆ ئەز پىر بووم، دلۆ مال خراب قەت پىر نابت

ھەى ھەرى نىريو تو بو چ ھەى ھىرى
 تو سەرى سەقلانىت ژۆرى تىي و رادوھستى ھنداڧا
 شكىرى
 مىر محەمد دىژىت ئەز نە نېچىرقانى پەزى كۇقى
 مە،
 ئاشقى خانپەرىيى خودانا خىيما زىرى

ھەى ھەرى نىريو ماكا بزن
 تو سەرى سەقلانىت ژۆرى تىي و ژ تەرازنى
 خوارنا تە ژ ئاڧا گولنىيە، قەخوارنا تە ژ ئاڧا سۆسن
 ئەقە سەرى سى شەڧ و سى رۆژانە جابەكا نەبخىر
 وى ھاتى
 دىژىت سەردارى ھەمى نېچىرقانان وى كەقتىيە بەر
 خرىنا قى مرنى

ھەى ھەرى نىريو ماكا كارى
 تو ھىدى ھىدى ژ كۆلىت مىرندا تىيە خوارى
 د كەقىيە پاناڧا ژۆرى پشتهكا قى ھىسارى

خوارنا تە ژ ئاڧا گولنىيە، قەخوارنا تە ژ ئاڧا گول ھىزارى
 ئەقە سەرى سى شەڧ و سى رۆژانە جابەكا نەبخىر
 وى ھاتى
 دىژىت سەردارى ھەمى نېچىرقانان وى چوويە بەر
 ئاڧا شارى

نېچىرقانىت مە گەلەكن رابوون قى ھەيڧا تەباڧى
 پشتا خوھ دانە ھەرەكۆلى بەرى خوھ دانە گەلىيى
 شاڧى
 ئەقە سەرى سى شەڧ و سى رۆژانە جابەكا نەبخىر
 وى ھاتى
 دىژىت سەردارى ھەمى نېچىرقانان وى كەتىيە ناڧا
 ئاخى

ھەى ھەرى نىريو تو بوچ ھەى دامايى
 تو سەر سەرى لات و زناران رادوھستى، رودىنا خوھ
 دعدەيە بەر بايى
 سەردارى ھەمى نېچىرقانان دەرەكا رساسى پاش
 چەنگى تە دايى
 ئەقە سەرى سى شەڧ و سى رۆژانە جابەكا نەبخىر
 وى ھاتى
 دىژىت سەردارى ھەمى نېچىرقانان خاتر خوھست و
 دنيا ھىلايى

۲.۳.۱۳ مه‌دیحه

سترانین دین و دییه‌نه‌تئی نه. ل سهر مه‌دهین هه‌زهره‌تئی پیغه‌مبه‌ر، مه‌زنه‌کی دینی ئان ژى بابه‌ته‌که دینی هاتنه هۆناندن. هه‌روسا د مه‌دیحه‌یاندا به‌حسئی مرنئی، پووچبوونا دنیایی، هاندانا خیر و خیراتان هه‌یه. پرانییا وان ب کیشه نه لئ به‌لئ نمونه‌ییښ سهربه‌ست ژى هه‌نه. ژ بلی فانه سترانین فقیانیښ د مه‌دره‌ساندا دگۆتن و د به‌ر دا دله‌ییزتن ژى هه‌نه.

ئۆی قه‌برۆ قه‌برۆ قه‌برۆ
تژی تۆز و تژی خه‌برۆ
میثانی ته مه ئه‌فرۆ

قه‌برئ منۆ ته‌نگ و تارى
قى دوو‌پشكى گۆته ماری
دی خوه‌ین گۆشتی گۆنه‌هکاری

هه‌ی به‌نیۆ مرن هه‌یه
قه‌برئ تارى مالا مه‌یه
شین و تازی بئ فایده‌یه

هه‌ی به‌نیۆ مالک ویران
بۆ خوه بکه نه‌در و خیران
دوو تیت رۆژا ته‌فر و ییران

قه‌برئ منۆ ناف زه‌قییئ
گورزه‌ک ده‌ینا ناف ئه‌نییئ
ئه‌و ئه‌زابا جیرانییئ

قه‌برئ منۆ ناف دو ئاقان
گورزه‌ک ده‌ینا ناڤا چاقان
ئه‌و ئه‌زابا دای و باقان

۲.۵. سترانین کاری (سترانا هه‌لکه‌فتان)

ئه‌ف سترانه ژ سترانین، د ژبیانا کوردانیا رۆژانه ده‌یښ ل به‌ر کاره‌کی ئان ژى کریاره‌کی تینه گۆتن پیک

د مه‌دیحه‌یاندا

به‌حسئی مرنئی،

پووچبوونا دنیایی،

هاندانا خیر و

خیراتان هه‌یه

تیت. کارین ل به‌ر موزیکی تینه کرن چه‌ند زه‌حمه‌ت و گران ژى بن ل به‌ر مروّقان سڤک دبن. ئه‌م دکارین ئه‌و کارین ب هاریکاریا سترانان تینه کرن وها ریز بکن.

- سترانین ل به‌ر مه‌شکئ

مه‌شکئ ماستئ مه‌ان تئ ه‌ای مه‌شکئ
جانا ماستئ مه‌ان تئ وه‌ی ژاری
سلک و سیر و باجان تئ ه‌ای مه‌شکئ
خوه‌زیا مالا دو جان تئ وه‌ی ژاری

مه‌شکا من ماستئ تیر تئ ه‌ای مه‌شکئ
جانا من ماستئ تیر تئ وه‌ی ژاری
سلک و باجان و سیر تئ ه‌ای مه‌شکئ
خوه‌زیا مالا دو پیر تئ وه‌ی ژاری

مه‌شکا نیریئ شینه ه‌ای مه‌شکئ
جانا نیریئ شینه وه‌ی ژاری
قان بسکان باوه‌شینه ه‌ای مه‌شکئ
مه زۆزان فه‌راشینه وه‌ی ژاری

- سترانین پاله‌تیئ

ه‌وی عه‌لۆ عه‌لۆ عه‌لۆ
گه‌نم گیرانۆ عه‌لۆ
سمبیل قه‌یتانۆ عه‌لۆ
یارئ کچانۆ عه‌لۆ

مالا عه‌لۆ کووری دا
گه‌نم گیرانۆ عه‌لۆ
گه‌نم ده‌ینا چالئ دا
قان کچکان چاڤ لئ دا

مالا عه‌لۆ به‌ر پالئ
گه‌نم گیرانۆ عه‌لۆ
گه‌نم ئینا ژنه‌الئ
ئه‌لۆ یارئ ده‌لالئ

- سترائین دہستار ھیرائی (بہر دہستاری)

دہستاری ٲاکری بہرینہ

..... خزیم زیرینہ

..... دہست تئ وھرینہ ھلالہ ھرام تئ نینہ

دہستاری ٲاکری بہراشہ

..... خزیم قاشہ

..... قوتنی قوماشہ

..... وھرہ تہماشہ

- سترائین جوھنی و ساڤار قوتانی (بہردان)

- سترائین مازیچین و پانجارچینئ

ھا چنئ چنئ چنئ

کیژ ناچنہ چناروکان

رہشرہشکا دلئ منئ

تہ نادہم ھندی دنئ

پہمبویئ رہخ دیرو

کیژ ناچنہ چناروکان

من دوری ب کیریو

بو ھهفرانی خیریو

پہمبویئ رہخ مزگہفتئ

کیژ ناچنہ چناروکان

من دوری ب قودرہتئ

بو ھهفرانی داوہتئ

بہردولاقئ، بہر تہفنی

۲.۵. سترائین زارووک و لہیزان

ٲہف بر ژئ سترائین زاروکان ویئ د بہر لہیزاندا

تئنہ گوئن پئک تئت. ٲہف بر ب سہرئ خوہ مژارہکہ

جودایہ. لہو ٲہم زئدہ پئ را ناچین.

ژ ئالیئ رووخساریئ ٲہ ستران

۲.۱. سترانا ب کیشہ

ٲہف جوړہ ستران ژ سترائین د نافہرا مالکئین وئدا

کیشہ و سہرواھہیی را تئتئ گوئن. بنیادی سترانا کوردی

ٲہلو تئت ژ جوخینئ

گہنم گیرانو ٲہلو

فران ددہتن ٲہلوونئ

ٲہلو یاری خاتینئ

- سترائین زبارہیان (ٲاخہبان، ٲولیبرین، رھزکولان)

بان ھہی بانئ بان ھہی بانئ

بان ھہی بانئ ٲاخہبانئ

ھہی کیژئ کراس کتانئ

ھات مہھل رامیسائی

بان ھہی بانئ بانئ بہر مہ

بان ھہی بانئ ٲاخہبانئ

یئد ھاتینئ زہندک نہرمہ

کیژا شئخان من لئ شہرمہ

بان ھہی بانئ بانئ یالی

بان ھہی بانئ ٲاخہبانئ

یئد ھاتینئ ٲاردہ سالی

کیژا شئخان دئ ٲمہ لالی

بان ھہی بانئ بانئ بہستی

بان ھہی بانئ ٲاخہبانئ

یئد ھاتینئ کہمہر شکہستی

کیژا شئخان دئ ٲمہ دہستی

- سترائین بوړی (تاتیھونین)

کیسکو ٲئکری کیسکو ٲئکری

کیسکو ٲئکری کیسکو ٲئکری

تلی و دہستان دروار لئ کری

بیژئ بیانی بہر خوہ ٲہکری

کیسکو نہٲشانندی کیسلو نہٲشانندی

کیسو نہٲشانندی کیسکو نہٲشانندی

تلی و دہستان دروار رھشانندی

بیژئ بیانی بہر خوہ ھہژانندی

ل سهر مالکین ژ سى ريزان پیکهاتى ئافا دبیت. ههژمارا کیتەیین د ههر ریزه که مالکا سترانیدا هندى ههفن. ب سهلیقه و ئاوازه که سفک تینه گۆتن. سترانین دیلان و گوڤه ندان، نارینک، سهرى زافا، شه شهبه ندی، پهسته و ههنگ زیمار، لایلايى و سترانین زاروكان ژى ب قى ئاوايى تینه فههواندن. بو باشتەر تیگه هشتنا قى مزاری ئهم دى ژ بو ههر جوړه کى سترانى نموونه یه کى بدن.

سترانا گوڤه ندی:

خزیما من تهوزى = ۷ کیتە //
ل سهر رووکى قرمزى = ۷ کیتە //
ئاقلى لاوان دزى = ۷ کیتە //

نارینک:

نارین چه ندا بلنده = ۷ کیتە //
بهژن شه مال و فنده = ۷ کیتە //
پاش ته خراب بوو گونده = ۷ کیتە //

سهري زافا:

لاوکى من تو لاوينى = ۷ کیتە //
ههژ دهما ژنى تينى = ۷ کیتە //
سه د خيران ژى بينى = ۷ کیتە //

شه شهبه ندی:

ئه ز چوومه نافا رهزى = ۷ کیتە //
من دیت يارى گول چاندن = ۷ کیتە /ب

ئەنیکا زهر مهيدانه = ۷ کیتە/ج
زیر و تیت تى ئالاندن = ۷ کیتە/ب
يارکا من ژ من سله = ۷ کیتە /د
ههردوو چاف ژعمن رهفاندن = ۷ کیتە /ب

چار ریزی:

مهم عهباسى، عهباسى = ۷ کیتە
رويسه تانا کراسى = ۷ کیتە
داى کوړه بوو نه نياسى = ۷ کیتە
لیدا رما ئەلماسى = ۷ کیتە

ههشت ریزی

کورى عيسا پيغه مبهه = ۷ کیتە
رابوو دهورى ئاخره تى = ۷ کیتە
بهژن رهانا شين بوو = ۷ کیتە
شين بوو باخچى جهننه تى = ۷ کیتە
ئه شابان کر ته بيهه = ۷ کیتە
تۆکه ژهنى قودره تى = ۷ کیتە
کەس نزانیت بو کى بوو = ۷ کیتە
کهفته ستوکرا نه عله تى = ۷ کیتە

وه کى د نموونه يين ژوریدا دييار دبیت د قى جوړه سترانیدا ههم کيشه ههم ژى سه روا هه يه. ئه ف جوړه ستران ب ئاوايه کى کۆله کتيف تینه گۆتن. يانى ژ ئالييى ههرى کيم دو که سان فه تینه گۆتن و ديسا ژ ئالييى ههرى کيم دو که سان فه تینه فه گيران. سه ليقه يا ئاوازين فان سترانان سفکه. ئه ف سفکبوونه ئيمکانا رهقس، له بيز و بزاقى ددهت.

۲.۲. سترانا سه ره به ست

ئهم دکارين قى جوړه يى سترانى وه کى "غازى" ب ناف بکن چمكى ئه ف ستران ب سه ليقه و ئاوازا گران و دريژ تینه گۆتن. ل ده فه را هه کاربيان وه کى "غازى" تینه زانين. چونكى سترانيژ ژ بو گۆتنا قى سترانى پيدفييى بيهن و نه فه سه که دريژه. و پاشى ب ئاوايى گازيرکى دقيريت. کلام، پاييزوک، چه يرانوک، لاوک، لاوژه و ههنگ زیمار، لایلايى و سترانین زاروكان ب قى ئاوايى هاتنه فه هينان. پرانييا فان سترانان ل سهر مالکين سیريزى هاتنه ئافاکرن. لى به لى ههژمارا ريزين مالکان گه له ک جاران ژ سیريزان پتر ژى هاتنه ئافاکرن. هه که به ندین سترانا سه ره به ست ب ده هان ريزان پیک بیت هينگى ديژنه قى سترانى "سترانا نژاندى ئان ژى سترانا چيروکى".

د سترانا سه ره به ستدا سه روا (قافيه) هه يه لى به لى د نافه را ريزين مالکاندا کيشا وه کى کيشا ترکى (hece ölüsü) نينه. لى به لى ئهم دکارين به حسى کيشا کوردیيا خوه مالى بکن. هه چه نده هه ژمارا کیتەیین ههر

رېزكەكە مالكى ژ ھەقدوو جودا

د سترا سەربەستدا

بن ژى كيشەكە خوەمالى ھەيە.

سەروا (قافىيە)

ل قى داويى پىشتى كووركنا

ھەيە لى بەلى

لىكۆلىنىن ل سەر فۆلكلۆرا كوردى

د ناڤەرا رېزىن

ھاتە دىتن كو سترا سەربەستيا

مالكاندا كيشا ھەكى

كوردیدا كيشە ھەيە. ل دوو قى

كيشا تركى (hece)

بۆچوونى ھەر رېزەكە مالكا سترا

ölcüsü نینە

سەربەست ل سەر رېزىن؛ سى-

كىتەيى، چار-كىتەيى، پىنج-كىتەيى

و ھەفت- كىتەيى ئاڤا دىن. رىزا مالكىيا پىشىي چەند

كىتەيى بىت دڤىت ھەژمارا كىتەيىن رېزىن مالكىيىن

دى ژى ئان ھندى كىتەيىن رىزا پىشىي ئان ژى قاتىن

وى بىت. بۆ ھونە ھەكە رىزا پىشىي سى كىتەيى

بىت دڤىت رېزىن دى ئان سى كىتەيى ئان شەش-

كىتەيى ئان ژى نەھ- كىتەيى بن. ئەف مژار ھىژ

باش سەراست نەبوويە ھەوجەيى لىكۆلىنىن ھوور و

كوور ھەيە. ھەبوونا كيشا كوردىيا خوەمالى ئىمكانا

ئىفادەكرنا ھەست، ھيس و بۆچوونان زىدەتر دكەت.

لى بەلى دڤىت ئەم قى ستراى نەشبین ھەلبەستا

سەربەست. چمكى ھەكى مە گۆتى د ناڤا رېزىن ھەر

مالكەكىدا سەروا ھەيە. سەلىقا ستراىن سەربەست

گرانە. لەو تەنى ژ ئالىيى كەسەكى ڤە تىنە گۆتن. يانى

د قى ستراىدا ئىمكانا پىڭكەگۆتن و ڤەگەراندنى نینە.

لاوژە، كلام:

چەندى ب نازم

شەنگە نازداروڤا مالىد بابان نازاندى

كوركو دىنو ئەڤى تەرەسى تەرەسابى ميران

دەستى خوە ئىخستە گۆپالەكى ۋەرگەراندى

زەند و بازىد من عەبدالا خودى شكاندى

خزىما كەپى من عەبدالا خودى لقاندى

گوھارا ھەيدەرى گوھى من بزداندى

دەستەكى منى شكاندىيى دىترىن خلاندى

ڤەبەحەتا دارى دنيايى من كرى چ بوو چ نەبوو

شفتىدى سىبارا شەڤى مايى كورە لاوكى دەلال ھاتە

پشت كۆنى

من عەبدالا خودى بېھنەكى بەر سىنگى خوە نڤاندى

پايىزۆك:

وى ل من ھاتى پىرەپايىزە = ۱۰ كىتە

نى من عەبدالى خودى نەكرى چ كار و بارى ڤان گا و

گىران = ۲۰ كىتە

ھەى ئەرى نى من گۆت تەرازى يىد ھاتە ڤىلۆ = ۱۵ كىتە

گەلاڤىژى مالكخراب خوە دھەلاڤىژىت د ناڤ ڤەمبەلانىكى

ھوورده ستىران = ۲۵ كىتە

خوھى، سىسەد خوھى سالا پار و پىرار قى دەمى = ۱۵

كىتە

مەمكىد شەنگە دۆستكا من خرکۆكە بوون، گرکۆكە بوون،

نەرمۆكە بوون = ۲۰ كىتە

بەلى چ بکەم قى دەمى سالى = ۱۰ كىتە

يىد كەفتى بەر بەندا مال و مىران = ۱۰ كىتە

حەيرانۆك:

كوركو دىنو،

دى چىن زوزانان پىڭكە = ۷ كىتە

دى كەپروكان پىڭكە شىن بکەين، شڤلە سەر تىك ڤە = ۱۴

كىتە ئەگەر مە شەڤى سار بوو = ۷ كىتە

دى خوە كىشىن دەڤ تىك ڤە = ۷ كىتە

ژ ئالىيى ناڤەرۆكى ڤە سترا

چاند و كەلەپۆرا مەتەكى د ھەمان دەمىدا نەينكا

وى مەتتیه. باشترین رىكا ناسينا مەتەكى گریدايى

ناسينا چاند و كەلەپۆرا وى مەتتیه. چمكى ھەمى

سەرووبەرى مەتەكى د چاندا وى

مەتتیدا تەشە و درووف گرتیه.

چاند و كەلەپۆرا

مەتەكى د ھەمان

دەمىدا نەينكا وى

مەتتیه

ئاوايەكى زانستى بىتە ڤەكۆلىن

گڤىلى (سىلوووت) وى مەتەكى دى

دەرکەڤىت مەيدانى. ئەم ب سايا

چاند و كەلەپۆرا خوە دكارىن ھىمانىن ناسناما مەتەكى

خوە دەرڤىخىن مەيدانى. ژ بو پىڭكەتتا قى چەندى ژى

پىدڤى ب تۆماركرن، سنفاندن و ڤەكۆلىنىن زانستىيىن ل

سەر ناڤەرۆكا چاند و كەلەپۆرا مە ھەيە.

چاڤكانىيەكە سترا كوردى خوەشكاھىيا جوڤرافىيا

کوردستانییە. لەو سەردەستییە کە خوەزایا کوردستانێ ئەم د سترانیدا دبێنن. دەشت و زۆزان، دۆل و نەوال، گەلی و زنار، چیا و بانێ، چەم و رووبار، کانێ و سوولاف، جۆم و جەلال، دار و بەر، میڤرگ و چیمەنێن کوردستانێ د سترانا کوردیدا جەهەکی بەرفەرە دگرن. سترانا کوردی ل سەر ژبیانا رۆژانەیا کورداوهری ئافا بوویه. دەما ئەم لێ دتیرین دبێنن کو ژ کارین سبێ هەتا ئیشارێ، ژ بهاری هەتا زفستانێ،

گرینگترین ژێدەرێ

ژبیانا گوندانیا رۆژانە، چوون و هاتنا زۆزانان، چوونا کاروانان و تیکلییێن بازرگانێ، خوەندن و مەدرەسە، میراتی و رێقەبەرێ،

زمان و ئەدەبیاتا

کوردی سترانه

شەر و لێکدانێن د ژبیانا کورداوهریا کلاسیک هەمی جەئێ خوە د سترانیدا گرێنە. چاندا کوردانیا ماددی و مانەوی هەروسا جەئێ خوە د سترانیدا گرێنە. ب سایا سترانێ ئەم دکارین هیمانێن چاندا خوەیا ماددی و مانەوی دەرێخین. ژ سترانا کوردی؛ جل و بەرگ، خانی و نافمال، ئامیرەتین ئاشخانێ، ئامیرەتین چەکان، خەملا ژن و میڤران، ئامیرەتین چاندنێ، کەلە و باژێرفانی، شەر و بەرگری، تیکلییێن ژن و میڤران، بچووک و مەزنان، ریزکین ئەخلاقێ و گەلەک تشتین دی هین دبێن. ب ریکا سترانێ

ب کورتی هەکە ئەم

ببێژین سترانا کوردی

پروتیپا شەخسی

کورد د ناڤا خوەدا

قەشارتییه گۆتەکە

شاش نینه

ئەم دەرەهەقێ جفاکا کوردیا کلاسیک ئاگاهییان وەردگرن. ئەم دبێنن کو جفاکا کوردیا کلاسیک ژ چینێن وەکی میر و پسمیر، ئاخا، پساخا و تۆرن، عەشیر و کرمانج، فەقە، مەلا، قازی و شیخ، گوندی و باژێری، کۆچەر و خوەجهان پێکهاتییه. جفاکا کوردی ب هەمی سەرووبەرێ خوە قە د ناڤا سترانیدا جەئێ خوە دگرت. دیسا ئەم هینی دیوانخانە و ئوسوولێ رەقەبرنا میر و حاکمان دبن.

گرینگترین ژێدەرێ زمان و ئەدەبیاتا کوردی سترانه. چمکی سترانا کوردی ب کوردییە کە رەسەن، جوان و رهوان هاتییه هۆناندن. گەلەک پەیف و گۆتێن بەر مرنێ ب خیرا سترانا کوردی ژ نەمانێ رزگار بوونه. هەروسا سترانا کوردی ژ بۆ ستاندارتبوونا زمانێ کوردی

رۆلە کە مەزن لەبیزتییه. سترانا د دەرەهەکا کوردستانێ دەرەهەقێ گەلەک ساناهی شیبایە بەلاقێ هەمی دەرێن کوردستانێ ببیت، ببی پرسگریکین تەگەهشتنێ. بۆ دەرەهەمەندکرن و کاریگەرکرن زمانێ کوردی د مەدیا و پەرەوهرده و زانستاندا رۆلە کە مەزنی سترانێ هەیه. ژ بەر قێ یەکی ژێدەرە کە گرینگە بۆ پیشقەبرن و پاراستنا زمان و ئەدەبێ کوردی. ژ بەر نەبوونا دەرەگەهین پەرەوهردهیا کوردی و لیکۆلینی دیرۆکا کوردستانێ، کوردان دیرۆکا خوە ب ئاوی سترانا قەگۆتییه. گەلەک لەهەنگ و روودانێن دیرۆکی ب سایا سترانێ د ناڤا مەلتێ کورددا بەلاق بوونه و ستران بوویه پالەدرەک بۆ زندیمانە هەستین نەتەوی و پاراستنا هەشەمەندی کوردبوونی. ئەم دکارین ب خیرا سترانێ ل سەر گەلەک بیر و بۆچوونێن کوردانیێن دەرەهەقێ؛ خوەزا، ژن و میڤر، زارۆک، دیاردەهین خوەزایی، چینێن جفاکێ، مەرفاهی، شەر و لیکدان، ئاشتی و پێکقەژین، ژین و مرنێ هەلکەقین. ل کوردستانێ گەلەک قەوم، دین، مەزەهەب و تەریقەتین جەئێ هەبوونه. ئەو هەمی پێکقە ژبیانه. سترانا کوردی پێکقەژینا فان جوداهییان راجافی مە دکەت. نە تێن دەرەهەقێ مزگەفت، مەدرەسە، تەکیە و خانەقایان هەرەسا دەرەهەقێ دیر، کەنشت، شانەدیر، تەواف، قەشە، رەبەن، شەماشە و جفاکین وەکی ئەرمەنی، نەستووری، جوهری، ئیزدی، ترک، عەرەب و هود. ژ ئاگاهییان ددەت.

ب کورتی هەکە ئەم ببێژین سترانا کوردی پروتیپا شەخسی کورد د ناڤا خوەدا قەشارتییه گۆتەکە شاش نینه. ئەم ب سایا سترانێ دکارین ناسناما کوردەکی ژ ریزێ دەرێخین. لەورا گرینگترین ژێدەرە جفاکناسی، دەرەووناسی، دیرۆکناسی و باوەریناسیا جفاکا کورد سترانا کوردییە. چمکی هەر هیمانە کە شەخسی کورد پیک تینیت وەکی؛ ئەقین، میڤران، خوەزا، خوربەت، مرن، جفاک، باوەری د سترانا کوردیدا هەیه. وەکی داوی ئەم دکارین ببێژین کو سترانا کوردی گەلەک کوور و دەرەوونی نینه، سەر قەکییه. لێ بەلێ بەرامبەری قێ یەکی ئووتۆپیک و خەیاالی ژ نینه. ریالیست و راسیۆنەلە.

ل سهرې مهيدانې ل بنې مهيدانې تېنه كه كې منې نادر
به گې ب عه لېكا وا ب سهرادا

نه نجام

دې بلانې سالا د بهر قې سالي كوله كه ژ كوليد خه زه بې
بكه قېته ناف مالا ئيسقې عه بدال به گې و مالا زورؤ
چاوا دهر به كا رساسې دانه به ژن و بالا كه كې منې نادر
به گې دهلال
به لې هه يفا من ده پته ل وې هه يفي ئيرؤ ژ خوه را
نه گه هشته چ مه قسه د و چ مراد

وه ره ده لاي لؤ سوارؤ هيران

جا دلې من دا يې دينې ره به نې نه بوويه كووره كا ژ كوورېد
قان جقسِيان
ئيرؤ شهره كي گرانې لمه هاتيه كرنې خيغه تا شهره فحانا
شهوتي

ل مابه ينا هه ردوو گران هه ردوو جادان لؤ هه ردوو سييان
ئيرؤ دې بلانې سهرې من ببا قورباني سهرې كه كې منې
نادر به گې دهلال

چاوانې ل سهرې مهيدانې ل بنې مهيدانې ل ناڤا كؤميد
سوارېد نه ياران و دژمنان

هات و كره قيرين و قان گازيان

به لې سهر سهرې كه كې منې نادر به گې دهلال بوويه گژينا
گوليد سېتيران و ماويزه ران و نهينه لييان

دې بلانې سالا د بهر قې سالي كوله كه ژ كوليد خه زه بې
بكه قېته ناف مالا ئيسقې عه بدال به گې و مالا زورؤ
چاوانې ب خافل قه دا دهر به كا دانه به ژن و بالا كه كې منې
نادر به گې دهلال به لې هه يفا من ده پته ل وې هه يفي
تهرمې نه گيدې مالا بابې من مابوو مهيدانې
ل ناڤا كؤميد قان نه يار و خوه ييان

دهما ئهم هووريني بهرې خوه ددهنه قې به ندا
سترانا "كه كې منې نادر به گې دهلال" ئهم هه رسې
پېنگاڤين كو به ند پې تېنه ئاڤا كرن دبينن. د ريزا
پيشييدا دلې خوه شبانديه كوورين ئاگريين هه دادان
يانې ته سويرا دهرووني كريبه. پشتي ريزا پيشي
به شا نافداچوونې ده ستپكريبه و د قې به شيډا به حسې

د سترانا كورديدا شيواز

ئهم دكارين شيوازي ب كورتي وه كي ئاوايې فه گوتنې
بنرخينن. د سترانا كورديدا شيوازه كه گشتي هه يه.
ژ سترانين به رده ست ئهم تيدگه هين كو ههم ههر
به نده كه سترانې ههم ژي ستران ههمي ژ سې پېنگاڤين
ل دوو هه ف ريز دبن، تېته هوناندن. قان هه رسې
پېنگاڤان ئهم دشين وه كي؛ ريخوه شي، نافداچوون
و نه نجام بناڤكېن. د پېنگاڤا ريخوه شپييدا ستران ب
ته سويري (ويڼه كيشي) ده ستپدكه ت. ئه ف ته سوير
دبيت كو ئان فيزيكي ئان ژي دهرووني بيت. پشتي
ريخوه شپي پېنگاڤا نافداچوونې ده ستپدكه ت. د به شا
نافداچوونېدا ب به رفره هتر به هسې مژاري، روودانې
ئان ژي راگهاندا هه ست و بوچوونان تېته كرن. پشتي
نافداچوونې پېنگاڤا نه نجامي تېت. د قې به شيډا رامن
ئان ژي بوچوونا تېته خوه ستن كو بيته راگهاندا جه
دگريت. ژ بو باشر تېگه هشتنا ل دوو هه ف هاتنا قان
پېنگاڤان و هوناندنا سترانې مه دقېت چهند نمونه يان
به دين.

بو سترانا سهر به ست.

ريخوه شي

وه ره ده لاي لؤ سوارؤ

جا دلې من دا يې دينې ره به نې نه بوويه كووره كا ژ كوورېد
قان هه دادا

نافداچوون

ئيرؤ شهره كي گرانې لمه هاتيه كرنې خيغه تا شهره فحانا
ويړان

ل مابه ينا هه ردوو گران هه ردوو ملان لؤ هه ردوو جادا
ئيرؤ دې بلانې سهرې من ببا قورباني سهرې كه كې منې
نادر به گې دهلال

چاوانې ل سهرې مهيدانې ل بنې مهيدانې ل ناڤا كؤميد
سوارېد نه ياران دا

هات و قه قدا سمبيلين زهري زهر سؤسني گرت و ههر بادا
ئيرؤ گوليد سېتيران و ماويزه ران و نهينه لييان

روودانه کى هاتيه کرن. د ريزا داوييدا ژى تشى کړه ههز کړيه راگه هينيت يانى ب مراد و مه قسه دا خوه شانه بوونا له ههنگى قه داوى دايه بهندا سترانى.

بو سترانا ب کيشه.

ثاڅکوک ته تيو، ژ بهر بيزارى
که فيان بکه ليشن، ثاڅ بته خوارى
من خوه قه خوارى، ژ چهنگى يارى

ثاڅکوک ته تيو، ژ بهر زوزانى
که فيان بکه ليشن، ثاڅ بيت بهجاني
من خوه قه خوارى، ژ چهنگى جاني

ثاڅکوک ته تيو، ژ بهر نهالا
که فيان بکه ليشن، ثاڅ بته مالا
من خوه قه خوارى، ژ چهنگيد دهلالا

ههروسا د قى بهندا سترانى ژى ههمان پينگاف ل دوو ټيک هاتنه ثاڅيتن. د ريزا پيشييدا ريخوه شى يانى وينه کيشيه که فيزيكى، د ريزا دوييدا نافداچوون و د ريزا داوييى ژى نه نجام يانى بير و بوچوونا تيته خوه ستن کو بته دانى ههيه.

ژ ههردو سترانين ژورى تايه تيه که ديبا شيوازا سترانا کوردى دهر دکه فيت مهيدانى. دهما هم بالا خوه ددنه

سترانين ژورى هم دينن کو

بنيدى سترانى يه که بهنده. ههڅ

يه که بهنده ب دوباره کرنا په يقين

جودا قه ههمان ههست و

بوچوونى رادگه هينيت. د سترانين

ژوريدا يه که ههست ههيه لى

بهلى ب گوهراندنا په يقين بنى

وان رهشکرى يانى په يقين سهروايى (کافيه) پيکتين

قه ستران هاتيه دريژ کرن. قى شيويه ژ بو هوئاندن

و ژبه رکړنا سترانى روله که هيسانکه ره ييزتويه.

پشتى ديارکړنا شيوازا سترانانیا گشتى هم نه

دکارين دهرباسى ئاوايىن قه گوټنى بين. ژ بو بلندکړنا

ئاستا هونه ريبا سترانى پيدفى ب پيگريکړنا چهند ريباز

و ئاوايان ههيه. تايه تى ژ بو رهنگينکرن، دهوله مه ندرکن، جوانکړن ئان ژى خورتکړنا رهوايى ريبا بهرهما هونه رى و نه ده بى پيدفى ب پيگريکړنا فان ئاوايىن قه گوټنى ههيه. ل سهر قى بناخى د سترانا کورديدا ژى ئاوايىن وهکى؛ ته سويرا خورت، مازموونين سترانان، شباندن و مه جاز، بانگ و ديبالوگ، کورته بيژى و ليکهاټنا په يڅ و ههستان هاتنه ب کار ئينان. دهنگيژ و هونه رهندين ب هيژ شيبانه ب ريکا فان ئاوايىن قه گوټنى، ستران و بهرهمين خوه کاريگه رتر و مايينده تر بکن.

نه نجام

که لناسى (فولکلور)؛ زانستا ل دوو ريبازين تايه ت بهرهمه فکرن، قافارتن، نرخاندن و شيروقه کرنا ههر بهرمايه کى ماددى و مانه وييا گه له کيبه. نه ده بياتا گه ل ديسپلينه که بنه شيا گه لناسييه. گه لى کورد کو ژ بهر سه به بين تايه ت ژ ههر تشته کى زيده تر پيدفيى کاريگه رکړنا زانستا گه لناسييه. د ده ستيکا سه دسالا نوزدانقه ههک دهرهفت په يدا بوونه کو ئيماننا بهرهمه فکرن و نرخاندن دانه. لى بهلى هيژ فولکلورا کوردى ب ئاوايه کى زانستى نه هاتيه ليکولينکرن. مه خوه ست د قى خه باتا خوه دا ل سهر سترانا به شهک ژ نه ده بياتا گه لرييا کوردى ليکولينى بکن. ب قى مهرهمى مه ده قه را هه کاريان وهکى نمونه نرخاند. وهکى د خه باتا مه دا ديباز بووى سترانا کورديدا

فورمين ژ ههڅ جودا هه نه. ههڅ

فورمين جودا دابه شى سترانين

گوڅه ند و ديلانان و سترانين گازى

ديوانکى دبن. هم دکارين نافين

فان فورمين د بن بابى فان ههردو

به شاندا وهکى؛ دوورک، ديلوک،

لاوژه، لاوک، پاييزوک، ههيرانوک،

شه شهندي، په سته، زيما، لايلايى، سهرليک، لورک،

مه ديه، سهرى زافا و نارينک ب ناف بکن. ههروه سا

سترانين زاروکان و سترانين کارى ژى دو به شين گرینگ.

ژ ئاليى روخسارى قه سترانا کوردى دو ته شه يين

گرينگ وهردگرن؛ ب کيشه و سهرهست. د ههک

خه باتين قى داويى و هسا خويا دکه ت کو سترانا

ژ ئاليى روخسارى

قه سترانا کوردى دو

ته شه يين گرینگ

وهردگرن؛ ب کيشه

و سهرهست

ژ بو بلندکړنا ئاستا

هونه ريبا سترانى

پيدفى ب پيگريکړنا

چهند ريباز و

ئاوايان ههيه

10. Miştefa Hesên, Dîlok, Sitranên Dirwîn û Dîlanên, Weşanên Sipîrêz, Dihok, 2005

11. Oy, Aydın, "Halkiyat" TDİV İslam Ansiklopedisi, C: 15, TDİV Yayınları, İstanbul, 1997.

12. P. Prof. Dlr. ŞUkrîye Resul, Edebî Folklorî Kurdî, Dezgay Muzîk û Kelepûrî Kurd, Hewlêr, 2008.

13. Rêkêş Amêdî, Heyranokêd Kurdî, weşanên Sipîrêz, Dihok, 2010.

14. Salihê Heydo, Komek Dûrik Ji Folklorê Kurdî Suriyê, Bergê: 3, Ensîtîtuya Kelepûrê Kurdî, Çapxana Aras, Hewlêr, 2009.

Dengibêj

1. Ebdulqadir Gwîzereşî (Abdülkadir Kizilkaya): Ji gundê Gwîzereşê ye. 70 salîyê Boriye. Niha li Culemêrgê niştecih e.

2. Fata Seranî (Fatma Ayaz): Ji gundê Seranîyê ye. 75 salî ye. Niha li Wanê niştecih e.

3. HEcî Haşim Seranî (Haşim Kaplan): Ji gundê Seranîyê ye. 77 salî ye. Dîbiştana Seratayî qedandîye. Niha li Culemêrgê niştecih e. XAnenişîn e.

4. HEcî Reşo Bilêcanî (Reşîf Kaçar): Ji gundê Bilêcanê ye. Dî 60 salîya xwe de 2013ê çû li ber rehma Xudê.

5. KEmalê Modayî (Kemal Şimşek): Xelkê Culemêrgê ye. 66 salî ye. Dîbiştana Navincî qedandîye. Niha xanenişîn e û li Culemêrgê niştecih e. DEngibêjekî Jêhatî ye.

6. M. SALih Gwîzereşî (M. SALih Demir): Ji gundê Gwîzereşê ye. DErdora 65 salîyê Ye. Niha li Culemêrgê niştecih ye.

7. Mela Kerem Seranî (Kerem Sayik): Ji gundê Seranîyê ye. 75 salî ye. Dîbiştana Seretayî qedandîye. Niha li Culemêrgê dijî.

8. Mela Silêman Tuxîbî (Sûleyman Demir): Ji gundê Tuxîbê ye. 60 salî ye. Dîbiştana seretayî qedandîye. Niha li Culemêrgê niştecih e.

9. Mela Tahir Tuxîbî (Tahir Demir): Ji gundê Tuxîbê ye. 52 salî ye. Lîse) Amadeyî) qedandîye. Niha li Mizgefta Melîk Esed ya li Culemêrgê mela ye.

10. Rehîmaya Cebraîl (Rahîme Öztaş): Ji gundê Gwîzereşê ye. 60 salî ye. Dîbiştana seretayî xwendîye. Niha li Culemêrgê niştecih e. KEbanîya Malê ye.

سەر بەست ژێ د ئاڤا خوێدا کێشه که خوێمالیا کوردی دهوینیت.

سترانا کوردی سترانه که خه یالی و ئووتۆپیک نینه. دگهل ژبیانا کوردهوهری دگونجیت. مرۆف دشیت ههمی رهنگی ژبیانیی کوردهوهریی تیده پهیدا بکهت. ستران ههم د ده رههقی ژبیان و چاندا کوردانیا کلاسیکدا ههم ژێ د ده رههقی که سایه تی و سه ربۆ- را کوردان وه زیفا نه یکه کی دبیت. ههروه سا ژ بۆ پاراستنا زمانێ کوردی و زندیگرتنا ههزا نه تهوی رۆله که سه ره کی له یزتییه.

سترانا کوردی ب شیوازه کی هاتییه هۆناندن کو ئیمکانا ژبه رکرن و بهردهوامیوونی ددهت. ئەف شیواز ل سه ر سێ پینگاڤین ل دوو هه ف ریز دبن ئاڤا دبیت. ل چاڤی قی چه ندی به ری وینه کیشیه که فیزیکی ئان ژێ دهروونی فه ده ست پی دکهت. پاشی ب هۆستایی به حسی روودان ئان ژێ مژاری دکهت. د نه نجامیدا ژێ هه ست و بۆچوونا تیتیه خو هه ستن بیتیه راگه هاندن فه داوی دبیت.

Çavkanî

1. Artun, Erman. Türik Halk Edebiyatına Giriş, Kitabevi, İstanbul, 2009, ç. 5, R. 261.

2. Bavê Nazê, Ferhenga Têrmên Wêjeyî, Çapxana Hewar, Dihok, 2012, r. 165.

3. Cîgerxiwîn, Folklorê Kurdî, Weşanên Roja Nû, Stockholm, 1988.

4. ÇELEBÎ, Nezan Newzat- YILDIRIM, Vedat- ATAŞ, Aytekîn G, "Li Muzîka Kurdan a Kevneşopî Nêrîneke Giştî", Kovara Zend, Bihar- Havîn, 2008.

WEr: Davut Özalp).

5. Dir. SELah Hirorî, Çend Babetên Dîrokî Di Sitrana Dîrokî Ya Kurdî Da, Ensîtîtuya Kelepûrê Kurdî, Silêmanî, 2004.

6. FEzledîn, Nêrweyî, Xiregul, Sitranêd Kock û Dîwanan (Lawje), Çapxana Spîrêz, Dihok, 2011.

7. Sitrana Kurdî (Kurmancî): Devera Herkîyan Wekî Nimûne

8. Bingölî Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi i. 182

9. HEcî Ce'fer, Qevdeka Sitranên Folklorî, Li Devera Bahdînan, Ensîtîtuya Kelepûrê Kurdî, Çapxana Aras, Hewlêr, 2007.

- 2008, r. 114., Rêkêş Amêdî, b.n.b., r. 7.
 16. Bnr.; Çelebî, Nezan Newzat- h.d., "mnb.
 17. Hecî Ce'fer, Qevdeka Stranên Folk-
 lorî, Li Devera Bahdînan, Enstîtuya Kelepûrê
 Kurdî, Çapxana Aras, Hewlêr, 2007, r.5.
 18. Mela Silêman Tuxîbî (Sûleyman De-
 mir)
 19. Bnr., Rêkêş Amêdî, b.n.b., r. 9- 79.
 20. Mela Tahir Tuxîbî (Tahir Demir).
 21. Bnr.; Çelebî, Nezan Newzat- hd.;
 "mnb."
 22. tîf: parçeyên zêrî yên li ser enî û sîngî
 ve têne daliqandin.
 23. il: xeyidî.
 24. Hecî Reşo Bilêcanî (Reşîf Kaçar).
 25. Fata Seranî (Fatma Ayaz).
 26. cihê vala da navê zava têtê gotin.
 27. Mela Kerem Seranî (Kerem Sayik).
 28. Ebdulqadir Gwîzereşî (Abdülkadir Ki-
 zilkaya).
 29. M. Salih Gwîzereşî (M. Salih Demir).

30. Fata Seranî (Fatma Ayaz).
 31. Rehîmaya Cebraîl (Rahîme Öztaş).
 32. Ebdulqadir Gwîzereşî (Abdülkadir Ki-
 zilkaya).
 33. Mela Kerem Seranî (Kerem Sayik)
 34. Rehîmaya Cebraîl (Rahîme Öztaş)
 35. Kemalê Modayî (Kemal Şimşek).
 36. Hecî Haşim Seranî (Haşim Kaplan).
 37. bor an tatî keçeya tirkî ye.
 38. bîjî: pîç, heramza
 39. Rehîmaya Cebraîl (Rahîme Öztaş).
 40. cihên vala bi navên keç û kurên gundî
 ve têne tijî kirin
 41. Fata Seranî (Fatma Ayaz).
 42. M. Salih Gwîzereşî (M. Salih Demir).
 43. Bnr.; Rêkêş AMÊDÎ, b.n.b., r. 66- 69.
 44. 4 Mela Kerem Seranî (Kerem Sayik).
 45. Fezledîn, Nêrweyî, Xiregul, Stranêd
 Kock û Dîwanan (Lawje), Çapxana Spîrêz,
 Dihok, 2011, r. 321.
 46. Kemalê Modayî (Kemal Şimşek).

پەراوێز

١- مامۆستا ل زانکۆیا هه‌کاری، فاکه‌لتییا ئیلاهیات

2. Artun, ERMAN. Türk Halk Edebiyatına Giriş, Kitabevi, İstanbul, 2009, ç. 5, r. 261
3. Artun, ERMAN. h.b., r. 261.
4. Bavê Nazê, Ferhenga Têrmên Wêjeyî, Çapxana Hewar, Dihok, 2012, r. 165.
5. Bavê Nazê, h.b., r. 143
6. Bavê Nazê, h.b., r. 131.
7. Ji bo binavkirina "Dîlok"ê bnr; Mîstefa Hesên, Dîlok, Stranên Dirwîn û Dîlanên, Weşanên Sipîrêz, Dihok, 2005, r. 5, 6. Çelebî, Nezan Newzat- Yildirim, Vedat- Atas, Aytekîn G, "Li Muzîka Kurdan a Kevneşopî Nêrîneke Giştî", Kovara Zend, Bihar- Havîn, 2008. (Wer. Davut Êzalp), Cigerxwîn, Folklorî Kurdî, Weşananên Roja Nû, Stockholm, 1988, r. 8
8. Salihê Heydo, Komêk Dûrik Ji Folklorî Kurdên Suriyê, Bergê: 3, Enstîtuya Ke-

lepûrê Kurdî, Çapxana Aras, Hewlêr, 2009, r. 11.

9. Biraştî di piranîya strana gazîyê da jî kêşa xwemalî heye. Lê belê jiborasteronkirna vê mijarê pedivî bi lêkolîn û dûçûnên zaniştî û rêkûpêk heye. Ji ber ku ev mijar hêj baş safî nebûye, em zêde li ser ranawestîn. Bnr. Rêkêş Amêdî, Heyranokêd Kurdî, weşanên Sipîrêz, Dihok, 2010, r. 76- 79.

10. Mela Silêman Tuxîbî (Sûleyman Demir).

11. xîz: qûm.

12. Kemalê Modayî (Kemal Şimşek)..

13. Di devera Hekarîyan da ji bo rindîya keç û jinan peyva can û ciwan têtê bikarînan.

14. Mela Tahir Tuxîbî (Tahir Demir).

15. nr.; Dr. Selah Hirorî, Çend Babetên Dîrokî Di Strana Dîrokî Ya Kurdî Da, Enstîtuya Kelepûrê Kurdî, Silêmanî, 2004, r. 10, 12., Prof. Dr. Şukrîye Resul, Edebî Folklorî Kurdî, Dezgay Muzîk û Kelepûrî Kurd, Hewlêr,

بىبەختى د ئەدەبىياتىدا كارەكى كرىتە...!! (بەرسقەك بۆ كاك ھىرش كەمال رىكانى)

ئىسماعىل بەدى

د ھۇمارا ئىكى ژ كۇفارا (پۆيتىكا) دا مە
گۆتارەك ل دۆر ھەلبەستا (نەوايا موطرب و
چەنگى...) يا كو د ناڧەرە ھەقىي تەيران و
مەلايى جىزىرىدا ھاتىيە ڧەھاندن؛ مە بەلاڧكر
بوو. د ھۇمارا سىيدا ژ كۇفارى، كاك "ھىرش
كەمال رىكانى" گۆتارەكا پەخنىي ل دۆر گۆتارا
مە بەلاڧكرىيە، ژبەركو چەند نەوھىي تىدا
ھاتىنە و پىدڧى ب رونكرىنە، لەوا ئەڧ گۆتارە
و ەكو بەرسقەك بۆ ئاشكرارنا راستىي مە نڧىسى
و دى چەند خالەكان دەست نىشان كەين.

دهستې من بیت و نه زانم ځان پېژانېان ژې بینمه دهه!!
یان ریښایېن نفیسېنه څه کولېنا زانم کو فېره پېژانېن ل دؤر
دهستنځېسې هېهبن.. بؤچی ب تنې من ټامازه دا جهې من ژې
وهرگرې؟ دهمنې من گوتارا خو نفیسې هېشتا وی گوتارا خو
ل کوفارا (په یف) به لاف نه کربوو. هېر چهوا بیت ل درېژیا
ژيې وی، من بابته و څه کولېن هېه نه و به لافکرېنه، ژ نوی
کاک هېرش مه فېر ناکه ته کارې نفیسېنې!!

دا بزځپېنه توهمه تا ټيکې و دزیا من ژ څه کولېنا وی:
خالا ټيکې: نه ز هندې ساویلکه نېم وی چهندي بېژم نه ز
يې ټيکې مه من نه څه دهستنځېسې ديتې و ل دؤر وی نفیسې،
چونکو نه و دهستنځېسې نه یا کاغزی یه و ب تنې من هېه،
داکو وه بېژم، بهلې من دایه دیارکرېن کو ژ نه ترنېتې، سایته کي
نه لمانيېه و کومه کا دهستنځېسې کوردی تېدا هېه نه، بهری من؛
هېه ځالېن مه يېن نفیسېر دیوانېن شاعران ژې کوي کړېنه
و چاپکرېنه، باشرېن موهونه (دیوانا وه داعی) یې شاعر، نهوا
سهېدا سهعید دېره شې چاپکرې، ټانکو نه ز باش دزانم بهری
من خهلکې نه څه دهستنځېسې یا ديتې و مفا يې ژې وهرگرې،
بهلې کهسې وه کو نفیسېن ل دؤر څې هېه لېه ستې چو تشت
به لاف نه کړېه.

یا دويې: وینه یه کي مه کومه کا هېه ځالان یې کونفرانسې
فېقيې تهیران ل باژيړې وانې به لافکرېه، کو نه م پیکه
ل وېرې بووین، نه فې وینه ی چ گرېدان ب بابته څه نېنه
و ب تنې بؤ هندې يې به لافکرې، دا کو بېژت دهما من
سمینارا خو ل وېرې پېشکېش کړې، نهو ژې ل وېرې بوو،
بهلې وهی ل وېرې بووم، بهلې نه هېر تشت ل کونفرانسان
هاته خواندن، گوهدار هېمیې ژېر دکهن و دزانن خودانی
سمینارې چ گوت..!! بهلې من دزانی کو به حسی فېقيې د
ناف دیوانا جزیریدا، کو بهری بخونیت، وی بخو گوته
من بابته یې من به حسی فېقيې د دیوانا مه لایې جزیریدا،
بهس قه د نه گوتیېه من و من ژې هند ژې فام نه کړېه کو
سمینار ل دؤر وی هېه لېه ستیېه، هېروه سا سمینارا وی چو
کارتیکرېن ل من نه کړېه کو بزانم به حسی څې هېه لېه ستیېه!
خالا دیتر ژې ما کهنگی ل کونفرانسان نهو څه کولېنا هېر
څه کولېره ک دنفیسیت، هېمی دهیته خواندن و گوهداریکرېن
و وهرگرېن..!! کو بؤ من بیته ئیلهامې دزیې..!!

ل دؤر خودانې دهستنځېسې و سالا نفیسېنې، راسته
که فېتمه شاشیه کي کو نهو هژمارا من نفیسې، ب شاشی
څه من نفیسېیېه، ل شوینا ۱۳۱۱، من کریېه ۱۳۱۱، ټانکو
سېروبنکرنا هژمارې بووېه، لهوا که فېتمه شاشیا ل دویف
دا، کو سالا زاینیېه. بهلې دېژمه سهیدایې ره خنېر، ژبلی
بابه تېن نه ده بیاتا، تاییه تمه نییا ته بخو میژوویه، دځیا تو

ل بهراهییا گوتارا خو نفیسېر دېژیت: "ژېه رکو سهره رای
وی چهندي نه څه دیارکرنا چاربه ندیا ل سهر نافي هېر دو
پېشهنگېن کلاسیکیا کورمانجی فېقيې تهیران (۱۵۴۹-
۱۶۳۲) و مه لایې جزیری (۱۵۶۸-۱۶۴۰) بؤ ټيکه مین جار نه
ژ څه دیتنا وی بووېه"، پاشی دېژیت: "ل دهستېکا گوتارا خو
دایه دیارکرېن کو نه څه بؤ جار ټيکې یه نهو څې چهندي دیار
دکته کو هېه لېه ستا نافېری ل سهر نافي فېقيې تهیران و
مه لایې جزیری یه، د بهرسفا کاک هېرشیدا، کو دا راستیا
ژ نوی وی ديتې یه"، د بهرسفا کاک هېرشیدا، کو دا راستیا
به رچاف کهین، نهو گوتارا من و بلا خوانده ځان حوکمی بدن
کا کهنگی من گوتیېه بؤ جار ټيکې من یا دیار کړې..!! مخابن
بؤ ځان بېه ختی و بؤختانېن بې بنیات و چو راستی ژ بؤ
نه یی کو دو جارن د پېشگوتنا گوتارا خو دا نه څه نه راستیېه
به رچاف کړېه..!!

هېروه سا ل دؤر گوتارېن هېژایان (عه بدولر حمانې
مزووری) و (ته حسین ئیبراهیم دؤسکی)، من ژې ټاگه ژ وان
گوتاران هېه، بهلې چو ټامازه ب وی هېه لېه ستې نه داینه،
چونکو بابته یې وان نه بووېه. من نه گوتیېه کو من بهری وان
نه څه دهستنځېسې یا ديتې و ل سهر نفیسې..!! بهلې هېروه کو
کاک هېرش بخو دېژیت: (بهلې هېردو سهیدایان نه څه بابته
تېدا به حسی نه کړېه!)، ژېه رکو وان به حسی لې نه کر بیت، لهوا
وی نه څه بابته کره څه کولېنه ک ب نافي (فېقيې تهیران د
دهستنځېسې کا دیوانا مه لایې جزیریدا). هېر وه کو مه ټامازه
پېدایې دهستنځېسې یا ل مالېه رکه کي نه ترنېتېدا به لاف بووی
و هېر کهسې بځیت دې شیت بېنیت و داوولود بکهت..
خهلک وهی مه دهسید نېن!!

د پهره گرافې ل دویفدا، ل دؤر (نه زې دزیکه) ب دیتنا
وی، دېژیت: "هېژې ټامازه دانتيېه، کو ماموستا ئیسماعیل
بادی بخو ژې ټيک پشکدارېن کونفرانسې بووېه و ل سمینارا
څه کولېنا مه ژې ټاماده بوو!، ټانکو بهری څه کولېنا مه نافېری
ب هېچ پهنګه کي ټاگه هی ل سهر څې مژارې نه بووېه". نه ز
دېژم نه هېر تشت ل سمینارا هاته خواندن، يې گوهدار
هېمیې وهردگریت و د مه ژيې خو دا تومار دکته، هتا کو
څه کولېنا وی بؤ من بیته ئیلهام و ریخوشکېر وی څه کولېنې
بنځېسم.

ديسان هېکه من مفا ژ څه کولېنا وی وهرگرتبايه، کو
هېشتا دهمنې من نفیسې و به لافکرې، چونکو وی ژې پشتي
من څه کولېنا خو د کوفارا (په یف) دا به فلاکر، پا بؤچی من
ټامازه نه ددا خودانې دهستنځېسې، سالا نفیسېنا وی، ژېه رچ
من گوت پېژانېن ل سهر دهستنځېسې نېن، نه گهر چ بووېه؟
کاک هېرشې خو تېنه گه هاندیېه، چهوا دهستنځېس ل بهر

تیکست ل دویف ئیک وه کو د دهستنقیسیدا من بهلافکریه، بی قهوژیرم، چونکی بابهتن من ب تنی بو ئاگه‌دارکرنی بوو کو ئەف هه‌لبه‌سته، ژ نوکه وێقه نه یا مه‌لاین جزیری ب تنیه، به‌لکو فه‌قیی ته‌یران ژ ی ل بوویه خودان وه‌کی هه‌لبه‌ستا به‌ری نوکه یا ل سهر نافی هه‌ردویان. کاک هیرش د نقیسینن خۆدا گه‌له‌ک جارا بزافی دکهت نافی (فه‌قیی ته‌یران) بکه‌ته (فه‌قیه‌ی ته‌یران)، کو ب رینقیس و فونه‌تیکا عهره‌ی ل سهر به‌سپینیت، به‌لی د نقیسینا خۆدا یی سهرکه‌فتی نه‌بوویه و نه‌شایه وێ چهن‌دی بچه‌سپینیت، کو بارا پتر ههر وه‌کی به‌ری نقیسیه!! شاعری بخۆ د هه‌لبه‌ستین خۆ دا نقیسیه (فه‌قی)، ما بوچی دی کهینه (فه‌قیه) عهره‌ی!!

هیقیه ئهم شیابین چهن‌د راستیا به‌رچاف بکه‌ین و ئەفه دی دووماهی به‌رسقا مه‌بیت.

گه‌له‌ک ژ مه‌ه‌شیارتر ی، نه ب تنی من شاش کریه، به‌لکو ته و ژیده‌ری ئیک ی ته ئاماژه پیکری، کو به‌ری من ل دۆر قی ده‌ستنقیسی نقیسیه، که‌فتینه شاشیی، چونکو ئەو هژمار نه یا ریزه‌بندا ده‌ستنقیسیه ل په‌رتوک‌خانا ده‌وله‌تی دا ل به‌رلین، به‌لکو ئەو هژمارا وی کوژی، یان وه‌ک وان بیژین وی قورنه‌تییه یا ده‌ستنقیس تیدا هاتییه پاراستن (Ms. Or. Quart. ۱۱۳۱). به‌لی هژمارا وی کو ب کۆد نافکریه دبیته (PPNV۸۱۳۰۳۶۲۱).

هه‌روه‌سا دبیت: (نافیری هند ده‌ستنقیس نه‌خواندی یه کو میژوویا وی بزانیته!! ئەو بخۆ یی دبیت (د مالپه‌ریدا ب قی په‌نگی نافونیشان و میژوویا ده‌ستنقیسی هاتییه دان):

Gzīrī. Aḥmad: Dīwān-i Šaiḥ Aḥmad Gzīrī , [um 1872]

ئانکو ئەف میژوویه نه ل سهر ده‌ستنقیسی یه، قیجا هه‌که نه ل سهر ده‌ستنقیسی بیت، دی چه‌وا بینم، به‌لی راسته من گه‌له‌ک خهم ژ یزانیته ل سهر مالپه‌ری نه‌خوارینه. خالا دیت هه‌که من (ده‌ستنقیس نه‌خواند بیت، پا چه‌وا من زانی ئەو هه‌لبه‌ست ب تنی د قی ده‌ستنقیسی دا ل سهر نافی هه‌ردو شاعرانه، چه‌وا شام وی فه‌کولینی بنقیسم یی ده‌ستخه‌تی بخوینم!! هه‌روه‌سا بوچی من نافی مه‌شقکار (ناسخ) ی و میژوویا نقیسینا وی نه‌دیت!!، ده‌ما من ئەف ده‌ستنقیسه ژ وی مالپه‌ری داوونلود کری، وه‌سا دیاره کو ده‌ستنقیس هه‌می ب دروستی نه‌بوویه ئەوا من وه‌رگرتی، ئانکو وان هه‌می به‌لافه‌کریه، چونکو چه‌ند هژمار پشتی به‌رپه‌ر (۳۳)، دو به‌رپه‌رین ب هژمار ده‌ین، پاشی ئیکسه‌ر هژمارا به‌رپه‌ری دبیته (۶۷)!! ئانکو دی چه‌وا زانم (ناسخ) کییه، چونکو ئەو به‌رپه‌ری نافی (ناسخ) ی تیدا (بپ ۳۸) و به‌رپه‌رین ل دویفدا ل نک من نه‌بوویه!!

خاله‌کا دیت، نافی مه‌شقکاران ل سهر به‌رپه‌رین ده‌ستنقیسان کو ب شاشی هاتییه نقیسین، کاک هیرشی ئاماژه دای، کو دبیت شاشیا نه‌خشه‌سازی بیت، ئەوژی دبیت، چونکو ل بیرا من نینه کا من چه‌وا بو فری کربوو، ژبه‌ر کو هه‌که شاش نه‌بم دو جارن وینه من فری کرن.. به‌لی یا گرنگ وینه د گه‌لدا بن.

خاله‌کا دیت یا سالا نقیسینا ده‌ستنقیسی یه، کو ل نک سه‌یدایین به‌ری مه‌به‌حسی قی ده‌ستنقیسی کری، ئەوژی ئیک را نه‌بووینه و که‌فتینه شاشیان، ل نک دکتۆر عه‌بدوله‌حمانی مزووری بوویه سالا (۱۸۷۹) ی، به‌لی ل نک سه‌یدا ته‌حسین ئیبراهیم دۆسکی و کاک هیرشی بوویه سالا (۱۸۷۲) ی. قیجا هه‌که من ژ شاش کریت، نه ئەز ب تنی یی شاشم!!

تیکستا هه‌لبه‌ستی...

سەكەراتین ماتسووی و چریسکین شەقا تارى

سەكەراتین ماتسووی و چریسکین شەقا تارى

فەنگە وەعدە ئەزیز*

دیرۆکا مەروڤان و ژيانا وان ب هەمی جوداھییانقە
ژ کۆمەکا ئەقراز و نشیقی و چەپ و چویران پیکھاتییە و
بوویەر و کەتوارین جودا دروست کرینە ئەف بوویەرە بوینە
ھوکار و نژینا وان ژنفشەکی بۆ نفشەکی دی و سەنگەکا
قورس ل سەر ناخی مەروڤان چیکریە، ئەف سەنگە قورس
بووینە پەیقین زیندانکری دناخ و دەرونی تاکە کەساندا،
سروشتی مەروڤان وەسا دخوازیت خوہ ژ پەیقین زیندانکری
قورتال بکەت، ئەف پەیقە دبیت ھندەک ھیقی و ئارمانجین
بی ئومید بن یان عەشق و ئەقینا خودایی بیت یان یاری و
ھەردیسان چیدبیت ئەف پەیقە زوم و زورداری و ھەژاری و
کیمدەرامەتی بیت. دەرئێخستنا وان ژ بۆی کەسی بەرامبەر

* قوتابی ل کۆلیژا پەرودەدا ئاکری - پشکا زمانێ کوردی

يان ژى دارشتنا پەيقان و نقيسنا وان ب شيوئى ھۆزانى و پەخشانى .

ھەرۈھەسار ئاشكرا د ريباز و بوونا مروقاندا ھزروبىر ل سەر ھەسار ئەردى د ھەمى بواراندا دەم بۇ دەمى گوھرىن ھاتىنە كرن و ھەولا نىخازىيى و گورانكارىيى و پيشقە چوونى ھاتىيە كرن، ھەلبەستە ھاىكوژى ب فى پەنگى دەستپىكا

دورستبونا وى كو ب پرۆسەكا دىر و دريژفە گریدايە و ژ بو مەبەستىن جودا ھاتىنە بەرھەمئىنان، ب شىوازەكى ھشيار ئەوژى دگەل ئەدەبى د قۇناغىن ھەفپشكدا دەرپاز بوويە و ھەرۈسە بوويە ئايكوژى ناساندنا مللەتان و بەردەوامىيا داب و نەرىتان.

د دىرۆك و ريبازا ئەدەبىدا چەندىن فۆرمىن جىاواز سەرھەلدایە ژ وان فۆرما ھەلبەستە ھاىكوژە. ھاىكوژ ژانرەكا ئەدەبىيا ژاپونىيە ۋەكو ھەرچۆرەكى ژ جورىن ئەدەبى، ئەف فۆرمە ل ژاپون سەرھەلدایە و دەستپىكا وى دگەل دوو فۆرمىن دى يىن ھەلبەستە بوو ئەوژى (تانگا و رىنگا) تانگا چۆرە ھەلبەستەكا ئاست بەرزبوو ژ بو چىنچىن بلند و ئاست بەرز و دەستھەلاتدارا دھاتە نقيسین ژ (پىنج) رىزان پىك دھات ھەرسى رىزىن دەستپىكى دگۆتتى (كامى نوکو) كو ھەلبەستفانەكى دنقيسین و پاشان ھەلبەستفانەكى دن دھات و دوو رىزىن دى دنقيسین ئانكو ھەمان ھەلبەستفاننى ئىكى نەبوو و دگۆتتە وان دوو رىزىن ھەلبەستى (سىمو نوکو) ھەردوو پىكفە ژ (۳۱) برگان پىك دھاتن ب فى شىوئە:

- ۱- رىزا ئىكى ژ (۵) برگەيان پىك دھات
- ۲- رىزا دووین ژ (۷) برگەيان پىك دھات
- ۳- رىزا سىيى ژ (۵) برگەيان پىك دھات
- ۴- رىزا چارى ژ (۷) برگەيان پىك دھات
- ۵- رىزا پىنجى ژ (۷) برگەيان پىك دھات

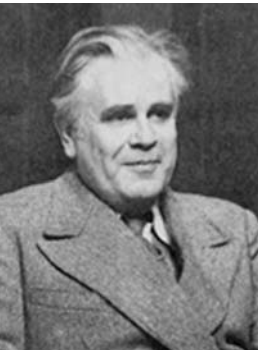
ئەفە سەبارەت تانگا بوو، پشتى خەلكن ژاپونى دىتى تانگا يا بو ئەرستوكراتىيا دەيتە نقيسین، بەروفاژى ھندەك ھەلبەستفاننى نوى رابوون ب نقيسنا (رىنگا) كو ھەست ب نالین و ئىشاننا چىنا كرىكار و ھەزاران دكر دا ئەوژى بى بەر نەبن ژ چۆرەك ژ جورىن ھەلبەستى، كو تانگا ب داپكا ھاىكوژى دەيتە نياسین.^(۱)

د ۱ بهيىن كاللكا بابەتى روھن بكەين دسەفەكا تارى دا و د سەكەرانايدا يەكەم مامۆستايى ھاىكوژى ب ناڤى (ماتسوو باشو ۱۶۴۴-۱۶۹۴) رابوو ب نقيسنا ھاىكوژى بەرى ماتسووى ھاىكوژى تنى پەند و ئاموزگارى و ئاخفتىن مەزنان بوو بەل ماتسووى جوانيا رەنگان و بىھنا سروشت و ۋەرزان دبرگە و دەقین ھاىكوژىدا جوانى بەلاقەر.^(۲) ئىك ژ مەرچىن ھەرە گرنگ د ھناقىن ھاىكوژىدا

ماتسوو باشو

پيته ب سنوران نادهن، فېنجا پېدقېيه ئهف جوره ههلبهسته بهلاقبېيت و ئالييت دگهل ههلبهستين جودا و ئاستين رهوشه نېيري يين گهلانين جياواز، ههلبهت ب ريكا بازرگانيني گهلهک زانست و زانين هاتنه بهلاقفرن ئانکو نه

ريجنالډ هوراس بليس

ب تني بازرگاني بوو، بهلکو زانست و زانين ژي ب ريکا ئالوگورييا بازرگاني دهاته بهلاقفرن، هايکو ژي ئيک ژ وانه کو ل سالا ۱۸۵۶ ب ريکا ئالوگورييا بازرگاني د نافهرا ژاپون و ئهريکا و ئهروپا و وهلاتين دي کو ب شيوي کورت و پوخت و واتيهکا زور گههسته ئهروپا و ئهريکا و وهلاتين دي، (ريجنالډ هوراس بليس ۱۸۹۸-۱۹۶۴) ل سالا (۱۹۵۷) رابوو ب وهريکارا ئيکهکهم پهرتووکا هايکو کو ل چار بهرگان پيک دهات ژ زمانني ژاپوني بو زمانني ئينگليزي. (۶)

روبندرونات تاگور

هايکو و خهلاتي نوبل
روبندرونات تاگور سالا ۱۹۱۳ يهکهکهم کس بوو خهلاتي نوبل ب ئهدهب و ههلبهسته هايکو وهرگرتيه. (۷)

ههريديسان توماس ترانسترومر ل سالا ۲۰۱۱ خهلاتي نوبل ب دهستقه ئينايه. (۸)

توماس ترانسترومر

پهيدا بوونا هايکويي ل وهلاتين عهريبي
هايکو جوره ههلبهستهکا نوي بوو د بياقي ئهدهبيدا ل دهف عهريبان، ژبهري وي چهندي کهفته بهر هيرشکهکا رهخني و کومهکا ئاستهنگان. ههلبهستفان عزهدين مناسر سهرهري ههمي ئاستهنگان بهردهوام بوو ژ نفيسينا هايکويي و بوو پيشهنگي ههلبهسته هايکو، ژ ههميان ب ناف و دهنگتر (هايکو تانکو) بوو، د نافهراستا سالتين ههشتياندا بهلاقبوونا هايکويي دهست پيکر و د ماوي ۱۰ سالاندا ب شيويهکي بهرچاف جهي خو د ناف عهريباندا گرت. و ههلبهستفانان دهست ب نفيسينا ههلبهسته هايکويي کر و ل سهدي بيست و يهکي سهدان ههلبهستفانين عهريب بهرهف هايکويي ههاتن و هايکو گههسته گوپيتکي و چهندين بهرههم هاتنه ههبووني و پهرتوک ب زمانني عهريبي ل سهري هايکويي هاتنه نفيسين و چاپکرن، ههروهسا دامهزاندنا چهندين گروپ و کومهلان و دهريکفته پوژنامه و گوڤاران، ههريديسان چهندين نافين جياواز بو فني جوره ههلبهستني

(کيگو) ههبيت ئانکو وهريزه پهيف چ ب شيويهکي راستهوخو يان نهراستهوخو ب في شيويه (دهستيک، نافهري، دووماهيک)، ئههم ههمي دزانين ئهه کهسي راديبب ب نفيسينا ههلبهستني دييژني ههلبهستفان، بهلي ئهه کهسي راديبب ب نفيسينا هايکويي دييژني (هايکيست) (۳) کيگوي راستهوخو بهحسا وهريزين سالي دکهت ب شيويهکي راستهوخو ئهگهر نمونهياکا (کوبياشي ئاسا) يي ژاپوني بو کيگوي راستهوخو بينين دهه دييژيت:

کوبياشي ئاسا

عزله الشتاء
مستمعا، ذلک المساء،
لأمطار الجبل. (۴)

دي بينين ب شيويهکي راستهوخو بهحسا وهريزي سالي کري ئههري وهريزه پهيفا وي زفستانه دهه دييژيت:

تنن بوونا زفستانني
گوهداريا وي ئيقاري
بو بارانا چياي

و ئهگهر نمونهيهکا دي ژ نمونين (يوسا بوسون) بينين:

قادمه من الغرب
تتجمع الاوراق المتساقطة
في الشرق (۵)

ئهگهر بنيرينه هايکويي هايکيستني ژاپوني (يوسا بوسون) کيگوي نهراستهوخو بکارئينايه بهلگين کهفتي ئامازهيه بو وهريزي پاييزي و دييژيت:

يوسا بوسون

هات ل روژنافا
خرقه بوونا بهلگين وهريايي
ل روژهلاتي

هايکو چاوا ژ سنوري ژاپوني دهريازي وهلاتين دي بوو؟
ژ بهريکو ههلبهست ل هونهريي ئهدهبييه و زانستين جودانه ئهوين نهشين همين زيندانکري ل ژينگههک و جوگرافيايهک توخيبيکري و دزانين ئهدهب و رهوشه نېيري

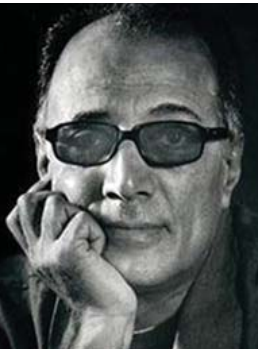
احمد شاملو

ديسان نفيسين و دهربرينا وان د نافدا ههيه. هه
ديسان (عباس كيارستمى، رضا جعفرى، محسن
رجايى... هتد) هغه و چهندين ههلبهستفانين دى
رؤل ههبوو د هايكويتدا. (۱۴)

هندهك نمونهيېن فارسى دهربارهى هايكويت

مى گريست
به قنارى كوچكى
دل باخته بود. (۱۵)

(احمد شاملو)

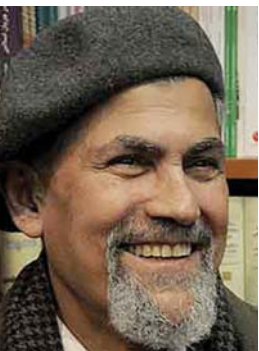

عباس كيارستمى

چه كسى مى داند
درد غنچه را
به هنگام شكفتن؟ (۱۶)
(عباس كيارستمى)

بركه كهن، آه!
جهيدن غوكى -
آواى آب.

ماتسو باشو - ترجمه احمد شاملو و ع. پاشاى (۱۷)

ع پاشايى

سهرهه لدان و نفيسينا هايكويت ل دهف كوردان
دهما هايكو ل سنوورين خو دهر باز بوو بايهك
دگهل توژ و كوليلكان دگهل خو هه لگرت و روويهركى
بهرفره هه ل سهليقا كوردى فهديت و جهى خو گرت.
وهكى ههمى زمانين دى (عهره بى، تركى، ئينگليزى،
فارسى و روسى... هتد هه و گورانكارى و تاييه تمه ندى
د ناف هايكويت ژلايى كيشناسى و رژمانى جهى
خو ب ساناهى گرت، زمان بو زمانى جياوازييا خو
ههيه ژ لايى رژمانى و ههم نه شين خوگرى بدهين
ب وان ۱۷ برگان يې ژاپونيقه، چوونكى ل زمانه كى

دبن ۱۷ به لى ده مې ههم بو زمانه كى دى وهرديگرين دى
بينن ژمارا برگان زيده دبن يا كيم دبن، هغه تشته كى نورماله
د نافه راستا ساليان هه شتياندا ماموستا (له تيف هه لمه ت)
گوتاره كا عهره بى وهرديگرينه سهر زمانى كوردى و د گوڤارا
(به يان) دا به لاف دهك كوتاره تاييه ت بوو ب
هه لبه ستا ژاپونى و د نافدا هايكوژى هه بوو و رول هندهك
ژ هايكيستين ژاپونى، كه واته د نافه راستا ساليان هه شتياندا
په يقا هايكو هاتيبه د نافا جوگرافيا هه دوبا كورديدا، به لى ژبه ر
وتى ململانى و وان قوناغين هه دوبا كوردى تيرا دهر بازبووى
ژ هه لبه ستا كلاسيك بو هه لبه ستا نوو كو هه لبه ستفانين

هاتنه دانان وهكو (هه لبه ستا نه رم، رونا هى،
ثاييگرام (اييجرام)).

(عزالدين المناصر) يې فهله ستينى يه كه م
كه س هه لبه ستا هايكو نفيسييه و دامه زرينه رى
راسته قينه يې هايكوتيا عهره بى بوو ل سالا ۱۹۶۴
(۹).

ل سالا ۱۹۷۳ (صفاء الشاطر) رابوو ب
وهرگيران و چاپكرنا يه كه مين په رتوك يا (دونالد
كين) ي ههوا ب نافى (شعر اليابانى الحديث)
بوو (۱۰).

دوو نمونه يېن هايكيستى مه غربى سامح
دهرويش

مُتَرَجَّة،
لَا تُبَالِي بِالْخَرِيفِ سامح درويش
شَجَرَةُ النَّارِج (۱۱)

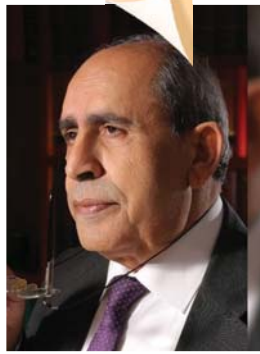
البستاني،
مع مُشَبِّعِهِ
تَسِيرُ أَوْرَاقُ الْخَرِيف (۱۲)

هايكو ل دهف فارسان

يه كه م شاعرى فارس ناشنابووى ب هه لبه ستا
هايكو (سهراب سپهرى) بوو، كه لهك گهشت
كرينه بو وهلاتين هند و چين و ئيتاليا و پارس
و ل سالا ۱۹۶۰ بهره ف ژاپون گهشت كر و
سهره لى هه لبه ستا هايكوتيا ژاپونى بوو و
سهرسامى هه لبه ستا هايكويت دبیت. (۱۳)

سهراب سپهرى

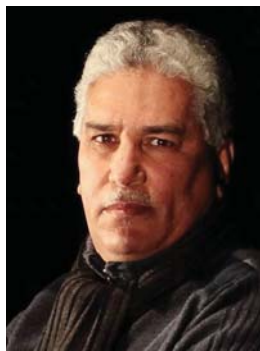
ته گهر هه لبه ستين سهرابى بخينين دى بينن
كاريگه رى و داخباريا هايكو د نافا هه لبه ستين
وى ديار و ناشكرايه و ساخله تين هه لبه ستا
هايكو دروونن و كومه كا هايكويتن فهره نسى
و ئينگليزى وهرگيرانه سهر زمانى فارسى، و
ساليان هه شتياندا (ع. پاشايى و ههمه د شاملو)
هه ولين وان ديارن بو هه لبه ستا هايكوتيا و
ل سالا ۱۹۹۹ په رتوكه كى ب نافى (هه لبه ست
ژاپنى از اغاز تا امروز) وهرگيرايه و چاپ دهكن

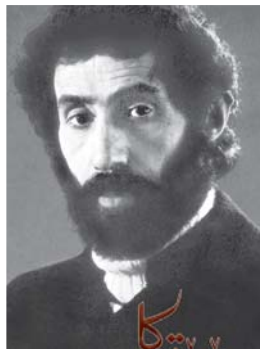
عزالدين المناصر

صفاء الشاطر

سامح درويش

سهراب سپهرى

ئالوزم
دافین خوه ل دۆر من نه ئالینه
دی خو ژدهست دهی! (۲۰)
تیروژ ئامیدی

به هه‌ناسه‌ی سارده‌وه،
به کومال گه‌لاکان له گور ده‌نی -
زستان! (۲۱)

له قه‌راغی مردن،
به‌دوای ژیان ده‌گه‌ری -
چوله‌که‌یه‌ک؟ (۲۲)
محهمه‌د مه‌لا ره‌حمان

له پشت هه‌ر په‌نجه‌ره‌یه‌کی داخراو،
روناکییه‌ک هه‌یه -
خوی ده‌سووتینی! (۲۳)
سامان گه‌ردی

خه‌نده‌ی گول نه‌بی
کوا ئاره‌زو‌ی فرینی هه‌یه؟
په‌پوله! (۲۴)
ملکو ئه‌حمه‌د

ئه‌فه‌ژی ئیک ژ هایکۆیین (شه‌هناز یوسف) ب لاتینی د
په‌رتوکا‌خودا به‌لافکریه

Ronahî,
Tarîtiyê derbas dike
Bê şikestin (25)

هایکۆ و حاله‌تین وئ
جۆرج سوید کو ئیکه ژه‌له‌به‌ستفان و ده‌روناس و
هایکۆنقیس پشتی لیکۆلینکری ل سهر چه‌ند هایکۆیا
د ئه‌نجامدا ده‌رکه‌فت هایکۆ ژ سئ حاله‌تان پیک ده‌ییت
ئه‌وژی ئه‌فه‌نه

۱ هایکۆیا سروشتی
۲ هایکۆیا مروّقی
۳ هایکۆیا مروّف و سروشت پیکه

شه‌مال ئاکره‌یی

تیروژ ئامیدی

وی سه‌رده‌می مژیلی گوهرینی بوون و ژ وانا
(جه‌مال شارباژیری، شیرکو بی‌کس، عه‌بدوللا
په‌شیو، له‌تيف هه‌مه‌ت... هتد) ل سالی‌ن نۆتان
ژی ئه‌و هه‌له‌به‌ستفانین چووینه ده‌رفه هنده
هایکۆنقیسین وه‌کو ده‌ستپیکه‌ک کو ئیک ژ وان
هایکۆنقیس ديارئ ده‌فه‌را به‌ه‌دینان "شه‌مال
ئاكره‌یی" بوو، یا گرنگ ئه‌وه کو ل سالی‌ن دوو
هزاراندا ل هه‌ریم هنده‌ک که‌س کو ب
تبلین ده‌ستان ده‌هاته هژمارتن ده‌ست هافیته
نقیسینا هایکۆیی و د رۆژنامه و گو‌فاراندایه‌لاف
دکر، ئیکه‌مین په‌رتوکا هایکۆ کو هاتیته چاپ
و به‌لافکر ب زمانئ کوردی ل رۆژه‌لاتا
کوردستانی، ئافره‌ته‌ک بوو ب نافئ (شه‌ویار
گولابی). هه‌ردیسان قوبادی جه‌لی زاده ل سالا
۲۰۰۸ هه‌ولا نقیسینا کۆمه‌کا هایکۆیان دایه
و د رۆژناما (ره‌خنه‌ی چاودیر) دا به‌لافکریه،
هه‌ردیسان "نادیه کریم" کو ئیک ژ پر
به‌ره‌مه‌ترین هایکیستا کورده چه‌ندین به‌ره‌م
هه‌نه ب نافین (ئه‌ستیره چاوداده‌گری، به‌فر
له‌هه‌ور ده‌ترسئ، دل ئاوازی ژیان ده‌ژهنئ)
(۱۸). لئ وه‌کو به‌ره‌مه‌کی تایه‌ت ب هایکۆیی،

رۆژنامه‌فان و هه‌له‌به‌ستفان کورد، شه‌مال ئاکره‌یی ئیکه‌م
هایکۆنقیسه ل باشوورئ کوردستانی دیوانه‌کا تایه‌ت ب
هایکۆیا کوری به‌لافکری ل سالا ۲۰۱۰ ل ژیر نافئ "سیتافکین
دوهی و ئه‌فرۆ" وه‌کو ئیکه‌م په‌رتوکا چاپکری ده‌یته دانان.

هندک ژ هایکۆیین کوردی

-دوهی یا من،
هه‌می یا که‌له‌که‌بووی
د پاییزی دا.

-عه‌فرین تاري و ره‌ش،
نکارن هه‌یف و رۆژی
هه‌رتم فه‌شیرن.

-هه‌می په‌ره‌سیلک،
ل پاییزی بار دکهن
هیلین دق‌الانه. (۱۹)

شه‌مال ئاکره‌یی

بنہماو مہرجین ہایکویں چنہ؟

۱. کورتبری (شیبومی) کو ٹیکہ ژ مہرجین ہەرہ گرنګ.
۲. برگہ بہندی (0+8+0) ب کومکرنا ہەرسى دیران ئەگەر دیرا دووی حەفت برگہ بیت دى گەلەک باشتر بیت.
۳. ھەبوونا خالہہندی (کریچی) یا پیدقیہ.
۴. ھەبوونا کیگیا ئانکو وەرزه پەیف.
۵. ھەبوونا واتای د ناڤا دیراندا.
۶. دەقەکى سروشتى بیت.
۷. ھەبوونا وینان د ناڤا ھایکوییدا .

۸. ب زمانەکى رون و بى مژدارى بەیتە نڤيساندن (۳۲)

ئەم دشیین بى دوودلى بیژین گەوہەرى ھایکویى رەنگفەدانا سايکۆلۆجیە ژبو بوویەر و دیاردە و ھەلچووئین مروڤى دسروشت و ژینگەھا ویدا، ھایکو ئەو پیکگەھە کو مروڤ ڤان ھەلچوونان پى دەربریت ئانکو ھەستین خو ب شیوازەکى سەرنج راکیش بکەتە ھوکارى دلخوشیا خەلکى ژبو ب دەستفە ئینانا حالەتى بەختەوہرى و دلخوشیەکا بلندتر کو ھەست و ھەلچوون دبنە ئەنجام ل شوینا ئارمانجان .

و ل دووماھیکى بو مە دیار بوو دگەل بورینا چەندین سالا و سەرەرای کەڤنارییا ھایکویى پىلا ھایکویى دگەل دەمى پيشفە دچیت بەروڤاژى ژانرین دین یین ئەدەبى کو د ماوہکیدا ل گوپیتکى بوون، ببورینا دەمى بەرەف ژناڤچوونى دچوون ھەرۆھ کو دیار ئەم د سەردەمەکیدا دژین جڤاک و وەرگر حەز ژ ھەلبەستە کورت و پوخت دکن و واتایەک سەرڤەیی ھەبیت، سەرەرای وان ھېرشین تەکنۆلۆجیایى و تۆرپىن جڤاکى بو سەر کۆمەلگەھى دینین کو عاقارى رەوشنیران بەرەف کەسکاتییا ھایکویى دچن و ھایکو ژیوارى خو گرتیہ د ناڤا کۆمەلگەھا کوردیدا و کاردکەتە سەر لڤاندن و لیكدانەڤا ھزر و بیرپى وەرگرى، ھەرديسان ھایکو کورت و پوختیا جیھانا ھایکستیہ (ھەلبەستڤان) وەکو دیار ھەردەمى دیتن بەرڤرەھ دیت دەربرین، ب زەحمەت دکەڤیت چونکى سروشتى ھایکویى وەسا دخازیت پەیفین کورت و پوخت تیدا بەیتە بکارئینان، چونکى ناڤەرۆکا وى پرى واتا و پرى پەستانە و ھەر دەما بخینى واتا وى پتر لى دەیت، کەواتە بو مە دیار دبیت کو ل فى سەردەمى سەرەرای کیمبوونا خاندەڤانان، بەلئى ھایکویى جەن خو گرتیہ و یا گونجایە دگەل خاندەڤانیت فى سەردەمى، چونکى ھەلبەستەک کورت و پوخت و پرى واتایە، دڤیت ئاماژى ب وى چەندى ژى بدەین کو ھایکو ژ وەلاتەکى بو وەلاتەکى دن جیاوازە، چونکى ژینگەھى وان جیاوازە بو ڤوونە، ژینگەھا ژاپون نە وەک ژینگەھا وەلاتین عەرەبى و ئینگلیزانە و ئەڤە ھۆکارەکە کو ھایکو د جیاوازين، ژبەرکو ھایکوى وەرزه پەیف

ھایکویا سروشتى ئەو جۆرە ھایکویە کو ئاماژى ب مروڤى و تشتین دەستکرد ناکەت تەنانەت ئاماژى ب شینەوارپى مروڤان ژى ناکەت، ب تتى وەرزه پەیفن یان بکار ئینانا ھندەک ھیمما و ئاماژە بو وەرژین سالى ل ديف وى ڤەکۆلینا جۆرج سویدی کرى ۲۰٪ ئەو بەرھەمىن د گوڤارپن ھایکویاندا دەیتە بەلاڤکرن ئەڤ جۆرە ھایکویەیە. (۲۶)

بو ڤوونە:

بە کلێتەى بەفر و چوغەى گیا؛

لەگەل بەھار لە ژووانەـ

چیا! (۲۷)

پەرى عەبدوللا

ھایکویا مروڤى ئەو جۆرە ھایکویە کو گەلەک جارن ب ناڤى "سن ريو" دەیتە ناڤکرن (سن ريو شیوازەکە کو ھندەک جارن بابەتین روژانە یان کەنى و سوعبەت یان پەند و پرسیار بخوڤە دگريت) د ڤیرەدا ئاماژى ب لایەنى دەرروونى و جەستەیی مروڤى دکەت و ناڤەرۆکا ویدا ھېچ سروشت تیدا نینە و تیکەلى سروشتى ناکەت ب نیزیکی ۲۰٪ ھەتا ۲۵٪ ئەو بەرھەمىن د گوڤارا ھایکوییدا بەلاڤ دبن فى جۆرى بخوڤە دگريت. (۲۸)

پیا سە دەکەم

بە سەرپوش و پەلاشەوہ

بە بى شوپىن پى (۲۹)

رزگارى جەبارى

ھایکویا مروڤ و سروشت پیکھاتیہ ژ دنیایا سروشتى و جیھانا مروڤى و دەربارەى فى حالەتى (پوردا) ریفەبەرى دەسپیکى یى ئەنجومەنى ھایکویى ل ئەمریکا دگەل فى جۆرە حالەتى دابوو و گوڤ (مروڤ و سروشت ژیک ڤەنابن و ھەردووکان پەیوەندییەکا راستەوخو پیکڤە ھەییە و ئەڤ جۆرە خودانا خو وەرزه پەیفانە و نیزیکی ۶۰٪ بەرھەمىن د ناڤ گوڤارپن ھایکوییدا فى حالەتى بخوڤە دگريت) (۳۰)

ھەر وەک ڤى ڤوونى :

ھەورى پەش،

کیوہکانى داڤۆشیوہ،

پرچە خاوەکەى !

(ھاڤان محەمەد) (۳۱)

جزیری و (توولەیی) یال بەر دەری یاری

لوقمان محەمەد*

ب کارهینانا هێمایێن گیانهوهران ل دەف جزیری وهکی
هه‌می هێمایێن دیتەر گرێدایی دیتن و رافه‌یا وی یا کویر
و مژداره، رهنکه ئه‌فه بۆ کۆمه‌کا فاکته‌ران فه‌گهریت، کو
ئیک ژ وان سرۆشتی باژیری جزیرییه، یێ کو مه‌لای جزیری
د ناڤدا ژیا وی و هه‌لکه‌فتا وی یا جوگرافی ئه‌گهره‌ک بیت
شاعره‌کی بیرتیژ و هه‌ستیار ژێ دروست ببیت. ژ دیتنا
دیمه‌ن و وینه‌یێن که‌ڤالی یه‌زدانی ژ گۆل و چیمه‌ن و بلب و
بالنده و هه‌می چیکریێن وی سرۆشه‌کا ئه‌ده‌بیا سوڤیگه‌ری
بۆ هاتبیت، کو بشیت د هێمای چیکریاندا جوانیا
چیکه‌ری ببینیت، د دیوانا جزیریدا ئه‌و راستیا به‌رچاڤ و
روه‌نه، کو مه‌لایی پیکول کریه د هه‌می کوژییێن دیتنیدا

* ماسته‌ر ب ئه‌ده‌بیاتا کوردی / زانکۆیا ده‌وکی

جزیری د فیریدا

ب روهنی

دیاردکت، کو نه ف

(تولی ناستانی) ژ

دهرازیکا خو دویر

نه که، هه رچه نده

ته ز دزانم یی ژ

هه ژی نینه

دهمی کاوداندا دبینیت، و ب هر کراسه کن
 نهو ژبو مه عشوقی ل بهرخو بکته یی رازی، د
 نهوان هه می پریک و دهراشین نهو تیدا دبوریت
 گو نه ناده ته دونیا ده رفه یی دلی خو، به لکو یا
 گرنه ف هه واندا نهو فی پرفینگی بیچاره یی ل
 نیزیک ده رکه هه دلو فانییا دله ری، نه گه ر نه ف
 چهنده د وینه یی (توله) به کن وه فادار ژ
 دابیت هه ر یا ره وایه، یا کو پرفینگی ریکا عشقی
 دکه هینیه نهو فی ناستی رازا مه زنا دلی پرفینگیه

یا کو دبیزنی عشق .

وی چهنده یی، کو مه چاف ل دلو فانی و کهره ما
 تهیه، کو تو ب وی چاف دلو فانی به ریخودانا
 مه بکه یی و مه ژ ده رکه هه خو دویر نه که ی، ب
 په نگه کن گشتی جزیری ب ریکا هیما یی (توله)
 یی فیایه خو کیم ببینیت و نه فسا خو ل به رامبه ر
 عه شقا دله ری بشکینیت، ب هیفیا گه هشتنی
 (وصالی) و نه ف خو زمکر نه خو راگری و جو ره
 وه فاداریه که بو دله ری داکو جاره کن و نهوی
 بیخیه ل بن چافدیریا خو لی بزفیریت، چونکی

هه می که س ناهینه نهو فی ریکی و نهو که سی دهیت دقیت
 ژ هه ر به هره یه کا خو مه زن دیتنی خو فالاکه ت و خو ب نهو
 (ناخا ناستانی) یا ل بهر پیت دله ری ببینیت و یی شکهستی
 بیت هه تا دکه هیت، جزیری خو د نهو فی ریکیدا ب خووش
 تووله ب ناف دکته دبیزیت:

ژیدهر :

(۱) سوره تا (الکف)، نایه تا (۱۸).

(۲) تحسین ابراهیم دوسکی، دیوانا مه لای جزیری،
 چاپا تیک، به لاکرنا په رتوکخانا جزیری، دهوک، ۲۰۲۰

ماه و خورشیدی قران کی

دوورنه کی خوش تووله یه

بن نیشانتین مه نیشان کی

به نده که لبی ناستان کی

ل داوی نه دشین بیژن کو پرفینگی ریکا عه شقی خو

د ئقلىمى سوخه ن ميرم ، د شعري ده جه هانگيرم

دقیقہ جو حق میرا دشمن ہے وہی دیکھ

کمال دیوبند

کردی بولبل بدوستی دانی کرد
 کوهه دگر بی حال و جوش یابی
 نوسنان در دهانک باغمن گرسنه
 موزلان بران لبی نازه کرد
 عده بی ده گنج ز باغین سدر زده
 زهری با شیشه زباله حاذار
 بزرگرا درک دزدی شعله برست
 زلف و لیسان پر زهری دل بر لبی
 بولبل پر دانه زده فصل دهان
 من ددل ناصر که با هستی بی
 طبعی لایع و دشمن نیست و شکن
 مشکه روی بدینعلی چو گل و کوب
 قطره ندرنگی بی دهی حاضر بهت

میں نے لکھی ہے

2000ء مجلد 24.8

که قال / گول و بولبول / نه جمه دين بيرى ۲۰۰۰/۰۸/۲۴

سەعدی شیرازی

و پەنگەدانا ۋی د چاک و وێژەیا کوردیدا

فۆرات تەووفیق *

دوو سەد سالان پشتی سەرکەفتنا موسلمانان ل سەر
ساسانیان د شەڕی نەهاوەند (٦٤٠ ز) دا گەلێن ئێرانێ خۆ ژ
بن دەستەهلاتداریا عەرەبان ئینا دەرێ و ئیدی ب بالادەستیا
زمانی فارسی ئەو د ئامادەبوون ژ بو قەھاندنا نەمرترین
ئاوازی وێژەیا جیهانی^(١)، د قی ریکیدا وان پێشەنگیا
پۆژەهلاتی کر و فارسی کرنه زمانی وێژە و نقیسنێ و تا
نە ژ وێژەیا فارسی ب تایبەتی کلاسیک خۆدان سەنگ و
بۆھایەکی حاشا هەلنەگرە.

سەعدیی شیرازی ژێ ئیکە ژ وان لەهەنگین وێژەیا
فارسی یی خۆدان نافودەنگییه کا مەزن ل سەر ئاستی
جیهانی، ئەوی ب شاکارین خۆ حوجرە و زاویین مزگەفت

* فۆرات تەووفیق (ساھی کوردزادە) خۆیندکاری ماستەرێ پشکا میژوو/زانکۆیا دهوک

نه بريه و پيشنه كه فتيه، له وړا هوزانين وي چې پازييون و په سهنديا هر كه سكهينه"، پاشي قتي ديري ژ هوزانفانه كي د ستايشا ويدا فهدگو هيزيت:

در شعر سه كس پيمبراند هر چند كه لانبی بعدی
اوصاف و قصیده و غزل را فردوسی و انوری و سعدی^(۴).

"نانكو د هوزانيدا سي كه س په يامبهرن، گهرچي پيگهي پيامبه ريني پشتي موحه ممدی - س - هاتيه گرتن، د سالوخته ددان و چيروكيدا فيردهوسي په يامبهره، د قه سيددا نه نوه ري و د غه زلېدا سه عدي".

رؤڅه لاتناسي ئه لمانی (بروكلمان، م: ۱۹۵۶) ژي د بيژيت: "به ره مین سه عدي ل ده ف مير و شاهان و هم ژي هه ژاران جهي پريز و ستايشي بوون، د سهرده مین جياوازا دهسته لاتداران ماموستاين تايهت بو شروقه كرنا به ره مین سه عدي پيدگه هاندن"^(۵).

ټه و پيشره وي

هوزانا (غه زل)

له، به ري وي هيچ

كه سه كي د قتي

بواريدا بو قتي

جواني و داهيناني

زه حمهت نه بريه

كورتیه ك ژ ژينه نيگارا سه عدي
سه عدي، ناقي وي (موسلح كورې
موشه پره قتي شيرازي)^(۶) په ناسيار ب
(ټه بو موحه ممد موشريفه ددين يان
شهره فهددين، الامام المحقق، ملك

الكلام و افصح المتكلمين)^(۷)، ناساقي هوزاني (سه عدي) ژ داخباريا وي ب ټه تابه كي^(۸) شيرازي (ټه بوبه كر سه عده كورې زهنگي يي سولغوري، م: ۱۲۶۰) هاتيه^(۹)، ژ هه ژي گوتنييه ټه تابه كين شيرازي خزمين ميرنشين لوري مهن (فه زلوي) و خانه دانا (شولي) يا كوردي بوون، ټه تابه گ تيگله ټه وي ل سالا (۱۲۵۷) دهسته لات وهرگرتي خوارزايي سه عده زهنگي بوو^(۱۰)، دا بزقرينه فهد سه عدي، بابي وي كه سايه تيه كي زانا بوو، دايكا وي ژي كچا شيخ (مه سعوود كازروني)^(۱۱) بوو له وړا پيشينيا زانايه كي مهن ژ سه عدي دهاته كرن.

بوچوون ل دور كوردبوونا سه عدي شيرازي

هر ژ كه فندا هند فهد گپرانين زاره كي د ناف ئاشناين كورد يين ويژه يا فارسي و سوخته و مهلاياندا هه نه ئاماژي دده نه كوردبوونا سه عدي وه كي مهلا حه مه ي مهلا يوسف فهد گپري:

و ته كييان و خواندنگه هين كلاسيكين پوژه هلاتي رويونكرن و نفيسيپين وي و په رتووكين وي هه تا دمه كي نه يي دوپر بهرنامه هه كي زپرين بوو يي چينه دبوو شاگردی خو د سهر هافتيبا، چ بو فيربوونا زمانتي فارسي، ئاشنابوونا دگل ويژه يا فارسي يا كلاسيك، چ ژي ژبه ر وان په ند و شيره تين تيدا، ب پامانه كي سه عدي ماموستاين گه شه پيداني يي وي ده مي بوويه..

حوجره يين كوردستانتي ژي ب دريژاهيا چهندين چهرخان ژ قتي ستويني ديپار نه بوون، كارتيكرا سه عدي نه ب تني ل سهر كه سايه تيا په وشه نير و شاگردين خواندنگه هين كلاسيك، به لكو ل سهر ويژه يا كلاسيك و نوي ژي هه بوو، ل فيره دي هه ولده ين تيشكه كا بچويك بيخينه سهر قتي چهندي به لي پيدفييه ل ده ستپيكي دانه نياسينه كا شيخي بكه ين..

ل سهر په سن و ستايشا سه عدي زور يا هاتيه نفيسيپين، ب هه مان شيوه ل سهر ژيانا وي ژي، به لكو ههر ټه ف چهنده بوويه ټه گهر كو هژماره كا نه ليكيان د زانيارين سهاره ت ژيانا ويدا په يدا بن، لي ټه م دي هه ولده ين ب كورتي د راستا قتي چهنديدا دهر بكه فين.

سه عدي شيرازي

ژي ټيكه ژ وان

له هه نكي ويزه يا

فارسي يي خودان

نافوده نكيه كا

مهن ل سهر ئاستي

جيهاني

جارجي وهك سهنگ و بوهايي سه عدي، ټه و پشتي (ټه بولقاسمي فيردهوسي، م: ۱۰۲۰ ز) دهينه هژمارتن مهنترين هوزانفاني ويژه يا فارسي، نفيسيپين وي پتر ژ (ههشت) چهرخان تا نها ئيخستيه بن كاريگه ريبا خو و هندي زمانتي فارسي هه بيت دي به ره مین سه عدي ژي د بهرنا س و خودان سهنگ بن^(۲) ټه ف ناقتيدان و فهدپر كرا بابته تي ژ لايي دكتور (ذبيح الله صفا، م: ۱۹۹۹) دا ژ فالاهيبي نه هاتيه، چونكي سه عدي ټه وي فارسي ديژني (استاد سخن و شيخ اجل) هيژ د ساخيا خودا گه هشتبوو نافوده نكيه كا مهن، بو نمونه ژ ديروو كنفيسين چاخ وي (موسته و فيي قه زويني، م: پاش ۱۳۴۰ ز) ديژيت:

"ټه و زه لامي سهرده مي خو بوو و هوزان و په خشانين جوان و په وان نفيسينه، هيژ ب ساخيا خو نافداريه ك مهن ب دهسته ئينا"^(۳) ديسان (مه ولانا جامي، م: ۱۴۹۲) ژي ديژيت: "ټه و پيشره وي هوزانا (غه زل) له، به ري وي هيچ كه سه كي د قتي بواريدا بو قتي جواني و داهيناني زه حمهت

فه کولهرین ویژه یا فارسی ههر چهنده گویمان ژ وی یا هه ی لی دیسان ژی نهشیاینه حاشاتییی لی بکه ن ب تاییه تی (م. سعید فروغی) کو د تویژاندنا دیوانا (مواعظ) یا سهعدیدا ناماژهیی پی ددهت، نهو ژی موله ممهعهیه کا دریژه یا تژی ژ په یف و رسته یین زمانین دهقه ری و بیانی و تیدا هاتییه سهعدی دبیزیت:

"دلبری دارم نکو مانند شمس و قمر، دلربایی جان فزایی قندخایی چون شکر
گه به تازی آستین بر من زند گوید تعال، گه به گردی گویدم (بورا هنی ورنایور)" (۲۰).

"نانکو دلبره ک م ههیه جوان و قه شهنگ وهک پروین هه یف و رۆژ، دلره فینه گیان هه یینه شیرینه وهک شه که ر، جار ب عهره بی ژ من را دبیزیت: وهره، جار بکوردی (زارا فنی لوری) دبیزمی: وهره پروینه و دگهل من خوارنی بخو".

پینگه هشتنا سهعدی
سهبارت ژدایکبوونا خو نهو ناماژهیه کا گرنگ ددهت و د هه مان ده میدا دیروکا نفیسینا گولستانن ژی دیاردکته ده دبیزیت:

درین مدت که ما را وقت خوش بود ز هجرت
ششصد و پنجاه و شش بود (۲۱).

نانکو: ده ما نه شاد و خوشگوزهران بووین - ب نفیسینا فی به ره می - سال ۶۵۶ مش (۱۲۵۸ ز) بوو، ل جهه کی دی ناماژن ددهته ته مه نی خو:

ای که پنجاه رفت و در خوابی مگر این پنج روزه
دریابی (۲۲).

نانکو: نه ی پی پینجی - سال - ژن بوورین نفستی، مه که ر ته دیتن پینج رۆژ - یین مایین - ژ ته مه نی، مه ره م پی مفای ژ فی دهره فتنی وه ربگریت، لقیره دیاردبیت سهعدی گولستانا خو ل سال ۶۵۶ مش (۱۲۵۸ ز) نفیسینه و د وی ده میدا ژن وی پینجی سال بوون، نانکو ل سال ۶۰۶ مش) به رانبه ر

سهعدی خه لکی جوانرووی ل رۆژه لاتن کوردستانییه، مسته فا ره شید "حه مه بو" دبیزیت: ژ هوزا (زهنگه نه) یا کوردیه (۱۲) زانای مه زن مه لا عه بدولکه ریم موده رریس - خودی لی خوش بیت - چه ند لاپه رهیه کان ل سه ر فی بابته تی دنفیسیت کو براستی دگهل وان کورته زانیارین سهعدی بخو فه دگیریت ئیک دگرن، بو موونه دبیزیت: سهعدی ژ بنه مالا مه ردوخی یا نافداره، نهو بنه مالا کورد یا ژ شامی کوچکرینه رۆژه لاتن کوردستانن و ل ده قه را (ده گا شیخان) ناقه را مه ریوان و هه وراماندا خو جه بووین و ژ وی ری به ره ف شه ره زوری، نه رده لان و قه ره داغ چووین (۱۳)، سهعدی ژی دیاردکته کو بنه مالا وی یا نافدار و زانیندووست و خو دان سهنگ بوو (۱۴).

وه کی مه لا حه مه ی

مه لا یوسف

فه گیزی: سهعدی

خه لکی جوانرووی

ل رۆژه لاتن

کوردستانییه

دیسان بابی سهعدی (شیخ عه بدوللاه)، کو (م. نازاد عه بدولواحد) دبیزیت: "ل ده قه را پاوه یا هه ورامانی ژ دایکبووه" (۱۵) و مه محمود زیور ژی دووپاتییا فی چه ندی دکته (۱۶) ژ شیخین نافدارین مه ردوخی بوو یی کو ژ ناکوکییه کا جفاکی به ره ف جوانرووی و ژ وی ری ژی به ره ف شیرازی چووی ژبه ر پاراستنا ته تابه ک سهعدی بو زانا و نافداران (۱۷)، رۆژه لاتناسی نه لمانی (بروکلمان) ژ فی راستیی دووپات دکته و دبیزیت: تشته کی دیاره ل سه رده ما مه غولان هوزانقان و نفیسه رین ده وروبه ر په نایا خو دبرنه شیرازی ل باشووری ئیرانی کو ل بن سیبه را ئیک ژ نافدارترین ته تابه کین سه لجووقی (نه بو به کر سهعه د زهنگی) دا کو د پاراستی بن ژبلی کو نافری پی ناسیار بوو ب پشته قانی و زانیندوستیا خو (۱۸).

چه ند به لگه ل

به رده ست هه نه

دیاردکته سهعدی

هوزانین کوردی

ژی نفیسینه ب

زارا فنی (لوری) نه قه

ژی زارا فنی کوردین

ناکنجیی شیراز و

ده وروبه ری وی یه

ژ لایه کی دی فه چه ند به لگه ل به رده ست هه نه دیاردکته سهعدی هوزانین کوردی ژ نفیسینه ب زارا فنی (لوری) نه قه ژ زارا فنی کوردین ناکنجیی شیراز و ده وروبه ری وی یه (۱۹)، هوزانه کا سهعدی یا نافدارا هه ی ل سه ر ده ست نفیسه کی و

چەندىن زانايىن دى ژى دىتن وەك: (ئەمىر خوسەرەۋى دەھلەۋى، م: ۱۳۲۴ ز)، (جەلالەددىنى رۇمى، م: ۱۲۷۳ ز)، (ھومامى تەبرىزى، م: ۱۳۱۴ ز)، ژ لايەكى دى سەدى ئاشنايەتى دگەل فان كەسايەتتىيان كرىتتىن دى دەمى دا ل نىزامىي وەك (بەھائەددىن زەكەرىيا مۇلتانى، م: ۱۲۶۲)، (ئەبو قاسم عەبدۇرەھمان ئىبن ھەمدان)، (موھەممەد كورپى يەھيايى بەغدادى)، (مەھموود كورپى ئەھمەد زەنجانى، م: ۱۲۵۸ ز) و (نەجمەددىنى بەدرائى) (۳۰).

گەشتىن سەدى

سەدى چەندىن گەشتىن دۈير و دريژكرىنە و سەرەدانا حىجاز، شام، روم - ئانادولۇ - كرىيە و چەند جاراب پىيان چوۋىيە ھەجى ژى (۳۱) ھەردىسان سەرەدانا باكوورپى كوردستانى و شارپى ئامەدى ژى كرىيە (۳۲)، ب قى چەندى وى سى ئىكا ژيانا خۇ ب وەرگرتا زانىنى قە بووراندىيە، سى ئىكا دى ب گەپيانى و يا دى ژى ب پەرستىن، پىشتى گەشتىن خۇ يىن دريژ ل شىرازى ئاكنجى بوو و ل وى تەكيايا وى ل جەھكى قەدەر بو خۇ ئافاكىرى مژۋىلى خواندن و نقىسىن، پەرستىن و پىشوازييا مېھقانان بوو (۳۳).

سەدى وەكى

گەلەك ھۆزائىن

دى زەلامەكى

دەولەمەند نەبوو

پارەيان ژ پەرتووك

و گەشتان را

دابين بكت و

نەخشەى بو ب

دانىت، بەروفاژى

ئەو شىخزادەيەكى

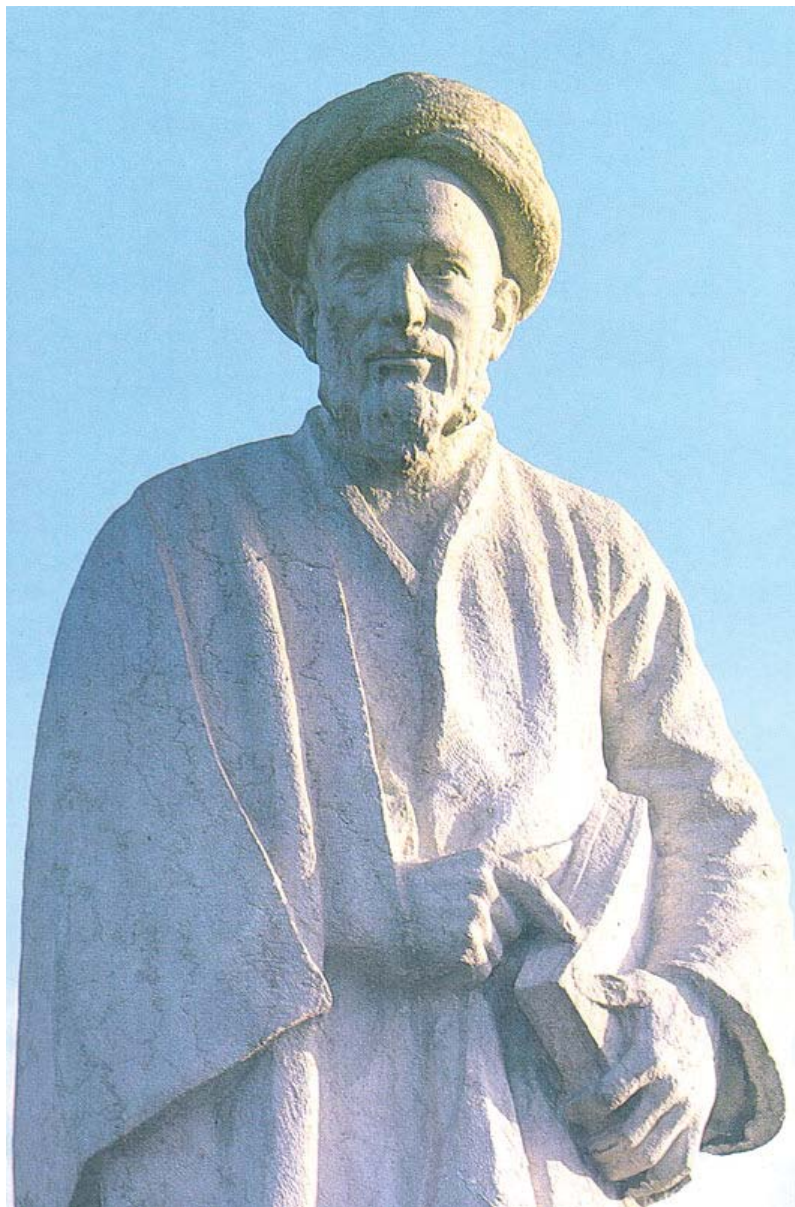
ھىتىم بوو يى بخىرا

ئەتابەگى شىرازى

مەزنبووى

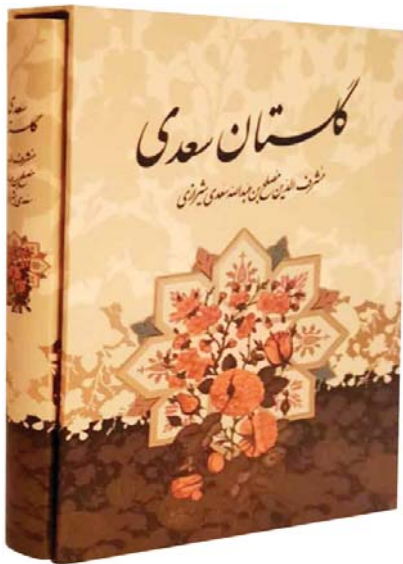
سەدى وەكى گەلەك ھۆزائىن دى زەلامەكى دەولەمەند نەبوو پارەيان ژ پەرتووك و گەشتان را دابين بكت و نەخشەى بو ب دانىت، بەروفاژى ئەو شىخزادەيەكى ھىتىم بوو يى بخىرا ئەتابەگى شىرازى مەزنبووى و ب ھارىكارىيا وى چوۋىيە بەغداد و پاشتر وەك دەرۋىشەكى كەشكول و ب جلوبەرگىن شىر و مېر ب دىيائى كەفتىيە و ھەر گەريايە، كىرى بو بىتە مەرەق، كىرى ھاتىتە سەر ھىزا وى قەستا وىرى كرىيە و ل مەزگەفت و خەناقا و جەپنى گىشتى مايە (۳۴)، ل زىپىننى ل پىكا ھەجى وى چاف ب (ئەباقا خان، م: ۱۲۸۲ ز) يى مەغولى كەفت، و زور پىز ل سەدى گرت (۳۵).

سەبارەت مرنا سەدى چەند سالىن جىاواز (مىشەختى) ھەنە وەك ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۴، ۶۹۵ و ھەندەك ھۆزائىن ب

(۱۲۰۸-۱۲۰۹ ز) ژ دايكبوۋىيە.

وەكى فان مەۋنەيان سەدى ل چەند جەپنى بەرھەمىن خۇ ئامازەيى ددەتە ھەندەك زانپارپىن دى ژى سەبارەت خۇ، بو مەۋنە ژ بىنەمالەكا زانا بوو (۳۳) بابى وى كەسايەتتەكى زانپندۋست بوو و سەدى ژ بچوئىكاتىيى ھاندایە فېرىبىت و د قى واريدا زور پىشتەفانىيا وى كرىيە (۳۴) لى پىشتى دەمەكى بابى وى وەغەر دكەت و دىمىنەتە ھىتىم (۳۵) ئەفجا ئەو ژ شىرازى دەرەكەفت، ب تايبەت پىشتى ھەوا توركان (خەۋارزىمىيان) ب سەر شىرازى دا ھاتى (۳۶)، لەوا ب جىھاننى كەفت و ل خواندنگەھا (نىزامىيە) يا بەغدايى بوو وانەبىژ (۳۷). ل خواندنگەھا نىزامىيە وى چاف ب ھىزارەكا چاك و زانپىن سەردەمى خۇ كەفت وەك (ئەبو ھەفەس سۈھرەۋەردى، م: ۱۲۳۴ ز) (۳۸)، (جەمالەددىن ئەبۇلفەرەج ئىبن جەۋزى يى مۇحتەسەب، م: ۱۲۵۸ ز) (۳۹)، ژبلى فان سەدى

(حساباً نهجهدی) سالاً مشهختی دیارکرینه، لی ههر ئیکی ب پهنگهکی، ههر چهوا بیت (۶۹۰ مش : ۱۲۹۰ ز) و (۶۹۱ مش : ۱۲۹۱ ز) پتر نیزیکی راستیی نه ژبه رههبوونا زوړیا ژیده‌ران و دووپاتکرنا وان ل سهر فان سالان^(۳۶).

سه‌دی ژبلی

شب آدینه بود و ماه شوال ز

هه‌ردوو شاکارین

تاریخ عرب خاصاد آن سال

ناقدار (گولستان و

همای روح پاک شیخ سعدی

بووستان) هژماره‌کا

بیفشاند از غبار تن پرو بال^(۳۷).

به‌ره‌مین دی

نانکو: شه‌فا نه‌ینی بو و هه‌یفا

نقیسینه ب هوژان

شه‌والی ژ سالناما عه‌ره‌بی (مشهختی)

و په‌خشانئ هه‌می

و سالاً (خاصاد : ۶۹۱ مش/۱۲۹۱ ز)،

ژی لب‌ن ناقي (کلیات

ده‌ما بالندئ گیانئ پاکئ سه‌دی،

- کو‌به‌ره‌م) هاتینه

به‌ره‌ف ژوور فری و ب لیکدانا

کو‌مکر

شاپه‌ران توز و غوبار راگری..

نافوده‌نگیا نافده‌وله‌تی

بنی آدم اعضای یکدیگرند

که در افرینش ز یک گوهرند

چو عضوی ب‌درد آورد روزگار

دگر عضوها نماند قرار

تو کز محنتی دگران بی غمی

نشاید که نامت دهند آدمی^(۳۸).

نانکو: مروّف نه‌ندامین ئیک له‌شی و ته‌واوکه‌رین ئیکن،

وه‌کی چه‌وان د ئافرانندئدا ئیک گه‌وه‌رن، له‌وان ده‌ما

پوژگاری نه‌ندامه‌ک ئیشان، نه‌ندامین دی ژبه‌ر ناحه‌وین،

تو کو ژ دهر د و ئاریشن مروّفین دی ب‌خه‌می، نه‌یی ژ

هه‌ژبی ناقي (کورئ ئاده‌می!).

نه‌فه‌ه و هوژانا ویه یا کو ب هویرکاری ل سهر

فه‌رشه‌یه‌کئ مه‌زئ ئیرانی (۵۰ × ۵۰ م) هاتیه‌ نه‌خشان‌دن

و ل ده‌روازا باره‌گاین نه‌ته‌وه‌یین ئیگرته‌ی (UN) هاتیه‌

هلاویستن^(۳۹)، وه‌ک میراته‌کئ مروّفاتی، نه‌فه‌زی یا سروشتیه‌

چونکی ل سالاً ۱۶۳۴ گولستان هاتوو وه‌رگپران بو فپه‌نسی و

ناقه‌را ۱۶۳۶ - ۱۶۵۴ بو ئه‌لمانی^(۴۰).

به‌ره‌مین وی

سه‌دی ژبلی هه‌ردوو شاکارین ناقدار (گولستان و

بووستان) هژماره‌کا به‌ره‌مین دی نقیسینه ب هوژان و

په‌خشانئ هه‌می ژ لی‌ن ناقي (کلیات - کو‌به‌ره‌م) هاتینه

کو‌مکر، ئیکه‌مین کو‌به‌ره‌مئ سه‌دی ناقه‌را ۱۳۲۶ -

۱۳۳۳ ژ لایئ (عه‌لی کورئ نه‌حمه‌د کور نه‌بوه‌کر بیستوون)

فه‌هاتیه‌ ئاماده‌کر، ل دووڤ گوټنا (بیستوون) سه‌رجه‌مئ

به‌ره‌مئ وی ۱۶ په‌رتووک و ۶ دانه‌نامه‌نه^(۴۱) دهنده‌ک

دانه‌و تووژاندنن دی ژیدا - سروشتی - نه‌ف ژماره‌ده‌یته

گوهرین، ههر چه‌وا بیت ژ وان به‌ره‌مان : گلستان، بوستان،

غزلیات، ترجیع بند و ترکیب بند، رباعیات، قطع‌ها و تک‌بیت

ها، اشعار عربی، رساله‌های منثور و هتد..^(۴۲).

وه‌رگپران سه‌دی بو زمانی کوردی

ل دووڤ وان ژیده‌رین به‌رده‌ست بو مه‌دیاردیت

کو وه‌رگپران سه‌دی بو زمانی کوردی یا سنووردار و د

چوارچوڤئ چهند به‌ره‌مئ سهره‌کی ب تنیدا بوویه، نه‌و

ژی هه‌لبه‌ت گولستان و بوستان (ب تاییه‌تی گولستان) و یا

دیمینته‌ل ویرئ، نه‌و فه‌کولین و نقیسینن ل سهرن، نه‌فه‌ژی

ب رادده‌یه‌کئ زوړ دکیمن..

ل دووڤ پیژانینان وکی په‌وان شاد (عه‌زیز گهردی) ژی

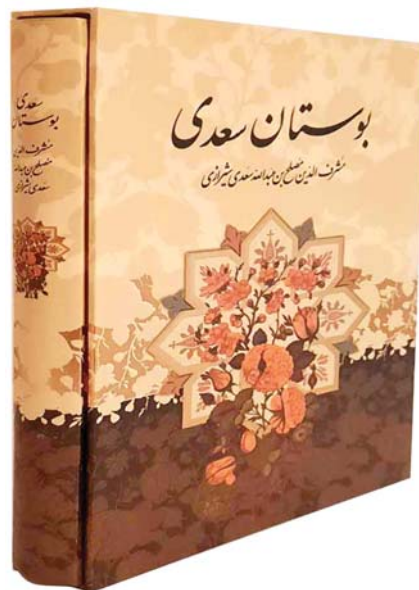
د پی‌شه‌کیا وه‌رگپران مه‌لا مسته‌فا عاصیدا دب‌یژیت: گولستان

گه‌له‌ک جارن هاتیه‌ وه‌رگپران بو کوردی، ژ وانا: محمه‌د

فید (۱۹۵۷)، مسته‌فا سه‌فوه‌ت (۱۹۶۱)، زه‌کی نه‌حمه‌د

هه‌ناری (۱۹۶۷)، مه‌لا مسته‌فا عاصی (۱۹۶۸)، عه‌لی که‌مال

بایر (۱۹۶۹)، عه‌تا محمه‌د (۱۹۷۷)، عه‌لی نانه‌وازاده

سەعدی ژ بەر دکەن!^(٤٦) دەما دەیتە بەرانبەر کەلها وانێ دبیژیت: "ئەقە ئەو جەه یی شیخ سەعدی پەسنا وی دکەت^(٤٧)، دیسان دەما باسی داگیرکنا میرنشینا بدلیسی، لادانا خان عەبدالی و تالانکنا پەرتووکخانی وی دکەت دبیژیت: "دەما سندوقین پەرتووکان کو گولستان و بوستانین سەعدی و شەرفنامە ژێ دناقدا بوون ئینانە ژدەرڤە، چاقین میر ضیاءالدین میری نوێ تژی بوون و گوێ ئەقە من ب دەستین خو یا نقیسین، ئینا سەرلەشکەرێ عوسمانی بو زفراندن لی دوو دانەیین دی ژ وان پەرتووکی نافرێ دەرکەفتن ب دەستنقیسی میر خان عەبدالی بخو کو ب راستی ب جادووەگەری هاتبوونە نقیسین هندی د جوان بوون^(٤٨).

شاهی کورد کەریم خانی زەندی (م: ١٧٧٩) هەرچەندە یی نەخواندەفان ژێ بوو لی زۆر حەز ژ ھۆزانین سەعدی و حافظی دکر، دەما وی شیراز کرێ پائتەختی دەولەتا زەندی و بریاردا گوێژین نافریان بھینە نووژەنکرن و چەند باغ و بوستان ب سەردا بەردان و پاسەوان بو دانان ئەق کپیارا وی ئەو زۆر د

سەعدی جەھکی

مەزن د ناف

ویژەیا کوردی ب

تایبەتی کلاسیکی

ژی کرێ، گەلەک ژ

ھۆزانقائین مەزن

ناقی وی د ھۆزانین

خودا ئینایە

چاقین خەلکیدا مەزنکر و ریز و ستایشا وی هاتە گرتن، نەخاسمە ئەو نافریە نیشانین باژیرێ شیرازی بوون^(٤٩).

کارتیکرنا سەعدی هندا مەزن بوو گەلەک جارن کەسین سادە و نەزان ژێ خو ب سەردا بەرددا و ھۆزانین وی وەکی ئاقی ژبەر دکر^(٥٠) ب وی پاددەیی مەلا ھەبوو یی نەخواندەقا وەکی ماموستا ھیمن (م: ١٩٨٦)

فەدگیریت وەسان د شاپەزا بوو (بەرھەمین سەعدی ژ وی باشتەر دزانین!^(٥١) و دبیژن مەحمود پاشایی جاف (م: ١٩٤٨) ھەر جەن چوو بای پەرتووکا (گولستان) ژێ دگەل خو دبر و تەماشە دکر^(٥٢).

رەنگفەدانا سەعدی د ویژەیا کلاسیکا کوردیدا

سەعدی جەھکی مەزن د ناف ویژەیا کوردی ب تایبەتی کلاسیکی ژێ کرێ، گەلەک ژ ھۆزانقائین مەزن ناقی وی د ھۆزانین خودا ئینایە، چ پەسنا وی کربیت یان ژێ تشتەک ژێ وەرگرتبیت یان ژێ ھۆزانەکا وی وەرگیرا بیت. مەلای جزیری (م: ١٦٤٠) دوو جارن ناقی وی ئینایە،

(٢٠٠٣)^(٤٣)، دیسان ب ھەورامی لێ ناقی گولستانو سەعدی ژ لای حافیژ ئەحمەدی سەرۆش (٢٠١٦)، ب لاتینی ژێ ژ لای M. Muhemmed Garsi Farqini (٢٠٠٥) و Mela Abdülkerimê Cizirî یا (٢٠١٤) ھەر دیسان وەرگیرانەکا دی ژ لای Mehmet İnal و Mahmut Yamalak (٢٠١٤)^(٤٤).

سەبارەت بووستانی ژێ ب لیگەریانێ ئەق چەند دانەبە بەر دەستی مە کەفتن: مەحمەد ئەمین ئەمینان (شەرحی بوستان ٢٠١٥)، عومەر سالحی ساحیب ب ناقی (میرگولانی ژین ٢٠١٥)، عەبدولسەلام مودەرریسی خانی (٢٠١٧)، جەبار سابیر (٢٠١٨)، میھرداد موراوی (٢٠٢٣).

بەرھەمین سەعدی

ژ وان پەرتووکان

بوو بین کارتیکرنا

ئەرینی و

رەنگفەدانا کا جوان

ل سەر جفاکی

کوردی ھە

رەنگفەدانا سەعدی ل سەر جفاکی کوردەواری

بەرھەمین سەعدی ژ وان پەرتووکان بوو بین کارتیکرنا کا ئەرینی و رەنگفەدانا کا جوان ل سەر جفاکی کوردی ھە، ماموستا ھەژار (م: ١٩٩١) دبیژیت: "بابی من ھەردەم دگوت: مروڤ ل حەفت سالیی گولستان د خوینیت و ل حەفتی سالیی تیدگەھیت، ئەز ژێ دا بیژمی باب پا ئەگەر ئەز نەگەھستەمە حەفتی سالیی چ بکەم؟! ب راستی ژێ سەعدی ھێچ تشتەک نەھیلایە نەگوتی!^(٤٥)

گەشتیارێ نافدار ئەولیا چەلەبی (م: ١٦٨٥) کو سەرەدانا کوردستانی و شارین وی بین مەزن کرێ دبیژیت: "زاروکی ن بدلیسیا وەسان د زیرەکن، د قوناغا ئەلیف بیتکا د گولستانا

ل جهه کی دبیزیت نافوده نگیښ من یین خراب (مهرما وی سادهیی و خاکیوونا ویه) ل جیهانی وهک نافوده نگیښ سهدی و جامی ل هاتینه:

"مه را ژ نه ووهل چ بر خامی، کشاند ئاخر ب به دنامی ژ رهنگی سهدی و جامی، ژ شوهرت پی حسین عامی" (۵۳).

ل جهه کی دی د هوژانا نافدارا (الله سهه رگاها نه زهل) د باس و خاسی سوفیگه ری و که لکه لا وه حدهت و عشقیدا نافی سهدی ژی دینیت:

"شبلې و سهدی و ئالی فهرخ عشقی د وان که شفا خوه دا" (۵۴).

سالم (م: ۱۸۶۶) دبینیت نه گهر د سالوخته دانا خوشتقیا خودا دهفتهر (شیوازی) سهدی بدهته لایه کی دی دهفتی وی لال بیت، ئانکو ب نه راسته وخو دبیزیت: کهس هندی سهدی په هله وائی سالوخته دانا دهف و لیقین ته نینه!

"حهک بکه م دهفتهری سهدی ده می وهیف ئه ر به به یان بیمه سر مه دخی ده هانت له ده ما به نده زویان" (۵۸).

وهلی دیوانه (م: ۱۸۸۱) د په سنا (په نجووری) دا وی دینیت په ریزا سهدی و یین دی و دبیزیت:

"سهدی سوخه ندان به حر مه عانی حافظی شیرازی صائب سانی" (۵۹).

فهقی قادری همه مه وهند (م: ۱۸۹۰)، د قه سیدا (زمزمه عید در حبس خانه) نافی چند شاخین نه ده بیاتا فارسی دینیت:

"مه ششاقان ده ور، عوش شاق جانی نه نوهری و حافظ، سهدی و خاقانی" (۶۰).

حاجی قادری کوی (م: ۱۸۹۷) په وشا خو وه کی یا سهدی دبینیت و دبیزیت هوین دی هینگ بوهایی من زانن ده ما دمرم:

ل جهه کی پتر پیشفه دچیت و دبیزیت: "گهر لولولئی مه نثور ژ نهظمی تو دخوازی وهر شعری (مه لی) بین ته ب شیرازی چ حاجه ت؟" (۵۵).

ئانکو گهر گه وهه ری نه سمتی ژ هوژانی تو بخوازی، وهره سه حکه هوژانین مه لای (یین جزیری) ته چ پیدفی ب شیرازی یه؟ مه رهم ژ شیرازی ل قیری سهدی یان حافظه (۵۶).

مسته فا به گئی کوردی (م: ۱۸۵۰) ژی دبیزیت:

"حافر و سهدی و نیزیامی و قه یس و جامی و ده هله وی فه یزخواه و مه عریفه تجو بوون له شاگردانی عیشق" (۵۷).

گورې سهدین شیرازی

"سەعدى فەرموويە كە خوويەكى بەد، كەوتە پىشەو،
دەرنەچى ئەبەد" (٦٩).

"سەعدى فەرموويە كە زەرخىدە، نەت لاواندەو بۆت
بە تەرىدە" (٧٠).

"سەعدى فەرموويە و بەپراستى پەندە، لوتف بىگانه
ئەكا بە بەندە" (٧١).

"تۆ توورە مەبە، دىنا كە وايە، وەك سەعدى وتى: نان
بۆ كەوايە" (٧٢).

موفتى پىنجوینی (م: ١٩٥٢)، د پەسنا حاجى قادرىدا وی
دئىنیتە پىزا سەعدى:

موختەسەر ئەشعارى سەعدى ھەر يەكى شارى ئەژى
حاجى قادر فکرى تىژى بوو بە وینەى زولفەقار" (٧٣).

خادیم (م: ١٩٥٣) د پەسنا (مەولەوین تاوگۆزى، م:
١٨٨٢) دا وی دئىنیتە پىزا شاخىن ئەدەبیاتا فارسى یین
وەكى سەعدى و حافظ و جامى، ب تاییەتى ژى سەعدى کو
(خادیم) دبىنیت دیوانا مەولەووی وەكى گولستانا سەعدیى
شیرازیه:

"مەلا عەبدۇرەحیمى مەولەووی ئەشعار ھەورامى
وەکوو ئەشعارەکانى حافىز و سەعدى و ھەم جامى
گۆلستانىكى عەشقە سەفحەى دیوانى ئەشعارى
وەکوو گۆل بوو لە قەترەى شەوفاى شیعەى لەسەر
بارى" (٧٤).

دىسان (خادیم) تەلیحەك ژى ل سەر ھۆزانەكا سەعدى
نقىسىيە (٧٥)، ل دەستپىك و دویمایىن وى ھاتییە:

"ئەگەر وەك عارىزى تۆ يەك گۆلى دەر گولستان ئەستى
زمین را از کمالیت شرف بر آسمانستى"
"ئەلین (خادیم) كە سەعدى دەردى پەنھانى لە دلدایە
بە خلوتخانەى ماند كە اندر بوستانستى" (٧٦).

دىسان دبىژیت:

"سەعدى ئەبیامى خۆى نەبوو نانى، وەکوو من بوو
گەرۆك و بى خانى
ئىستە خەلقى لە ھەسرەتى دەمرن، بەیتەکانى لە زىر
و زیو دەگرن
ئاخیری پۆژەكیش دەیی وەعدى، خەفەتم بۆ بخۆن
و ھەکوو سەعدى" (٦١).

كارتیکرنا سەعدى ل سەر (مەحوى، م: ١٩٠٦) ناھیتە
زانین، بەلى پا نەمر (ھەسەن قزلىجى، م: ١٩٨٥) دبىژیت ئەف
دیرا مەحوى:

"مۆئەزەزىن بەزى شەو وەك مورغى بى وادە دەشپۆینى
ھەموو وەختى لە ئیمە کردوو بەم قوو قوو زایع" (٦٢).

دەفتاویزانیە دگەل قى دیرا سەعدى (٦٣) یا دبىژیت:

"مۆذن بانگ بى ھنگام برداشت نەیداند كە چەند از شەب
گذشتە است" (٦٤).

سیف القضاة قازى (م: ١٩٤٥) د پەسنا (عەلى بەگى
حەیدەرى) دا دبىژیت:

"ھەمیشە حافظ و سەعدى بەرپۆحانى دەبن حازر
ئەگەر خان و ھەسەن بىن و بخوین نەزمى
شیعراى" (٦٥).

زۆرەر (م: ١٩٤٨) چىرۆكەك ژ سەعدى وەرگىرايە ب
ھۆزان (٦٦).

پىرەمىرد (م: ١٩٥٠) د شاكارى نافدارى (پەندەکانى
پىرەمىرد) كو د وەختیدا ل پۆژناما ژین بەلاف دكر مشە
تێھەلکیش، وەرگىران و دەق ئاویزان (ھەفتىكستىن) ژ
شاكارىن سەعدى دكەت، بۆ میناک :

"سەعدى وتوويە كە بە خوا بەندى، دەرویشى خۆشە،
نەك دەولەمەندى" (٦٧).

"سەعدى فەرموويە: بۆ ئەم ھەلدايە، (بەرد بەستراو،
سەگ بەرپەلدايە)" (٦٨).

"مىسالى حافىز و سەعدى نەبوو بى تويىشە بىتووشى
رفاندى گوپى ھونەر مەندى لە ھەر دوولا لە مەيدان" (۷۷).

خردمندان نيست: كوشتنا ماري و بخودانكرنا تيتزكى وي كارى
ژيرمەندان نينه!" (۸۲).

ديسان شىخ نوورى شىخ سالىح (م: ۱۹۵۸) ژى تەلىحەك
ل سەر غەزەلەكا دى يا سەعدى (۷۸) نفيسيه دەستپىك و
دويمهين وي ب قى شيوه يى نه:

ھۆزانقان مەدھوشى (م: ۱۹۹۴) كو د پۆژنامە و كۆفاراندا
ب سەر ھۆزانين نازك و جوانين قانعى ھەلبوو و زۆر پى
داخبار ببوو و ژ دل دخواست پۆژەكى قى بولبول پەوان و
ھۆزانقانى شيرين زمان بينيت، لى د قەجنىق دەما ديتى
قانع زەلامەكى بى سەروبەر و بەر خۇ را ناچيت و يى لاواز و
كەشەفرىتە.. لەوان ب ھۆزانەكى د پۆژناما ژياندا لومەى وى
دكەت و وى سڤك دكەت "تير تير پىكەنيم بەم سىنەمايە..
وتم چۆن شاعير ئاوا ئاوايە؟! قانع ژى بەرسقا وى دەدت و
لداويا ھۆزانى دىيژيتى:

"چ خۆشە مەى مەزەى بى پرووى ھەببان، بە بوى صبح
بانگ ەندليان"
"نە سەعدى بزاني دەردى (نوورى)، كە رنجورد از علت
طبيان" (۷۹).

"كام شاعيرت دى دەس و چاو پاك بوو، لىباسى بەرى
فاسۇنى چاك بوو

نالبەند (م: ۱۹۶۳) دىيژيت :

سەعدى فەيلەسووف تەواو دىنيا بوو، مامۇساي ھەموو
شاھ و گەدا بوو
بە پى خاوسى لەم مالى بۆ ئەو مالى، ئەسوورايەو سە بە
ھەر ئەحوال

"ئەزم ئەحمەد بناقنى (موخلىسى)،
بۆ كوردا ئەز خۆش پىنجەرم
وھك شيرازىي فارسى، بۆ وھەميا
ئەز پىبەرم" (۸۰).

ھىچ كەسك نەيوت بۆچ سەعدى پرووتە، بۆچى
ناشيرين، وھك مەلكەمووتە" (۸۳).

مەرەم ل قىرى نە ب تىن
شارەزاييا ھۆزانى يە، بەلكو ژ پەخى
جفاكى و پىگەھاندنى ھۆزانين وى
پەند و شيرەتين زىرين كو بى گومان
مەرەم پى سەعدىيە..

ھەرديسان د بەيتا چىلىدا، چىل لومەى ھۆزانقانى و
ھەژاريا وى دكەت و دىيژيتى:

"سەيرى مېژوو كە: سەعدى و ئەنوەرى، نىزامى و حافىز،
عیشقى و جەوھەرى
ھەموو شاعيران ھاوفەردانى تۆ، لە برسا مردن بى نان
و بى دۆ" (۸۴).

ب ھەمان شيوه يى نالبەندى،
جگەرخوين (م: ۱۹۸۴) ناسناقى شيرازى بكاردينيت لى ئەم
د پىشتراست نينين كا ئەو حافزە، سەعدىيە يان ژى رابەرەكى
دى يى ئايىنيە؟ نەخاسمە كو ناقى يى دگەل ناقى شىخ
گەيلانى ھاتى:

د ھۆزانا (ساقينامە) ژيدا قانع داخوازى ژ مەيگىرى
دكەت دوو جامان بەدتى بەرى وھكو سەعدى ھمريت و ژ
نوى خەلك بۆھايى وى بزاني!

"مەلا (جزيرى) رابە ئەفينا تە گھا بەر رەندەشازانين
وھ پى وندا و شەف تارى، چ گەيلانى چ شيرازى" (۸۱).

"كە مردم وھكوو شىخى سەعدى قەديم، لە ژىر خاكەدا
ئەمە عەزىمى پەمىم
نە ئىستە ئەزانن كە من چىم و كىم، نە كەس قابلە پى
بنى جىگە پىم" (۸۵).

قانع (م: ۱۹۶۵) ئىك ژ وان ھۆزانقانى دىيە يى تەمەت
پىرەمىردى ئىلھام ژ سەعدى وەرگرتى و زۆر ناقى وى ئىناى،
بۆ نمونە ل دەستپىكا ھۆزانا (دوژمن بە خىۆكردن) پەندەكا
سەعدى دنفيسيت: "افعى كشتن و بچە نگاه داشتن كار

ويسالى (م: ۱۹۷۳) دىيژىت:

پازى و غەزالى و سەعدى و حافىز، بوموقلە و سەلمان،
فیردەوسى، جاجیز
بەو عەقلەى خودا كە دابووى بەوان، رېگەى چاكەيان
گرتو و پېشەوان" (۹۲).

"مەدحى فیردەوسى جەمالت ناکرئ ئەسلەن بە سەد
شاعیرانى مىسلى فیردەوسى و سەعدى و ئەنوەرى" (۸۶).
"هەر وەك قودسى و سەعدى و نیزامى، بېنە خاتیمەى
شيعرى خوش نیزام" (۸۷).

حەمدى (م: ۱۹۳۶) دىيژىت:

مەلا عەبدولكەریم مودەررىس (م: ۲۰۰۵) ب ناسناقئ
(نامى) دوو دیرین دەستپىكا گولستانئ ب فى شیوهى کرینه
كوردی:

"هەرچى نىعمەتە هبى ئەو خودایە، لئ نزیك بوونى
لەسەر تەقوايە
كە فەرموویەتى: سوپاسم مایەى، زۆرى نىعمەتى
هەردوودنیایە" (۹۳).

"یەكئ سوفلەیه و بەدخووە و پرگەزەند، یەكئ نایەوئ
كردهوى ناپەسەند
خیلافى یەكن بو چى سەعدى دەلئ، بنى آدم اعضاى
يكدیگرنەد" (۸۸).

شا موراڊئ موشتاقي (شامى كرماشانى، م: ۱۹۸۴) ژى
ئىكە ژ وان هۆزانقائین خۆدان زمانەكئ رەهوان و تەر یئ
سەرەپاى بېبەشبوونا ژ بىناھیا چاقان هەر ژ سئ سالىيا خو
بىيار نەبووى ژ چاقین دلى، سەبارەت سەعدى دىيژىت:

"رووحى سەعدى شاد كە نويسى كەس لە ئى مېھنەت
سەرا
تەنە كېشد رەنج و محنەت، گەنج وە نەسىبى نىەو" (۸۹).

حەقىقى (م: ۱۹۹۶) د سالوخەتانا مېھقاندارياندا
دىيژىت:

"مەرامم مەجلىسكى ئونسە خالى بئ لە بېگانە
بە قەولى سەعدى ناخاوتتەو تووتى لە گەل زاغى" (۹۰).

ژ لایەكئ دى حەقىقى تەخمىسەك ژى ل سەر غەزەلەكا
سەعدى نقيسە (۹۱).

مەلا عەبدولرەحمانئ فاتىحى (م: ۲۰۰۲) د بەیتا
دانوستاندنا مېشك و پارەيدا دىيژىتە پارەى تو چ نىنى و
مېشكى سەعدى و پېن دى كرنە هەمى تشت كو هەلبەت
ب پارەى نەدبوونئ:

"ئەم گولستانى سەعدىيە، پېشكېش بە ئەحمەد
هەردىيە" (۹۷).

كەمالى (م: ۱۹۷۴) چىرۆكا
هەفئاسىنا سەعدى و هۆزانقان
هومامئ تەبرىزى كرىە هۆزان ب
كوردی (۹۴)
نافىع مەزھەر (م: ۱۹۹۸)
ژى ئىكە ژ وان هۆزانقائین
زۆر ب سەعدى داخبار و مشە
ئامازە پىداى:

"هەروەكوو فەرموویە سەعدى
وايە (نافىع) غەم مەخۆ
هەر نشیبى را فرازى و هەر فرازى را
نشیب" (۹۵).
"چەن جوانە قەولى سەعدى شیرازى، رەحمەت لە
قەبرى خواى لىبئ پازى" (۹۶).

نافىع مەزھەر پۆزەكئ شاكارا (گولستان) دكەتە دیارى بو
مامۆستا هەردى و فى نامئ ژى دگەل دەنیریت:

سه‌بارت مرنا کورپی خو ژری دیژیت:

سه‌عدی ئەفه‌رمی بۆ پێشی رەشت، کوا پشتهی راست،
کوا چاوی گەشت؟^(۹۸).

دیسان نافع مەزھەر چیرۆکا می‌ش و تەفنیپرکێ یا
سه‌عدی ب هۆزان وه‌رگێرايه^(۹۹).

په‌راویز

۱. عبدالحسین زرین کوب، دو قرن سکوت، چاپ سوم، انتشارات امیر کبیر (تهران: ۱۳۳۶)، ص ۳۰۵.
۲. ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات در ایران، چاپ هفتم، انتشارات فردوس (تهران: ۱۳۶۹)، ۳ / ۵۸۴ - ۵۸۶.
۳. حمدالله مستوفی (حمدالله بن ابی بکر بن احمد بن نصر مستوفی قزوینی، متوفی در سنه ۷۳۰ هجری)، تاریخ کزیده، باهتمام: عبدالحسین نوائی، انتشارات امیر کبیر (تهران: ۱۳۸۱)، ص ۷۳۴.
۴. نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی، بهارستان و رسائل جامی، مقدمه و تصحیح: اعلاخان فصیح زاده و دیگران، چاپ اول، مرکز نشر میراث مکتوب (تهران: ۱۳۷۹)، ص ۱۴۸.
۵. بنیره: بروکلیمان، کارل بروکلیمان، تاریخ ملل و دول اسلامی، م: هادی جزایری، انتشارات فرهنگی و علمی (تهران: ۱۳۸۳)، ص ۳۰۹.
۶. حمدالله مستوفی (حمدالله بن ابی بکر بن احمد بن نصر مستوفی قزوینی، متوفی در سنه ۷۳۰ هجری)، تاریخ کزیده، باهتمام: عبدالحسین نوائی، انتشارات امیر کبیر (تهران: ۱۳۸۱)، ص ۷۳۴.
۷. صفا، مصدر پیشین، ۳ / ۵۸۴ - ۵۸۶.
۸. ئەتابەک: ئەو ناسناڤه یی مەمالیک و سەلجوقیان دایه هندەک میر و سەرکردن لەشکەری، یێن پشتهی هینگێ چەند دەڤەرەک ژ بن چەنگێ دەستەڤلاتێن ناڤیری بۆ خو ڤەتاندین و کرینه مولکێ خو وەک شیراز (فارس)، موسل، حەلەب، ئەربیل و خوراسان، بنیره:
- Coşkun Alptekin, Atabeg, TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: 1991), 4/ 38 -40.
۹. حمدالله مستوفی، مصدر پیشین، ص ۷۳۴.
۱۰. محەمەد ئەمین زەکی بەگ، سەرچەمی بەرهەمی محەمەد ئەمین زەکی بەگ، خوڵاصەیه‌کی تاریخی کورد و کوردستان له زۆر ڤه‌دیمه‌وه تا ئیمرو، ئا: رەڤیق سەلج، چاپکراوی بنکه‌ی ژین (سلیمانی: ۲۰۰۶)، بەرگی دووهم، ل ۲۰۸.
۱۱. مە‌لا مسته‌فا عاصی، گولستانی شیخی سه‌عدی، ئا: عەزیز گەردی، چ، نووسینگە‌ی تەفسیر (هەولێر: ۲۰۱۹)، ل ۶.
۱۲. مسته‌فا بە‌گی کوردی ی ساحیب‌قرا، دیوانی کوردی، ئا: محەمەد مسته‌فا "حەمە‌بۆر"، چاپ یه‌که‌م، دەزگای ئاراس (هەولێر: ۲۰۱۷)، بەرگی یه‌که‌م، ل ۲۵۷.
۱۳. عبدالکریم محمد المدرس، اسناد الأعلام الى حضرة سيد

الأنام، ط ۱ (بغداد: ۱۹۹۵)، ص ۱۸۱.

۱۴. غزلیات، غزل شماره: ۳۲.

۱۵. شیخ نووری شیخ سألج، دیوانی شیخ نووری شیخ سألج، ئا: ئازاد عەبدولواحید، چاپی دووهم، دەزگای ئاراس (هەولێر: ۲۰۰۸)، ل ۳۸۶.

۱۶. زیوهر، دیوانی زیوهر، ئا: مەحمود زیوهر، چاپی یه‌که‌م، دەزگای ئاراس (هەولێر: ۲۰۰۳)، ل ۲۴، په‌راویز ۱.

۱۷. عبدالکریم محمد المدرس، المصدر السابق، ص ۱۸۱.

۱۸. کارل بروکلیمان، مصدر پیشین، ص ۲۵۵ - ۲۵۶.

۱۹. عبدالکریم محمد المدرس، المصدر السابق، ص ۱۸۲.

۲۰. پژمان فیروزبخش، پراکنده‌ها، مجله بخارا، سال پانزدهم، شماره ۸۶، فروردین - اردیبهشت (۱۳۹۱)، ص ۴۴۴ - ۴۴۵.

۲۱. گلستان / دیباچه ۱: ۱۱۹.

۲۲. گلستان / دیباچه ۱: ۴۶.

۲۳. غزلیات، غزل شماره: ۳۲.

۲۴. بوستان، باب نهم، بخش ۱۲: ۲.

۲۵. بوستان، باب دوم، بخش ۲: ۱۱.

۲۶. قصاید، قصیده شماره: ۵۸.

۲۷. بوستان، باب هفتم، بخش ۱۲: ۱.

۲۸. غزلیات، غزل شماره: ۴۹.

۲۹. گلستان، باب دوم، حکایت شماره: ۲۰.

30. Mustafa Çiçekler, Sa'adi şirazi, TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: 2008), cilt 35, s 406.

۳۱. حضرة مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی، نفحات الأنس من حضرات القدس، باهتمام: ولیم ناسولیس مطبع لیبی (کلکتہ: ۱۸۵۸)، ص ۶۹۸ - ۶۹۹.

32. Wheeler M. Thackson, Shaykh Mushrifuddin Sa'di of Shiraz, The Gulistan (Maryland: 2008), p6.

33. Kilisli Rıfat Bilge, Boştan Ve Gülistan, Yayına Hazırlayan: Aychurek Zhumanaliev (İstanbul: 2020), s9.

۳۴. مە‌لا مسته‌فا عاصی، سەرچاوه‌ی پێشوو، ل ۸ - ۹.

35. Mustafa Çiçekler, Eski Kaynak, 3 / 406.

۳۶. صفا، مصدر پیشین، ص ۵۹۶.

۳۷. همان مصدر، ص ۵۹۹.

۳۸. گلستان، باب اول، حکایت شماره: ۱۰.

39. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Bani_Adam.

40. Wheeler M. Thackson, Ex Source, p6.

41. Mustafa Çiçekler, Eski Kaynak, s407.

۴۲. بنیره: مصلح الدین سعدی، کلیات سعدی، به تصحیح: محمد علی فروغی، چاپ اول، انتشارات هرمس (تهران: ۱۳۸۵)، ص ۶ - ۷.

۴۳. مە‌لا مسته‌فا عاصی، سەرچاوه‌ی پێشوو، ل ۱۷ - ۲۰.

44. <https://www.nubihar.com/Search/Index/Gulistan>.

۴۵. عبدالرحمن شرفکندی (هه‌زار)، چیشتی مجیور، چاپی ئه‌وه‌ل (تهران: ۱۳۹۲)، ل ۶.

46. Evliyâ Çelebi, Günümüz Türkçesiyle Ev-

liya Çelebi Seyahtnâmesi, Ha: Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı (İstanbul: 2010), 4 kitab, 1 cilt, s 175.

؛ بوستان، بخش ۲۶، حکایت ۲۳۸، Aynı Kaynak, s 238

۴۷. Aynı Kaynak, ss 334-337.

۴۹. محمەد ئەمین زەکی بەگ، سەرچاوەی پیشوو، ل. ۱۷۲ - ۱۷۳.

۵۰. هێمن موکریان، سەرچەم و کۆی شیعەر و پەخشانی مامۆستا هێمن موکریان، کتێبی هەواری خالی، چاپ دوم، انتشارات کردستان (سەندج: ۱۳۹۷)، ل. ۳۸۰.

۵۱. هێمن موکریان، سەرچاوەی پیشوو، کتێبی تاریک و پوون، ل. ۲۶.

۵۲. مەلا عەبدوڵڵای زێوەر، گەنجینە ی مەردان و یادداشتی پۆژانی دەربەدەری، ئ: محمدی مەلا کریم، مطبعة الادیب البغدادی (بەغدا: ۱۹۸۵)، ل. ۷۷.

۵۳. عبدالرحمن شرفکندی (هەژار)، دیوانی عارفی پەبانی شیخ ئەحمەدی جزیری مەشهور بە (مەلای جزیری) قدس سره، هەژار شەرحی کردوو (تهران: ۱۳۹۳)، ل. ۵.

۵۴. هەمان سەرچاوە، ل. ۶۵۱.

۵۵. هەمان سەرچاوە، ل. ۱۵۷.

۵۶. علاء الدین سجادی، میژوی ئەدەبی کوردی، چاپخانهی معارف (بەغدا: ۱۹۵۲)، ل. ۱۵۷ - ۱۵۸.

۵۷. مستەفا بەگی کوردی ی ساحیبقران، سەرچاوەی پیشوو، ل. ۲۵۷.

۵۸. عەبدوڵڵا ڕەحمان بەگی صاحبقران، دیوانی سالم، ئ: مەلا عەبدوڵڵا کریمی مودەرریس و ئەوانی دی، ئ: سدیق سالح، بنگەکی ژین (سلیمانی: ۲۰۱۵)، ل. ۵۵۰.

۵۹. وەلی دێوانە، دیوانی وەلی دێوانە، وەرگیراوی راز، انتشارات کردستان (سەندج: ۱۳۸۵)، ل. ۱۴۸.

۶۰. فەقێ قادری هەمەوهند، کۆمەڵەی شیعری فەقێ قادری هەمەوهند، ئ: ملا عبدالکریمی مدرس و فاتح عبدالکریم، (بەغدا: ۱۹۸۰)، ل. ۷۰۹.

۶۱. حاجی قادری کۆری مەلا ئەحمەد، دیوانی حاجی قادری کۆیی، ئا/ سەردار حەمید میران و کەریم موستەفا شەرەزا، چاپ سوم، انتشارات کردستان (سەندج: ۱۳۹۵)، ل. ۲۱۶.

۶۲. مەلا موحمەدی کۆری مەلا عوسمانی بالخی، دەقی دیوانی مەحوی، ئ: عەتائوللا حەواری نەسەب، چاپ دوم، انتشارات کردستان (سەندج: ۱۳۹۵)، ل. ۹۸.

۶۳. حەسەن قزڵجی، دیوانی مەحوی و کاری تازە ی مامۆستا مەلا کەریم، پاشکۆی عێراق، ژمارە ۱۹ ئەیلوول (۱۹۷۸).

۶۴. گلستان، باب دوم، حکایت شماره: ۲۰.

۶۵. سەیفولقوزاتی قازی، ژبان و شێعرە کوردیەکانی سەیفولقوزاتی قازی، ئ: ئەنوەری سۆلتانی و حەسەنی قازی، چاپی بکە ژین (سلیمانی: ۲۰۰۸)، ل. ۱۴۲.

۶۶. زێوەر، سەرچاوەی پیشوو، ل. ۲۴.

۶۷. پیرەمێرد، سەرچەم پەندەکانی پیرەمێرد، ئ: فائق هوشیار و ئەوانی تر، چاپی دووهم (سلیمانی: ۲۰۰۷)، ل. ۲۵۰.

۶۸. هەمان سەرچاوە، ل. ۳۲۶.

۶۹. هەمان سەرچاوە، ل. ۳۷۹.

۷۰. هەمان سەرچاوە، ل. ۴۱۴.

۷۱. هەمان سەرچاوە، ل. ۴۱۶.

۷۲. هەمان سەرچاوە، ل. ۵۹۵.

۷۳. مەلا عەبدوڵڵای تووتنچی، دیوانی موفتی پێنجوینی، ئ: ئومێد ئاشنا و عەبدوڵڵا کریم موفتی (بەغدا: ۱۹۹۰)، قافیە ی (ر)، ژ. ۶۴.

۷۴. حاجی میرزا عەبدوڵڵا کۆیی، دیوانی خادیم، ئ: جەمال محەممەد محەممەد ئەمین، دار الحریة (بەغدا: ۱۹۸۰)، ژ. ۶۹.

۷۵. دیوان اشعار، غزلیات، غزل شماره: ۵۲۵.

۷۶. حاجی میرزا عەبدوڵڵا کۆیی، سەرچاوەی پیشوو، ژ. ۱۳۲.

۷۷. هەمان سەرچاوە، ژ. ۳۰.

۷۸. دیوان اشعار، غزلیات، غزل شماره: ۴۴۸.

۷۹. شیخ نووری شیخ سالح، سەرچاوەی پیشوو، ل. ۳۸۶ - ۳۸۷.

۸۰. ئەحمەدی نالەند، باغی کوردا، کومکرن و توێژاندن: طە مایی، چاپا ئێکێ (دهوک: ۱۹۹۸)، ل. ۲۲۴.

81. Cigerxwîn, Şefaq Dîwana 6'a (Stokholm: 1982), s 125.

۸۲. قانع، دیوانی قانع شاعیری چەوساوەکانی کوردستان، ئ: بورهان قانع، چاپ هشتم (تهران: ۱۳۹۳)، ل. ۵۴۷.

۸۳. بۆ دەقی هوزانا مەدھوشی و بەرسقا قانعی بێئەر: هەمان سەرچاوە، ل. ۲۱ - ۲۳.

۸۴. قانع، دەشتی گەرمیان، چاپخانهی معارف (بەغدا: ۱۹۵۵)، ل. ۴۴.

۸۵. دیوانی قانع، سەرچاوەی پیشوو، ل. ۳۴۶.

۸۶. ویسالی، دیوانی ویسالی، ئ: جمال محمد محمد امین، مطبعة دار الجاحظ (بغداد: ۱۹۸۵)، ل. ۸۰.

۸۷. هەمان سەرچاوە، ل. ۳۱۴.

۸۸. ئەحمەد بەگی فەتاح بەگی صاحبقران (حەمدی)، دیوانی حەمدی، ئ: عەبدوڵڵا خدر مەلولود، چاپی پێنجەم (هەولێر: ۲۰۱۳)، ل. ۱۵۸.

۸۹. شامی کرماشانی، چەپکەگۆڵ چەند پارچەبەک لە شیعەرەکانی شامی کرماشانی، انتشارات سروش (تهران: ۱۳۶۲)، ل. ۶۲.

۹۰. عباس حقیقی، دیوانی حەقیقی، چاپ اول، مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی (انتشارات صلاح الدین ایوبی)، (تهران: ۱۳۶۷)، ل. ۱۰۲.

۹۱. هەمان سەرچاوە، ل. ۲۱۸.

۹۲. مەلا عەبدوڵڵا حەمانی فاتیحی، کلپە ی دەروون، ئ: خالد فاتیحی (ج. ن: ۱۹۹۹)، ژ. ۱۲۰.

۹۳. مەلا عبدالکریمی مدرس، بەدیع و عەرووزی نامی، چاپخانهی دار الجاحظ (بەغدا: ۱۹۹۱)، ل. ۶۴.

۹۴. عەلی باپیر ئاغا، دیوانی کەمالی، ئ: کەمال عەلی باپیر (بغداد: ۱۹۸۶)، ل. ۱۹۲ - ۱۹۳.

۹۵. نافع مەزھەر (شیرزە)، گرد و کۆ (سوید: ۱۹۹۵)، ل. ۴۷.

۹۶. هەمان سەرچاوە، ل. ۲۰۸.

۹۷. هەمان سەرچاوە، ل. ۳۲۲.

۹۸. هەمان سەرچاوە، ل. ۳۲۳.

۹۹. هەمان سەرچاوە، ل. ۳۱۳.

دلاوهری زهنگی (ژیان، بهرهم و ههلبهست)

ئا: پویتیكا

دلاوهری زهنگی، نافى ويى دروست ئبراهيم كورى
ئىسماعيله، كورى محهمده، كورى ئهميه. پشتى
شهواتا سینهما عاموودى، ب ههشت مههان، د سالا
١٩٦١ى ده، ل باژارى عاموودى هاتيه دونيايى.
ژ بهر رهوشا خيزانى و فهقيرتیی خوهندنا خوهيا
بلند کوتا نهكر. لى خوه ژ خوهندنا پرتووكان و چوون
و هاتنا ل نك مرؤفین رهوشهنبير، سياسهتهدار و
زانايين كورد و جقاتين وان بپيار نهكر.
ئهو ب خوه ژ خهلكى كوردستانا باكوره، ژ (قهزا
شيروانى، وهلايهتا سیرت، گوندی قهومك)ه، و ژ ئیل
و عهشیرا دوملايه.

د دهما شهري دهولهتا ئوسمانى و ئوورس ده، و
ژ بهر سهدهمىن رامياريين وى دهمى، باپيرى وى
(محهمدهى عهمى) تهقى مالباتا خوه، ژ گوندی
خوه دهردكهفن و بهرى ددن بنخهتئ. ب پى ده، و ل
گوندهكى ژ گوندين ويرانشههرى محهمدهى عهمى
دمره. لاوين وى (ئسماعيل محهمدهى ئهمى و براى

پشتگري رهوشه ن به درخان د وه رگه راندن، ناماده كرن و وه شاندا چهنه پرتووگين وى ويئن مالباتا وى ده دكه. د سالا ۱۹۹۱ى ده، پشتى سهرهلدانا كوردن باشوور، دچه كوردستانى و ل ور چهنه سه مينه رين رهوشه نبيرى و ويژه بى لدار دكه.

د هن ريداكسيونين كوڤار و روژنامه يين كوردى ده كار دكه. مينا: گه لاويز، پرس، نه لهيوار و نه وروژ. ژ بلى نفيساندا ليوگولين و ههلبهستان كارى روژنامه فانيى ژى دكه. د گه لك كوڤار و روژنامه يين كوردى ده نفيسانديه.

گه لك ديوانين ههلبهستفانين كوردن نافدار ژ تيبين عهره بى فه گوهه ستيه لاتينى و پيشگوئن ژ وان ره نفيسي، ژ وان: (سه يدايى جه گهرخوين، سه يدايى تيريز، سه يدايى بيوهار، ههلبهستفان نه بدوره همانى مزوورى، ههلبهستفان هزره فان وهتد).

ل دورا (۳۰۰) پرتووگين ل سهر ويژه، چاند، ديروك، و فولكلور كوردى چاپ كريبه و ههر وه ها گه لك كوڤار، روژنامه و پوستهران دانه چاپكرن و وه شاندى. د سالا ۱۹۸۵ان ده ژن ثانيه. سى كور و كه چه كه وى هه نه: (رويار، روڊى، روڤى و رهوان).

د سالا ۱۹۹۸ى ده، ل گه ل هن نفيسه فانيى روژافايى كوردستانى، (خه لاتا ئوسمان سه برى بو دوستانيا گه لان) دامه زرانده.

د ۲۰۰۷/۱۲ان ده، ل سهر نافى كوميتا (خه لاتا ئوسمان سه برى) دچه باژارنى نهقه رى و خه لاتى پيشكيشى پروڤ. ئسمال به شكچى دكه. د سالا ۲۰۰۴ان ده، ل سهر نافى كوميتا (خه لاتا ئوسمان سه برى) دچه نهلمانيا ژ بو خه لاتا ئوسمان سه برى بده خاها هيژا دانييل مه تران.

د سالا ۲۰۰۸ان ده، ل سهر نافى كوميتا (خه لاتا ئوسمان سه برى) دچه نهلمانيا ژ بو خه لاتا ئوسمان سه برى بده ماموسته يي گه وره مونزر نهل-فه دل. گه لك جارن سهردانا باشوورى كوردستانى كريبه و ژ ئاليى سهروكن كوردستانى مه سعوود بارزانى و جهلال تهله بانى فه، و گه لك سهركرديه تيبين پارتى و ريخستين سياسى و رهوشه نبيرى ل باشوورى كوردستانى دهاته پيشوازيكرن.

تيكلى، دانووسته ندى و هه فالتيا وى ب فان نافداران ره پر خورت بوو: سه يدايى جه گهرخوين، سه يدايى تيريز،

خوه محهمه د حه جى نه مين) مشه ختى بنيا خه تى دبن و ل باژارنى عاموودى بجى دبن.

د سالا ۱۹۷۹ان ده، ل عاموودى باقى وى دچيته بهر دلوفانيا خوه دى، د وى سالى ده، ده ست ب نفيساندا ههلبهستان دكه.

ل بهر ده ستى دايبكه كه وه لاتپاريز و مله تپه روه ر مه زن دبه. نه قى دى (فه ريده عه لى) پچ و باندووره كه مه زن ل ژيانا ويا نفيسكارى و راميارى دكه. ديا وى فه ريده عه لى گه لك زاروك ژ ناف ئاگرى سينه ما ئاموودى رها كرنه. هيژايى گوئتييه كو براى وى نه حمه د د سينه ما ئاموودى ده شه وتى، و براى وى محهمه د ژى ژ بهر پچ و باندورا شه وانا سينه مى تم نه خوه ش بوو، و قى داويى نه وى مر و ب ژيانا خوه شاد نه بوو.

باندوورا شيخى وه لاتپاريز و مله تپه روه ر (شيخ سه دره دى باقى كال) پر لى دبه و ل سهر ده ستى وى ده ست ب نفيساندا نه لفابه يا لاتينى- كوردى دكه.

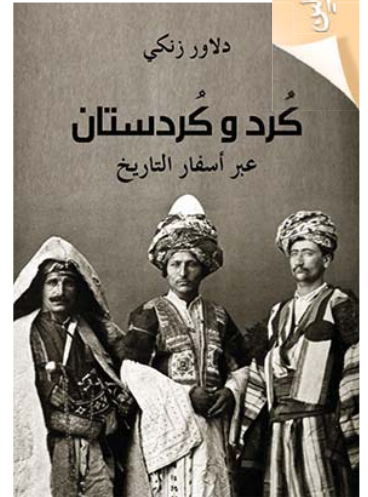
دو سالان ل گوندى (گر سور) ماموسته تى كريبه. د سالا ۱۹۷۹ان ده، ل بهر ده ستى سه يدايى تيريز هينى ئاويى نفيساندا ههلبه ستى دبه، و ژ وى روژى ده هه تا روژا كوچكرنا سه يدا هه فالتيا وان به رده وام دكه. هيژايى گوئتييه كو سه يدايى تيريز نافى دلاوهر لى كريبه.

د سالا ۱۹۸۰ى ده، ژ نه چارى به رى خوه دده باژارنى شامى و ل زانينگه ها شامى كار دكه. پشتى هه شت سالان نه و دوورى كارى خوه دكه فه. ژ وى روژى ده، خوه ژ نفيساندى، ليوگولين و خه باتا ژ بو زمان، چاند و ويژه يا كوردى قالا دكه.

د سالا ۱۹۸۳يان ده، ل بهر ده ستى ئوسمان سه برى هينى نفيساندا په خشان و سهر به ست دبه. ژ وى روژى ده، ل دورا دهه سالان، تيكلى د نافبه را وان ده به رده وامه تا سالا ۱۹۹۳ كو ئاپى ئوسمان ژ ناف مه كوچ دكه.

ل باژارنى شامى گه لك كورسين فيكرنا زمانى كوردى ل ناف كوردن شامى لدار دكه، و ب سهدان خوړت و كه چين كورد فيرى خوه ندى و نفيساندا زمانى كوردى دكه.

د وارنى راميارى و سياسه تى ده، ل دورا ۳۵ سالان كار كريبه، و د قى وارى ده گه لك كه دا وى هه يه. د سالا ۱۹۸۷ان ده، رهوشه ن به درخان ناس دكه.

دلەور زەنگی

کورد و کوردستان

عبر أسفار التاريخ

هەلبەستفان یووسفی بەرازی (بێبوهار)، رۆناکییەری مەزن ئۆسمان سەبری، ویژەفانا گەورە رەوشەن بەدرخان، دەرۆکزان هەسەن هەشیاری سەردی، هەلبەستفان مەلە نووری هەساری، هەلبەستفان کەلەش، هەلبەستفان حامد بەدرخان، هەلبەستفان عومەرێ لەعلێ، هەلبەستفان ئەحمەدی پالۆ، هەلبەستفان هادی بەهەلەوی، زمانزان رەزۆیی ئۆسی، ویژەفان تەوفیق ئەل-حوسەینی، هەلبەستفان محەمەد عەلی حەسۆ، هەلبەستفان ئەحمەدی شیخ سەلح.. و هتد.

بەرەمەین وی د واری هەلبەست، چیرۆک، زمان، دەرۆک، ویژە، فۆلکلۆر و وەرگەراندنی دە، دەرۆرا (٤٠) پرتووکی وەشانە. گەلەک پرتووکی و یێن دەستفیس هەنە..

ژ بەر رەوشا سیاسی و لێرسینا ئەولەکاریا دەولەتی، ژ بلی نافێ خوەیی نفیسکاری، د بن گەلەک ناسنافان دە بەرەم، پرتووک، گۆتار و لیکۆلینین خوە بەلاف کەنە.

ژ سالا ٢٠١٣-٢٠٢٠ان قە، ئەو سەرۆکی یەکییە نفیسکاری کورد-سووریایی بوو.

بەرەمەین وی:

دیوانا (پێداری)، هەلبەست. پێشگۆتە: سەیدایی تیریزە. چاپخانا ئەمیرال، بەیرووت، لێنان، سالا: ١٩٨٥. بەری هەیف هلی - کۆمەک چیرۆک-وەرگەراندنا تەوفیق ئەل-حوسەینی ژ زمانێ کوردی بۆ زمانێ عەرەبی. ژ وەشائین میدیا-ئەربیل. ٢٠٠١.

بیرانیین ئۆسمان سەبری، ب زمانێ کوردی، سالا: ٢٠٠٥. بەیرووت، لێنان. چاپخانا ئەمیرال.

شەرین ساسوونی، ئۆسمان سەبری، کۆمکەرن و ئامادەکەرن. ب زمانێ کوردی سالا ٢٠٠٥، بەیرووت، لێنان. چاپخانا ئەمیرال. جەرەکە دن ل ئستانبۆل، ل وەشانخانەیا پیری، ٢٠٠٥-هاتیە چاپکەرن.

قەدری جان (هەلبەست، گۆتار، چیرۆک و وەرگەراندن)، ئامادەکەرن و بەرەفکەرن. ب زمانێ کوردی.

چاپخانا کۆمال، ئستانبۆل، سالا ٢٠٠٤. جەرەکە دن ئەف پرتووک ل چاپخانا ئەمیرال، بەیرووت، لێنان د سالا ٢٠٠٥ان دە هاتیە چاپکەرن.

(وەسەنون للعشق) دیوانەک ژ هەلبەستان، وەرگەراندنا شیخ تەوفیق حوسەینی بۆ زمانێ عەرەبی. وەشانە دار کیوان، شام، سالا ٢٠٠٥.

موختارات-هلبزارتن (هەفەیفین و هەفدیتن)، پەرچی یەکەم، بەیرووت-لێنان، چاپخانا ئەمیرال، سالا: ٢٠٠٩.

موختارات (لیقائات وە حیوارات)، هلبزارتن (هەفەیفین و هەفدیتن)، پەرچی دویمە، بەیرووت-لێنان، چاپخانا ئەمیرال، سالا: ٢٠٠٩.

ئەتیا ف ئەل-مادی. بەیرووت-لێنان. چاپخانا ئەمیرال. ٢٠٠٩.

بیناهی-گۆتار، لیکۆلین، هەلبەست و هەفیفین، بەیرووت - لێنان. چاپخانەیا ئەمیرال. سالا: ٢٠١٠. ژ ویژەیا دۆزی. ئامادەکەرن و کۆمکەرن د. زەنگی و ئەحمەد شەهاب. ئەلمانیا-بەرلین- ٢٠١١.

ئۆسمان سەبری: ژیان، تیکۆشین و بەرەم. بەیرووت-لێنان. چاپخانا: ئەمیرال. سالا ٢٠١٢. ب زمانێ کوردی-عەرەبی.

چیرۆکا ئالایا کوردی، قامشلۆ، چاپخانا: پێلا، سالا ٢٠١٢.

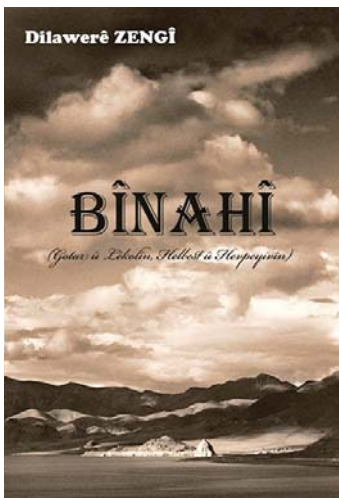
ویژەیا کوردی د نافەرا راستی و هێفیان دە، قامشلۆ، سالا ٢٠١٤.

کورد و کوردستان د ناف رێویتین دەرۆکی دە، ب زمانێ عەرەبی، چاپخانا: پێلا، قامشلۆ، سالا ٢٠١٥. رەوشەن بەدرخان: ژیان و بەرەم، چاپخانا: پێلا، قامشلۆ، سالا ٢٠١٧.

ژ خوناڤا بیرانیان: دیتن و هەفەیفین، چاپخانا: پێلا، قامشلۆ، سالا ٢٠١٧.

رەوان: گۆتار و لیکۆلین، پێشگۆتە دلۆفانی دەشتی، چاپخانا: پێلا، قامشلۆ، سالا ٢٠١٧.

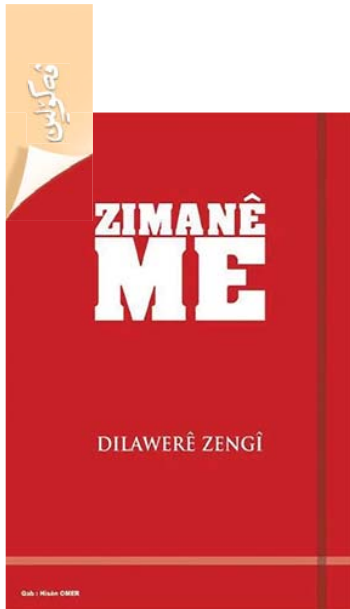
قیرینا مرنی، ب زمانێ کوردی، پێشگۆتە دلۆفانی دەشتی، چاپخانا: پێلا، قامشلۆ، سالا ٢٠١٧.

Dilawerê ZENGÎ

BÎNAHÎ

(Götürü, Zikrî, Hêlîst û Hêşpîşpîş)

زمانی عه‌ره‌بی. چاپ‌خانا
پێ‌لا، قامشلۆ، سال‌ا ٢٠١٧.
راپه‌رینا چاندا کوردی
د کۆفارا هاوارێ ده‌،
دانهر: د. حوسێن حه‌به‌ش،
وه‌رگه‌ران‌دن ژ زاراڤی
کوردمانجی بۆ زمانی
عه‌ره‌بی، وه‌شانخانا دار،
قامشلۆ، سال‌ا ٢٠١٧.

تابلۆیێن شه‌ره‌فنامه‌یی،
ئه‌بدولره‌قیب یووسف
زڤنگی، وه‌رگه‌ران‌دن ژ زمانی
کوردی بۆ زمانی عه‌ره‌بی، چاپ‌خانا پێ‌لا، قامشلۆ، سال‌ا ٢٠١٨.

ده‌ستپێکا ئه‌ده‌بیه‌تا کوردی، محمه‌د ئوزون،
وه‌رگه‌ران‌دن ژ زمانی کوردی بۆ زمانی عه‌ره‌بی، چاپ‌خانا
پێ‌لا، قامشلۆ، سال‌ا ٢٠١٩.
شه‌رێن ساسوونی، ئوسمان سه‌ه‌ری، وه‌رگه‌ران‌دن ژ
زمانی کوردی بۆ زمانی عه‌ره‌بی، چاپ‌خانا پێ‌لا، قامشلۆ،
سال‌ا ٢٠١٩.

کوردیێن چه‌وساندی و براپێن واتین مسلمان، جه‌مال
نه‌به‌ز، وه‌رگه‌ران‌دن ژ زمانی عه‌ره‌بی بۆ کوردی، چاپ‌خانا
پێ‌لا، قامشلۆ، سال‌ا ٢٠٢١.

پرتووکیێن کو ژ تیپێن عه‌ره‌بی فه‌گوه‌سته‌نه‌ ژ تیپێن
لاتینی:

مه‌م و زینا ئه‌حمه‌دی خانی، ب ئالیکاریا سه‌یدیایی
تیرێژ، ژ تیپێن عه‌ره‌بی فه‌گوه‌سته‌یه‌ تیپێن لاتینی. شام،
١٩٨٤ (ده‌ستڤیسه‌).

دیوانا هه‌له‌به‌ستفان عه‌بدره‌حمانی مزووری: ژ ئه‌فینا
چراپێن که‌فن، فه‌گوه‌سته‌نا تپیان، ژ عه‌ره‌بی بۆ کوردی،
سال‌ا ١٩٩١، شام.

دیوانا هه‌له‌به‌ستفان عه‌بدره‌حمانی مزووری: ل
خه‌لکی ته‌حلی ل من شیرینی، فه‌گوه‌سته‌نا تپیان، ژ
عه‌ره‌بی بۆ کوردی سال‌ا ١٩٩١، شام.

شه‌ره‌فنامه‌یا مه‌نزووم، جه‌گه‌رخوین، ژ تیپێن
عه‌ره‌بی بۆ تیپێن لاتینی، و لیقه‌گه‌ر و رافه‌کرن، چاپ‌خانا
ئه‌میرال، سال‌ا ١٩٩٧.

ئه‌ز و ئاگر، دیوانا هه‌له‌به‌ستفان ه‌زه‌فان،
فه‌گوه‌سته‌نا تپیان، چاپ‌خانا ئه‌میرال، سال‌ا ١٩٩٨.

قامشلۆ، سال‌ا ٢٠١٩.
دیوانا گولستان، ب زمانی کوردی، چاپ‌خانا: پێ‌لا،
قامشلۆ، سال‌ا ٢٠١٩.
وه‌رگه‌ران‌دن:

ژ مه‌سه‌لا کوردستان، جه‌لاده‌ت به‌درخان،
وه‌رگه‌ران‌دیه‌ زمانی عه‌ره‌بی، چاپ‌خانا ئه‌میرال،
به‌یرووت، سال‌ا ١٩٩٠.

گرامیرا زمانی کوردی، جه‌لاده‌ت به‌درخان و روژی
لیسکۆ، وه‌رگه‌ران‌دیه‌ زمانی عه‌ره‌بی، چاپ‌خانا ئه‌ل-
ئه‌له‌م، سال‌ا ١٩٩٠، شام.

به‌درخانی د جزیرا بۆتان ده‌، مالمیسناژ، وه‌رگه‌ران‌دن:
گولبوه‌ار به‌درخان و د. زه‌نگی، چاپ‌خانا ئه‌میرال، سال‌ا
١٩٩٨.

*بیرانیپێن ئوسمان سه‌ه‌ری، د. زه‌نگی و هو‌رامی
یه‌زدی وه‌رگه‌ران‌دنه‌ زمانی عه‌ره‌بی، سال‌ا ٢٠٠١،
به‌یرووت، لبنان. چاپ‌خانا ئه‌میرال.

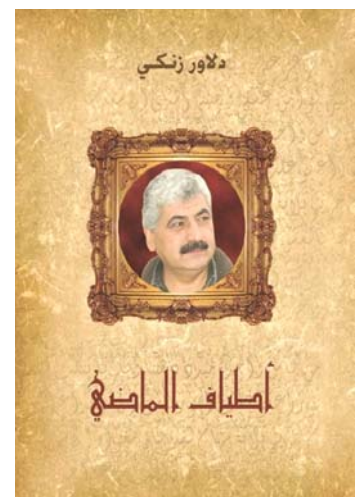
قه‌دری جان: هه‌له‌به‌ست، گۆتار، چیرۆک و
وه‌رگه‌ران‌دن، وه‌رگه‌ران‌دنا ژ زمانی کوردی بۆ زمانی
عه‌ره‌بی: هو‌رامی یه‌زدی و د. زه‌نگی، ل باشووری
کوردستان هاته‌ چاپ‌کرن. چاپ‌خانا ئاراس، هه‌ولێر ٢٠٠١.
ئه‌بدولره‌زاق به‌درخان، وه‌رگه‌ران‌دن ژ زمانی عه‌ره‌بی،
چاپ‌خانا ئه‌میرال، به‌یرووت - لبنان، سال‌ا ٢٠١٠.

بیرانیپێن جه‌لاده‌ت به‌درخان، کۆمکرن و وه‌رگه‌ران‌دن
ب هه‌ردوو زمانان / کوردی-عه‌ره‌بی، چاپ‌خانا ئه‌میرال،
به‌یرووت - لبنان؛ چاپا دویه‌م، سال‌ا ٢٠١٠.

چیرۆکیێن کوردی، دانه‌ه‌فا: روژی لیسکۆ، وه‌رگه‌ران‌دن
ژ زمانی کوردی بۆ زمانی عه‌ره‌بی: د. زه‌نگی و ته‌وفیق
حوسه‌ینی، شام، سال‌ا ٢٠١٠.

سه‌رپێهاتییێن کوردان، تیرێژ، (به‌شێن ١-٢)،
وه‌رگه‌ران‌دن بۆ زمانی
عه‌ره‌بی، د. زه‌نگی و ته‌وفیق
حوسه‌ینی - شام، سال‌ا ٢٠١٠.
ته‌داریس ئه‌ل-ئه‌ده‌ب
ئه‌ل-کوردی، وه‌رگه‌ران‌دن
ژ زمانی کوردی بۆ زمانی
عه‌ره‌بی، (چه‌ند لیکۆلین)،
قامشلۆ، سال‌ا ٢٠١٤.

خوه‌ندنا کوردی، کامیران
به‌درخان، وه‌رگه‌ران‌دن بۆ

دیوانا زندانیا ههلبهستفان یووسفی بهرازی (بیوهار)، فهگوههستنا تپان و پیشگووتنا: د. زهنگی، بهیرووت - لبنان، چاپخانا ئه میرال.

دیوانین سهیدای تیریژ (خهلات-۱، سالا ۱۹۸۵، زۆزان-۲، سالا ۱۹۹۰ و جوودی-۳، سالا ۱۹۹۸)، فهگوههستنا تپان و پیشگووتنا: د. زهنگی، بهیرووت-لبنان. چاپخانا ئه میرال.

مهولوودا پیخه مبه، تیریژ، فهگوههستنا تپان و پیشگووتنا: د. زهنگی. بهیرووت-لبنان. چاپخانا ئه میرال ۲۰۰۶.

سه ریپهاتین کوردان، تیریژ، فهگوههستنا تپان و پیشگووتنا: د. زهنگی، بهیرووت-لبنان. چاپخانا ئه میرال، سالا ۲۰۰۹.

دیروکا کهله پوورا میرنشینا بۆتان، مهله خهله فی بافی. فهگوههستنا تپان ب زمانئ کوردی-۲۰۰۵. بهیرووت، لبنان، چاپخانا ئه میرال.

نقیژین ئیزیدیان- جهلادته بهدرخان، فهگوههستنا تپان ژ عهره بی بۆ لاتینی: د. زهنگی، چاپخانا پیلا، قامشلۆ، سالا ۲۰۱۷.

ئالیکاریا رهوشه ن بهدرخان د ئاماده کرنا هن پرتووکان ده کر، ژ وان:

نامه بۆ مستهفا کهمال پاشا (جهلادته بهدرخان). وهگره راندنا رهوشه ن بهدرخان. بهیرووت، ۱۹۹۰.

بیرانیین من، صالح بهدرخان، وهگره راندنا رهوشه ن بهدرخان. شام، ۱۹۹۱.

میر بهدرخان، لوتفی، وهگره راندنا: ئ. س. گۆرانی. ئاماده کرن و لیقه گهر: رهوشه ن بهدرخان و دلاوه ری زهنگی، چاپخانا ئه میرال، بهیرووت، سالا ۱۹۹۳.

بیرانیین ژنه کئ (به رگئ دویه م)، گوزیدا سه بری، وهگره راندنا رهوشه ن بهدرخان، وهشانخانا دار ئهل-ئهل، شام، ۱۹۹۶.

خهلاتکرن:

د سالا ۱۹۹۹ ان ده، ژ هیلا روژنامه یا میدیا، یا کو پارتیا (یندک) ل باشووری کوردستانی دوه شینه خهلاتئ (ریژنامه) یئ وهردگره.

د سالا ۲۰۱۱ ان ده، جاره که دن ژ هیلا روژنامه یا میدیا، یا کو پارتیا (یندک) ل باشووری

کوردستانی دوه شینه خهلاتئ (ریژنامه) یئ وهردگره.

د سالا ۲۰۱۲ ان ده، ژ هیلا کۆمه لا جهلادته بهدرخانیا چانده یی ل بازاری قامشلۆ هات خهلاتکرن.

د سالا ۲۰۱۳ ان ده، ژ هیلا یه کیتیا نفیسکارین کوردیین هسه کئ فه هات خهلاتکرن.

د سالا ۲۰۱۳ ان ده، ژ هیلا په یمانگه ها بهدرخانیا زمانئ کوردی ل دیرکئ ب باوه رنامه یا شانازیئ "ریژنامه" هاته خهلاتکرن.

د سالا ۲۰۱۳ ان ده، ژ هیلا کۆمه لا شاوشکا ل بازاری قامشلۆ هاته خهلاتکرن.

د سالا ۲۰۱۵ ان ده، ب خهلاتا سهیدای تیریژ، ژ ئالی یه کیتیا رهوشه نبیرن هه ریما جزیری هات خهلاتکرن.

خهلاتا ئازادییا شه هید مشعل ته مویا هه ردوو سالی ۲۰۱۷-۲۰۱۸ ان، ل بازاری قامشلۆ وه رگرییه.

۲۵-۲۶/۰۹/۲۰۲۲، ل سهر فه خوه ندنا یه کیتیا نفیسه رین کورد-ده وک، د فه ستیقالا ده وکئ یا رهوشه نبیری ۵ ده، به شدار بوو.

سئ ههلبهستین نه به لافکری

ئه ز ئه قیندارئ وهلاتم

ئه ز ئه قیندارئ وهلاتم، سه ربند و پایه دار قههرمان و سه رفراز و جانفدایئ خوین ل کار سهروه ری پا له شکه ری من، جان ب گۆری پاکره وان ئاگرئ جهنگا وهلاتم، پیت و ئاری کووره خان ههر وهکی شیر و پلنگان، پاسه فانی جه و وار قا ژ خه و رابوومه ئیرو، دئ هلینم تۆل و بار دانه په ی هه ف، گهر چ ژن بن، گهر چ میر بن ناشکن وان ب خوینا پر ته میزی، ده نگفه دان پر راگرن هین ب مه ردی خوین دریژم، من دقئ ههر سه رخوه بوون دئ ته رزگار کم ژ دژمن، تا هه بی ئه ف جان و خوون فایه دژمن نه و ب زۆری گر و کین و سه خته کار ده ست ب شووری ئۆله ره ستئ داشئ پیس و گه مار ئه ی خنزکار، مافنه ناس و گییه کیشی به دپه ره ست سه ربینن، ئه و ژ توخمئ وی هه جاجئ ئۆله ره ست جهنگران و به رخوه دان و شهر ل کۆبانئ گه له ک خوین دریژن ههر ل کارن که چ و خۆرت ته ف له ک ب له ک.

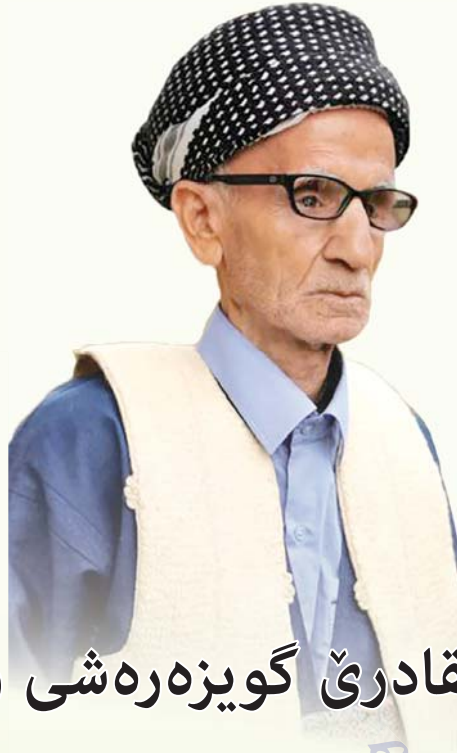
يارى

يارى ب من خوەش كر بهار
ئەو دلبەرا بەر قى دلى
چىنچىن ل زلفىن تار و مار
ئەو نازكا دەست و تلى
بورھىن ل تاكى تىنە كار
چاڧىن درەش كانىا كلى
لئىڧىن د سۆر وەك خونچە خار
بەژنا زراف پۆر سەر مىلى
سىنگا ب بەر سىڧ و ھنار
دا من ب شەرمين و گلى
من دايە بەر ماچا ب جار
يارا بەدەو بى دەنگ بلى
ڧىنا ب شىت دىن و چ ھار
ئىشا تە دان سەر قى كولى
ناكم ژ بىر خالى نكار
خالا ل دىمىن سۆرگولى
رەوشەن ژ روو ئەو ھاتە خوار
دەشت و نەھىل نىشا گەلى
تاقى ژ نوو دا بەر زنار
رۆژى خوە دابوو وى مىلى
تەڧ بشكڧىن چىمەن و دار
پايىز ژ بەر چووبوو گلى
بەرفا سەقەم دىل و ھەژار
چاڧكانيان دا بەر ھلى
رۆژى ژ بەر ئەو ما نەچار
ھەيڧ و ستىر تەڧ ھەربلى
ھاتن ل بەر پەسنى ھەزار
خەملى ژ وى ئاخ و خوەلى
بى نرخ ژ بەر بارى تە يار
گەنجىنيا زىرى كەلى
سووندا ب ھۆمان و ب ئار
يارا ب جان ڧىنا دلى.

گولبەرۆژ

ل وارى مە بەرفەك رەشى سىسەبا
ڧەگرتىە گۆلۆك گەلەك بارىا
گەرى بابەلىسكا كولىك پووچ كرن
ھەموو گولبەرۆژ بى رچورووچ كرن
چ بارىشە باگەر ڧەگرت نشتەمان
زەمىن تەڧ ڧەبەستى ژ پەنگى دومان
ب باھۆز برووسكان ب گەفان ڧەدا
لەھى بوو ب بۆش بوو دبارى ڧەدا
وولات رووت و تازى ب وپران كرن
ژ ھشك و ژ تەر تەڧ ب تالان كرن
نە خۆرت مان نە زافا دبن ئاخ كرن
نە بووك و زەرى مان نە ئووچاخ كرن
چڧىكىن د ليسان دە تەڧ چوون فرين
ھنەك باسكشكەستى ب چاڧخوون گرین
كەڧۆكىن دبن گەف و بىزدا خەشم
گەلەك ھلپەكىن گەدەلوولا نە شم
ب تەوشى كلا بوو چەقۆ سەربرىن
ب كرخ خوەندەرا سك ل تەن سەد برين
ڧەلەك كورد نەزار و خزانن چما؟!
ژ پەرورە و ڧىنى نەزانن چما!?

عەبدولقادرێ گۆیزەرەشی و چەند هەلبەستێن نەبەلاقەری

سامی بنیامین ریکانی

عەبدولقادر کزل کایا ئیک ژ هەلەستقانی
دیارین باکووری کوردستانی یه و هەر ل
دەستپیکا گەنجاتییا خوه هەز ل هەلبەستقانی
دیرینن کورد کره مینا مه لای جزیری و
فەقیی تهیران و ئەحمەدی خانی و هەروەسا
گەلەکی سەرسام بوویه ب فانی هەلبەستقانی
و فیانا وەلاتی و گەلی و چیاپیت کوردستانی.

نەهاتىنە بەلاقىرەن و نەھار ل سەر دەيتە كرن كو وان ژى
دەرتوكەكا تايەت دا بەلاق بەكەتن.

پەرتوكا ديوانا حەفت تەبەق:

ديوانا حەفت تەبەق ناف و نيشانين پەرتوكەكا وى نە
كو د ئەف سالەدا ژ لايى نافەندا خانى يا رەوشەنبىرى و
راگەھاندنى ل دەھۆكى ھاتىيە چاپكرن و كەفتىيە بەردەستى
خواندەفانان، كو ب ھەردوو تىپين لاتىنى و ەھرەبى ھاتىنە
نقىسەن، و ھەلبەستين وى لسەر (چيا، گەلى، ئاف، زۆزان،
دېرۆك، كەقنەشۆپى، جوگرافيا) يى نە. لەوما ب ديوانا حەفت
تەبەق ناف لى دانايە.

چەندىن پەرتوكين دېرۆكى ژى چاپكرى نە

ژبلى نقىسەنا شەرى گرنگىيەكا باش دايە نقىسەنا دېرۆكى
و چەندىن بەرھەمىن چاپكرى يىن ھەين كو ل سەر ئەركى
خۆ چاپكرىنە و كەفتىنە د خزمەتا خواندەفاناندا مينا (بووكا
بارانى، ديوانا شتەنجى، فەلسەفا ھەژدە ھزار عالەمى، ترسا
۱۹۳ ۋەلاتين دونياىى كو ئەف پەرتوكە ب كۆرۆناين و عىلمى
مەنتىق و ئاسلى فە ياگرىدايە. سەد ئەشیرەتەن كوردان و
ديوانا حەفت تەبەق يا ھەلبەستانە).

ئەقە چەند ھەلبەستين وى يىن نەبەلاقىرەنە:

ئالا رەنگىن روومەتا گەلان

ئالا رەنگىن من بوويە خەم
ھەشت سەدو سىزدە رەقەمە
ترک و ەھرەب كورد و ەجەم
مە نا بکەن كووريت ئادەم.

كەسک و سۆر و زەر و سىسە
ھەشت سەدو سىزدە نقىسە
نە ژى بوو بادىن و بدلىسە
ژ بوو جىھانى ئەندوونىسە.

ئالا رەنگىن ب دەورانە
ئەف جىھانە يا چەرخانە

عەبدولقادىر كزل كايا ئىك ژ ھەلبەستقانىن ديارين
باكوورى كوردستانى يەو ھەر ل دەستىكا گەنجاتىيا خوە
ھەز ل ھەلبەستقانىن دىرىين كورد كرىە مينا مەلايى
جزىرى و فەقىيى تەيران و ئەحمەدى خانى و ھەروەسا
گەلەكى سەرسام بوويە ب فان ھەلبەستقانىن و فيانا ۋەلاتى
و گەلى و چىايىت كوردستانى.

ناف و ژدايك بوون

نافى وى يى دروست (عەبدولقادىر كورى عەبويى كورى
سەعیدی كورى عەلى كورى يوسف كورى عەبدولكەرىم) يى
گويزە رەشى يە سەر ب ئەيالەتا ھەكارى (جولەمىرگى) فە يە
و ل سالا (۱۹۴۱) ژ دايك بوويە.

چوونا وى بو خواندنى

ل سالا (۱۹۴۸) چوويە خواندنگەھى و بو ھەياما سالەكى
خواندىيە لى ژبەركو تووشى چاف كولىن بوو ژ ئەگەرى نە
بوونا چارەسەريى رۇناھىيا چافىن خوە ژدەست دان، پاشى
خواندنگەھى دەپلىتى.

چوونا وى بو خواندنا قورئانى

و ھەر ژ زارۆكىنيا خوە فىرى قورئان خواندنى بوويە ل
نك مەلا ئەحمەدى گويزەرەشى خواندىيە و ل دەستىكى
پيتىن قورئانى نيشادايەنە و ب باشى فىربوويە و پشتى چافىن
وى تارى بووين چەند سورەتەن قورئانا پىرۆز ژبەر كرىنە و
ھەتا نوکە مايەنە ل بىرا وى.

ژ دەستدانا چافىن وى

چافىن وى ئىك ژ بھىزترين و جوانترين و مەزترين چاف
بوون ل گوندى گويزەرەشى دا تشت چەندى دويربا دا بينيت
ئەقە ژى بو ئىك ژئەگەرەن ژدەستدانا چافىن و كو ژلايى
كەسەكى فە ھاتبوونە چافىنكرن. ئەوبوو ل ھەيفا چريا ئىكى
ل سالا ۱۹۴۹ تووشى چاف كولىن بوو، ھەر ئىكسەر بەرەف
نوژدارانقە بر لى چ چارەسەرى نەبوون، پاشى بابى وى ئىنا
عىراقى و برە مىسل و كەركوك و بەغدا لى چ چارەسەرى
نەبوون.

نقىسەنا وى يا ھەلبەستى

پشتى كو چەندىن ھەلبەستين ھەلبەستقانىن مەزن يىن
كوردان مينا مەلايى جزىرى و فەقىيى تەيران و ئەحمەدى
خانى و چەندىن ھەلبەستقانىن دى، پاشى دەست ب
فەھاندانا ھەلبەستان كرىە، و ھەلبەستين وى ۋەلاتپارىزى و
نشتىمان پەروەرى و سروشتى كوردستانى نە. و ھند ژ وان
د پەرتوكا (ديوانا حەفت تەبەق) دا بەلاقىرەنە و ھند ژى

خین ب خینی قه ناهیت شووشتن

ئەى دەولەتان ئەم خەمگرىن.
ب گازندان قە ئەم مرىن.
ترک و کورد پىڭقە دى گرین
ژ بېھنا ژەھر و بارووتان.

کا نووژداريا لۆکمانى
گووستيل دەستى سوولەيمانى
ئەم لىدگەرن بن ئەسمان
ژ بو ئاشتيا ملەتان

کانى ئەينا ئەسکەندەرى
نە نەشەن مەزىخىن قى قەرى
ئەم کەفتىنە قى چەنبەرى
بازارا در و ياقووتان

شىرى تەيران دەستبەگەفیت
ئەو دەرمانى پەيقامە بیت
زمانى مە رحا مە بیت
خلاس نابىن ژ گۆت گۆتان

پىشکەفتن سىتير و مەريخان
هيزا سارووخ و سىملخان
پاشکەفتن يا شەرە نىخان
دا لىگنەگرين هەجەتان

خوون خوونىڭقە نايىت شووشتن
دەرمان ئافە بەسە کووشتن
داى و باب ژ قەھران مشتن
دلى ترک و کووردان سۆتان

نەكەن لۆمىت مە کووردانە
ئەق روومەتە يا هەميانە

هەفت كيشوهران گۆتنەك فەر
خەلك هەلفرىن چوونە قەمەر
بندەست ماینە ھندەك دەقەر
ئاقلمەندن ناخازن شەر

ئالا رەنگىن ب رەونەقە
رېزگرتا دەق و دەقە
ل ژىنگەھى دا شەفەقە
بەسن تۆپوو تەقۆ رەقە

دوو جەم سەران سەر زفران
خوەندەفائىت قەدرگران
رېزى بگرن ل چارچران
بەسە جەنگا بالەفران

نەخش و نىگار و خەتا راست
ئەقان گەلان ئازادى خاست
قى رۆژھەلاتا نافەراست
مخابن مافى مە گووھاست

ئالا رەنگىن مفا چەندە؟
ھىيراندا کوو ھەلقەندە!
نەتەو ھەنە يىك تاشقەندە
بن سېريا ساقۆل بەندە

دەنگى كوردان وئوقيانووسيا
 بەرەقان بىتە ئىسا
 مەھدى يى زەمانى دىسا
 ئەم گووھبەدىن قان شىرەتان
 خەتەزانم كووشتار نابم
 كووردى سافم تەرۆر نابم
 ھەسپى قولە سوووار نابم
 ئەقە رامانا سۆجەتان.

ساترنجا مامۆستان

چەند سۆرانان كرى خەبات
 مير مەھمەد بەر و بنیات
 ل ستەنبۆلى ستاندى خەلات
 ئاسىگەھا سپى ساترنجانى

مەھمەد بەگ رەواندى
 قەخەر كرى ناف ووخزى.
 دۆزدارن نەقىت ھوورمىزى
 كىسرا و قارىت ئىرانى

كشىنا مىرى بادىنان
 ھەل زاخۆ ھەتا شەمدىنان
 چەند ئەشىرەت وى پىك تىنان
 سۆوارى ھەسپى ساترنجانى

سماھىل پاشا بادىنىيە
 لەشكەرى وى كارى سپىيە.

قەگرت گوورزا عوسمانىيە
 برە بەغدا ل زىندانى.
 نووروولە بەگى ھەكارى
 سوووارى فىلى كەش بەروارى
 ئەرتووش، پىنانش، تىارى
 جانگىريا ساترنجانى.

نووروولە بەگ شىرى مەردان
 سوووارى فىلى كەرگەدان
 مىرى زۆزان و سەرھەدان
 چەل و بەرچەلىت سپىخانى؟

پاشايى كوورد بەدرخانە
 روونشتى كووچك و دىوانە
 كوومكرن جندى و ئىكانە
 سەرۆكى سپى ساترنجانى

بەدرخان بەگ مىرى بۆتان
 مىژوو وى ئاقىتە لۆتان
 ھەفركى تە كوورپىت عوسمان
 سەخمەراتى سەرھەلدانى

يىزدىن شىرئە مىرى چەلەنگ
 راكرن لەشكەر و پىشەنگ
 ھەرافتن چەپەر و ئاستەنگ
 فرزىنى سپى ساترنجانى

يىزدىن شىرە رۆژا مىران
 ھرىنا پلنگ و شىران

تەماشە بکەن ھەنێران
نە ترسیا ژ مان و نەمانی

شیخ عوبەیدیلاھ سەیدە
لەشکەرێ وی سپی و ئەگیدە
ھەژاندی بوو قەرس و بازیدە
سوووارێ فیلی ساترینجانی

عوبەیدیلاھ بەرخووەدان کر
جەپھە شاھێ ئەجەم قەکر
ئۆسمانیان ھاری نەکر
بریە مووسل گرتیخانێ

جەھوەر ئاغایی شکاکان
سۆوارێت ھەسپان و میڕچاکان
چوو تەفریزی ناف سەرۆکان
سوووارێ سپیە ساترنجا

جەھوەر ئاغا ژ کووردایە
ئاقلمەندی ئەشیرایە
دیوانخانێ چوو قەدایە
گوورزەک ھاتی ژ تەھرانێ

عەبدووسسەلام شیخی بارزان
تە بۆراندن دوو سی فەرمان
ژ بۆ کووردان قەکر مەیدان
کەلاتا سپی ساترینجانی

شیخی بارزان نەفیسی سەید
راکرن شەش ھزار مرید

کری شەری سوولتان رەشید
رۆلێک دایە کووردستانی

ئەف سەرۆکیت ناڤیت وان ناف ھەلبەستی بەرکیت
ساترنجی یی سپینە. ییت رەش نەھاتە نڤیسین، لەورا دا نە
ببن رکهبەر.

خاتەر خوہستنا پرتووکی

ئە ی برادەرێت خوہندەفان
ئەف ئەو خەبات، ئەف ئەو دیوان.
رەقەم ھەیە بەند و بەیان.
ھزار و نەھسەد و شانزدان.

ئینگلیز و فەرەنکسە جەمیان
ساترنج کر، سەر ئاخا کوردان.
پاشی، ئیسەمت چوویە لۆزان
وہلات قافارتە، چار بازان

گەلی کورد کەفتە گازندان
ھەژمارا بست ھەزار گوندان
ناڤی ھەفت سەد ئەشیرەتان
پینج سەد ھەزار کلۆمەتران.

نەخشە ھەیە چار بەر و پان.
بن سوازی ھەتا کەرمان
رۆژھەلاتە ئازریجان
سەلەماستی ھەتا کۆبان

بادنانە نىقەكا وان
برادۆستىنە كوو جىران!
جۆت ئەشیرەت گەردى و شىروان
چىيى گۆڧەندى رەوشا وان.

ژىك فەكرن دەشت و زۆزان
كانى سوولاف و سەد مەيدان
دۆلا ھەركى شىڧا بەنان.
جەئ دۆسكان تىروە و رىكان.

ئورەمار و ئەرتووش و خان
پىنانشىنە ناف چەليان
بەروارىنە گولى سىندىان
تیار بەلاف ئە قەشووران

شەرنەخى سى گەلىت گۆيان
چەند ئەشىرىت ھاجى بەيران
شلت كۆچەر و چووخ سۆران
ئەڧنە ئەو ن سەر سىنۆران.

دانزە ئاشر كەفتن دۆران
دا خەلك ب زانن مەخدووران
گەرگەرىنە سۆوارىت ھەسپان
ئەو مىرانن نە وەستان.

شەنگار قوونتىرە بەندەوان
رۆژ ئافايە دەشتا ھەپان
بۆتان بادىنى تىك ھەژيان
ھەشت ھەزار بارزانى نەمان

خەندنەك سەر جەئ سۆران
بر و بۆشن كوورىت بابان
ھەورەمان لۆرى و ئەردەلان
بست و دوو ئەشىرىت جافان

ھەلەپچە يە رىزا ھەشتان
كۆچەر كرن ژ وارىت وان.
ھەلوەشانن چەند خانەدان
گوند و باژار كاڧل و ويران

شىخ ئەھمەد رابوول بارزان
مەلا مستەفا قەھرەمان
وان ھەبوو لەشكەرەك گران
سمكۆ شكاك پالدا ئىران

شىخ مەھموود ئەل سوولەيمان
شىخ سەيد ئە نووەر ئىھسان
سەيت رزا گرت بن فەرمان
قازى مەھمەد و مەيدان

چارچرايە چلو ھەفتان
نەما چەرخى زەپت و رەپتان
پىرە مىران ھەتا گەنجان
ئاشتى تڧىت ئەڧان قەنجان

كووشتن بەس ئە تەخت و تانجان
ئەڧە ديوانا ساترنجان
بەرە قاژى ناگريت وەجان
بەلكوو بخوونن لاو و جان.

بارباريا ههلبه ستی، پاول جهلان و مهقامی مرنی

عهبدوللا ئینجهکان

هن ملهت ههنه، بی وار و وهلات ل سهر رووی
ئهردی بهلاف بوونه و ژيانا دیاسپورای بوویه قهده را
وان. یهک ژ فان ملهتان ههلبهت یاهودی، یانی جهوو
نه-کو ژ ههزار سالان فر قهیه دگهل ئیش و قۆلجان،
کارهسات و فهلاکهتان ل جوگرافیا یین ژ ههف دوور لی
ب قهدهره که نژیکی ههف ژیانه. ژ بهر قی هافزا و
ژيانا موشته رهکا وان مروڤ راستی گهلهک ناڤان دهیت
کو ل وهلاتین جهی هاتین دنی و د قادیین جهییین
هونه ری ده ب زمانین جهی بهرهمه دابن ژی، بنگهها
پۆیتیکا وان ئهف تهجرووبه و نهزمونن.

یهک ژ دهنگی ههری خورتی د واری ههلبهستا قی
خهتیدا ههلبهستقان و نفیسکار پاول جهلان (خوهندنا
ناڤی وی: پاول جهلان) ه. ژيانا پاول جهلان نهینکا
ملهتی وی خوه بوویه و ههلبهستا وی ژی د ئاستا

ئەف تشت ژى د رووحن وىيى نازەنندا تراومايەكە دن
فەدكە.

ئادۆرنۆيىى كو گۆتبوو، «پشتى ئاوشقیتزى شعر
نقیسین، باربارییه» ژ بو هەلبەستا پاول جەلان
پارانتەزەكی فەدكە و دیژە: «پاول جەلان تەمسیلکاری
هەری مووهیمی هەلبەستا هەرمەتیکا ئەدەبیاتا
هەفدەما ئالمانییه.

پاول جەلان ژ کانیا هەلبەستقانی-فیلسوفی ناقدار
فردریك هۆلدەرلن فەدخو. ل سەر ماسەیا وی بیوگرافیا
هۆلدەرلن فەکری دینن، کو تیدا هەلبەستقانهکی دن
وسا بەحسا هۆلدەرلن دکه: «جارنا ل فی داهییی تارى
دبە و ئەو دکهفە بیرا تالا دلئ خوە ب خوە.» بەلئ،
پاول جەلان هەلبەستقانی دینووی هۆلدەرلن ژ خوە رە
دکه نەینک و تیدا ل خوە دگەرە/میزە دکه. ژ بەر فی
ژى د مەتتین وی دە ئینتەرەتە کستوالیتەتە گەلەک خورت
(جارنا پەیفەک یان ژى تەنئ ئیمارەک) هەیه، کو
فەهمکرن و وەرگەرە هەلبەستتین وی گران و زەحمەتەر
دکه.

پاول جەلان نە تەنئ ب تشتین گۆتییه، هەروسا
ب تشتین نەگۆتییه ژى هەلچوونا دلئ خوە ددە دەر،
مەسەلا گاڤا دیژە:

"چاقین ل کۆربوونى

ئیکناکری

....

بها،

بها، مروڤهک

بها، مروڤهک دونیایى، ئیرو، ب

رووی نوورانىی

ئەشیرتیى، ئەو دکاریبوو

گاڤا قالا فی دەمى بکرا،

ئەو دکاریبوو تەنئ،

لال بوویا، لال بوویا

تم و تم

تھووتم"

هەلبەستا مەقامى مرنئ هەلبەستا هەری نافدارا
پاول جەلانە. تئ دە سەرپۆریا تراومایا ئاوشقیتزى،
قەرنا مللەتئ وی و ژیا نا قاتلین کامپین نازییا هەیه،
کو هم دکوژن هم ژى ب هونەرئ رە ئەلەفەدارن.
تشتین کو ئەم ژ ملەتین دن هینبن، پرن.

هەری بلنددا تەمسیلکاریا فی میراسی دکەت.

پاول جەلان د سالا ۱۹۲۰ی دە ل باژاری چەرنۆڤیتزا
ئوکرانیایى ئیرو تئ دنئ و تەنئ پشتی ۵۰ سالان ل دوو
بووینا خوە د سالا ۱۹۷۰ی ل پارسئ ب دەستئ خوە
خاتر ژ ژیا نئ دخوازە. پاول جەلان ژ مالباتەکە جھوویا
ئالمانیایخف تئ دنئ، ژ بەر فی ژى هم دچیتە مەکتەبا
ب زمانئ ئالمانی، هم ژیا زمانئ ئیرانی. خەباتا خوەیا
رۆناکیری، نفیس و وەرگەرین خوە، ب ئالمانی دکه.

گاڤا پاول جەلان بیست سالییه، ئالمان دەست داتین
سەر باژاری وی و دیووباڤین وی دکن کامپا نازییان.
بافئ وی ل ور ژ بەر نەخوەشییا تیڤۆیى دمرە و دییا
وی ژى تئ کوشتن. ئەف رهوش دبە تراومایەکە مەزن
د ژیا نا پاول جەلاندا. جەلان ب خوە ژى دو سالان د
کامپا نازییاندا دمینه. پشتی دەرکەتئ خوەندنا خوەیا
زانینگەهئ دقەدینە و ل چەند باژارین جھئ دمینه. ژ
۱۹۴۸ی هەتانی مرنا خوە ل پاریسئ ب جی دبە.

پاول جەلان ب ئایدیهکە تەڤلەهف د ناڤ زمانین
جھئ ل وەلاتین جھئ ب کارەساتا ل سەر ملەتئ خوە
ژیانەکە د ئەرافئ دە دژى. جەلان ب زمانئ ئالمانی،
ب زمانئ مللەتئ کو دیووباڤین وی کوشتن، و پشتی
ئاوشقیتزى، یانئ پشتی قەرنا جھوویین ئەورووپایى،
شعر نفیسی.

فیلسوفئ نافدار تیوڤۆر و. ئادۆرنۆ دگۆت: پشتی
ئاوشقیتزى شعر نفیسین، باربارییه. لەورا ل بەر
چاقین ئەورووپیان شەش ملیۆن جھوو هاتن کوشتن
و ئەوقاس خوەندن و هونەر و فەلسەفە پێش ل فی
قەرکرنئ نەگرت. یانئ، گۆتتا کو نەهاتبوو گۆتن تونە بوو
و فەیدەیا ئەوقاس زانینئ چێنەبووبوو. ل گۆری ئادۆرنۆ
تشتا کو تو ئیدی بیژى تونەبوو.

ئىجار پاول جەلان تام د فی قوناخا ئادۆرنۆ
بەحسکریدا دەست ب شعرئ دکه. هەلبەستا وی ب
دەنگەکی، ب شیوێهکە، ب زمانەکی نوو دەرکەفە
مەیدانا هونەرئ. چاوا کو ژیا نا پەرچەیه، هەروسا
زمانئ هەلبەستا وی ژى پەرچەیه. مەجاز و مەتافۆر و
سوورەت ل پەى هەف، بییى کو ژ ئالییى زمین فە ل
هەف بین هوناندن، دنقوتن. لئ هم ژ بەر پارخانا
خوہیا جھووتیا پشتی ئاوشقیتزى، هم ژى ژ بەر زمانئ
خوہیى دەورەکە نوو ددە دەستپێکرن، هەلبەستا وی ژ
ئالییى جیھانا رەوشەنبیرییا ئالمنان فە نایئ قەبوولکرن.

قەدخون ئەم ئېقاران شېرى رەشى بەربانگى
و نېقرو و سبە و شەفان،

ئەم قەدخون و قەدخون

ئەم ل ھەوايى گۆرەكى دكۆلن، ژ بەر كو تەنگ نېنە ور

مېرەك دىمىنە د خانى دا، دلىزە ب ماران و دنقىسە

دنقىسە گاڤا ل ئالمانيايى تارى دكەڤە ئەردى پۆرى تەيى زېرىن مارگارەتە

دنقىسە و دەرتى دەرفا و ستېرك دچرسن، فتىكى لىدخە ئەو ژ برا كوچكان

لىدخە فتىكى ژ جھووېين خوە را، ددە كۆلاندن گۆرەكى د ئەردىدا

ئەو فەرمان دكە و رادبە گۆڤەندى

شېرى رەشى بەربانگى، ئەم قەدخون تە ب شەف

و سبە و نېقرو و ئېقاران،

ئەم قەدخون و قەدخون

مېرەك دىمىنە د خانىدا، دلىزە ب ماران و دنقىسە

دنقىسە ئەو گاڤا ل ئالمانيايى تارى دكەڤە ئەردى پۆرى تەيى زېرىن مارگارەتە

پۆرى تەيى خوەلى سولامت ئەم گۆرەكى دكۆلن ل ھەوايى، ژ بەر كو تەنگ نېنە ور

ئەو دقېرە: بکۆلن ھوون کوورتر ئەردى، ھوون ژى بسترېن و برەقسن

دگرە ئەو ھەسنى د كەمەرېدا و دگڤىشە ب چاقېن ھېشىن

بکۆلن مەپرا خوە کوور د ئەردى را، ھوون ژى بسترېن ژ رەقسى را

شېرى رەشى بەربانگى، ئەم قەدخون تە ب شەف

و سبە و نېقرو و ئېقاران،

ئەم قەدخون و قەدخون

مېرەك روونشتىە د خانى دا، پۆرى تەيى زېرىن مارگارەتە

پۆرى تەيى خوەلى سولامته، دلىزە ئەو ب ماران

ئەو دقېرە: بسترېن شېرىنتر مرنى، مرن ھۆستايەكە ژ ئالمانيايى

ئەو دقېرە: لېدن ل كەمانى تارىتر، ھوون دى ھلکشن ھەوا ب دوومانى

دوو را گۆرەكە وە ھەيە ل سەر ئەوران ژ بەر تەنگ كو نېنە ور

شېرى رەشى بەربانگى، ئەم قەدخون تە ب شەف

قەدخون تە نېقرويان، مرن ھۆستايەكە ژ ئالمانيايى

ئەم قەدخون تە ئېقار و سبەھان، قەدخون و قەدخون

مرن ھۆستايەكە ژ ئالمانيايى، چاقېن وى ھېشىن

ئەو ل تە دخە ب گۆلەيا قرشوونى ل تە دكەڤ مەھقەق

مېرەك دىمىنە د خانى دا، پۆرى تەيى زېرىن مارگارەتە

ئەو بەرددە برا كووچكىن خوە ب سەر مە دا و ددە مە دىيارى گۆرەكى ل ھەوايى

دلىزە ب ماران و دكەڤە خەون و خەيالان مرن ھۆستايەكە ژ ئالمانيايى

پۆرى تەيى زېرىن مارگارەتە

پۆرى تەيى خوەلى سولامته

مەقامى مرنى

پاول جەلان

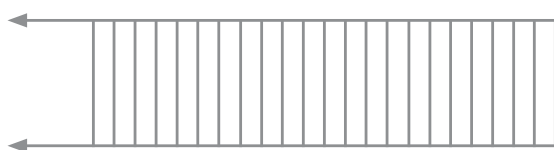

نقېسین: د. نعيم اليافي

وهرگيران ژ عهرهې: عارف حيتو

هزرا گشتي يان بابەت

وېنه يې هونه ريې ټيكره س و وهرارکري

ټهف ميناکي ل سهری د کهفته بهرانبهري شيوه يې بونياتا وېنه يې يا هه لېه ستا تهقليدي کو ب بابەتيقه گريدياي نينه و ب ريژه بندييه کا ژيکفه قه تيایي ژي جودايه، لي د ميناکي پيشکيشکريدا وېنه دگهل هزري ب هه فرا وهراري دکهن ب شيوه يه کي کو ئافاهيې شعري ب دروستي ئافاهييه کي وېنه يې بيت و هزرا شعري ژي ب دروستي ببيته هزره کا وېنه کري.

ټهف گوهورينا ره هوريشالينا د وېنه يې هونه ريديا پيدا بووي، گوهورينه کا ديا ره هوريشالي د سروشت و تاييه تمه ندي، پاشي د شيواز و جوړين وېنه ياندا ژي پيدا بوويه. د قې پشکيدا دي به حسي گوهورينا ټيکي کهين، د پشکين بهيتدا دي ل سهر گوهورينا دووي راوه ستين.

د شعرا هه فچه رخدا، سروشتي وېنه يې هونه ري فهدگه رپته سهر شيوازي بکاريانا وي، ټهف شيوازي بکاريانا شوره شه کا مهزنه د ههردوو بيافين وېنه و شعريدا، پшти وېنه وه کو

وي هه لگه رانا بنه رهي د تيورا شعريدا، هه لگه رانه کا دي يا وهک خوه د وېنه يې هونه ريديا ژي کرييه و ژ ههردوو رهوشين وي بين تهقليدي و رومانسي دوور کرييه. د رهوتين کهفتدا وېنه ل سهر دووانييان دهاتنه پيشکيشکرن، ئانکو ل سهر شهنگستي هزر + وېنه دهاتنه راجاندين. پاشي دهمن رهوتي رومانسي سهره لداي، وهراره کا مهزن د بيافي وېنه يدا هاته کرن، ههرچهنده هوونه يين في رهوق د هندک لايه ناندا گه هشتنه هه لوه سته يې ره هوانبيزي، لي ب شيوه يه کي گشتي نه گه هشتنه هه مي مه رهمين داخوازکري، ټهفجا ټهف درزا د نافه را هه لوه سته يې تيوريي رومانسي و بکاريانين پراکتيزه کرنيدا، ههر وهک خوه ما.

دگهل سهره لدا نا رهوتا شعرا هه فچه رخ، رهوش ب ته مامي هاته گوهورين، ټهفجا بونياتي هونه ري ل سهر بناغه يه کي وېنه يې هاته ئافا کرن کو هه موو توخم و پيرينه يين شعري پيکفه دگريداينه، ټيکره س دبن و کارين هه ف ته مام دکهن، ل داوي ژي هه موويه کا ټيکگرتي پيشکيش دکه ت کو وېنه يې گشتيه يان به ره هم ب خوه يه، چ هه لېه ست وېنه يه کي خوه سهر ي خوه ب خوه يې بيت (جه فهنگ) يان هندک خه له کين ټيکره س و سنسله کا وېنه يان بيت، د ههردوو حاله تاندا بونياته کي وېنه کري پيشکيش دکه ت کو هزره کا وېنه کرييه، نه هزر + وېنه يه. هه روه کو د في ميناکي خواريدا هاتيه ديارکرن:

ئاڧاھىيى وئىنەيى ھونەرى د شعرا سەربەستدا

وئى بىكەڧىت. دەمى دىيىڭىن وئىنە دىتەننى ھەلدگىرىت چۈنكو پىرىنەيا وئىيا ئىكەنەيە، مادەم ئەم پىكەتەنە كو شعرا نوو شعرا دىتەنە و شاعرى ھەڧچەرخ ب زمانى پىرىنەيا خوە يا ئافراندا تىشتان و ھەڧبەندىيان دىنەيت و ھەست پىن دكەت و ھزر دكەت، ڧەرە نەھىتە ژىبىركىن كو ئەو دىتەن ئەم ژى خەبەر ددەين؛ دىتەن شەرىيا ھۆش و تىگەھشتەن شاعرىيە، نە دىتەنە كا خەنۇكى و ژبەرچووتىيە. ئەو دىتەن دەمى بەھس ژى دھىتە كىرن، ھەمى تىشتىن دىتى دىبەزىنەيت داکو ھندەك تىشتىن دى وەرگىرىت و تۆماركەت و ڧەوژىرىت و بنژىنەيت ھەتاكو مەشھەدەكى كاملان ژى ئاڧا دكەت و وئى ئازراندا پىشېنىكىرى ژى پەيدا دكەت، ئەگەر ئەم وەسا ھزرەكىن كو ئارمانجا شەرى ئازراندا. نەونە ژبۇ بكارئىنانا وئىنەيان د ڧى رىكا ئاڧاكرىندا، دى ھەلبەستە **ھىجازى** "ئەز و باژىر" وەرگىرىن:

دويفەلانكەكى پالپشت و شروڧەكار يان وەكو خەملاندنە كا زەخرەڧەيى د شعرا تەڧلىدەيدا دھاتە بكارئىنان، ئوو پىشتى ب شىوہەيەكى زىدەبار ژبۇ رەنگىرنا دلىنىي و كارىگەرىي د شعرا رۆمانسەيدا ھاتىيە بكارئىنان، نھۆ ب شىوہەيەكى بونىاتگەرى دھىتە بكارئىنان كو بىتە پىشكەك ژ ئاڧاھىيى بەرھەمى و دىبەتە ئەگەرى وئى چەندى كو سەربۆرە كا بەرڧرەھتر و كاملانتر د ھىلىتە دناڧ كورراتىيا ھەست و تىگەھشتەن مەدا. د ڧى تىكرەسى و تىكەھلبووتىدا وئىنەيى ھونەرى، ھزرى يان سەربۆرى يان دىتەن ب ھەمى گرچىنيا خوە يا ھەيىڧە و ئەوا دى ھەبىت ژى، ھەلدگىرىت و پىكەڧە و تىكدا دھىنە ئاڧاكرىن. وئىنە ھزرى ھەلدگىرىت چۈنكو ژى ناڧەڧەتەيتىت داکو شروڧەكەت يان جوائتر لى بکەت، بەلكو دەرپرىنى ژى دكەت. ئەو سەربۆرى ھەلدگىرىت چۈنكو ڧەدەر ژ سەربۆرى ناھىتە دانان و ئەڧە وئى نەچار ناكەت كو ب دويف جىھانا

ئەڧە ئەزم و..

ئەڧە باژىرى منە

دەمى شەڧ ب نىڧى دىبىت

بەرڧرەھىيا دىواران و گۆرەپانى گەرەكە

خويا دىبىت و ل پىشت گەرەك دى غەوارە دىبىت

که نگر پهړهک د بایدا دفری، پاشی دادا، پاشی ل سهر ریکان بهرزه بوو

سیبه رهک دحلیت

سیبه رهک فهددهت

هه کو دبوریم من پیی خوه دانا بوو سهر

روناهییا چافیی گلپه کا بزار و مایتیکه

وژدانا من ب پارچه یه کا خه مگین ثاریا

دهستپیکر و پاشی متبوو

- تو کی هیو... تو کی؟

پاسه وانی ده بهنگ و گیز د چیروکا من ناگهیت

ئه ز ئه فرۆکه ژ ژوورا خوه

یی هاتیمه ده ریختن

یی بوویمه بهرزه بوو یه کی چ ناف نه بن

ئه فیه ئه زم و

ئه فیه باژیری منه

حیجازی

شاعر د فنی هه لبه ستیدا هه ولدهت دهر برینی ژ قهیرانا په هله وانی خوه بکته، قهیرانا بهرزه بوونی د هه لوسته یه کی دیارکریدا "ئه ز و باژیر"، ههر ل دهستپیکر ثاریشا ژیا تیا په هله وانی ژبو باژیری پیشکیش دکته "ئه فیه ئه زم و.. ئه فیه باژیری منه"، ئه ف دوو هه فۆکه دوماهییا هه لبه ستی ژی دهستنیسان دکهن، سهره رای جوداهی یین ده لاله تا وان کو د رپه و شعریدا هاتینه وهرگرتن. ئه و ژیا تیا ل دهستپیکر دایه خویاکرن، ل دوماهیی ژی دکه فیت و دبیته ژیا تیه کا سهخت و فالأ و بی بنه ما و بی بها. دناقه را دهستپیکر و دوماهییدا ده زیه کی هوشیا ئالوز و بارکریه ب کومه کا وینه یین قهیرانکی یان ههستپیکر نه کا گشتی کو شاعری دقیت ل دهف وهرگری پهیدا کته یان دناف خوهیی خوهدا بئافرینیت... وینه یی ئیکر پشتی دهستنیسانکرنا جهی "باژیر" و ده می "ده می شاف ب نیقی دبیت" داکوکیکر نه ل سهر قهیرانی د که شه کی بیده نگ و تاریدا- کو ده زیی ئیکر پی دشدینیت "بهرفره هییا دیواران و گوړه پانی گرکه... خویا دبیت و ل پشت گرکه دی غهواره دبیت" لی ئه ری ئه و ب

راستی بهرفره هییه؟! ما دی چه و بهرفره هی بیت و گرین دیواران "ته لاران" وان دوورپیچ دکته و دخه ندقینیت؟! ب چ شیوه یان ئه و نه بهرفره هییه، چونکو ب کاملبوونا ساخله تی وی د شعریدا، ئه و ساخله تی خوهی ره سهن ژ دهستدهت

لئ دکهن و دبنه هه لگرا هه ستا په هله وانی ب بهرزه بوونی، سیهر دناڤ ټیکدا د هه لپین و د هنده کین دیدا څه ددهن- ئاماژه په ژبو وان ریبارین ل بن رونا هییا گلوپی دمه شن- نه جهسته یین مرو فانن کو خودان ناڤ و ساخلت بن، لئ تنی هندهک سیهر یین بی ناسنامه و بی بهرزه ننگن د چافین په هله وانیدا ټه ووی خودانی ئاریشی، په یاپه ییوونا سیهران مینا په یاپه ییوونا هه ستین وینه کو ټه و ب خوه ژی سیهره که، گلوپ نه کانیکا رونا هییی خو شی و رونا هیی ل جهی به لاف دکته، لئ چافه کئ زیره فان و مایټیکره هه ست ب بیزار یی دکته، خه لکی ژی بیزار دکته و هندهک تیشکین مادی یین ساخله تی رونا هیی ژده ستدایی ل سهر عهردی به لاف دکته کو په هله وانی بی پویته پیکر و ب بیهو شی پئ لئ ددانیت. ئه ل څیره وه هه ست پئ دکته کوله ک یا نیژیکی وی دیت و بیهنه نگییا وی دگه هته کومتی، ټه فجا وژدانا وی ب پارچه یه کا خه مگین دهیته ئاراندن، نه ب هه فوکه کا کاملان یان ب سترانه کئ یان ب سرووده کئ ده ست پئ دکته و پاشی مت دیت -" تو کی هه... تو کی؟" ټه فجه ژی دابرانه کا مهره مداره هه فیشکا که شی برینی یان نه ژیا تین یان بهرزه بوونیته کو هه می هه لبه ست ژ ده ستیکی تا دو ماهی پئ دهیته داگرتن، ل دو ماهی بویه ری درامی دقه ومیت و ئافاهی دقهی هونه ری پئ کاملان دیت، ټه فجه د ده مه کئ رونا هییه خشدا دقه ومیت کو هه موو وینه یین به ری خوه پئ رو هن دکته و هه موو ده لاله تین فاکته ر و توخمین څه هاندنا هه یی پئ رو هن دبن، ب نه مازهی ټه و وینه یین هونه ری یین ئه م ب هه سته وه ریځ خوه دگه لدا دژین و دنیاسین بیی کو شاعر راما نا وان به لی بکته، یان ب دهر برینه کا راپورتکیا ئاشکه را خویا بکته.

ټه ف ریکا بکار ئینا نا وینه یان د ئافا کرنا ده قیدا، گرنگی و ئه رکئ وینه یان ناکه ته شروفه کرنا هزری یان جوانکر و خه ملاندنا وئ، به لکو بارکر نه و هندهک هه فبه ندی یین نوو ژبو بیاف و که تواره کئ نووی هونه ری پئ خویا دکته، ټه و ژی که توارئ دیتنییه. نه دووره بهرچا ترین ساخله تین فی که توارئ ټه و بیت کو شاعر هه موو تشیتن که فتینه سهر جهی هه لدوه شینیت داکو هه موو ئافاهی وئ ژیکفه که ت هه تاکو چ ژئ نه مینیت ژبلی سیفه تین وان یان هندهک ژ سیفه تین وان. ټه ف بابته ب ته کیکیکن هونه ری نوو فجه گریدایه

و قهیرانی کوورتر لئ دکته. ټه فجا سهره رای بهرزه هییا روو بهری وئ په هله وانی دئ هه ست ب بیهن ته نگ بوونی کته، ټه فجه ژی موفاره قه یه که ل سهر ده زیی هه ست و ئالوزیا شاعری دهیته زیده کرن.

وینه یین دووی "که نگر په رک د بایدا دفری، پاشی دادا، پاشی ل سهر ریکان بهرزه بوو" وینه یه کئ فهر و گرنگه چونکو هه فسه نکه کئ بابته یی سهره کییه ژبو هه ستی کرنا په هله وانی ب بهرزه بوونی، زیده باری فی چهن دئ ژی، دیت ټه و بنگه هه بیت ی تیشکان ددهت و کوم دکته و هه فپرکیا خوه د خالا ویا بنگه هیندا چر دکته، به لگوکه ک یان ههر په رکئ بچووک کو مه ب "که نگر په ر" دانایه (تینینیا بچووک کرنی بکه کو جه خترنه ل سهر پاشقه برنی و پشتگو هها فیتی و کیم بهایی)، چهن دین که سین پشتگو هها فیتی ژ ره سه ناتیا خوه فه بووینه یان ره سه ناتیا وان ټه و ره تکرینه و پشتگو هها فیتینه- چ دارهک بیت یان کتیه ک- نهو دیته که سه کئ بی ساخلت و بی ژیا تی با لیددهت و ل ههر جهه کئ ریک بخوازن ل ویری ددانیت بیی کو هیزه ک یان فینه ک یان کیانه کئ خوه سهر هه بیت. فی په رکوکئ بچووک "که نگر په ری" یان فی بو نه وه ری پشتگو هها فیتی و بهرزه یی بی ناڤ و بی نافونیشان پارسه ننگ په هله وانی هه لبه ستیه کو دئ پاشی زانین کو ټه و ژی یی ژ ژوورا خوه هاتییه دهر یخستن، ئانکو ژ ژوورا خوه فه دهر بوویه و ره سه ناتیا وی ټه و ره تکریه، وه لاتئ وی هه فشیی ویه، لئ نوکه یی بوویه بهرزه بوویه کئ بی ناڤ "ټه ز ټه فروکه ژ ژوورا خوه یی هاتیمه دهر یخستن... یی بوویمه بهرزه بوویه کئ چ ناڤ نه بن" ټه فیه ټه و ئه م دبیزینی هه فسه نگی بابته یی کو هه ستا په هله وانی بهرجه سته دکته و تشته کئ بهر هه ستی بابته یی ژئ دنا فرینیت داکو ئه م ب هه سته وه ریځ خوه تی بگه یین، بهرزه بوون راما نه کا رویته قهیرانا هونه رهن دی ب نک خو فجه رادکیشیت، لئ داکو بهرچا ف بکته و وه ل مه بکته کو هه ست پئ بکه یین و ب کووری لئ بنپرین، نه چاره بکته ته تشته کئ بهر هه ست دا حاله تی وژدانا خوه پئ هه فسه ننگ بکته و ببیته شو نگرئ وی حاله تی.

پاشی وینه یین سیهری و گلوپی و پارچه یا خه مگین دده نه دویف ټیک و پالپشتیا هه لو هه سته یی دهر براندی دکهن، هزری ئافا دکهن و قهیرانی کوورتر و ده وله مندتر

کو نه گرنګه وینه یې جهی ل به رانه ری وان چاڅین دینن، بونیاته کي کاملان هه بیت، ټانکو پتر دکه فته دبن لوژیکیا جهی و هه ماهه نگییا جهی ژبو وان تشین تیدا هه یی، ژ وئ چهندي کو هه موو پیکفه روله کي گیاندار بگپن و ب ریکا فی رولی، بی چ ټاسته نګین لاهه کی، بچنه دناف هه ستا بهر به لافدا. ژبه ری سه ده مییه وهرگر ل ده ستپیکي دي وه سا هزر که ت کو وینه یې هه لبه ستی مینا وان تیپن کورتکینه نه گهر چریسکین فهارقی یین وان دگله دا بن، لی نه ف وینه یه هه فبه ندی یین خوه ب خوقه ژ ده ستده دن و ژیک دېژکن. نه گهر وه سا نه بیت، پا گرنګیا وی پاسه وانئ ده به نګ چیه کو د ده قی ټیکگرتی گشتیدا چ هه فبه ندی ب چیروکا په هله وانئ هه لبه ستیقه نینه؟ ب دیتنا مه، گرنګیا دهر پړاندا فی وینه ی نه جودایه ژ وینه یین دی و پیقه گریدایه، دیت د خواندا ټیکیدا نه بینن لی ده می دخوینینه ف و چاڅی ټیرامانی دټیخینه سر کتلیکا رونا هییه خشا داوی و رونا هییا وئ ژبو خویاکرنا هه لوه سته یان و پشکین بوری بکاربینن، دي وه بینن کو چاڅی پاسه وانئ تا راده یه کي ژور ب چاڅی گلویا بېزارکه ر و مایټیکه رفه گریدایه، هه ردوو دهر برینی ژ وی باژیری دکهن نه وئ هزر دکر کو وی دپاریزی، لی ژنشکه کیفه دبیته نه و باژیری وی رت دکه ت و دهر دټیخیت کو بیناف و بن نافونیشان دکه فته سر ریکین وی و دنافدا تنه گه زار و بهرزه دبیت.

هه روه سا هنده ک تیپینی یین دی ل سر وینه یین هه لبه ستی دهینه دیتن کو هنده ک ساخله ت و بهرزه نګین وئ دده تی؛ وه کو بابه تی مجدیا ل سر نوویاتی؛ شاعر داکوکی ل سر پشکیشکرنا هنده ک وینه یین نوو دکه ت، نه ژبو نوویاتی و نه ژبو پشتگوهاڅیتنا وینه یین بهر هه فکری یین که فن، لی ژبه ر هندیه کو ب تنی وینه یین نوو دشین هه ست و هه لچوونین نوو ب خوقه بګرن. ساخله ته کي دی ته رکیزکرنه: پشتی ټیرامانه کا کوور کومه کا ټامازه و دلینی و وژدانین ل بهر په قینی و بهر فیهوونئ و ووزه به خشین دناف هه ر وینه یه کیدا چر دبن و وئ ټامازه دان و ټیحاګرن ب خوقه دګریت نه و مه د شعرا رومانسیدا دیتی. ساخله ته کي دی: سروشتی هه سته وه رییه، نه ف سروشته وینه یی نوو ژ وینه یی ته قلیدی جودا دکه ت، د شیاندا یه فان هه ردوو ټیرمان ب ټیگه ه پیشه کاری و سروشتی ل لایه کی و ل لای دی ب موحاکات و ټافراندي یان فیهو هاستنا که توار ی

ل سر به مایي چاڅلیکرنا وی و ره سمرکنا وی ژبو فیه دیتنا که تواره کي دی، ژیکجودا که ین. نه گهر وینه یی ته قلیدی و سهر بؤرا ل پشت ب ټامازه دان و ده لاله تی دهر برینی ژ تشین بهر هه ست بکه ت کو د هونه ری نیگار کیشیدا ټیرمی "نواندن" بو دهیته بکارینان، مه رما وینه یی نوو و سهر بؤرا ل پشت پشکیشکرنا ټیگه هه کییه ژبو که توار ی نه گهر ب ته مای نه که فته جهی وی ژ، دي کوورتر و ده وله مه ندتر لی که ت. ب دیتنا مه، نه ف جودا هییا دنافه را هه ردوو ده لاله تاندا هاریکاریا مه دکه ت ژبو ټیگه هشتا ټرک و سروشتی هه سته وه رییه هه ر وینه یه کی ژ وینه یین هه ردوو شعرا (ته قلیدی و هه فچهرخ).

مل ب ملی فی هه سته وه رییه، ساخله ته کي دی ژ ی هه یه کو دهر برینا پشکانه، یان پشتبه ستنه ب وان پشکین ټامازه دار د ټافراندا وینه یاندا، نه ف شیوه یه نه تنی ریکه کا ټاشوپکر ټییه به لکو ب هه فرا شیوه و مه رمه ژ، چونکو نه وه دبیته مادده یی سهره کی و وینه و فیه ژینه ر و هوئی هه بوونا شعری. یا ټاشکریه کو شعرا ته قلیدی گرنګیه کا بهر چاڅ ب پشکان ددا، لی نه و گرنګیدانه د شعرا هه فچهرخدا جودایه، د شعرا ته قلیدیدا گرنګیا هه ر پشکه کي دناف توخیی خوه یین خوه ب خوه دایه، ټانکو نه ف پشکه فیه دهرن ژ هه موویا گشتی، شاعر ب دویف دکه ت و داکوکی ل سر بکارینانا وان دکر خو نه گهر نه که فنه د ریپه و ریخستیا بهر هه میدا ژ، نه فجا دا ب بونیاته کي پرت پرت و ژیکفه قه تیای یه دیتن کو هه فبه ندی دنافه را وندا نینه و چ ټامازه یان ناده ت، تنی ژبو ټومارکرنی و وه سفرکرنی دهاته دانان. لی د شعرا هه فچهرخدا روله کي تیقه ل و جودا هه یه، جاری ل ده ستپیکي نه و هنده ک پشکین هه لبارتی یین ټامازه دارن و شیانین په قینی هه نه، پاشی جهی وان دناف ریزه بندیایه یان هه موویا گشتیه بهای و ان ده ستنیشان دکه ت و ژ ده رفه ی فی هه موویا گشتی وی بهای ژ ده ستده دن نه گهر نه بیژین دي مرن و دي بنه هافیتییه کي پشتگوهاڅیتنی بن بها. نه ف وهرارا بکارینانا پشکان و ټرکي وان د هه ردوو شعری ته قلیدی و هه فچهرخدا، یان وهرارا هه فبه ندیا پشکان ب هه موویقه و سروشتی فان پشکان ژلایه کي دیقه، ل بن سیبه ر و کاریگه رییا هه ردوو زانستین جوانکاری و دهروونزانی هاتینه کرن و هه ردوو زانست داکوکی ل سر وئ چهندي دکهن کو سهر بؤرا هونه ری سهر بؤرا

ژبو هه لچوونه کا ب تنی کو گه شه سهندن و وه راری دناڤ مالبچوکی وینه یین په یاپه یدا دکهن، ههروه کو د کاسیتا شریتا فیلمه کی سینه ماییدا، په یاپه ییوونا وینه یان- کو بهروفاژی جوداهی یین خوهنه- پشکداریی د کریارا ناڤا کرنا جهسته ییا هه لچوونیدا دکهن، وینه دهینه چیکن و ب بهرده وامی د چیکرنا یه ک جیهانا وژدانیدانه کو د دهستن که سایه تییا یه ک په هله وانیدایه و پتر نیزیکی کاریگه رییه کا ټیکگرتییا ټیکانه یه کو دی بیته ساخله تی سهره کی ته کنیکا هونه ری کورته چیروکا نوو.

ئه م دشین قان ساخله تان و هنده ک ساخله تین دی ژی، د شعرین "صلاح عبدالصبور" دا ببینین، ئه فجا دا هه لبه ستا وی "سترانه ک ژ قیه نا" وه ربگرین:

نژاندنا شیوازی یان ئافراندا وییه، نه چیکرنا هه موویه کییه (دهقه کییه) کو ژ هنده ک پشکین ژیکفه قه تیایی هاتبیته چیکن و هه رده م بهرنا تافی ژیکفه بوونی بن، چونکو هه ردوو تیرمین (پشک و هه می) ل سهر هه موویه کی ناهینه قافارتن کو هه موو توخمین وی دهقی (هه مووین) تیکره س و گرچن بن مینا که سایه تییا مروقه کی تاک.

ساخله ته کی دی یی گریدایی ب فی بابته یقه هه یه کو وینه د شعرا هه فچه رخدا ب وینه یین بهری و پشتی خوڤه هه قبه نده، ئانکو د ریژه ندییا خوه دا، ساخله تین وی یین سهره کی تیکره سی و گیانداری و هه قبه ندییه کا موکمه، پاشی ټیکه مین کاری ئه و ریژه ندییه دناڤ خوه دا دکته قه گیرانا هه موو وینه یانه، ئه ف ساخله ته ئه نجامه کی سروشتیه

ئهو ل سهر ته ختی من دنفست و سپیده

ههروه ک هیزاره کا شوربووی

ژ سهری هه تا کماخین وی دگه هشت

چپکه ک ژ بارانه ک پاییزی ل سهر سها

مژیلانکا ئه وی دنشت

ئهو نه فه سا له زگین و کر

هه ناسه ل سهر چچکی وی دمژت

ل نیزیکی وی راوه ستیام،

هه ست پی دکه م لی دنیرم و بیهن دکه می

له مز له مزه کا بته ریسییه

جان جانه کی صوفی له ش ژئی ستانیدییه

دیتم، هه یهؤ ئه زؤ، خودی تو دیتی یی تیهنی

هه کو غوربه تا ته ته پکری

یی برسی بووی و له شی ته پر تینکری

یی بهرزه بووی، ده زیی ستیره کی راکتیشا، دا ریکا ته روهن بکته

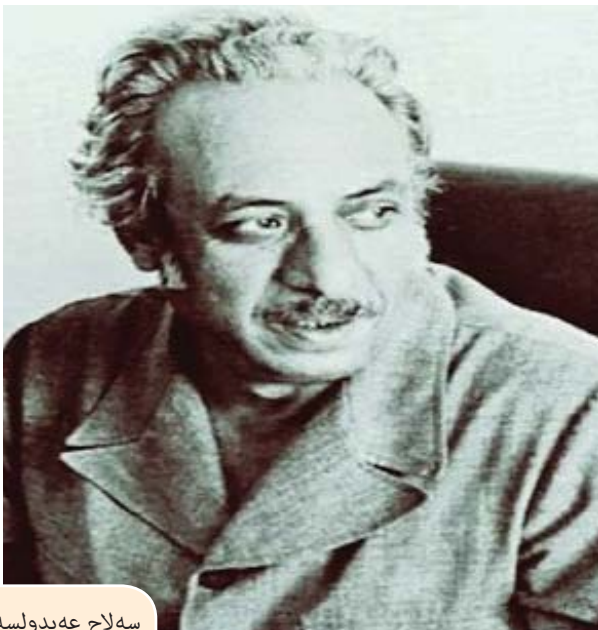
هه یهؤ له شی وی یی سپی بیژه: ما تو دهنگی؟

مه ل ئیقاری گه له ک دانوستاندن کرن

ئه ی له شی وی یی سپی بیژه: ما تو که سکا تییه کا گه شی؟

هی.. من چه ند پیاسه ب دلشادی ل ناڤ باغین ته کرینه

ئەي لەشەي وەي يەي سەي بێژە: ما تویی مەي؟
 ئاقپەژييا من ژ پێک و کەف و ئاقپەفیشکان
 ژ سويین مەرمەري تە دزا
 ئەي لەشەي وەي يەي سەي وەک خاترا فريشتهيان
 بەرەکەتا خودیە کو تو ئافراندي
 سوپاسداري خودیمە کو ل ئیقارییه کي
 تو دانایە سەر مژیلانکین چاڤین من
 هەکو مە روژ ل دوریانین ریکان دیتی
 دەستین خوە یین جوان بو من درێژکرن
 دەستین خوە یین ب ترس بو من درێژکرن
 تیلین گرنجین باژیری، تک ل پەنجەرا ژوورا مە ددان
 هەروەکو یا مە پالددەتن کو ژي بچین... کێفە بچین؟
 دەستین مە فیککەفتن، تیلین دەستان هەفحەباندن
 لیتین مە چوون هەمبێزا هەف
 ب ماچەکا تەر و کولافی ژ هەف فەبوون
 پینگاڤین مە ژیکدوور کەفتن، پاشفەکەفتن
 سەر وان پەییسکین کەفنبووی
 پاشی ب دیمین بوغومی، ئەم داکەفتینە سەر ریکي
 هەکو چوونینە دناڤ کاروانی مروڤاندا
 ئەو مروڤین پینگاڤ لەزگین بەرەف نانی و قویتی خوارنی
 پینگاڤ لەزگین بەرەف مرنی
 زەندکا وەي ل سەر ئەنیا ریکي ژ من فەرست و
 دنیفا خوەدا، ژ من دوورکەفت، ژیکفەکرین کەسەک لەزگین کو زاروکا خوە دیچا
 ل داوییا ریکي ژي خەریب بووم- وەلئ نەشیام- ئەگەر دیتبا
 کا چاڤین وەي ب چ رەنگن
 دەمی توژا مەیدانکي نیزیکی مە بووی، ب بیدەنگی
 تشتەک د بن لیڤلیڤکانه دچرپاند
 هەروەکو یا ژ من پرسیار دکەت- ئەري تو کی؟!

سه‌لاح عه‌بدولسه‌بۆر

بلندترین ئاستین تیکره‌سی و پیکه‌گریدانی. وینه د شعرا هه‌چه‌رخدا د ده‌می کریارا ئافراندا شعریدا دبیت و دگه‌ل وهرارا وی کریارا دکه‌فته د بن هه‌قه‌ندیا دناقه‌را توخم و ئەله‌مینین ویدا وهرار دکه‌ت و شعری به‌ره‌ف یاسایه‌کا تایه‌تقه‌دبه‌ت، یاسایا تایه‌ت د هونه‌ری مه‌یی نوودا ئافاهیئ ده‌روونییه‌کو پشتبه‌ستنی ب تیکه‌هه‌کی ده‌ستیشانکری ژبو جهی و ده‌می دکه‌ت، تستان دناف خوه‌یی وان یی خوه‌سه‌ر و ژ ده‌رفه‌دا نابینیت، لی وان هه‌قه‌ندی یین راسته‌قینه یین کار ژبو به‌ستنی نه‌پیدفی یین دناقه‌را جهی و ده‌میدا دکهن، تیدا دبینیت. داکو ئەف یاسایه‌یان ئەف ئافاهییه‌کاریه‌ریه‌کا جوانکاری یان هه‌لچوونا خواستی ب ده‌ستقه‌بینیت، هندی د شیاندا بیت ده‌ست ژ پیشگو‌تینن هو‌کاری و په‌یف و ده‌سته‌واژه‌یین هزر و وینه‌یان پیکه‌گریدده‌ن به‌رده‌ت، تنی ده‌ستکره‌کا سفک و مال‌شته‌کا نازک بکار دئینن، یان هه‌روه‌کو مه‌گو‌تی په‌نا دبه‌نه‌ به‌ر پوخته‌یی کو وهرگران ل به‌رانبه‌ری هه‌ست و ناماژه‌ و ئیحا یین نه‌راسته‌وخو و نه‌راپۆرتکی ده‌یلنه‌ دناف تیه‌نه‌کا به‌رده‌وامدا. ب قی چه‌ندی ژ، تیکه‌هه‌ی وان ژبو شعری ل سه‌ر ئازراندنی رادوه‌ستیت، نه‌ل سه‌ر شروقه‌کرنی و گشتاندنی. ئەم ل وی باوه‌رییه‌کو تیورین "دیزاین" یان "پلاندانان" یان "ئه‌ندازه‌" کو گه‌له‌ک ره‌خنه‌گر بانگه‌وازیی بو دکهن، ب کیر شروقه‌کرنا قی جو‌ری ئافاهیئ شعری ناهین و نه‌شین ل ئاریشین وی

د قی هه‌له‌به‌ستیدا، سروشت و شیوه‌ی ئافاکرنا وینه‌یان تا رادده‌یه‌کی ژۆر ب جو‌ری هه‌مان سه‌ربۆرا هو‌شینقه‌هه‌قه‌ندن، چونکو د هه‌له‌به‌ستا پیشیندا سه‌ربۆر ل سه‌ر قه‌یرانه‌کا ده‌ستیشانکری یان ل سه‌ر کریاره‌کا درامی هاتییه‌دانان کو داکو‌کین ل سه‌ر هه‌فرکین دکه‌ت و تیشکین وی ل دۆر خوه‌به‌لاف دکه‌ت، له‌وا ئافاهیئ وینه‌یان ب شیوه‌یه‌کی بنگه‌هین ده‌ره‌که‌فت. لی د قی هه‌له‌به‌ستیدا سه‌ربۆر د یه‌ک کیلیکا هو‌شیندا هاتییه‌ ئافاکرن، ئەفجا پان دبیت و ئەله‌مینین وی ژ بنگه‌هی ده‌ردکه‌فن یان ژ بنگه‌هی چیدن، لی ل دۆر نازفرن، دبیت پالده‌ری سه‌ره‌کی ل پشت قی چه‌ندی ئەو بیت کو ئەف سه‌ربۆره‌ل سه‌ر کریاره‌کا درامی نه‌هاتییه‌ ئافاکرن، ئانکو وی توخمی هه‌فرکین ژ ده‌ستدایه‌ و شاعری پشتا خوه‌یا ب کو‌مکرنا هه‌فدژانقه‌ گهرمکری (له‌مزه‌کا بته‌ریسی و جانه‌کی صوفی، پینگاف له‌زگین به‌ره‌ف نانی.. به‌ره‌ف مرنی...) داکو بگه‌هته‌ وی کاریگه‌ریا داخوازکری و توخمی به‌رزه‌ دناف به‌ره‌مه‌می خوه‌دا بینیت، ئەگه‌ر ئەف ئابۆرکره‌ ب شیوه‌یه‌کی ژ شیوه‌یان ب شیوازی ئافاکرنا نه‌بازنه‌یه‌قه‌هه‌قه‌ند بیت- ب تیخواندنه‌کا گه‌له‌نپه‌ری ژبو هه‌موو به‌ره‌مه‌می عه‌بدولسه‌بۆری، ئەفه‌ ب دیتنا وییا شعری یا گشتیه‌قه‌هه‌قه‌نده‌کو پشتبه‌ستنی ب تیکه‌هه‌شتنا هه‌فدژان دکه‌ت و دناف بیافنی سه‌ربۆرا خوه‌یا شعریدا دبوهرژینیت.

ئەف دیارده‌یا چه‌وا بیت، ئەم دشین بریاری ل سه‌ر هه‌بوونا دوو ریکین چیکرنا وینه‌یان بده‌ین کو شاعرین هه‌چه‌رخ بکار دئینن، یا ئیکی وینه‌ی بنگه‌هین و شیانده‌و کونترۆلکه‌ره‌کو شعر ژ قی بنگه‌هی ده‌ردکه‌فیت و ل دۆر وی دزفریت و ل داوی ژ هه‌ر بو هه‌مان خالا بنگه‌هین فه‌دگه‌ریت، ئەف ریکه‌ پشتبه‌ستنی ب ئافاکرنا درامی دکه‌ت. یا دووی چ وینه‌یین بنگه‌هین نینن کو هه‌موو کاراکته‌ران به‌ر ب خوه‌قه‌ راکیشیت، لی ژ کومه‌کا وینه‌یان پیک ده‌یت کو ژ بنگه‌هی ده‌ردکه‌فن و ل دۆر بنگه‌هی نازفرن، ئەف ریکه‌ پشتبه‌ستنی ب ئافاکرنا "شعری" دکه‌ت. د پرانییا ساخله‌تین ته‌کنیکا هونه‌ریدا، هه‌ردوو ریک وه‌که‌فن، وه‌سا وینه‌ی پیشکیش دکهن کو ب ریک هه‌قه‌ندیه‌کا هه‌له‌شیایی ژ وینه‌یه‌کی دی یی خویشک ده‌ست پی دکه‌ت و دمريت، یان د خواندنا ئیکیدا وه‌سا ده‌يته‌ پیشچاف، ب کیمی ژ لایه‌نی لۆژیکا هونه‌ریقه‌کو وینه‌ی ب سه‌ربۆرا هو‌شدار یان "بابه‌تی" فه‌گریدده‌ت و وه‌سا دیار دبیت کو یا گه‌هه‌شتیه‌

یښ زور بڼه خودان.

ب تنی دهر دکهفن.

ته گهر ته م ځان همدو ریځن ټافاکرنا وینه یان و ته کنیکا
هونه ری نوو دگهل ریځن کهفن (کلاسیکی و رومانسی)
ی و نه دندازیا وان یا شعری هغه بر بکهین، دی گهلک
جوداهییان بینین کو رهنگشه دانا ساخله تین وان دکهفنه سر
سروشتی وینه، یهک ژ جوداهییان نه وه کو وینه د شعرا
کهفندا جودایه ژ هزری یان ل سر هزری دهیته زیده کرن،
ټانکو وینه هندک ټامویرین زیده نه و هافیتینه سر هزرا
شعری. لی د شعرا نوودا وینه ب بابته یفه گریدایه، رولکه پتر
و پیغه گریدانه کموکتر هیه، ټانکو نه و لښه نه یښ بهرهم
ب ههمیغه پی دهیته ټافاکرن. جوداهیه ک دی نه وه کو وینه
د شعرا کهفندا پتر لیریکی و سترانکی بوو کو دهربرینه ک
ساکارا دلینی ب خوقه دگرت یان پتر ژبو جوانکرنی و
خه ملاندنی بوو، گرنگیا وی ژ دی د سهردهمی نفیسینا ویدا
دیار دبوو و چ ټامازه ب سهردهمین دوورترقه نینه، ټانکو یا
بهروهخت و ههنوکهی بوو. لی د شعرا نوودا دراماتیکیتره
چونکو نه و ټاخفتنی ههلدگریت و کار پی دکت و وهرار
دکت و بهر ب پیشفه دبت، لهوا خزمه تا چ مهره مین دی
ناکت ژبلی خوهی پی خوه. جوداهیا سین نه وه کو د شعرا
کهفندا وینه د بهره فکری بوون و وه کو هندک یه که یښ
خوه سر دهاته دناف بهرهمیدا، پاشی ته کنیکه ک دی پهیدا
بوو کو وینه ب ریکا په یوه نندیا مه ژی ب بویه و تیگه هانقه
دهاته دناف هه لبه ستیدا، د همدو حاله تاندا وینه ژ دهرقه
دهاته دناف شعریدا و ژبو رهوانیژی و کارتیکنی دهاته
بکارینان و شاعر هزرا خوه بو وان وینه یان وهردیگریت. لی
د شعرا نوودا وینه دگهل کریارا ټافرانندی ژ دایک دبیت و
دناف هه لوهسته پی درامی هه لچوونیدا وهراری دکت و
پیش دکهفیت، نه فیه ژ وی رمانی ددهت کو شاعر هزرا خوه
بو وهرناگریت، لی هزری تیدا دکت. ټانکو ټامویره ک دیتنا
که توار پی خوه ی هونه ریه یان پیرینه یه ک تیگه هشتا وی یا
هه سترنا ب پیشبینیگریته. جوداهیا چواری ژ نه وه کو
هغه نندی یښ دنافه را توخم و کاراکته رین ټافاکرنا وینه یاندا،
د شعرا کهفندا نه وه هغه نندی گشتینه، لهوا گهلک وینه یښ
وه کهف د پراڼیا هه لبه ستاندا دبینین. لی د شعرا نوودا ژیان
و مجدی کار دکه نه سر ځان هغه نندیان، لهوا دی بینین کو
هر هه لبه سته ک کهش و هه لوهسته و تاما خوه یا تایبته
هیه... ههروه سا وینه یښ خوه یښ تایبته هه نه کو ژ وی

ته گهر فغه رینه سر هه لبه ستا "سترانه ک ژ فیه نا"
و وینه یښ وی پشکین، دی بینین کو کوما وینه یان نژیارا
سهربور پی دروست دکن و کاملانی ف کوما هاریکاره
ژبو به لیکرنا وینه یښ دی یښ نخافتی ب شیوه یه کی کو بی
وینه یښ بهری یان پستی خوه دهربرینی ژ هه مان نه له میتنی
بکارینایی نه کن، بهلکو پیگشه گریدان و پیگشه نووسیانا
وینه یان ب هه فراهیانه ک شعریا دانایی ب هندک
یه که یان بار دکن و دروست دکن کو هه مان مه دلولین
دهرقه یی نه بن، خو ته گهر هه مان شیوه یی زمانی ژی هه بن.
هر ژ دهستیکی مه توشی موفاره قه یه ک جوان دکت (۱-)
۳، پاشی هندک هغه نندی یښ نوو د دویف را دهی (۱۴-)
۲۱) نه ف وینه یه نمونه یه ک د مه ژی شاعریا ره سم دکن
کو مروف نه شیت بگه هیه وان وینه یان ته گهر ب وی زمانی
لیکدایی تیگه لکرنا راستی دگهل هه پاره یا راستی نه بیت،
ههردو بها ب هه فراهیانه ک کووراتیغه دچن بی کو بهایه ک
بکه فیه د بن کونترولا پی دیغه، بو نمونه نه و وینه یښ
جووتبووی (۱۴، ۱۶، ۱۸...) و نه وی هه فته ریب (۹-۱۰،
۲۵-۲۶، ۳۸-۳۹...) کو ب وه که فکرنا هه فدران دهربرینی ژ
هه ستین دژواری شاعری دکن و ب ریکا جهسته ی ب گیان
دکهفن، مرن ب ریکا ژیان خویا دبیت، یان ژیان دبیت مرن،
ځان هه موو وینه یان گیاندریه ک چر و تایبته هیه، دیتنی
دیخته دناف وی گهنگه شیا دنافه را شاعری و په هله وانی
هه لبه ستیدا و داکوی ل سر ساخله تین پیشین یښ نژیارا
وینه یښ نوو دکت، هه رچه نده نه و سهربور ف نژیاری ب
خوقه دگریت سهربور کا وژدانیه، لی ما نه ف وینه یه ژبلی
دلینی ټامازه ب چ تشتین دی ناکه ن؟ یان دلینی مینا وینه یان
نه تشته ک پتره ژ پیرینه یان و دهاله تان؟ ټانکو نه ری وینه
هه ست و هوشی دنافه را خوه دا دنازین، پاشی هه ست
و هوش ل جهی خوه ی دناف وینه یاندا دهیته دیتی کو
تشته ک پتره ژ هوشی؟

کاریگه ریا فغه گوهاسنا سهربور پی ب شیوه یه ک گیاندار
بو دلی گهلکه، نه زانست و نه فله سه ف شاینه بگه هنی، تنی
شعرا پایه بلند دشت بگه هنی، نه ف هه لبه ستا ل بهر دهستی
مه ژی سهربور کا گیاندار هیه، ب وینه یښ ف هه لبه ستی،
نه دشین ب سهر کتلیکه ک گیاندار ژ کتلیکین سهربور

ټه نجامي کړياريه کا چرکنا نه هوشییه ل ده می مژوولوبونا هونه رمنه ندی ب چپکنا هه فبه ندییه کا ده ستی شانکریفه کو کومه کا چقین دی یین وینه یان ژي فهدپه شن و دنا فیکدا دچن و تیکره س دبن. لی وینه یین ل سهریک کومبووی کومه کا وینه یین خوه سهرن ههر ټیک ب ته نا خوه دهیته دانان و چ هه فبه ندی یین ده ستی شانکری ب ټیکودو فیه نینه.

ټه دشین ل سهر تیینی یین خوه به رده وام ببن، نه تنی ل سهر وینه یین دنا ف هه لبه ستین عه بدلصه بورد، به لکو تیینی یین خوه ل سهر سروشتی وینه یین وی و هه فاللی وی حیجازی بدومینین، ټه و هسا دبیین کو حیجازی پتر ژ عه بدلصه بوری هزرکنا وینه یی بکار دئینیت، ټه و هه ست پی دکهت و دبیینت و پاشی ب وینه یان هه ستا خوه هه فسه نگ دکهت، داهیتانه کا هونه ریا جوان د ریکا وی یا هونه ریا دهیته دیتن. لی سهره رای دهوله مه ندیا عه بدلصه بوری د نافه روکي و سهر بوری مروفایه تییدا، هنده ک جاران نه گه له ک یی سهرکه فتییه د ئافا کرنا وینه ییدا، ب نه مازه یی، ده می په نایي دبه ته بهر هزرکنا د که فالیدا، یان هزری د وینه یین چرین تزیدا دکهت (هه لبه ستا لورکا)، هه ژي گوته کو مشه جاران په نایي دبه ته بهر بکارئینانا په یقین راپورتکی یین راسته وخو ژبو ئافراندن و دهر براندن ب تایبه تی د هه لبه ستین خوه یین حکمهت و شیره تکریتدا (هه لبه ستا دبیزمه هنگو).

هه رچه وایت، وینه یی هونه ری د پیثا ژویا خوه دا ژ لیریکی بهر ب دراماتیکیفه، پیکولا وی بهر ب کاملانی بهر هژنگ و ساحله تین خوه یین نژیارگه ریقه، ب دوو شیوازان دگه هته مه راما پیشینکری؛ شیوازی ټیکي جه فنه گه، یی دووی ټه فسانه یه، لیکولینا فان هه ردوو شیوازان ژي پیدفی ب لیکولینه کا هوور و کاملان هه یه.

ژېده

تطور الصورة الفنية في الشعر العربي المعاصر. د. نعيم اليافي. تقديم: د. محمد جمال طحان. منشورات دار صفحات للدراسة والنشر، ط ١ (٢٠٠٨). دمشق - سوريا.

مروفایه تی هه لببن، کتلیکه که چ نهی نی یین فهارتی یین سوپرایز چیکه ر بو مه خویا ناکهت، لی هه لوه سته یه کي هوشی ژ مه دوور بو مه پیشکیش دکهت کو نهو گه له ک ژ مه نژیک ببیت، چونکو خو ټه گه ر ټه مه نه شایان ژیکفافیرین و به لیکه یی ژي، ټه مه هه ست پی دکه یی و دبیین، د فی هه لوه سته یدا ټه مه د هه سته کي یان بیهنه کا واته دار دگه یی، یان ټه مه ب وی مه ژي نه شیت د هه فبه ندی یین هه لوه سته ی بگه هیت تی ناگه یی، به لکو ب وی هه ستا دشیت د فان هه فبه ندیان بگه هیت تی دگه یی، یان ټه مه د کارین بیژین کو تنی ب هه ستان تی ناگه یی، لی ب وی تشتی هه ست دزائیت تی دگه یی، تشته که پتر نژیکي زانینییه و ژ وی ساده تر و راسته وخوتره، تشته کي بهر هه ست و بهر دیتنه، تشته که مینا سهر بورییه کو بوویه به ندی یی وینه یان و وان هه ستین وینه دئازرین، چهند وینه وه کو وینه کار بکه ن دهوله مه ندیا هه ستان و ده لاله تان پتر لی دهیت.

ب فی چهندي ژي، ټه مه دبیین کا چه و هه فبه ندیا وان تشتین چ هه فبه ندی دنا فبه را وندا نه بن ده لاله ته کا نه راسته وخو د وینه یین هونه ریا په یدا دکهت کو پتر ژ هه مان ده لاله تا راسته وخو یا په یف ب خوه هه لدگرن. ټه گه ر ل بهر سقا پرسیارا خوه فه گه رین، دی شین یی دوو دلی بیژین: ټه و ده لاله تا دنا ف هه لبه ستیدا ټه ف هه فبه ندیا ژیکو تییه، ټه و سیه را وه ردگری و ټه و رو ناهیا به لاف دکهت، سیه ر و رو ناهی ټیکن د بیاف و سهر بوری چ راما نه یی هه تاکو نه هیته فه گوه اسن بو تشته کي دی... مینا وینه یان کو نه ژبو زیده کرن و پالیشی، نه ژبو ئازراندا دلینی و هه ستان و نه ژبو جه خترکنا ل سهر هنده ک کتلیکین سهر بوری مروفایه تی هاتینه دانان، به لکو دا بهینه دیتن و ده سترن و هه سترن، ټه فه ژي وه ل مه دکهت کو بشین د دیده گه ها که ونیا گه له نپه ری بگه یی و ببینه خودانی وی دیده گه هی.

مل ب ملی فان جوړه وینه یین هه لگرین دیتن کو مه ئاماژه پی کری، جوړه کي دی یی وینه یان هه یه دبیزنی وینه یین چر یان تزی (ټه ی له شی وی یی سپی..)، عه بدلصه بورد فان وینه یان ب مشه یی بکار دئینیت، ب نه مازه یی دنا ف که فالین خوه دا، دبیت و هسا بهینه بهر چاقین مه کو جوړه کي وینه یین ل سهریک کومبووییه "ټه وین مه د رهوتا ته قلیدیدا به حس ژي کرین"، لی ټه ف جوړه وینه یه نه وه کو وانن، چونکو

قه گوهاستان

شعر: ئیبراهیم مه حموود

وه رگیزان و په خنه: محسن عه بدولر په حمان

ب گۆلان ناخۆ وی پرېوو
 بوو گۆلاف
 ب ئاراسته یان سینگی وی پرېوو
 بوو سرۆشت
 ب مومان دلّی وی پرېوو
 بوو روژ
 ب جوگرافیا یی گیانی وی پرېوو
 بوو میژوو
 ب په لاتینکان ده ستین وی پرېوو
 بوو پاراستیه ک
 ب ریکان ته نشتین وی پرېوو
 بوو ئاراسته که ر*
 ب چاقه ریوونی پینگافین وی پرېوو
 بوو ئاسۆ
 ب قالا هیی خه یالین وی تژیوون
 بی داوی بوو
 ب بروسیان هزرا وی پرېوو
 بوو خاک
 شه قای وی ب خه و نان داگرتی بوو
 بوو مزگینی
 روژا وی تژی ریرو بوو
 بوو هه دار
 ب په یسکان سیفاندا وی پرېوو
 بوو پاشه روژ
 ب ژیانن له شی وی تژیوو
 بوو هه رده می

ب ستیران سه ری وی پرېوو
 بوو ئاسمان
 ب کوپکان ئه نییا وی پرېوو
 بوو چیا
 ب کانیا چاقین وی پرېوو
 بوو رویار
 ب داران دیمی وی پرېوو
 بوو دارستان
 ب ستزانان گو هین وی پرېوو
 بوو ئه فسانه
 ب بالنده یان ئاقریا وی پرېوو
 بوو باخچه
 ب ئاوازان دهنگی وی پرېوو
 بوو موزیک

* بوسله

ل سایتی (Welatê Me) سپیشه مپ ۱۸ ی تیرمه ها ۲۰۲۳ یی به لاقبوویه

دەستپىك:

دەق پىشىنە و رەخنە پاشىنە، تا دەق نەھىتە دارشىن چ خواندن بو نابن، خواندن و رەخنە كرنا ھەر دەقەكى، دەرپرېنە ژ دېتن و بۆچوون، پاشخانە يا ھزرى-رەوشەنبىرى و فەرھەنگا زمانەقانى - دەرپرېنگەرى، كو د چوار پېنگاغان را دەر باز دېت (تېبىنى، شېكرن، رافەكرن، ھەلسەنگاندن)، دەق و رەخنە ھەفتەمامكەرن بېي ئېكدوو د بېئەنجامن.

(ئاشۆپە دەستپىكا داھىنانى يە) و دەق ئاشۆپە يە ب ھىقېنەك راستىي دىمەھىت و داھىنەر ھزرا وى تىشتى دكەت يى ھەزژىدكەت، لەورا وى دكەت يا ھەزژىدكەت، ئانكو بەرھەمى داھىنانى د ھەر بوارەكى دا چ وېژە يان ھۆنەر، قەدىتن... بىت، گرېداي ھەز و ئاشۆپا داھىنەرىيە، ئەو نە ژ قالاھىي پەيدادىت، بەلكو ئەنجامى چالاكىيەكا دەرروونى يا ئەرېنىيە، دېتە ھاندەر و ھايدانبەخش بو شىاننى ل سەر چىكرنا ھەقبەركىنى، دارشتن رستنا ھز و ھەزا نقيسەرىيە ب جوانناسى ھاتىيە رستن

نقىسەر:

ئەرەبى بوويە) لەو زىيائى ب كىرھاتى ل ئەسپانىا ناسنامە يا خۇ يا نەتەوھىي ب شايان پاراست، لى مەلا ئوسمانى وەكو گەلەكان د ناف كورداندا نەشيا ناسنامە يا خۇ بپارېزىت!

گرنگىيا بابەتى قەدگەرەيت كو وېژە خۇدىكە تىدا رەنگقەدانا جفاكىيە، لەورا بەرپرسيارىيا رەوشتى و مروقىنىيا نقيسەرى و ھۆنەرماندى يا گرانە! و نقيسەرى بلىمەت و داھىنەر ل تۆخىي قەگىرەننى و قەژاندانا بىردانكى ژ خاقىن راناوھستىت، بەلكو پىشېنىي دكەت و تا راددەكى چارەسەريان قەدبىنىت! د قى دەق دا شاعر دلىگەرپانەكا برەھىمى ئىكى دايە، دگەل جوداھىيا لىگەرپانەكا برەھىمى ئىكى ل خودى بوو، و لىگەرپانەكا برەھىمى داويى ل خۇ يە.

ژىنگەھا نقيسەرى:

نقيسەرى كورد د گەشتەكا ل خۇ گەرپاننى دايە، ب گشتى تۆشى دوونالى يا كەسيە، ئەو د شەرى ناسنامەيىن نەتەوھىي، دىنى، نىشتىمانى دايە، ھەرۋەسا ئەو وەلاتەكى خۇدان مىراتەكى دىرىنى مېژووويى، دىنى، جفاكى، رەۋشەنبىرى... مىراتەكى گران زنجىرە شەران و نەفرەتا فرە داگىركەرىن ژ نەژادىن جودا و ھەقدژ.. د ناف ئەقان ژىياتىيان و تىكەلبوونا نفش و تىگەھ و باوھريان.. ھەقركىيىن دەرروونى و نىمچە بەرزەبوون پەيداكر، و ھەر بەرزەبوونەكى لىگەرپاننى دقېت!

ئىبراھىم مەحمودى پتر ژ نقيسەرى دەقى ب ھەزەمەند و ھەرگىر دھىتە نياسىن، ژ بۆشيا بەرھەمى وى فرەبەھرەمەندىيا وى دياردېت، ژ نافەرۋكا بەرھەمىن وى دياردېت، كو ب گيان و ھەزبازەكى زاگروسيە ل بۆشاهىيا ئاسمانى وەلاتى روژى بلند دفرىت و، قايلنايت دەست وارى چيا بەردەت و بجه ناهىليت، لەو ئەو ژ چوونى بەرەف دەرپايىن باكوور يان بىبانىيىن باشوور يى بترسە، ئەكو بەرزەبىت لەو خۇ د چىايىن ھەز و ئاشۆپا خۇ دا ھشار دايە(ب شىۋەيەك وېژەيى)، پىشتى داگىركەرى بەخشىيا دەرپرېنى ب زمانى وى ژى ستاندى، لەورا بۆشاييا داھىنانا وېژەيى يا نقيسەرى نو ب زمانى دايكىيە، (چنكو ئەز ب زمانى دايكى نانقيسم، رامانا قى ئەو ئەز مروققەك نەخواندەقانم)، بەرھەمى وى دەرپرېنە ژ ئازارېن گەلى وى، لەورا بەرھەمى وى دەرپرېنە ژ ھاقىبوونا وى ل وەلاتى وى و ھاقىياتىيا وى دناف خەلكى وى دا و ئەقە دژوارترىن ھەستە..

رۆلى نقيسەرى:

كەسى داھىنەر ژ نقيسەر، ھۆنەرماند... ھىما و نىشانان ئامازەكەرە بۆ وەلات و مللەتى خۇ، (زىياب ۷۸۹-۸۵۷.ز، ئاواز و مقام، ئامىرېن مۆزىكىن ب كوردى نافكرن، لى مەلا ئوسمانى مىسلى ۱۸۵۴-۱۹۲۳ز كو ل ئامىدىي بوويە، بەرھەمى وى ب

دهق دهنگفه دانا هزرتیه:

دهمّ برههیم د رهوشا فهگوهاستنان دبوریت و تیدا هزر
و ناشوږا خو ل پیش مه خواندهفانان مینا کراسی شوشتی
رادتبخیت!

ئهو نابیزیته ههتاف و ههیفی ئهوین ئافادبن، (ئهز هز
ژ ئافابوویان ناکهم)! بهلکو:

ب ستیران سهری وی پرپوو

بوو ئاسمان

ب کوپکان ئهنبیا وی پرپوو

بوو چیا

ب کاننیا چافین وی پرپوو

بوو رویار

ب داران دیمی وی پرپوو

بوو دارستان

ئهفه سروشت و ههبوونا وهلاتی وی یه، ئهوی ئاسمان،
چیا، رویار و دارستان ههنه، لیگهپریانا وی ل تشتهک دییه،
چنکو لیگهپریان ل تشتی بهرزه نهین بهرچافه،

ب سترانان گوھین وی پرپوو

بوو ئهفسانه

ب بالندهیان ئاڤریا وی پرپوو

بوو باخچه

ب ئاوازان دهنگی وی پرپوو

بوو موزیک

ب گولان ناخی وی پرپوو

بوو گولاف

ئهفسانه و داستانتین دلداری، میرینی و سوارچاکیی دپرن،
گیان ب ئاوازین سروشتی ل سهمای یه و ب گولافا هزا
ژیانی مهسته!

ب ئاراستهیان سینگی وی پرپوو

بوو سروشت

ب مومان دلی وی پرپوو

بوو روژ

ب جوگرافیا یی گیانی وی پرپوو

بوو میژوو

ئاراستهیین چوار کنارین خانی هیژ بو سینگی خوینهلونه
و تاژی و توپله ل بهر د فهناینه و، دلی وی ب ههلاتگه رییا
روژی روھنه، ههر برینهکا ل جوگرافیا لهشی میژوو بهک
ههیه، ههر داربه روییهک جانگورییهکه، ههر کهزوانهک
پیرهکه، ههر هنارک، چنارهک ئهفیندارهکه...

ب پهلاتینکان دهستین وی پرپوو

بوو پاراستگهه

ب ریکان تهنشیتین وی پرپوو

بوو ئاراستهکهر

ب چافه ریپوونی پینگافین وی پرپوو

بوو ئاسۆ

ب فالاهیی خه یالین وی تژیوو

بی داوی بوو

ب برویسییان هزا وی پرپوو

بوو خاک

دقیت پاراستیهکی بو پهلاتینکان پینان بکته و ژ ههر
چوار کناران ریروان بو فقهکته و ئاراستهکهران ل دووپرانا

ب گه‌هشتنا په‌یسکان بۆ سیفاندان/ و / هه‌رده‌می ب
تژیوونا له‌شی) کلیلبده‌ت، ئه‌ری ژبلی په‌یامه‌کی ژ شاعری
بۆ هه‌ر تاکه‌کی ملله‌تی خۆ، تو یی خوانده‌فان چ دینی، ئه‌فه
زیده‌باری رامانی جوانناسیه‌ک دایه‌ ده‌قی و خۆشیه‌ک دایه
خواندن.

جوداهی:

کاری داهینای هه‌ر دمینیته‌ رهنه‌نگه‌دانا ناخی داهینه‌ری و
ریکا وی بو ده‌رپرینی ب هه‌می ئه‌رینی و نه‌رینی خۆفه، ل
لای به‌رامبه‌ر دا ره‌خه‌ و وه‌رگیران دبیته‌ ده‌رپرین ژ چاوانیا
خواندن و تیگه‌هشتنا وه‌رگری، دبیت رافه‌کرنا خوانده‌فانی
ب شیوه‌یه‌کی بیت، کو نفیسه‌ری هه‌ر تیدا نه‌کریت، هه‌ر
ئه‌فه‌یه‌ خالا نه‌ینی ئه‌وا هیزی دده‌ت کاری داهینای.

ناوازه‌یا داهینه‌ری و حنیبه‌ندی هه‌ری د فنی چهن‌دی
دایه، داهینه‌ر سینالۆکه‌ک نه‌ی د پاشیا شکه‌فتی فیه
دینیت، ده‌مان ده‌ما که‌سی دی رۆناهی دینیت و ف
له‌په‌قوتی بریقه‌دچیت، به‌هیم مه‌حمودی ب لێن هه‌ر
و هه‌زلیکرین خۆ ده‌ستپێکر، به‌هیم پێخه‌مه‌ری ژ ل
ده‌ستپێکی ستیر هه‌ماری.

ژێده‌ر:

- سایتی Welatê Me
- عبدالحمید المدری، نظرة عامة في النقد الادبي، موقع الجزيرة، ۲۰۱۹/۲/۲
- محسن عبدالرحمن، (ثمره تركية من شجرة كوردية)، مجلة الحوار (۸۰) قامیشلو.
- مقالات في النقد الادبي، ۲۰۱۴
- ئه‌نترنیت

دانیت، ئه‌گه‌ر د ژیواری دا نه‌شیابیت بکه‌ت، ئه‌فه د هه‌را خۆ
دا نه‌خشه‌ و پلاندانان و ئینیته‌ ئینا، وه‌یا برویسیا هه‌ری
رۆناهی دا ده‌روونی ئینا زمان ده‌ربری، پستی ژ باوه‌ری
تژیووی...

شه‌فا وی ب خه‌ونان داگرتی بوو

بوو مزگینی

رۆژا وی تژی ریره‌و بوو

بوو هه‌دار

ب په‌یسکان سیفاندا وی پر‌بوو

بوو پاشه‌روژ

ب ژیانی له‌شی وی تژیوو

بوو هه‌رده‌می

ره‌شه‌ شه‌ف درژیوو.. لی ژ خه‌ونان سته‌ورنه‌بوو.. له‌و
ستیرا ئه‌لندی سواری سیمه‌رخا مزگینی هات.. ئه‌و ریره‌وین
فه‌کرین له‌یلانا خه‌ونین ئاشۆپی کرن میرگا هه‌دارا ئۆمیدان،
سینگێ وی بو هیلین و ئه‌نیا وی رووگه‌ه.. ل سفاندا وی
بالنده‌ و په‌لاتینکان گۆفه‌ند گریدا.. پاراستگه‌ها پیژانکری
فه‌ژیاغه‌ و بشکفیه‌.. له‌و ئه‌و ده‌رده‌می دا دژیت!

هیمه‌گه‌ری:

مه‌به‌ست ژ هیمه‌گه‌ری ریکا بکارئینانا هیمایانه‌ د ده‌قی
دا، وه‌کو ده‌رازینک بۆ تیگه‌هان، ده‌می کو هیمه‌ د مژه‌ویوونی
دا دخه‌ندقی، هه‌ر بۆه‌یه‌کی ئاماژه‌یی ل سه‌ر به‌مای
هایدان و تیربوون و کورته‌کرن و لی زیده‌کرنا ره‌هه‌ندی
جوانناسی یه، ئه‌فه ریخۆشکه‌رن بۆ رافه‌کرین: / په‌یسک =
پاشه‌روژ، / خه‌ون = مزگینی، / په‌لاتینکان = پاراستگه‌ه، /
گۆهین = ئه‌فسانه‌...، شاعری پێشه‌کارانه‌ هیمه‌ ب شیوه‌یی
زنجیره‌یی دایه‌ دویف ئیک، (ب ستیران سه‌ری وی پر‌بوو)
ده‌سیپێکر دا ل داوی شعا خۆ ب پیکه‌گریدا (پاشه‌روژی)

غەزەلنقىسەك ژ ئەفغانستانى

(بسم الله شەرىفى)

وەرگىران و بەرھەفكرن: مەسعود خالد گولى

(غەزەل و چارینە و دوبەیتى)يان ژى دكەت و ب فەھاندنا وان، ھەست ب كەشەك دلداری و جفاكیی گەلەك ئارام دكەت، و نۆكە (بسم الله شەرىفى) ناقدارتىن ھۆزائىن غەزەلنقىسەك ئەفغانستانىيە و ھۆزائىن وى پەنگ و بېھنا (ئەفنى و خۆشەويستىي و فیداكارىي) ددەن. ئەو د ناڤ كەش دلداری و جفاكیدا گەلەك ھەست ب ئارامىي دكەت. پاكى و ۋەفاداری و راستگویی ژ خالین ب ھیزین كەسايەتیا وى و ھۆزائىن وى دەھنە ھژمارتن.

كار و چالاكیيىن وى ب تنى گریدایى وىلايەتا بەغلانا ئەفغانستانى نەبووینە، بەلكو ب دامەزراندنا (دەزگەھى جیھانىي ھۆزائىن سەبزمەنیش: بنیاد جھانى سخن گستران سەبزمەنیش) و ھەرۋەسا (سایتى سەبزمەنیش)، نۆكە سنۆرى چالاكیيىن وى یین بووینە جیھانى و نیزیكى (۲۲) ۋەلات یین بخوڤە گرتین. وى مل ب ملی چالاكیيىن كەلتوریيىن بەرھەمدار و فرەئالى، لى پتر ھزرا خوڤە یا دایە سەر كاروبارىن پەرۋەردە و فیركرن و ئەف ھەولدانىن ماندینەناسىن وى یین بووینە ئەگەرى دامەزراندنا ڤان سازيىن پەرۋەردەي: (ئامادەييا تايبەتا سەبزمەنیش، پەيمانگەھا خواندنا بلندائىنى یا سەبزمەنیش، قوتابخانا زانستىن قورئانى یا سەبزمەنیش، پەرتووكخانا مەعرفەت، فەرھەنگخانا بلورین ل بەغلان، نقيسینگەھا تايبەتا سەبزیگەر، پەيمانگەھا زانستىن ساخلەميا بابەر و فەرھەنگخانا ئافىژە ل كابول). ئىك ژ كارىن وى یین بەرھەمدارىن دى، چىكرنا گرۋپەكییە

(بسم الله شەرىفى) كورپى (حاجى موحەممەد شەرىف)؛ ھۆزائىن، نقيسەر و چالاكفائى سىياسى و میدياكار ل (۱۹۸۴/۱۲/۶ زايىنى) ل دەمى مشەختبوونا ناڤخوڤى ل سەنتەرى وىلايەتا (پروان) د ناڤ بنەمالەكا ئۆلدار و رەۋشەنبىر دا چافى خوڤە بۆ ھەبوونى فەكرن و بیدەنگيا كو زال بوو د مالا وان دا، تىكدا.

وى ماستەر ب (ماڤىن نىڤدەولەتى) یا ھەي و نۆكە قوتابىي دكتوراھى يە د بوارى سىياسەتناسيى دا. شەرىفى زمانىن (فارسيا دەرى و پشتو) ^(۱) ب باشى دزانت و پتریا بەرھەمىن خوڤە یین كەلتورى و ھونەرى ب زمانى فارسىيا دەرى دنقيست.

د وارپى ئەدەبى دا، شەرىفى پتر ھەز ژ ھۆزائى دكەت و ئەو بخوڤە دىژت: ئەز ھەز ژ ھۆزائى دكەم؛ چونكى ھۆزان یا پرە ژ جوانيى و بەرى مروڤى ددەتە ھزركرنى. ھەرۋەسا ئەو دىژت: دەمى بۆ فیربوونا قورئانا پیرۆز ئەز دچوومە دەف مەلایى مزگەفتا تاخى مە، ھۆزائىن (بیدلى، حافزى و سەعدى) پتر سەرنجا من رادكيشان و ژ ھینگى ھەتا نۆكە ئەز گەلەك چىژى ژ خواندنا ھۆزانان دىنم.

نیزیكى بیست سالانە ئەو یى د خزمەتا وىژە و كەلتورىدا و ب گوتتا وى؛ ھۆزانا خوڤەش ئەو ھۆزانە یا تیکەلى دەرد و خەم و كوڤان و ھەست و دلینیا خەلكى بت. و ھەرچەندە ئەو جار جار مەسنەوى و ھۆزائىن ئازاد دنقيست، لى د ھەمان دەمدا ئەو گەلەك ھەز ژ فەھاندنا ھۆزائىن

بۆ چاپ، لى ھېڭ چاپ نەبووینە: (تەلسمى رۆژگارى)، (سکولارىسم د ديتنا ئىسلامىدا)، (مەر و جەپزىيا ژنى د ئىسلامىدا)، (بىرەوەرپىن قورئانى)، (ھەلبەستە جونا غەزنى)، (غەزنى د خودىكا ھۆزائىدا)، (چەقېن گول)، (چىمەنەكا ھىزرى)، (تەنجدارى رۆژھەلاتى)، (شوينار و جەپن مېژووى يېن غەزنى)، (شارى بلورى)، (سالناما كەسك)، (قەگېرەنەك ژ پۇناھىيى)، (سەبزمەنىش؛ مېژوو و دامەزراندن و ئارمانجېن وى)، (پاراستنا شوينارپىن كەلتورى د ياساپىن ئەفغانىستانى و بەلگەنامىن نېقدەولەتيدا)، (چىرۆكېژپىن پۇناھىيى)، (وەرە دا گازى ھۆگريپى بکەين)، (كانىيا خۆشەويستىيى) و (ھۆزان دەستوردايەكا دوبارەيە).

وھك مەل دەستپىكى گۆتى، بسم الله شەرىفى پترييا ھۆزائىن خوە ب شىوئى كلاسېك يېن نقيسېن، و يېگومان وەرگېرانا وان وەكى دەقى وان بخوہ جوان ناھىت، لى ل قېرە يا گرنگ ھىزا وى يە، و ژ لايى خوەقە من ھەول يا داي كو ئەوېن كلاسېك (چ غەزەل بن يان چارىنە) ب ھەمان شىوئى كلاسېك قەھوېنمەقە و من نەھىلايە ئەق قەھاندنە كارىگەريپى ل نافەرۇكا ھۆزانى بکەت. ئەقە ژى وەرگېرانا ھندەك ژ وان ھۆزائىن (بسم الله شەرىفى) نە بۆ سەر زمانى كوردى:

ب نافتى (دەزگەھى جىھانىيى ھۆزائىن سەبزمەنىش) كو يى بوويە ئەگەرى لىك نىزىكبوونا ھىمارەكا زىدە يا ھۆزائىن (ئەفغانىستانى، تاجىكىستانى، ئىرانى، كوردستانى، عىراقى، مېرى، پاكىستانى، ھىندى، ئۆزبەكىستان و...ھتد)، و ب رىكا قى دەزگەھى، وى بىياف يى بۆ داھىنانى و پىكگوھارتنا ھىز و بىرپىن ھۆزائىن و نقيسەرىن فارسى نقيس خوەش كرى، كو ئەز بخوہ ئەندامەكى كورد و دىدەقانى خزمەتپىن وېژەيى و كەلتورىپىن قى دەزگەھىمە.

ھەتا نۆكە (بسم الله شەرىفى) پتر ژ پىنجى سوپاسنامپىن رىزگرتى يىن ژ لايەتپىن باوهرپىكرپىن نېقدەولەتى وەرگرتىن، و ھەروەسا خەلاتى (پەيكەرى بابى ھۆزانا فارسى: ئەبو عەبدوللا روودەكى) و خەلاتى مەزنى (فىردەوسى) يىن وەرگرتىن، و ھەتا نۆكە چار پەرتووك و قەكۆلىنپىن دەرچوونى ل دۆر ژيانا پربەرەھەما كەلتورى و ھونەرى يا وى يىن ھاتىنە نقيسېن.

وھك ئەرك و بەرپرسىارپىن حكومى و فەرمى، شەرىفى جودا جودا يى بوويە سەرۆكى رەوشەنبىرى و پراگەھاندنا وىلايەتپىن (بەغلانى، غورى، غەزەنى، پكتىكايى و سەرپول). ھەروەسا ئەو سەرنقىسەرى رۆزناما دەولەتى يا (ئىسلاخ: چاكسازى) بوو، كو ئەق رۆزنامەيە ئورگانا وەزارەتا پەوشەنبىرى و پراگەھاندنا ئەفغانىستانى بوو.

دىسان مل ب مل قان ئەركىن فەرمى و حكومى، وى گەلەك بەرپرسىارپىن سەربەخو و نەحكومى يىن وەرگرتىن، وەكى: دامەزرىنەر و سەرنقىسەرى رۆزنامە و گوڤارپىن (كارفانى بەيان)، (نېداپى پامير)، (عوقاب) و (سەبزمەنىش). و سكرتېرى نقيسېن يىن ھەفتىنامپىن (ئىتحاد)، (تلووعى غور) و (ئايىنپىن سەرپول). و دامەزرىنەر و سەرۆكى قان سازپىن نەحكومى بوويە: (پەيمانگەھا خواندنا بلندا ئايىنى يا سەبزمەنىش)، (ئامادەيا تايبەتا سەبزمەنىش)، (ئەنجومەنى ئەدەبىيى سەبزمەنىش)، (دەزگەھى جىھانىيى ھۆزائىن سەبزمەنىش)، (ئازانسا عوقاب)، (رىكخراوا خەلكى خودان وژدانپىن وەلاتى)، (رىكخراوا ھەقسەنگىيا مللى يا ئەفغانىستانى) و...ھتد.

ئەقپىن خوارى نافتى پەرتووك و بەرەھەمپىن (بسم الله شەرىفى) يىن چاپ و بەلاقبووى نە، و ژبلى قان (۱۲) پەرتووكپىن وى يىن دى ژى بەرەھەقن

۴ تښهنگ

ل ته تف کولانا خوینړیژی و جهنگه
دلې شارې من بو ناشتیې تهنگه
نهمايه ل ناف باژیرې مه چ خوشی
ل هر دهستی بنیړی یې ب تښهنگه.

۵ خه م

هه می کولان یېن تژی بووین ژ خه مان
بلقه بلقا کانیکانه ژ ماته مان
دی بیژی ته تف باژیر یېن بووینه ناگر
ئی خودی تو ساریژ بکه ئه له مان.

۶ بی دل

نه دلداري و نه ههستی ته قه شهنگه
نه دلې ته وهک دلې من یې تهنگه
نه جاره کی به رف مه قه دهی تو
دیاره پیچکی وژدانا ته لهنگه.

۷ دلوقانی

وهره دا ئه م بین هوگر بو ژاران
بو بیابانا بین نهرمه باران
بو برینا سهد سیوین خوینه لو
بین مروقین دلوقان و دهرمان.

۸ میژووه کا...

مه زین رویشی صیفه تین دو روی
ب خاپ و مه لاقیا هه قالین خوه یین گندهل
ترانه ب هوارین شکومه ندین زانایان دکرن
و مه یا شه هوته مه زنی خوه
ل سهر و چاقیت خه لکی دره شانندن
دلبرین وهکی بشکوژان
به ژنراقین مژویلانک نازدار
به رژه وهندخوازین گولته ندام
ب هه رشاندا بهای نازکیا خوه
راهینانین چاف له ییزوکیې دکرن و

هیزا زه قله کین خوه دیار دکرن..

لی ده می تیرا وان ب ئاخې هه رمی
ره قین، ره قین و ره قین...
نوکه

جلک سپیېن پرویره ش
ب پارزینکی تلسمین فیلبازیان
جاره کا دی

ب بهانا خاچدانا پولسی (۷)
یې گولستانا ئاره زوویان ل خاچې ددهن
و ئه م

وهکی هه رده م
یېن بووینه خودانی خوه و
ئیشا و

غهریپیا و
هاقیوونې
و میژووه کا...

په راویز

(۱) زمانې (دهری) کو ب (فارسیا پوژه لاتې) ژي دهیته نیاسین
زمانې پتر ژ بیست ملیون که سانه ل ئه فغانستانې و ئه تف زمانه مل
ب ملی زمانې (پشتو) زمانین فهرمین ئه فغانستانې نه.
(۲) د بیر و باوه رین ئه فغانیاند کيژاله چه فنگي جادووگره
و که سین مه ترسیداره.

(۳) د زمانې فارسیدا په یقا (شهرهنگ، کو مه یا کری شه فرهنگ)
وهک هه قوفا بو ئه له مینتی (فسفور) یی هاتییه چیکرن و بکارئینان.
(۴) پیری توس (پیر طوس): یان حه کیمې تۆس؛ هه مان
ئه بولقاسمی فیرده و سییه، کو خودانی شه هکارا مه زنا فارسی
(شاهنامه) یې یه و ئه ل نا فبه را سالتین (۹۴۰ هه تا ۱۰۲۰) زایینی
دژیا.

(۵) عومه ر خه ییامې نه یشابووری، ستیرناس و فه یله سووف و
چارینه نفیسې نافدارې ئیرانییه و ئه ل نا فبه را سالتین (۱۰۴۸ هه تا
۱۱۳۱) زایینی دژیا.

(۶) به لڅ و به ده خشان و هه رات سې باژیرین ئه فغانستانې،
شیراز باژیره کي ئیرانې و بوخارا باژیره کي ئوزبه کستانینه.

(۷) شاول پولس، هه رچه نده ئه و نه ژ حه واریان بوو و عیسا
پیغمبر نه دیتبوو، لی ئه و مزگین و هه قچاخې حه واریان بوو.
ئو ل سالا (۵) زایینی ل باژیری (تهرتوس: تورکیا) ژ دایک بوو و
ل سالتین نا فبه را (۶۰ هه تا ۶۷) زایینی یې ل باژیری (روم: ئیتالیا) ب
فه رمانا (نیرون کلاودیوس سزار) ئی شاهی رومی هاته سه رژیکرن.

(ههلبهستا په خشانکی)

نقیسین: نه سیر ئه لسه یخ*

وه رگیان ژ عه ره بی: عه بدولر ه حمان بامهرنی

ره خنه ییه، کو د. سه لمان کاصد گرتیه بهر، یانکو خواندنا وی بو ههر ئه زمونه کئی جوداتر، ژیده ری وی کو د تیکستی شعریدا، فه دکولیت. ئه و ژ هوزانغان (ئه حمه د ئه لسه هاوی) ده ستی دکته و په رتووکا وی یا شعری (په رتووکا مرنئی) و شروقه کرنا ریکارین مژویلاهییا وی یا شعری و چاوانییا پاشمایا بو په یوه ندیه کا سوفی د ناقبه را ده نگئی شاعری و ئه وئی ژئی دویرکه فتیدا. لیکه ریان ل ژیده ری مرنئی و له شی په یاما شعری، ژ خواندنا نفیسه ری بو کومه لا شعری (تشت دبورن) یا ههلبه ستغان (سانی ئه لسوهیدی) هات، کو تیدا یی زاله ل سهر دیتنا خوه، کو د ناف په رتووکا خوه دا راگه هاندی.

د فه کولینا خوه دا ژبو لیکه ریان ل جهین ئاسی و جوان د هه مان ده مدا، نفیسه ر دچیته سهر بوچوونه کئی کو (خواندنا شعری جوړه ک ژ سهرگه رمیه کا (مجازفه) زه حمه ته، ژبه رکو هه لگرا دوو تیکه هانه، ئیک/ گه هشتن ب وان ئاسویان ئه فین شاعری (دیتنا رمانئی)، دوو/ خوانده فای تیکستی دیتنه خودانی تیکستی (به ره مهینه ری رمانئی). ب خواندنا کومه لا شعری یا ب نافئ (سه ماکه ر) یا ههلبه ستغان سه عد جومعه، نفیسه ری د سیاقی تیکستی شعریدا هنده ک تشتین فه شارتی دیتنه و ل دوړ خاله کئی دزفرن ئه فین تیکستی کومه لا شعری ل سهر هاتینه کومه کرن، ئه فه هه می ژی بو دیتنه کا، ب تنی گیانی شعری د ناف خودی ههلبه ستغانیدا و ل سهر وینئ (سه ما)، کو پیگوهوره کئی جوانی یی یه و له شی ژئی دروست دکته.

ژ فئی چهنندی ژی په رتووکا (ههلبهستا په خشانکی/ خواندنه کا ره خنه ی) یا دکتور سه لمان کاصد، گرنگییا تیکه لبوونا ئاراسته کرنا خوانده فانی بو تیکستی باش وه ردگریت و فه کولین د نهومین تیکستی د ههلبه ستا نفیسه ری ره خنه گردا، دا نامین وی ب ره نکه کی بهینه ریژکرن، دگه ل ههر تشتی نوی و نویتر د فهزایا نفیسینا نویدا و ههلبهستا په خشانکی ناف و نیشانین وی یی مهن بن.

ههلبهستا په خشانکی دغان دوو ده هکین دووماهییتدا، ب به رفره هی خواندن و نامه و فه کولین ل دوور میژوویا وی و گوهورین و پیشکفته نین ب سهردا هاتین، بخوه فه دیتن. دکتور (سه لمان کاسدی) ژی ههلبه ستا خوه یی ره خنه ی، د په رتووکا ویدا (ههلبهستا په خشانکی؟ خواندنه کا ره خنه ی)، کو ل ده زگه هی چاپ و بلاقکرنئ/ عومان سالا ۲۰۱۰ ئی چاپوویه، هه نه.

ههر ل پیشگوتنی نفیسه ر ژدی پی دکته: (ل سهر مه پیدفیه ئه م دان ب راستیه کئی بدهین، سهرهلدانا نه وه یه کی ره نکه کی د به خشیته نوویاتیه کئی، ژ ئه گه ری دیتن وی بو یاساین شعرا نویخاز، ناف لیئینانا ههلبهستا په خشانکی جاره کئی و ب ههلبهستا شعری جاره ک دی، ل فیره من نه فیت ئیک ژ ههردووکان ل سهر یا دی دروست ده ریخم، هندی ههلبهستا نوی ئه و شاعرین عه ره ب د نفیسن، کو ستایله کئی نویخاز هه ی و خوانده فای تیکستی، ئه و ئه م ژئی پیشبینی دکه یی بیه (به ره مهینه ری رمانئی)، یان کو خوانده فایه کئی پوزه تیف به س نینه، ب تینه گه هشتنه کا نه دروست بو پیشوازیکرنا تیکستی شعری،^(۱).

د. سه لمان کاصد، د دیتنا خوه دا بو ههلبهستا په خشانکی یا د پیشگوتنی په رتووکیدا نفیسی، مه نا وه ستینیت، ههر ژ ناف ئینانی و تا دژایه تیا ده رکه فتنا وی ب ره نگئی وی یی نوکه پی دهیته نفیساندن. ژ هه ولدانه کا جدی یا نفیسه ری ژ ئه گه ری نفیسینا نوی و تاییه ت (ههلبهستا په خشانکی)، نفیسه ر دیژیت: (ژ هه ولدانا مه یا تیکستی بو ئاشکه را کرنا لایه تین ههلبهستا نویخاز، مه وه سا دیت، ئه م تیکه هی کارتیکه ری تیکستی، کو پیکهاته یا ههلبهستی ئاشکه را دکته...)، نافه روکا په رتووکی نیفشکی دیتنه کا

* ل سالا ۱۹۶۲ ئی ل باژیری عیماره ل عیراقی ژ دایکبویه. - ئه ندامی ئیکه تیا نفیسه ری عه ره به. - ئه ندامی ئیکه تیا ئه دیب و نفیسه ری عیراقیه. - ده هان په رتووکین بلاقکری هه نه، د ناقبه را شعری و فه کولیناندا. - من أبرز رواد قصیده النثر (من ۱۹۵۴ الی ۱۹۹۳): جبرا ابراهیم جبرا، توفیق صایغ،

..... دهسته لاتا ليگه ريانې د شعر پيدا و چنه د هومونه

- نه دونيس:

چنه د هومون هه لبه ستا په خشانكي يين چنه د هه لبه ستفانان:

- سه لاح فايه ق:

په ره گرافه ك ژ هه لبه ستا (سه لاح فايه ق) خودانې ديوانا (ره هانن)، كو ئيك ژ گرنه گرين هه لبه ستفانين (هه لبه ستا په خشانكي) يي عيراقى دهيت و د هه لبه ستا (ژه نياري پيانويي) لبن سمين هه سپي) دا ديژيت:

- محه مه د ماغوت:

ل ده رگه هي دا بې چه ك، ژبلي په رتووكان چ تشتي دي نه هه! كي گوتيه: پيت چه كي هلناگرن!؟

گوپالي تو خوه ل سهر دگري، يي قيري د ئيشينيت نوكه، ده زمير سيي شه ق ژ ق چهرخي چ تشتك نينه جهسته يي مريان ژ پيلاقين هاتوچوويان جودا بكه ت.

ل دره نكي شه ق

بابي من ب سهر په رتووكخانا مندا گرت و هه ر تشتي د نا فا (هزار شه ق و ئيك شه ق) دا هه ي تالانكر ژ كه چكين زيفي و ژ كوپين زيري

- حه نين عيساوي:

و نه زا گوهداريا (مه ياده هه وناوي) دكه م، بيرا من ل.. وي بارانې هات، نه فا روڼدين من هه تك كرين تاريا نه ز ل به رامبه ري هه ميان ئاشكه را كريم قه له مي هه مي بيرهاتين من ره ش كرين ئا فا قركا من د هه شكبووني را هيلابي جوتيا ري ب چيچكان چه مي من ترساندي (بيرا)، نه ينين من هه تكبه ر كرين عه رد ئي راستي نه ز ئيخستيم من هه ولدانين مه زنكرن، نه وا چيويي ژيبريكه م كو نه ز ده ست ي خوه ل سهر مي زي ژيبريكه م چا قين من يين ل سهر ريكان، نه قين مه پيكفه لي پياسه دكر ... من هه ولدا نه ز ژبير بكه م، كو نه ز باش ل بير دكه م

- نه جد نه لقه سير:

په ره گرافه ك ژ هه لبه سته كا په خشانكي يا هه لبه ستفانين عيراقى (نه جد نه لقه سير).

بيرين سنيله يا خوه دكه م

شيماتي و سهرگه رمين وي بيرين سياربوونا ماتورا خوه دكه م ل دوو ف چوونا بينه و عه ترا خوشتقيا خوه و نه زي د هاژووم. بيرين پينگافين خوه يين بله ز دكه م سهره راي وان تشتين من دگورا خوه دا فه شارتين ژ تووتني و زلكين شخارت.

سیمین به هبه هانی..(*)

خاتینا غه زه لان

وه رگیزان ژ فارسی: سینهم چپی

* ماموستا نفیسهر و هوزانفانا هه فچه رخا ئیرانی، (سیمین به هبه هانی) نافقی وئی یی دروست (سیمین خه لیلی) یه، ل ۲۸ ته موزا ۱۹۲۷ ل ته هران پایته ختی ئیرانی ژ دایک بوویه. ئەنداما کۆمه لا نفیسهرین ئیرانی بوویه. د ماوه یی ژیا نا خۆدا زیدته تر ژ (۶۰۰) غه زه لان نفیسینه و د بیست په رتووکاندا هاتینه چاپکرن و به لافکرن، ب (خاما غه زه لان) دهیته نیاسین، هوزان ل دوور بابه تین (قیانا وه لاتی، بیقه له رز، شهر، شورش، هه ژاری، له شفرۆشی، ئازادییا راده رپرینی، ماف و یه کسان بۆ ژنی و... هتد) نفیسینه، گه له ک سترانیژین نافدارین ئیرانی وه کی (موحه مه د رهزا شه جهریان، له یلا فرووه ره، ئیلاهی، ئیره ج، داریوش، سپیدی، فهردين و... هتد) به رههمین وئی کرینه ستران. سیمین به رگریکاره کا سه ره ختا ژنی و مافین وئی بوویه و چه ندين جارن به شداری خویشاندانین نه رازی بوونی دژی بریارین په رله مانی ئیرانی

دوباره دى ته ئاڤا كه م وهلات

نه گهر ب گيانى خو بيت
نه گهر ب ههستيكن خو بيت
ب حهزا نفشى ته يين گه نچ
ب لافاوين روندكين خو
ره شاقى دى ژ مالى ره قيت
ب شينى ئه سماني خو
دى ژ گورپى خو دهركه قم
ژ بهر نالينين بهرده وامين خو
ب دلوقاني د ئا فرينيت
بياڤ و ئه زمونا خو
گهر ده ليڤا فيربوونى هه با
ل دهف نوى بوويين خو
ب هه مان ريك دى ئاڤا كه م
دهمى ئه زليڤين خول سه رتيك راكم
وهى گوريه كى يى هه لى
ژ گهرم و ديكيلا خو
گهرچ هوزانين من دخوينى وهربوون
هه زچهنه پتر بى ژ هيذا من

دوباره دى ته ئاڤا كه م وهلات
ستوينه كى دى ل بانى ته ده م
دوباره دى ژ ته بيهن كه م گولان
دوباره دى بينه خوين بو ته
دوباره ب روزه كا روهن
دى هوزانا خو رهنك كه م
گهرچ سه د ساله ئه ز مريم
دى دلى ئه هر ميه نى شهق كه م
ئهوئى ههستيكن ييتى جاره كا دى
ته مهت چيبايه كى من مه زنى ددا
هه رچه نده يا پيرم هيشتا
دا ژ گه نجايتى ده ست پى كه م
گوتنا (فيانا وهلاق) ژ شهوقى
كو بيته گيان هه ر گوتنه كا دلى
هيشتا تود سينگى ئاگرى دا
نه باوهرم ژ ناف بچى
دوباره هيژى ددهيه من
دوباره دى ته ئاڤا كه م ب گيان

بوويه. ل سالىن ۱۹۹۹ و ۲۰۰۲ بهريژير بوو بو وهرگرزتا خهلاتى نوبل يى ئه ده بى. گه لهك خهلاتين نافخويى و جيهانى وهرگرزته. ل ۲۸ ئابا ۲۰۱۴ د ژيى (۸۷) سالييدى ل تههران وهغهر دووماهيكى كريبه. كادامالى سارامى ئيك ژ ههڤالين سيمينى يه ب فى شيوه بهحس هوزانين وي دكهت: "سيمين نه شييا د نافبهرا غه زهل و ههلبهستا جفاكيدا ئيكى ژى بگريت، نه چار بوو غه زهل ب جفاكيڤه گريدا، ب هه مان شيوه ژى نه شييا د نافبهرا ههلبهستا كهفن و يا نويدا ئيكى ب ههلبژيرت و د ئه نجامدا هه ر دوو تيكه ل كرن، د فورمه كى كه قندا هزر و بيرين نوى بهرجهسته كرن، ئه قى چهندي تايه ته مندييه كا جودا دايه بهرهمين وي يين ئه ده بى." ههلبهستا (دوباره دى ته ئاڤا كه م وهلات) ب نافوده نگرين هوزانا وي يه، هونه رمه ندى نافدارى ئيراني، داريوشى كريبه ستران و ب سترانين ههري نافدارين وي دهيتنه دانان.

ژيڤه ر:

<https://taaghche.com/blog/1399/08/12/%D8%B2%D9%86%D8%8C%D9%85%D8%A8%D9%87%D8%A8%D9%87%D8%A7%D9%86%D8%8C>

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B3%DB%8C%D9%85%DB%8C%D9%86_%D8%A8%D9%87%D8%A8%D9%87%D8%A7%D9%86%DB%8C

ماسچا کالیکو

وهرگيران ژ ته لماني: عه بدوللا ئينجه کان

ره چه ته

ل به ندا تشته کی نه به؛
فه شیر به ئيه تمام سرا خوه.
برا ژي ته ئيفشا دکه،
گافا مژار تو بی یان نه و.
ب ته را به هه قال
بلا سيبا ته.

پاقر بکه مه کانی خوه؛
سلاقی بده جیرانی خوه.
ته میر بکه ب کيفخویشی
سوورا مال و زه نگلا ده رییی خوه.
بهیله هشیار برینا دلّی خوه
ل بن پهر و باسکین خوه.

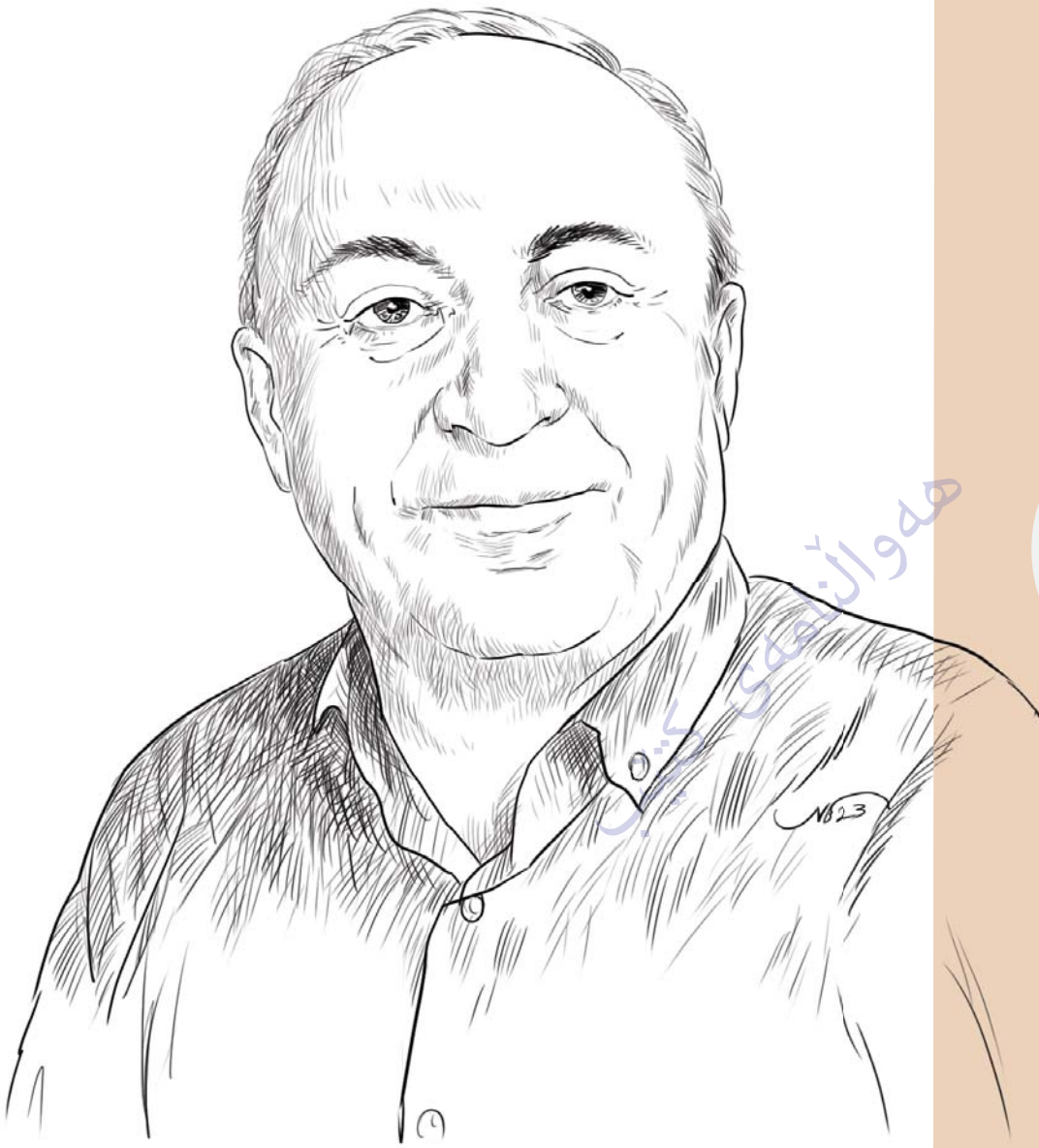
بقه لیشینه پلانیڼ خوه. باقل به
و باوهر که ب مووعجیزه یان.
نقیسکی نه نه و ژ نه به د
دقه ده را قه دیمدا.
به رده ب سهر ترسی
و ترسا ژ ترسیدا.

به رده ب سهر ترسی؛
ترسا ژ ترسیدا.
ژ بو فان چهند سالان
وی تیر بکه ههر تشت:
نانی ل سهر سیلی،
جلووبه رگی ل دولاپی.

نه بیژه: یا من.
ههر تشت ل ته دهینه.
بژی ژ بو ده می و بیینه
کا چقاس کیم لازمه.
خوه ئاماده؛
چه نتي خوه حازر که.

تشتا دبیزن، راسته:
چ دقه و مه، نه وی بقه و مه.
نده دوو ئیشی.
لی کو هات ژي،
ب ئارامی ل چاقان میزه که.
دهورا وی ژي ده رباس دبه - مینایا ئارامیی.

دیدار

دیدارا پۆیتیکای دگەل هەلبەستخان ئەدیپ چەلکی

پۆیتیکا

۸۹

ژمارە (۴)

هەلەبە

۲۰۲۳

ئەدیب چەلکی:

ستران دیوانا کوردایە و جەنن وی ل جەم کوردان گەلەکی بلندە

هۆزانفانەکی ناقداری کوردە، هەلبەستە سترانکی دنفیسیت و گەلەک ژ تیکستین وی بووینە شاکارین مەزنین هونەری، هەتا نە سۆ دیوانین وی چاپ و بەلاقبوونە ب فی ئاوی: سترانین زۆ ی چاپا ئیککی ۱۹۸۹ ل ناف شۆرەشی. چاپا دوی ۲۰۱۷ ل دەهۆکی. دارا چل ئاواز چاپا ئیککی ۲۰۱۰ ئیکەتیا نفیسەران تاین دەهۆکی. چاپا دوی ۲۰۱۱ بنگەهی لالش ل دەهۆکی. چاپا سی ۲۰۱۲ کەنالی فین. تی.فی ل دەهۆکی. پیلستانکین کۆچەر ۲۰۱۶ ل بەیروت - لبنان. دو دیوانین شیعی ژ ب نافین (پیشمەرگە) و یا دن ژ (پەری و فەنار) هەرەسا دیوانەکا یان هەلبژاردەکا وەرگیرایی (ژ هەر پینج دیوانین من) بۆ سەر زمانی عەرەبی، دگەل چەند فەکۆلین و پەرتۆکین نەچاپکری ژ د وارین تۆرەو هونەر و دیرۆکا سیاسیدا دئامادە نە بۆ چاپکرن. دگەل بەلاقبوونا دەهان گۆتارو نفیسینان ب عەرەبی و کوردی د رۆژنامە و گۆفاراندا.

سپاس کو تو میٹھانی گؤفارا پویتیکیا..

سوپاس بؤ گؤفارا هه وه ژى ل سهر فئ ديدارى. بېگومان
فالاتيه كا بهرچاف هه بوو د فئ واريدها، كو گؤفاره كا تاييهت بؤ
شيعرئ ل به هدينان هه بيت. كانئ چهوا گؤفارا لبنانى (شعر)
ئهوا يوسف الخال ل ١٩٥٧ ل به پروتئ دامه زراندى و پاشى
چهند شاعرئ وهكى ئه دونيسى وان تيدا پشكداربوو و
رؤله كئ مهن د خرمهتا شعرا نويدا ل وهلاتئن عهره بى ديتى،
هيفيدارم گؤفارا هه وه يا بهردهوام بيت و رؤله كئ مهن د
خرمهتا شعرا كورديدا ب بينيت.

"سهرئ گارهى ههر ئافا كه

تو وارئ من ناچه رينئ"

بؤچى ئهف هه له به سته چوو د دئى خه لكيدا، يان ب
گشتى ئه و چ هه له به سته ل گه ل خه لكى دژيت و دئى مينيت
زندئ؟

هه له به سته (شقانئ گارهى) يان سهرئ گارهى (دگهل
ئاوازو دهنگئ خوشئ هونه رهنه زه كرايى) د وه ختئ خؤدا
(١٩ رؤژان بهرى رژيما سه دامى بكه فئت) هاته به لافكرن و
دهربرينه كا جونا ئه ده بى و راستگو يانه بوو ژ هه سته خه لكئ
كوردستانئ به رامبه ر زؤرداريا بيسنؤرا رژيما سه دامى. ب
ديتنا من ههر به ره هه مكن هؤسا بيت و د وه ختئ خؤ يئ
گونجاويدا به لافببيت، د ناف خه لكيدا دئى ههرئ زندئ بيت.

كيش به ره هه مئ ئه ديب چه لكى نامريت؟

بېگومان من هه موو به ره هه مئ خؤ دقئ و دخوازم
هه موو زندئ مئين، لئ ئه گهر پرسيار ئه و بيت كانئ ل ناف
خه لكيدا كيژان به ره هه مئ من زيده تر ده لافن، دقئ خه لك
فئ به رسقئ بدهت، نه ئه ز.

كيش به ره هه مئ ته ل ده ف ته گه له ك يئ تاييه ته؟

ئهفه ژى نيزيكى پسيارا بوورى يه، لئ ئه ز دكارم نافئن
چهند نمؤنين گه له ك د تاييهت ژ هه له به ستن خؤ ببئژم، وهكى
: عه شقا من و زئى، شه فستان، سئزده سياريئ به هدينان،
كانيا ئه فئنى، دلهر، به يتا لالش، شئخ عه بدولسه لامئ بارزانئ،
كاروانئ پيروژ، پئشمه ركه، شنگال، زمانئ داين، زمانئ كوردئ،
په يفئن شه رمزار، ميرا په ريا، په ريناز، خوزى من تو نه ديتباى،
خاما سه رده م، وئنا بتنئ بگره، قيامه تا عه شقئ، په يفئن

ئازرى، شاهما سترانئ، كيفه بجم، ئه ز و تو، ل به ندا ته، تو
چووى، سومبولا كوردستانئ، ئالا يا كوردستانئ، چيروكا ژيانئ
و گه له كئن دن.

ئه ديب چه لكى چهند هه ولداهه ببيت هؤزانفانه كئ
كوردستانئ و ل پارچئن دئى ژى تيكستين وى بته ستران؟

ههر ل ده سپيكا چيروكا من دگهل نفيسينئدا، من هه موو
كارئن خؤ ب هه سته كا كوردستانئ و ب كرمانجى يه كا
به رفره هه (نه يا هه ريمى) نفيسى نه.

ستران ديوانا كورداهه

و جهئ وئى ل جهم

كوردان گه له كئ

بلنده

ئهفه ژى ئيكه ژ وان ئه گهرئ عه شق و
حه زاهه له به ستن من د ناف كوردستان
مه زن و هونه رهنه دئن پارئن دئى يئن
كوردستانئدا گه رمكرى و گه له ك ژئ
ستراندى.

دهما دبئژين "هه له به ستنان" گه له ك ناف دبئنه سهر
ئه زمانئ مه، لئ دهما دبئژين، هه له به سته سترانئ، نافئ
ئه ديب چه لكى دهيتنه بؤ مه دهيت، ئه ديب چه لكى بؤچى
ئهف ئاقاره هه لبئزرتيه؟

راسته، ل ده سپيكا من دگهل هه له به ستن ل سالا ١٩٧٩ئى،
من هه له به سته ب ئاوايه كئ گشتى دنفيسى، ب تاييهت ژى
هه له به سته ئازاد، لئ پشتى سه ره هه لدانا بهارا ١٩٩١ئى من
گرانيا خؤ به رده سهر نفيسينا هه له به سته سترانئ، ژبه ر گه له ك
ئه گه را، ژ وانا..

من هنده ك مژارين

نوى يئن ئينايه

ناف سترانا كوردئ،

كو ئه ز پئناحه سم

كه سئ به رى من

ئه و ده ركه هه

فه كربين

ئيك: ستران ديوانا كورداهه و جهئ
وئى ل جهم كوردان گه له كئ بلنده.

دو: ب ريكا سترانئ دئى په ياما
مرؤفى زويتر دگه هيته خه لكى، چونكى
ستران ب خؤ كاره كئ جه ماھيرى
يه و پرانيا خه لكى حه ز ژئ دكه ن.
شيعر ب تنئ يا هه لبئزاردئ (نخه)
ئى يه. لئ چاخئ ئه ز دبئژم (شيعرا
سترانئ هه موو بؤ خه لكى يه) راما ن

ئه و نينه كو سه دئى سه د ههر وهكى ريياز و مژارين به رئ
بنفيسين مئينيت، به لكى نوپخوازى و نوپژه نكرنا به ردهوام د
هه له به سته سترانئدا ژى پئدقئ يه و هه موو پئكولئن من ئه ون
كو نوپژه نكرنه كئ - ل گوره ي پرهنسيپئن وئى و ل گوره ي

فەیسەل مستەفا حاجی و ئەدیب چەلکی

(دارا چل اواز) سترانا (ژینگهه) یا لۆکا زاهر

به درخان سندی ئیک ژ ههلبهستانین قوناغا نوویا
ئهدهبێ کوردیه، رۆلی وی د پیشخستنا تیکستا سترانیدا
چهوا دبیین؟

دکتۆر به درخان سندی خاندنگهها ههلبهستا سترانا کوردی
یه و مامۆستایێ مه هه میانه. رۆلهکێ مه زنی هه ی د پیشخستنا
ههلبهستا سترانا نوی یا کوردیدا. رشتا وی دهرووناسی یه (علم
النفس) و گهلهک ب شاره زایی ههلبهستا خو دنفیسیت.
ب دیتنا من نویژه نکرنا ههرا مه زنا وی دههلبهستا سترانیدا
کری ئهوه، کو وی جفاکێ کوردی باش ناسکری و ب زمانێ
پاکێ جوتیارێ کورد دگهله جوتیارێ کورد و جفاکێ کوردی
ئاخفتی یه، چونکی ل سهردهمی گه نجاتیا وی پرانییا خه لکێ
کوردستانی ژ جوتیار و خه لکێ گوندا پیکدهات، به لکی ههتا
نوکه ژ ریژهیا جوتیار و خه لکێ گوندا ل باژیریت کوردستانی
گهلهکا بلنده و گهلهک باژیریا ژ تێ جلیکن ئه ورۆپیان ل
بهرن، لئ ههر ل سهه سیستهما جوتیاران دژین، لهوا دکتۆر
به درخان پرانییا ئامیرین ژیا نا جوتیارین ب زمانهکێ خوش و

زانینا خو - د ههلبهستا سترانیدا ژێ بکهه، چونکی نفیسین
به رپسیری یه و ناییت مرووف وهختی خه لکی ب هندهک
سترانین فالو لاوز قه ببهت. ژبلی فورمی ههلبهستا سترانی
(کو دقیت نویژه کرن ویرۆ ژێ قه گریت) من هندهک مزارین
نوی یین ئیناینه ناف سترانا کوردی، کو ئه ز پینا حهسم کهسێ
بهری من ئه وه ده رگه هه قه کربن. بو نمونه ل رۆژا جیهانی یا
ژینگه هێ ل سالا ۲۰۰۸ ئ من ههلبهستهکا تایهت ل سهه
ژینگه هێ نفیسی و هونه رمه ندا هیژا لۆکا (شاناز) زاهر کره
ستران و د ئهلبوما خو یا نه خریدا (س.م.س) ل ۲۰۰۹ ئ
به لافکر، لئ چونکی نه کره قیدیو کلیپ، کیم کهسان بهیست.

خهمل و سه میانا مه یه

ژێ ده رۆ مانا مه یه

که میا هه موو زیندی یا

ژینگه هه ژیا نا مه یه

(سه ره بند)

گه ر با یه گه ر ئاخ و ئاف

گه ردوون و ئاسمان و تاف

جانه وه ر دارو گیا

ب پارێزن وان هه رگاف .

ئه دیب چەلکی ل بهر ده رگه هێ کلیه الشریعه - جامعه بغداد
ل به غدا ۱۹۸۰

موئەيد تەيب و ئەديب چەلەکی، بەغدا ١٩٧٩

”هەڤال پەيڤيڤ تە بوون کانيەک

دليڤن هزار و گەنج و لاوان

ل هەڤي کۆم کرن”

تە ئەڤ هەلبەستە بۆ کي نفيسيە، رۆلي وي د ئەدەببەياتا کوردیدا چەوا دینی؟

ئەو هەلبەست (پەيڤيڤ تە) من بۆ هەڤالي خۆي ھيژاو گەلەک نيزيک شاعري مەزني کورد موئەبەد تەيب ل سالا ١٩٨٠ ئي ل بەغدا نفيسي يە. من مالباتا وان باش دناسي، چونکي براي وي ماموستا عەبدولعەزیز تەيب ھيشتا ل دھۆکي ل چارسالين خۆشين پشتي بەيانا ١١ ئادارا ١٩٧٠ ئي، ئيک ژ بەرپرسي مە بوو ل ئيکەتيا قوتابي يين کوردستان ل دھۆکي، پشتي هنگي بوويە ماموستا ل گوندين دھەرا مە يا رۆژھەلاتي ئاميدين و تیکهەليەکا باش د نافەرا مەدا چيەو. من نافتي موئەيد بەيستبوو، لي ژ نيزيک من نەديتبوو. ل دەسپيکا سالا خاندني ١٩٧٨ - ١٩٧٩ ئي ئەز ل کوليژا شەريەتي ل زانکۆ يا بەغدا ھاتمە وەرگرتن. کاک موئەبەد تەيب زي ل ھەمان زانکوي ل کوليژا قانوني ھاتبوو وەرگرتن،

بۆ رامانەکا نەتەوي - نيشتماني د هەلبەستين نافدارين خۆدا بکارئينان، وەکی سترانين (بەپيرە دستار، بيريڤاني، تەشيي برپسە، بالافين، ھەسپ منۆ، بويکا کوردا، ئەي فەلەک... بۆ چي نيرگس چرمسين) و ھزرين گەشين خۆ تيدا دگوتن و خەلکي ژي فامدکر. ئەڤە و ژ بلي پيزانينين بەرفرەھين وي دوازين ديروکي، تۆرەي، فەلسەفي و گشتيدا.

کاریگەریا وی ل سەر تە ھەبوویە؟

کاریگەریا دکتۆر بەدرخان سندی و هەلبەستقانی وی سەردەمی یین سترانی، وەکی سەبری بۆتانی، مەلا تەھا مایی، تەھا محەمەد سەلیم ئامیدی (بابی تەحسین تەھا)، مستەفا ئەتروشی، فەیسەل مستەفا حاجی و.. ھتد ل سەر دەستەیین پشتی وان ب گشتی ھەبوویە، لی زیدەتر ماموستایی من د هەلبەستا سترانیدا فەیسەل مستەفا حاجی یە (ئامیدی یە و ژ میژە ل ھەولیری دژیت و نوکە خانەنشینە) کو دەرچوویی پشکا کوردی بوو ل زانکۆیا بەغدا. ل دەسپيکا سالا خاندنا خۆ ١٩٧٨ - ١٩٧٩ ئي ل زانکۆ یا بەغدا، من ئەو ناسکر و مفا ژ سەربوورا وی وەرگرت. دکتۆر بەدرخان سندی ل وی سەردەمی زیدەتر هەلبەستا جۆت سەروا (کو سەروایا دو ریزکان ئيک بیت) دنفيسي و کيشين دريژين ١٥ و ١٦ برگەیی بکارئينانە. بۆ نمۆنە :

(ئەي فەلەک بۆ تە دنالم بۆچی نيرگس چرمسين

ئەو چما بەختي مە ھۆيە ئەم بيدۆست و بيکەسين)

دگەل کارئينانا گەلەک کيشين دن و نفيسينا شيعرا ئازاد ژي. لي ماموستا فەيسەل مستەفا حاجی دگەل نفيسينا شيعرا ئازاد، زیدەتر چارين دنفيسين و کيشين کورت (ب تايەتي کيشا ھەشت ٨ برگەیی) بکارئينان. بۆ نمۆنە :

(تو خەون بووی ھەمی گاڤا

تە ژ من بەردان رۆندکين چاڤا

کەلەگری کەت ھناڤا

نە تو بووی بويک نە ئەز زافا)

ھەلبەستين من ژي وەکی يين ماموستا فەيسەل (دگەل دیوانەکا شيعرا ئازاد)، پړانيا وان چارين، لي من ھەموو کيشين فولکلۆري ژ ٥ ھەتا ١٦ برگەیی ژي بکارئينانە.

ل بهغدا من ئەو دیت و چار سالتین خوښ مه پښکفه (دگهل ههفلان عماد جمیل، ههמיד سادق ئامیدی، سهعد ئەتروشی و فهوزی عهبدولقادر هروری و گهلهکین دن) بووراندن. گهلهک شهفین ئەینی ئەز دچووومه جهم وان ل خهوهگهها (قسم داخلی) یی وان (ل صلیخ، وهزیری و راغبه خاتون) و گهلهک شهفان ژێ موئهیهده دهاته جهم مه ل خهوهگهها مه ل حی السلام ل نژیکی حی المنیور ل بهغدا. ل سالا چاری ل کولیی من بو خو ژۆرهک ل نژیکی گههکا مهیدانی ل بهغدا گرتبوو، ئیک دو جارا کاک موئهیهده و سهعید دیرهشی ب شهفی دهاتنه میفاندارییا من و

هه موو عه ره بان

ئیک مه حموود

ده رویشی هه ی و

نابنه دو. هه موو

کوردان ژێ ئیک

موئهیهده ته یب ی

هه ی و نابنه دو

هه قچه رها کوردیدا و ب تاییه تی د هه له بستا ئازادا کوردیدا (د هه له بستا ئازاددا من ب خو ژێ مفایی ژ ریازی وی وه رگرتی). ئەف مژاره پیدفی فه کولینین به رفه هه. لی تنی ب کورتی ئەز دکارم ببیژم : هه موو عه ره بان ئیک مه حموود ده رویشی هه ی و نابنه دو. هه موو کوردان ژێ ئیک موئهیهده ته یب ی هه ی و نابنه دو.

د گه له ک دیدار و نفی سینین خوه دا، ته گوئییه "ستران دیوانا کوردایه، بوچی ستران؟

گه له ک ژمیژه کورستان دناقه را روژه هلات و روژئاڤادا (ل سه ر ده می ئەسکه نده ری مه قدونی و هه تا هاتنا هولاکو

هه له بستا چاخ

هاته ئاوازرکرن و

بوویه ستران ب

سانا هیتر ده یته

ژبه رکرکرن و پاراستن

بو بهغدا ل ۱۲۵۸ و هاتنا ته مه ره لنگی ل چه رخی ۱۴ زایینی و هه تا نوکه مهیدانا شه را بوویه. بو مونه شه ری (گوگمیلا) ل ناقه را ئەسکه نده ری مه قدونی و داریوشی سیی ل ۳۳۱ به ری زایینی ل ناقه را گوولی و خازری ل ره خ (گرگوولی) چیپوویه،

کو فارس تیدا شکه ستن. ئاخری شه ری عه باسی و ئەمه ویان ژێ (ل روژه هلاتی روقی) ل سه ر زێ ی مهن بوو، شه ری سه فه ویان و ئوسمانیا ل چالديران ۱۵۱۴ ل جه رگن کوردستانی بوو) و هه تا نوکه ژێ شه ر دبه رده وامن. ئانکو وه ختی جه هک دبیته مهیدانا شه ران، هه موو تشتی نفیسی ژ نافدچن و نامین، دیژن کتیا پیروزا زه رده شتی (ئاڤیستا) ل سه ر ۱۲ هزار پوستانی گای (جلود الثیران) هاتبوو نفی سین

(خودانی هه له بستا: سه ره بستی) و لويس ئەراگون (خودانی هه له بستا: چاقین ئیلزا) یی. هه ردو شاعری به رخودانی نه (شعراء المقاومة الفرنسية) ل سه ر ده می ده سه هلاتا نازی یان ل فرنسا د جه نگ جیهانی یی دویدا. هه ره وه سا شاعری به رخودانا فلسینی "مه حموود ده رویش" و "سه میح ئەلقاسم" ده یته بیرا من. رۆلی وی گه له کێ دیاره د ئەده بیاتا ئەدیپ چه لکی دگهل کومه کا پشمه رگه یان ل ده فه را نیروه یان ۱۹۸۸

خودان دهرکهښته ځه. چونکې وهختې ټه و ټه کادیمی هاته دانان، دې بنگه هه کي خورت و زانستی بو پېشخستنا موزیک و سترانا کوردی ژي هیته دانان. ټه ځه داخوازه که و هیفیدارم ژ جه نابي سهروکي نوکه یې جقاتا وه زیرین کوردستانی ریژدار مه سرور بارزانی کو ل ځي پروژي خودان دهرکهښته و ځي خرمه تا مه زن بو موزیک سترانا کوردی بکته.

پروژي پاراستنا

سترانا کوردی و

پېشخستنا وې

ټهرکي حکومه تا

ههریمي و

هونه رمه ند و

بسپورين تاييه ته

د وی واریدا و

دکه ښته سهر ملین

هه میان

دقیت کی دی ل گه ل ته ملی خوه به بهر وی پروژي؟ دقیت هه موو هه لبه ستفانین ستراني، موزیکژهن و سترانیژ ژي (ټیکه تیا هونه رمه ندان و ټیکه تیا نفیسه ران - تایین دهوکي) دگه ل حکومه تا ههریمي و جهین په یوه نندیدار پیکځه پشته فانییا وی پروژي بکه ن داکو سهرکهښته.

د نوکه ناستي هه لبه ستا ستراني چه وادیني؟

مخابن روژ بو روژي سترانا کوردی یا لواز دبیت و سترانیژ بې نافه پوک و قالا به لافدین، چه ند سترانیژین کیم نه بن، کو جار جار کارین باش پېشکیشدکه ن. ټه ځه خاله زیده تر بو سترانیژان ځه دگه ریت، کو مخابن پراڼیا وان ناچن بو خو ل هه لبه ستین باش بگه رن و خو ب کارین لواز ځه ماندی دکه ن. له وادی بینی کو مه هنده ک هونه رمه ندین زیده زیده دهنگخوش هه نه و

هه لبه ستا نازاد ژي

دبیته ستران، لي

دقیت نوازانه ري

هه لبه ستا نازاد

گه له کي شاره زاو

زیره ک بیت د

موزیکیدا

هه می هه لبه ست دبته ستران؟

به لي بېگومان هه موو هه لبه ست دبته ستران، نه تنې هه لبه ستین رمي، هه لبه ستا نازاد ژي دبیته ستران، لي دقیت

و ټه سکهنده ری پراڼیا وان سووتن. تنې ټه وین دهستی وې نه گه شتیې مان و ټاقیستا نوکه ژ وان هاتییه کومکرن ځه. له واکورد نه چاربوون کو په نایا خو ببه نه بهر ستراني و هه موو تشتین خو د سترانیډا پاراستن، چونکې هه لبه ست چاخې هاته نوازکرن و بوویه ستران ب ساناهیت دهیته ژبه رکرن و پاراستن. له واکورد ستراني جهه کي مه زني هه ل جه م کوردان و ټه دیوانا مه کوردا یه. هه ر ژبه ر هندې ژي میرین بوتان زیده قه دري سترانیژان دگرت و ناسنافي (به گزاده) ل سهر وان دانا، داکو ټیدی که س نه بیژيته وان موترې و ده لی.

ستراني بو کوردان چ کریه و دشیت چ بکته؟ رو لي

ستراني د خرمه تکرنا دوژا ملله تاندا چیه؟

د پرسیارا به ری قیدا من به رسفا في سپاری ژي دا. تنې کوردان ستران ما بوو کو بشین هه موو تشتین خو ټیدا کومکه ن و ب پارین. له وادی بینی هنده ک سترانیژین که فن کومپيوته رین سهرده مي خو بوون و ب هزاران ستران د سینگی خو دا پاراستی نه، وه کی عه دالي زهینکی ل سهرحه دي، هه مکی ټوځي (ل سهر ده مي میراتییا قوبادبه گي ل ١٥٨١ ز) ل ټامیدی، بروین شهرقي ل شنکالي (کو د وهختي خو دا سترانیژي کوچکا براهیم پاشین مللی بوو ل ویران شهرقي و پشتی مرنا براهیم پاشای مشهختی شنکالي بوو، و بوویه دامه زرينه ري خاندنگه ها شنکالي د سترانا کوردیدا). بېگومان ټه گه ر ژ ټالیی حکومه تا کوردستانی ځه گرنگیه کا هیژا ب هونه ري ستراني و نویژه نکرن و پېشخستنا وې بهیته دان و بهیته ریځخست، دي خرمه ته کا مه زن د وارين ههریمي و جیهانیدا بو دوژا کوردی که تن. چونکې نوکه هونه ره پیناسا گه لان.

ټه ديب چه لکی هه لگري "پروژه يه کي مه زن بوويه بو

خرمه تا سترانا کوردی" ټه و پروژه ب تنې ل سهر ملي ته يه؟

پروژي پاراستنا سترانا کوردی و پېشخستنا وې ټهرکي حکومه تا ههریمي و هونه رمه ند و بسپورين تاييه ته د وی واریدا و دکه ښته سهر ملین هه میان. لي بېگومان وه کی تاکه که س ټه زي به رده وامم ل سهر في خرمه تي. لي دواخوازا منا مه زن ټه وه: هیفیدارم حکومه تا ههریمي کوردستانی بزقريته ځه سهر زیندیکرنا پروژي ماموستایي موزیکفان دکتور دلشاد محمده د سه عید (ټه کادیمییا موزیکي ل دهوکي) و لي

ئاوازدا نەرى ھەلبەستە ئازاد گەلەككى شارەزاو زىرەك بىت
د موزىكىدا، ھەتا بكارىت ئاوازكەت. بۆ ھۆنە ھەلبەستىن
نزار قەبانى دنازادان، لى كازم ساھر كارى گەلەكا ژى بكەتە
ستراىن سەرکەفتى. دو ھەلبەستىن مئىن ئازاد د ديوانا ئىكىدا
(ستراىن زى) ب نافتىن (ژ ئەفينا شرىن و رازىن چىا)
ھونەرمەندى گەنج دلشاد نىروھىي يىن ئاوازكرىن و كرىنە
ستران. چونكى ئەو ژى (وھكى عاردف چۆپانى و ەلى شاكرى)
ژ سازقان و باغلمەژەننى رىزا ئىكى يە ل كوردستانى.

گەلەك جارن ئەم دىينىن، ستراىنئىز خوە د ھافىنە ئاقارى
نقىسنا تىكستى ھۆزانى ژى، ھوون فى دياردى چەوا دىينى؟

ئەگەر ستراىنئىز ب راستى ھەلبەستقان بىت (كو گەلەك و
گەلەك دكىمن) بلا ھەلبەستە ژى بۆ خۆ بنقىسىت، لى ئەگەر
نەھەلبەستقان بىت و تنى خاندەقانى ھەلبەستى بىت باشترە
نەكەت و تنى چافى وى ل دەنگ و ئاواىن ستراىندا وى بىت و
بچىت بۆ خۆ ل موزىكقان و شاعرىت باش بگەرىت، چونكى
ب راستى مروفكە نەشەت كارى دو سى مروفقان بكەت و
كارەكى سەرکەفتى پىشكىش بكەت. فارس دىيژن (ھمە كارە
ھىچ كارە) ئانكو ئەوئ ھەموو كاران دكەت چ كارا ناكەت.
ستراىنئىز رەوشەنبىر ئەوھ كو ھەلبىزارتنىن باش بىت..

ب بۆچوونا ھەوھ، ھەلبەستە كلاسىك و ھەلبەستە
ستراىن جوداھى ھەيە؟

بەرچاقتىن جوداھى ئەوھ كو ھەلبەستە كلاسىكا كوردى
يا پەرە ژ پەيئىن ەھرەبى، پاشى فارسى، كىمتر ژ ھەمىان

ئەرمەنى وتوركى و زمانىن دن. ھەلبەت نەتنى شىعرا
كلاسىكىن كورد، بەلكى يا كلاسىكىن فارس و ترك و ھەموو
ئەو مللەتىن بووينە بىرمان، ئانكو ئەفە ھەكى مودەكا وان
سەردەمان بوو. ھەروەسا نافەرۆكا وان ژى دگەل شىعرا نوکە
يا ستراىن جودايە، مژار و چارەسەرى ژى دجودانە، ژ ئالى
فورمىئە ژى پراىنيا كلاسىكا كىشىن ەروزا ەھرەبى بكارىئانە
و شىعرا نوکە يا ستراىن (دگەل شىعرا ئازاد ژى) ل سەر كىشىن
پەنجە/ سىلابى يىن ستراىن فولكلورى نە. لى بىگومان خالىن
ھەفپشك ژى گەلەكن ب تايبەتى د چارەسەرکنا مژارىن
ئەفنىيەدا، كو ب دىتتا من كلاسىكان گەلەك جوان و كوور و
فەلسەفى تر مژارىن ئەفنىدارىيى بەھسكرىنە :

من دى سەھر، شاھى مەجر، لىسى دەر مەخمور بوو

ئەو دىم زەرى سور مشتەرى يا رەب پەرى يا حور بوو

كى دكارىت ھۆسا جوان ۋەكى مەلایى جىزىرى ۋەسفى
ئەفنىدارا خۆ بكەت؟

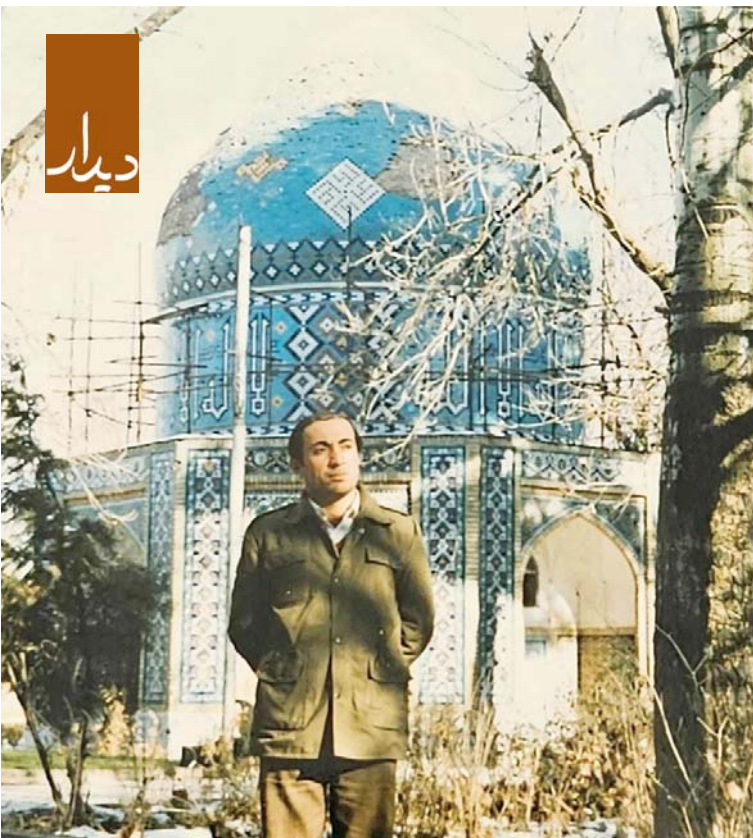
ژ ئالىي فورمى قە ژى سەھكى سى چار سەروا د ئىك
رىزكا شىعرىدا ھەنە.

گەلەك ستراىنئىزان، ھەلبەستىن شاعرىن قوناغا كلاسىكا
كوردى كرىنە ستراىن، پەيئە و دەستەواژەيىن ھەلبەستە
كلاسىك ب زەھمەتن و رامانىن راستەوخۆ نادەن، ب
بۆچوونا ھەوھ، بۆ گوھدارى نوکە يى گونجايە؟

ب دىتتا من پىدفى يە جارجارا تىكستىن كلاسىكا د ناف
ستراىن نويدا ھەبن و خۆشىيەكا ئىكجار مەزنا تىدا ھەي،

مۆئەپپەد تەيپ، ەبىدولرەھمان نەقشبندى، ئەدىب چەلكى و فەيسەل مستەفا حاجى. بەغدا ۱۹۷۹

ئەدیب چەلکی ل سەر مەزاری (ئارامگەهی) شاعری مەزنی ئیرانی (فریدالدین عطار نیشابوری) ل باژێری نیشاپور ل رۆژهەلاتی ئیرانی ۱۹۸۴

کارئینانا وان و خەیاڵ و فەرەهنگا زمانی وان، رەوشەنبیرییا وان هییدی هییدی دیاردبیت. کانی دئی چەند و چەوا کارن ب جوانی سەرەدەرییی دگەل وان مژاران کەن و پەياما خۆ گەهینن.

کەلتور و چاندا کوردی گەلەک دەولهەمەندە، ئەم د هۆزانین تەدا گەلەک ئەفسانە و ئیدیەمین کوردی و هەتا هەندەکجاران یین بیانی ژێ دبینن، رەنگەهەدانا ئەفسانی د هۆزانین تەدا، چ دگەهینیت؟

رەسەناتییی و نوێخازیی بھەقرا کۆمەدکەت، نوکە ب سەردەمین بووری فە گریددەت، بکارئینانا ئەفسانین کوردی (هەندەک جارا یین جیھانی ژێ)، ئیدیەمین سوفیزمی و وسومبولین کوردی و هەندەک ژ گۆتین مەزان ژێ د دەقا تۆرەیی یا نویدا ب رەنگەکێ جوان، ئیکە ژ سیمایین هەلبەستین من، کو هەردەم هەولددەم بکارینم، چونکی ئەق ریبازە زیدەتر رەسەناتی ددە دەقا تۆرەیی و پتر نژیکی رەخا خەلکی نوکە دکەت. عەرەب دبیژن (توظیف الاسطورة فی النص الادبی الحديث). پیدقی یە شاعر خۆ ل ئەفسانا گەلێ خۆ بکەتە خودان و ب ئاویەکێ جوان بکاربینیت. نەتێ ئەق، بەلکی ب حوکمی خاندنا مانیین

لئ دقیت شاعرهکێ شارەزا بۆ ستانبیژی چەند مالکان، یان بەیتان ژ هەلبەستەکا هەرا خۆش و پڕ موزیکا شاعرهکێ کلاسیک هەلبیژیت و ئاوازەنەرەکێ باش ئاواژکەت، پاشی ستانبیژ ب بیژیت. یان ژێ ب ئاواژەکا دەرویشی یا کوردی بسترینیت، وی دەمی دئی کارەکێ هیژا و بالکیش بیت.

هەمی هەلبەستفان دشین هەلبەستا ستانی بنقیسن؟

مامۆستا هزرغانی (د دیدارا گوڤارا هەو دەگەل ویدا) هەقبەرکەنەکا کری د نافەرا مەلای جزیری و فەقیی تەیراندا و ئاخفتنەکا هیژا کر و گۆت کو (شاعری هەمی بۆ خۆ دنفیسیت و شاعری هەمی بۆ خەلکی، یان بۆ هەلبیژاردی ژ خەلکی). راست دیژیت و بۆچوونا وی یا جانە. پڕانییا شاعران بۆ خۆ و هەلبیژاردی (النخبه) ژ جفاکی دنفیسن. لئ شیعرا ستانی بۆ تەقایا خەلکی یە. (ئەز ئیکم ژ وان ئەوین بۆ خۆ و بۆ گشت خەلکی پیکفە دنفیسن) لەوا چاخێ تو بۆ

تەقایا خەلکی دنفیسی، دقیت سەری

بەندکی ژ بەر گوهداری / بینەری

وندانەکە، داکو بشیت هەلبەستا تە

فامبکەت و پەياما تە وەرگری. تنی

ئەو هەلبەستفان دئی کارن هەلبەستا

ستان ب باشی نفیسن، یین کو دگەل

بەهرەیا شیعری یا خۆ، رەوشەنبیریەکا

بەرفەرە (د وارین دیروک، فولکلور،

فەلسەفە و ئۆل و ئایین کەفن، تۆرەو گەلەکین دندا) هەین

و هەموو تاییەتمەندی و پرنسیپین هەلبەستا ستانی ل بەر

چاف وەرگرن.

"نفیسکاری تیکستا ستانی پیدقی ب رەوشەنبیریەکا دەولهەمەندە" ئەقە گۆتەکا تەیه، نفیسکارین کورد یین هەلبەستا ستانی دنفیسن، ئەو رەوشەنبیری ل دەق هەیه؟

مخابن هەموو هەلبەستفان ئەو رەوشەنبیری یا پیدقی نینە. لەوا ئەوین باش هەلبەستا ستانی دنفیسن ل سەرەسەری کوردستانی گەلەک دکیمن.

ئەو چەوا دشین، دناف هەلبەستیدا، رەوشەنبیرییا هۆزانانی ببینن؟

دەندری ئەو سومبول، ئیدیەم، دەستەواژە، هزر و دەربڕین ئەو د هەلبەستا خۆدا بکاردینن و چەوانییا

پڕانییا شاعران بۆ

خۆ و هەلبیژاردی

(النخبه) ژ جفاکی

دنفیسن. لئ شیعرا

ستان بۆ تەقایا

خەلکی یە

بیگومان ستارانا لاواز کری، لی من بهرسف دا، کارین وەسا
بەرەللا جەئ خو ناکەن.

تە د پێشەکیا دیوانا دارا چل ئاوازدا گۆتیە "هیفیدارم
بکارین لشینەکا بچوێک د پێشەبەرن سترانا نوی یا کوردیدا
بکەین" تو شیای وی لشین بکە؟

گەلەکا ب زەحمەتە کو مروڤ بەحس رۆل خو بکەت
و هەر و هەر ئەز خو ددانم خزمەتکار و دەرویشی پەشقا
کوردی، لی جارەکی د دیدارەکا خۆدا، مامۆستای ئاوازدا نەر
هەلکەوت زاهر (کو نیزیکی ۵۰ هەلبەستین من بو سترانیژین
سۆرانی زاراف ئاوازی نە) گۆت : ئەدیب چەلکی شوڤەشەکا

(و ئەز ژ بنەمالەکا ئایینی مە) ئەز گەلەک سومبولین ئایینی و
ئیدیەم و هزرین سوفیزمی ژ بکاردئینم. بو نمۆنە :

(ل بارزان دەفین زاهدان

جۆش و خورۆشا مریدان

نۆرا ئەزەل گەشبوو ل شیخ

جەزبێن دیوانەو مرشدان)

بنێڤە دیوانا من (پێلستانکین کۆچەر) هەلبەستا شیخ
عەبدولسەلامی بارزانی.

هەلبەت من گەلەک کەیف ب ئەفسانی دەیت، چونکی

ئەز خو ددانم

خزمەتکار و

دەرویشی پەشقا

کوردی

حەمید شەریف سەندی، ئەحمەد نەورۆز ئامیدی، ئەدیب چەلکی و ئیبراھیم ئیبراھیم ئامیدی. بارەگای لژنا گولان ل دۆلا مەسینە ی -
دەقەرە تێرە - ریکان. ئەنفالین ۱۹۸۸ ئ

د تیکستا کرمانجی یا سترانیڤا کری. ئەفە ئاخفتنا وی یە و
ژ جامێریا خو وەسا گۆتی یە و سوپاسیا وی دکەم، لی ئەز
دبێژم د واری خزمەتا هەلبەستا سترانا کوردیدا هێشتا من
نیف گاف ژ نەهافیتی یە، بەلکی دبیت من چاریک گافا-
ئانکو (ربع خطوة و نابێژم : نیف گاف ژ) هافیتی. هەندەک
تشتین گەلەک بەسیت و نۆرمال من کرینە. بو نمۆنە هەندەک
پەیف و ئیدیەمین نوی من ئینانە ناف سترانا کوردی وەکی :

ئیک : پەشقا (سەرەبەند) ل جەئ پەشقا ئەلمانی و ئنگلیزی
(ریفرینگ) کو کوردین باکور دبێژن (سەردور). لی سەرەبەند

وەکی زانایەکی گۆتی: هەولەدانا ئیک یە مروڤی یە بو
تێگەشتن و پەیدا کرنا راستیی.

هەوین نابین بەرەلایەک هەیه د ب کارئینانا پەیف و
بابەتان د هەلبەستین سترانیڤا؟

بەلی ب مخابنی فە گەلەکا هەی، لی مان بو کارین باشەو
یین دن وەختی نەو وەکی هەوران دی بوورن.

ئەو بەرەلای بوویە ئەگەر داکەفتنا ئاستی سترانا
کوردی؟

ئەدیب چەلکی و مەلا تەها مائی ل دھوکێ ١٩٩٤

دڤیت یا چەواڤیت. د بەراھیا دیوانا منا سییدا (پیلستانکین کۆچەر ٢٠١٦) دا من ئەو ڤە کۆلین هیشتا زەنگینکری یەو تشتین نوی لی زیدەکرینە.

نیزیکی ٢٠٠ هەلبەستین من ژ لای هونەرەمەندی هەموو کوردستانا مەزن ڤە یین هاتینە ستراندن و هەژمەرا بێنەرین گەلەک ژ وان سترانان ژ شەش حەفت مەلیون کەسان بووری یە. دگەل ھندەک کارین دن ژێ د واری سترانا نوی یا کوردیدا.

نیزیکی ٢٠٠

هەلبەستین من ژ

لای هونەرەمەندی

هەموو کوردستانا

مەزن ڤە یین هاتینە

ستراندن

ھیژای گۆتنی یە کو خویندکارین زانکویان چەندین ڤە کۆلین دەروچوونی و ئیک - دو یین ماجستیری ژێ ل سەر هەلبەستین من و رۆل من د خزمەتا سترانا نوی یا کوردیدا نقیسی نە، لی یا ژ هەمیان بالکیشتر و دەولەمەندتر، ڤە کۆلینا خاڤا هیژا و

رەحمەتی سەرفراز نەقشەبەندی یە ب زمانێ عەرەبی، ئەوا ب ناڤی (اغنية لالش تحتل عرش قصائد چەلکی الغنائية) ئانکو سترانا لالش ل سەر عەرشی هەلبەستین ئەدیب چەلکی روینشتی یە. یا کو د وەختی خۆدا ل هەژمارا ٩ ژ گۆڤارا (زمزم لالش) و گەلەک مالپەرین ئەلکترونی بەلاقبووی.

تیکستا سترانی بۆ بەرھەمئینانا سترانەکا سەرکەفتی دنقیسی؟ یان ژن کۆد و ئاماژەیین گرنگ د ناڤ ریزین

گونجایی ترە، چونکی رها وی د سترانا فولکلۆری یا کوردیدا هەیه. سەر بەند ئەو پارا بچویکا هەلبەستنی یە، یا کو کورس د سترانیدا ڤەدگێریت. کورد دبیژن (کانی بەندەکا سترانی بۆ مە بیژە). سەر بەند منا ژ دو ڤە یقا چیکری (سەر) و (بەند) ئانکو ئەو بەندا ل سەر هەموو بەندی سترانی دڤریت. یان ل دو یڤ هەموو بەندان را دەیتەڤ گۆتن و دوجاریکرن.

دو : ئیدیەما (ئاوازی دەرویشی) یین کوردی. مەبەستا من ئەو ئاوازن یین تامەکا روحانی تیدا هە ی (ئەو تاما

روحانی ژ هەر ئایین و مەزھەبی کوردی بیت، یین ئیزدی و عەلەوی و یارسانا ژێ دگرت) لی ب رەنگەکی تایبەت و بەرفەرھ ژ وان ئاوازان دگرت یین ڤەقی و مەلا و دەرویش دگەل هەلبەستین کلاسیکین کورد

دبیژن. من ناڤی (ئاوازی دەرویشی) دانا سەر، چونکی دەرویشا دگەل ئامیری دەڤی دگۆتن، هەر وەسا ڤەوال و ئۆلدارین ئیزدی، عەلەوی یارسانا ژێ دگەل دەڤی دبیژن. ئۆنن ئاوازی دەرویشی وەکی ئاوازا سەرھاتییا (زەمبیل فرۆش).

د ڤی واریدا خالەکا دن ژێ یا گرنگ هەیه کو: بەراھیا دیوانا منا دو یی (دارا چل ئاواز ٢٠١٠) ئیکەمین ڤە کۆلینا تیوری یە ل سەر هەلبەستا سترانی و تایبەتەندی یین وی، کانێ

سەر بەند ئەو پارا

بچویکا هەلبەستنی

یە، یا کو کورس د

سترانیدا ڤەدگێریت

محمد محسن نامیدی و ئه‌دیپ چه‌لکی - کانيسارکڼ ده‌فهره نږوه‌يان ١٩٨٨ ده‌فهره نږوه - ريگان. ئه‌نفالين ١٩٨٨ ټي

وی تیکستیدا هه‌نه و دخوازی وه‌کو نارمانجه‌ک بگه‌هینیە خوانده‌فان و گوهداران؟

هه‌ردو نارمانج هه‌نه و هه‌فدو تمام دکهن. پرسیاره‌ک جانه و ته‌ده‌رگه‌هه‌کڼ باش فه‌کر. د هه‌موو هه‌لبه‌ستین مندا په‌یام هه‌نه، لڼ ئه‌ز زیده‌تر گرنگیڼ ب فورم و قالبڼ هونه‌ری یڼ هه‌لبه‌ستڼ ددهم، داکو نافه‌پووکڼ ب جوانی

ئەز زیده‌تر گرنگیڼ

ب فورم و قالبڼ

هونه‌ری یڼ

هه‌لبه‌ستڼ ددهم،

داکو نافه‌پووکڼ ب

جوانی بگه‌هینم

خه‌لکی

نفیسیت، ئه‌و نابیته‌ شیع‌ر. هه‌لبه‌ستفانه‌کڼ دن هه‌یه دڼ ل سهر مرنا چیچه‌که‌کی نفیسیت، کو مژاره‌کا بچویه‌که، لڼ چونکی دڼ د کراسه‌کڼ جواندا چاره‌که‌ت و نفیسیت، ئه‌و دڼ بیته‌ شیع‌ر. ل فیرڼ روڼ کراسڼ هونه‌ری یڼ هه‌لبه‌ستڼ دیاردبیت کانڼ چه‌ندڼ گرنگه. ئانکو مژارا شیع‌رڼ چه‌ندا

پیرۆزبیت شیع‌رڼ ناکه‌ته‌ شیع‌ر، به‌لکی فورم، ده‌رپرین، زمان و جوانیا ئاواڼی سه‌ره‌ده‌ریڼ شیع‌رڼ چیدکه‌ن.

پیشمه‌رگاتییا من

هندي ستراڼی و

هه‌لبه‌ستا ستراڼی

خزمه‌تا نافداریا من

نه‌کریه

ستراڼی خزمه‌تا تیکستین ئه‌دیپ چه‌لکی کریه یان ئه‌دیپ چه‌لکی خزمه‌تا ستراڼا کوردی کریه؟

بیگومان مه‌هه‌ردوکا خزمه‌تا هه‌فدو کریه، پیشمه‌رگاتییا من هندي ستراڼی و هه‌لبه‌ستا ستراڼی خزمه‌تا نافداریا من نه‌کریه. من ژي پشکداریه‌کا گه‌له‌کا بچویکا کری د خزمه‌تا ستراڼا نوی یا کوردیدا، ب ریکا هه‌لبه‌ستا ستراڼی.

کورد شایینه، په‌یامین خوه‌یڼ که‌لتوری، سیاسی، نه‌ته‌وه‌یی و فره‌ه‌نگی ب ریکا ستراڼی بگه‌هینن؟

مخابن نه‌وه‌کی پیدفڼی، لڼ بزافکه‌کا هه‌ی و نه‌ل گوره‌ی داخوازا مه‌یه.

کیش ستراڼ کو ژ تیکستا ته‌بوویه، ب ریکا وڼ په‌یامه‌کا گرنګ گه‌هشتیه‌ وه‌رگری؟

گه‌له‌ک نمونه‌ هه‌نه، وه‌کی هه‌لبه‌ستین (زمانی دایڼ، شفافڼی گاره‌ی، به‌یتا لالش، شیخ عه‌بدولسلامڼ بارزانڼی، کاروانڼ پیرۆز، داویا شوپره‌شفانه‌کی، میرا په‌ریا، کانیا ئه‌فینڼ و پاهیزا خه‌ونان) و گه‌له‌کڼ دی.

دوو: ستراڼا فولکلوری و ئیلهام بو پیشخستنا ستراڼا هه‌فچه‌رخ

بیگومان ستراڼا فولکلوری ژیده‌ری هه‌ری مه‌زنی ئیلهامی یه‌ بو ستراڼا نوی.

کارتیکرنا ستراڼا فولکلورییا کوردی چه‌ند ل سهر ئه‌دیپ چه‌لکی هه‌بوویه؟

بیگومان کارتیکرنه‌کا به‌رفره‌هه، چونکی ئه‌زڼی دگه‌ل ستراڼا فولکلوری ژیا ی و من فه‌کوڼین ژي ل سهر کرینه. لڼ زیده‌تر دواړڼ فورمیدا. بو نمونه‌ من هه‌موو ره‌نگڼ کیشین ستراڼین فولکلوری (یین دیوانا و دیلانا) د هه‌لبه‌ستا نویدا بکارئینانه.

ته‌ د ئافاکرنا تیکستا ستراڼیدا پتر کیش لایه‌نڼ ستراڼا فولکلورییا کوردی د تیکستین ته‌دا ره‌نگفه‌دایه؟

ئەدىب چەلکى و ھونەرماندە ھەسەن شەریف، خەزىرانا ۲۰۲۳

کۆفانا سىنگى من چەراند
تە کەنى ژ لىقەت من وەراند
پىلەن دەريا دو چاقىن تە
گەميا ەشقا من وەرگەراند

(دارا چل ئاواز) ستارنا (ياسەمىن) يا حسن شەریف
گرنگى ب تۆمارکرن و ئەرشىفکرن ستارنا زارەکیيا کوردی
هاتىيە دان؟

بەلێ تا رادەيەکی پىراپوونە، لى ھىشتا بزاڤە کا لاوازە.
ئەقە ئەرکى حکومەتا ھەريمى يە.

کىيە دقەت ب وى ئەرکى رابىت؟

من گۆت : بارا پترى ئەرکى حکومەتا ھەريمى يە و
دقەت دائىرەکا فەرمى بۆ قى چەندى تەرخانکەت و کارى
وى دائىرى تى ئەقە بىت.

چەوا دشىن وەکو سامانەکى نەتەوہيى، مفای ژ ستارنا
فولکلورىيا کوردی وەربرگىن؟

پشتى کۆمکرن پىرانيا دەقەن ستارنا فولکلورى يا کوردی و
چاپکرن وان، دى ژ ھەموو ئالى يان قە مفا ژى ھىتە وەرگرتن.
چونکى ستارنا ديوان و مالا کوردايە.

گرنگە ستارنا فولکلورىيا کوردی، د کيش تەمەن و

مانى من گۆت: فۆرمى ستارنى، ھەر چەندە ئەز پتر د
قالبى چارىناندا ھەلبەستىن خۆ دنفىسم و چارىن گونجايى
ترە بۆ ستارنا رەمى. لى ئەز چارىنى ل سەر کيشىن ھەلبەستا
فولکلورى يا کوردی دنفىسم. چارىن فارسان د جىھانا
شيعرىدا پەيداكرى يە، لى ئەو ئاوايەكى تايبەت بكاردين.
من قالبين جوت قافىە ژى بكارئينانە و ھەلبەستا ئازاد ژى،
لى گرانىيا كارين من د چارىناندا يە. ژ ئالىيى نافەپرۆكى قە
ژى من ھندەك ئىديەم و دەرپرېنىت ستارنا فولکلورى ژى
بكارئينانە (وہكى: زەرى كوبارى، چاف

مارى، گەردەن گاز، تىلپىناز، وەلاتى
پەريا، دەريى ميرى مرادا، ھندەكەين

دن...ھتد. مەبست ژ (ميرى مرادا) د
ستارنا کوردیدا (خودى) يە، چونكى

تنى خودى دكاريت ھەموو كەسان
بگەھىنيتە مرادين وان. ژ ئاليەكەين دن

قە من پىكۆلا كرى كو نافەپرۆكا ھەلبەستا من گەلەكا جودا
بىت ژ يا فولکلورى. بۆ ئۆنە ئەگەر سەحكەينە نافەپرۆكا

ستارنىن ئەقىندارىن د فولکلورىدا، دى بىنى يا پرە ژ پەسنا
(وہسفا) سەرقەيا جوانىيا ئەندامين يارى/ يارى. وەكى (لىقە

كاغەزى، برۆ قەيتانى، بەژن زرافى و بلندى، چاف خەزالى،
گەردەن سۆنى... ھتد). لى د ھەلبەستا مندا ۹۵% ئەز دچمە

د ناف برىنا ئەقىندارىدا و ھندىرى وى ب پەيشان بەرچاف
دكەم، ل قان ھەردو ئۆنان بئپرە :

ئەز چارىنى ل سەر

كيشين ھەلبەستا

فولکلورى يا کوردی

دنفىسم

قوناغین خواندنیډا بهیته خواندن؟

دقیت سامانی فولکلوری ب بیته وانهیهک و ل خاندنگههین سهرهتایی و ل ههموو قویناغین نافنجی و نامادهین بهیته خاندن.

هوون نابینن بهشهکئی گرنکی لایه نئی کهلتوری و پهرورههیی جفاکئی کوردی، د ناڤا ستراناندا هاتییه پاراستن، لی ساری پهرورههیی ل سهر قئی چهندی د بی ئاگههن؟

به لی راسته و مخابن بی ئاگههیهه کا کورهیه، پیدفی یه دهزگههه کا سهربخو بهیته دانان و ئیکسه گریدایی ئهنجومه نئی وهزیران بیت، کو ههموو کارئی وئی ب بیته کومکرن و نفیسینا ستران، گوتهین مهزنا، ئهفسانه و چپروکین کوردی، ب ئاوایه کئی زانستی. خه لکی ئاماده و چافه پئی ی قی

قی کولتوری دهوله مهندين، قویناغا دوی یی یا فهوژارتن و شروفه کرنی یه. ئانکو هیشتا مه ب درستی کومنه کریه، حه تا بکارین مفای ژئی وهگرین.

د کهفندا، ههر تشتنی کوردان ب ستران هاتییه دهربرین: شه پ، ئه فینیی، دابونه ریتین جفاکی..هتد، هوون دبینن سترانا ههچهرخ وهکی سترانا زارهکیکی یا زهنگینه؟

نه خیر، مخابن هیشتا سترانا نوی یا کوردی نه گه هایه دهوله مهنديیا یا سترانا فولکلوری، به لکی سترانا نوی یا پره ژ کارین لاواز و بی رامن، کو مروف شهرم دکهت گوهدارییا هنده کا بکهت. دگهل هه بوونا هندهک نمونین پر باش و ئاست بلند.

هوین په یامی د سترانیدا دبینن؟

ئهدیب چهلکی- شههید عهمه ری له علن و همید شریف چهمنی توی یا دهفهرا دۆسکی ژۆریا مهها ۹ سال ۱۹۸۸

کاری ژی زوره.

بیگومان، لی د وئی سترانیدا ئهوا ژ ههمی ئالیان فه باش

دهیته بهرهه فکرن.

روئی ساریین ئه کادیمی وهکو زانکو و په یمانگه هان د

ئه قی بیافیدا چییه؟

نه ب تنی پهروره ده و کهلتور، به لکو روودانین

مهزنین دیروکی ب ریکا سترانا زارهکییا کوردی بو مه

هاتییه فهگوهاستن، ئه م چهند شیاینه سترانی

وهکو ژیده ری تومارکنا وان روودانین دیروکی

بکاربینن؟

گرنکی پیدانه، بو نمونه پیدفی یه ستران ببیته

که رهسته کئی خاندن د ناف کولیرین زانستین

مروفیدا و وانه کا ههرا گرنک د پشکا موزیکیدا

ل هونه رین جوان، داکو ب ئاوایه کئی ئه کادیمی

مخابن هیشتا

سترانا نوی یا

کوردی نه گه هایه

دهوله مهنديیا یا

سترانا فولکلوری

ستران یا پره ژ رویدان و کارین دیروکی،

لی جارئی ل قویناغا ئیکئی ئه م پیدفی کومکنا

ژدهستى چهپى بۆ راستى ئەدیب چەلکى، يىن دوپى نافى وى ناھىتە بىرامن، يىن سىيى ھەمىد باقى، کليە الشريعة - جامعة بغداد ل تاخى المنصور ل بەغدا ۱۹۸۰

بەيتە خاندن و گرنكى يا وى د ناف جفاكى كوردیدا بۆ خويندكارين فى سەردەمى بەيتە دياركرن.

ستارنا فولكلوريا كوردى چەند كارتىكرن ل سەر ئاوايى

نخيسينا تىكستين ستارنا كوردى كرىه؟

بىگومان كارتىكرنا ھەى لى نەگەلەكا بەرچافە، تىنى د بەرھەمى ھندەك ھەلبەستفاناندا يا ديارە.

بۆچى ستارنا زارەكيا كوردى، ب سەدان سال ب سەر تەمەنى وى دەرباز دبن و نامرن، لى ستارنا ھەفچەرخ زويكا دمريت؟

بەيتە كو: ب ھەموو ئالى يىن خو فە، دو نمۆتين ھەرين بلندين ستارنا نوى يا كوردى نە، ژ ئاليين ھەلبەستان فە، من ب كرمانجى يەكا دەولەمەند و نافەرۆكەكا بەرفرەھ نفيسى نە، بۆ ھەشت زمانين ئەرۆپى و رۆژھەلاتى يىن ھاتينە ھەرگىران. مامۆستا دلشاد محەمد سەعيد ژى ميلودى يىن وان بۆ ئوركىسترايى ب ئاوايەكى وەسا دانايىنە كو خەلكى رۆژئافايى تامەكا رۆژھەلاتى تىدا دىبن، خەلكى مە و گشت رۆژھەلاتى ژى تامەكا رۆژئافايى تىدا دىبن. ئانكو يىن كرينە پرەك د نافەرە موزىكا رۆژئافايى و كوردیدا.

بىگومان ھەر

كوردەكى

وہلاتپەرور ھزرا

دەولەتبوونى د

سەريدايە و خەونا

ھەموو كوردستانيانە

پشتى من ھەر سى ديوانين تە خواندين، من ديت ئەم ب رەنگەكى بەرچاف پرسين نەتەوھى د ھەلبەستين تەدا رەنگفەدايە، ھەتا وى رادەى د پيشەكيا ديوانەكا تو دەمەكى بۆ دەولەتبوونا كوردستانى ژى ديار دكەى، ئەف ھيشين مەزن چەوا ل دەف تە چىيووينە؟

بىگومان ھەر كوردەكى وەلاتپەرور ھزرا دەولەتبوونى د سەريدايە و خەونا ھەموو كوردستانيانە. ژيپرنەكە كو ل سالا ۱۹۸۲ يى ئەز چوومە ناف ريزين شوڤەشى و ھەتا نوکە ژى ئەز پيشمەرگە مە و د قويناغەكيدا ئەز تىكھەلى كارى سياسى ژى بوومە. ھىقى يىن تىزىكبوونا پەيدا بوونا دەولەتبوونا كوردستانى، پشتى نەمانا كەمپا سوشياليست و كەفتنا ديوارى

گەلەك ئەگەرن، ژ وانا: ستارنا فولكلورى (پشكەكا كيم نەبيت) گەلەكا دەولەمەندە، دىرۆكە و يا ژ ناخى مللەتى دەرکەفتى، کارەكى كەھى و نەگۆرە، ھەلگرا گشت تايبەتەندى، خەم و ژانين جوداجودا يىن خەلكى يە. ژ ئاليى رۆخسار و فورمى فە ژى ستارنا فولكلورى ھەلگرا مەقام، موزىك و ئاوازا رەسەنە، كيش و سەروا تىدا دخورتن، ب دەھان كيشين جودا جودا (ژ چار، ھەتا شازدە پرگەبى و كيشين ئازاد ژى) گەلەك ب ھۆستايى تىدا ھاتينە بكارئينان. لى پرانيا نمۆتين ستارنا نوى ژ ھەموو ئاليان فە دلاوازن، ب تايبەتە ل دەسپىكا فى سەدى بىست و ئىكى و ھىڤفەو تەر و ھشكىن تىكھەل و بى نافەرۆك كرين. دگەل گەلەك ئەگەرین دى.

سەمفونىين شنگال و پيشمەرگە شاكارين كوردینە؟

ئەفە مزارەكا مەزن و بەرفرەھە، لى ب كورتى دكارم

بەرلین و ئەو گۆرینن مەزنی ل پە ی پە هاتین و پەیدا بوونا دەهان دەولهتین نوی و سەربخۆ (کو هندهک ژ وان تین خودانین ئۆتۆنۆمی بوون وەکی دەولهتا ئەلبانین کۆسۆڤۆ) ل جیهانی، ل جەم من بوویه هیقییه کا مەزن و نیزیکی. ئانکو شەرفە کرنا رهوشا سیاسی ل وی سەردەمی ئەز گەهاندەمە قی باوهری کۆ ل دەمەکی نیزیکی باشور، پاشی رۆژئاڤا یا کوردستانی بەربژیرن هەری نیزیکی سەرخۆبوونی نه. لی پشی هنگی کاودانین نافخوی و دەرڤەیی ژ د بەرژوهەندیا قی پڕۆسیدا نه بوون. ژ ئالییه کی ڤه مالا کوردی نه ئیکه و مخابن زوی ب زوی نابیتە ئیک ژ، ژ ئالییی دن ڤه ئەو وەلاتی زلهیژی سەریکشییا جهانی دکەت (کو ئەم دۆست ل ڤەلەم ددەین) ل دەورانا حکمی سەروک ئوبامای - ل سەر داخوازا سەروک مەسعود بارزانی - نامەکا ڤەرمی بۆ حکومەتا هەریما کوردستانی هەنارت و تیدا پەیمان دایه کو د هەر کیشە و ئالۆزی یین دەڤەریدا حکومەتا ویلایهتین هەڤگرتی یین ئەمریکا دۆی هەریما کوردستانی پارزیت. لی پشی وی ئەمریکا تووشی سەروکەکی نیڤ دین و ب کونترۆل (دونالد ترامپ) بوو. پشی کوردان دەولهتا داعش ل عیراقي و سوریی ژنافری، ترامپی کوردین رۆژئاڤا کرنه هەرەسین مازۆتی (وەکی رهحمەتی سعید گاباری گۆتی) ئا نکو زیڕهڤانین پترۆلی و ئەم کوردین باشور ژ هیلاینه د ناف دەستین حەشد الشعبی و لەشکرێ عەبادیدا و گۆت (ئەزێ بێ لایەنم). مخابن ئەو پشی وی ژ هاتی (جو بایدن) پیرترین سەروکی وی وەلاتی یه و سەهەتەکی یی هشیاره و دەها نفستی. ژ بەر هندی من ۲۰۲۴ یادانای ساله کا گرنگ د هەلبژارتن سەروکاتیا ئەمریکا دا و ئەگەر سەروکەکی گەنج

سەعید دێرهشی، ئەدیپ چەلکی، نجیب الھلالی و حەمزە شۆشی، بەغدا ۱۹۸۰

ژ پارتی یا جمهوری هاته هەلبژارتن، دۆ کاودانین جیهانی باشتر لیڤین بۆ قی پڕۆسی. لی بیگومان د قی واریدا پینگاڤا هەرا مەزن ئیکریژیا کوردستانی و هەڤگرتنا کوردایه، ئاڤا کرنا بنگەهین ئابوری یین دەولهتی یه.

تە ب نفیسینا هەلبەستا ئازاد دەستپیکر، پاشی بەرهف هەلبەستا لیریکی، ئەڤ گھۆرینه چوا ل دەڤته پەیدا بوو؟

ئەو راسته. هەر چەندە هەلبەستا ئازاد ژ دیتە ستران. لی کیمتر و بزەحمەت تر، لەوا نها ژ جارجارا ئەز کەت و مەتا ئازاد ژ دنقیسم و من دەست ژ نەبەردایه، ب تایبەتی بۆ سترانا دیوانا (ئەوا ب عەرەبی دیژنی: مەوال). لی بیگومان گرانییا نفیسینا من ل سەر هەلبەستا کیشەدارو سەرواداره. ئەگەرین هەری گرنگین هەلبژارتنا من بۆ هەلبەستا سترانی (ب هەمی رەنگین وی ڤه) ئەڤه نه :

ئیک : من هەست ب لاوازییه کا بەرچاڤ دکر د هەلبەستا سترانا نوی یا کوردیدا ب گشتی. ژبلی چەند هەلبەستفانین مەزن و مامۆستایین بەری مە ل باشور وەکی : دکتۆر بەدرخان سندی، گە محەمەد سەلیم ئامیدی، سەبری بۆتانی، ڤەیسەل مستەفا حاجی، مستەفا ئەتروشی و ئیک - دو نافین دن (کو نمۆنین بلندی هەلبەستفانین سترانانە) هەلبەستا سترانا نوی یا کوردی ب گشتی یا لاوازبوو. ژبیرنەکەین کو مامۆستایین یین هیژا عەبدولرەحمان مزوری، محسن قوچان، موئەیدە تەیب و ... هتد هەلبەستین هیژا و بلندی سترانا نفیسی نه، لی وان جارو بارا کارین هۆسا کرینه و گرانییا نفیسین خۆ و هەموو پویته پیکرنا خۆ یین دایه نفیسینا هەلبەستا ئازاد.

زاهد بریفکاني، ئەديب چەلکي و زەکريا عەبدوللا، ستوکھولم ۲۰۰۴

دو: ژيانا گوندان. ئەز د ناف سەقايە کي پاکي کوردیدا ل گوندان ل دەفەرا ئامیدی مەزنبووم، د ناف کۆلتۆری رەسەن و دویر ژ باندۆرا بیانیان (دەوائین گوندا، شەفەرۆک و یاری یین زارۆکان، گۆتین مەزنان و سترانین کوچک و دیوانان ووو ... هتد). مەزنبوون د ناف سەقايە کي هۆسادا وەدکەت کو فەرەهەنگەکا پاکا زمانی کوردی د سەری مروڤیدا ب رەنگە کي خۆرستی (فطری) بهێتە چاندن و پاراستن، مروڤ ب هەموو رەوش و تایبەمەندی و تیتالین جفا کي خۆ فە دەیتە گریدان. نوکە ژ دئ هیمە سەر بەرسقا پسارا تە. کانی چەوا بکارئینانا ئەفسانە و ئیدیەم و دەرپرین جفاک و زمان کوردی د هەلبەستا مندا دەنگفەدانە، هەرەسا ژ هەردو ئالی یین کیش و سەرۆایی فە، من مفایە کي باش ژ فورمێ هەلبەستا سترانا فولکلۆری کری یە. من پرانییا کیشین هەلبەستا سترانا فولکلۆری یا کوردی بکارئینانە، ژ پینج بڕگەیی، حەتا شازدە بڕگەیی، لئ ئەز دکارم بیژم پتر ژ ۹۰٪ من هەرسێ کیشین فولکلۆری حەفت بڕگەیی (۷=۳+۴) و هەشت بڕگەیی (۸=۴+۴) و کیشا دەه بڕگەیی (۱۰=۵+۵) بکارئینانە. یا حەفت بڕگەیی بۆ ئاوازی لێزگین (سریع) و دیلانان و یا هەشت بڕگەیی بۆ ئاوازی لێزگین و گران پیکفە (بۆ دیلان و گۆفەندان) هەردوکان دییت، یا دەه بڕگەیی زیدەتر بۆ ئاوازی گران (بۆ سترانین گۆفەندی). و ئەف هەرسێ کیشە بۆ سترانی گونجایی ترن ژ یین دن. لئ د سەرۆاییدا من زیدەتر فورمێ چارینان بکارئینایە، کو (چارین) فارسان ئافرانندی یە، لئ هەلبەستفانین کلاسیکین کورد ژ بکارئینایە، ب تایبەتی فەقیی تەیران چارین گەلەک

دو: ب ریکا سترانی پەياما مروڤی زویتر دگەهیتە خەلکی. چونکی ستران ب خۆ کارە کي جەماوەری یە و جەه کي بلندی هەی د جفا کي کوردیدا. وەکی ل هەموو دیدارین خۆدا ئەز دبێژم (ستران دیوانا کوردایە) و هەموو کورد ژێ حەزدکەن.

هەلبەستا فولکلۆری کوردی ب هەلبەستا بڕگەیی دەستپیکریە، ئەدیب چەلکی چەند مفا ژ رما هەلبەستا فولکلۆری کوردی وەرگرییە بۆ ئافاکرنا تیکستین خوە یین لیریکی؟

ئەفە پسارەکا گرنگە و دخوازم پیچەکی ب درێژی بەرسقی بدەم، داکو رەین مفاوەرگرتنا من ژ رما هەلبەستا سترانین فولکلۆری باشتەر دیاربیت. د نفیسینا هەلبەستا سترانیدا دو خالان باندۆرەکا مەزن ل سەر من هەبوویە و بەردەوامە:

هەردو ئالی یین
کیش و سەرۆایی
فە، من مفایە کي
باش ژ فورمێ
هەلبەستا سترانا
فولکلۆری کری یە

ئیک: جفا تا بابی من و خاندنا منا ئایینی (حەتا دەرچوونا من ژ کۆلیژا شەریعی ل زانکۆیا بەغدا). ئەز ژ بنەمالەکا ئۆلی، ئایینی مە، باب و باپیرین من مەلا بوون. بابی من هەردەم هەلبەستین کلاسیکین کورد (ب تایبەتی ژ یین مەلایی جزیری، فەقیی تەیران، مەلایی باتەیی، شیخ نورالدینی برفیکی، مەلا خەلیلی سیرتی و ئەحمەدی نالەند) ب ئاوازی دەرۆشی یین کوردی بۆ جفا تێ دگۆتن. ئانکو هەر ژ دەسپیکێ فیانا شیعر و ئاوازی کوردی د هەبوونا مندا مەزن بوون.

ئەدیب چەلکی، مەیدانا التحریر بەغدا

چییه؟ بۆچی هەلبەست ژ هەموو پیکهاتهیین دی گرنه؟

بەلێ ب دیتنا من وه سایه (د سترانییدا هەلبەست شاهه و رهگهزین دی یین وی وهزیرن) چونکی کانێ چهوا وهزیرین شاهی هاریکارییا وی دکهن داکو دهستهلاتا وی جوان ب ریشه بچیت و ههرێ سهرکهفتی بیت. رهگهزین دی یین سترانی ژێ (دهنگێ خوش، موزیک، ئاواز، ئاواپی سترینی و فیدیۆکلیپ...هتد) هاریکارییا هەلبەستێ دکهن داکو په یاما وی جوان بگههیته گوهداراو بینهرا. ژبه ر هندی، ل چاخێ ههرا چیکرنا سترانهکی ل جهه سترانییهکی پهیدا دبیت، پیدفێ یه بۆ خو ل هەلبەستین باش بگهپیت، بهری ههر پینگافهکا دی. ئەفه ژێ ئیکه ژ تایبهتمندی یین سترانییهی رهوشهنبیر. پهیداکرنا په یفا باش، پاشی ئاوازا باش و رهگهزین دی.

چیرۆکا گرته ته چهوا بوو ل سالا ۱۹۸۲ی؟

ئەز ل کۆلیژی ل

بەغدا گرتم و برمه

ئەمنا گشتی ل

بەغدا. بۆ هە یاما

۷۲ روژان ئەز د

زیندانییدا هیلام

مژارا زیندانی گهلهک ب کورتی ب فی ئاواپی بوو : ل داویا سالا ۱۹۸۱ ی دگهل گهرمبونا شهرێ عیراقی و ئیرانی، گهلهک بهلافۆکین هیژین بهرهنگارین عیراقی (هیژین ئۆپۆزۆسیون) ل بهغدا هاتنه بهلافکر. سیخوړپن رژیما سهدام دهست ب گرته خويندکارین سهربخو (مستقل)

ل زانکویان کر ب تایبهتی ئەوین گومان ل سهر هه ی و نهبووینه بهعسی و نهبووینه (الجیش الشعبی). ل ۲۷ مهها ۲ ل سالا ۱۹۸۲ ی (کو سالا منا داویا خاندنی بوو) ئەز ل کۆلیژی ل بهغدا گرتم و برمه ئەمنا گشتی ل بهغدا. بۆ هە یاما ۷۲ روژان ئەز د زیندانییدا هیلام و باش هاته ئازاردان. ئیک خويندکاری ناسیار (مارف عمر گول، کو خه لکی کهرکوکی بوو، و خويندکاربوو ل قانونی دگهل کاک موئیهدی وان) ل وی زیندانی بوو، دیواره کێ نزم و سهر بهردایی د نافهرا مهدا هه بوو، لهوا من ب دهنگی ئەو ناسکر و دگهل ئاخفتم، ئەو زویتر ژ من هاته بهردان، پشتی هنگی من زانی کو شیخین ته ریهتا که سهنزانی ل کهرکوکی هاریکاریا وی کربوو. سوخوړپن ئەمنی تشتهک ژ من نه دزانی و نه شیان چ اعترافا ژ من چیکهن. ب راستی ژێ من چ پپوهندی یین فهرمی دگهل چ هیژین سیاسی ل کوردستانی نه بوون.

بکاریئانه، ب دیتنا من ئەو باشتین فورمه بۆ سترانا رقی (یا دیلانا) چونکی ئەگەر سترانییه ههوجهی دوجاریکرنا (تکرار) ریزکان ب بیت، پیدفێ سهروایهکا دی ناییت د ئیک بهندا سترانییدا. من هەلبەستین جوت سهروا و سێ مالکی ژێ نفیسی نه، لی ب ریهیهکا کیم. ب دیتنا من سێ مالکی فۆرمه کێ کوردی یه و ژ ئافراندا کوردایه، چونکی د ناف سترانین کوردیدا گهلهکی هاتییه بکاریئان و د قهول و سه به قین کوردین ئیزدیدا ژێ گهلهک ههیه. سێ مالکی ئەوه کو سهروایا سێ ریزین شیعرێ ئیک بیت. بۆ نمونه شعرا من (شاهژنا روژهلاتی) ئەوا هونه رمه ند زه که ریا عه بدوللا کریه ستران :

های لی رندی لی رندی

بهژنا زراف بلندی

رهوشا باژارو گوندی

سنه و کهرمانشاهی یه

هه یفا شه فا ساهی یه

تریفه و روئاهی یه.

ژ دیوانا (دارا چل ئاواز) هەلبەستا شاهژنا روژهلاتی.

د پيشه کييا "پنلستانکين کۆچەر" دا تو دبیزێ، هەلبەست شاها سترانی یه و رهگهزین دی وهزیرن؟ مه رهما ته پ

ل دهستی چه پښتو راستی محسن قوچان، ټه ديب چهلکی، رهمه تی
فهیل ټامیدی و که سه کی دن. به غدا

من هاتوبونه ویري و چووبونه ئیراني و مونئیه د چووبو
سوری، پاشی ل سوید بنه جهبوو. لی من هه قالین خو عیماد
جهمل و فوزی عه بدولقادر هروری ل باره گایي لقا ټیک
دیت و و گه له ک که یفا من هات و ټه پیکشادبووینه فه.
ل ویري ټه ز بوومه نوینه ری پارتی ل راگه اندنا به ری
دیموکراتی عیراقی (جود) و مه روژنامه کا کوردی ب ناڅی ری
یا سه رکه فتنی (طریق النصر) ب زمانین عربی و کوردی، ب
تییپن ئارامی و لاتینی (وه کی ئورگانا به ری) چاپ و به لافکر.
پشتی هنگی ټه ز چوومه ئیراني و زفریمه خواوورکی و وه کی
پیشمه رگه مامه ل کوردستانی و نه چوومه ده رفی وه لاتی.
دگه ل سه رهلدنا بهارا ۱۹۹۱ ټی ټه مه وه کی پیشمه رگه هاتینه
ده فها به هدینان پشکداری سه رهلدانی بووین. ل دهوکی
پشتی ۹ سالان ژیک دابرینی من کاک مونئیه د ته یب دیته فه
(کو ژ سوید هاتبوو) و ټه بدیتنا هه فو شادبووینه فه.

**باندورا زیندانکرنا ته ل سه هرز و هه لبه ستین ته
هه بوویه؟**

بیگوما ژيانا زیندانی باندوره کا مهن ل سه ژيانا من
و به ره مین من ژي هه بوو. لی مخابن قه له م و کاغه ز د
یاساغ بوون. لهوا من هه لبه سته ک د زیندانیدا (د خیالا خو
دا ب ناڅی (په یف دیوارا دسمن) نقیسی و ژبه رکر. چاخ
ټه ز ده رکه فتنی من ټه و شیعر ټیخته سه ر کاغه زی و ل سالا

چیرۆکه کا درێژه و ټه مژاره پیدفی په رتۆکه کی یه. لهوا
دریژناکه م. پشتی چ تشت ل سه ر من ئیسات نه کری، برای
منی مهن (محهمه د محهمه دعه لی) کو نه مایه و رهمه تا
خودی ل سه ر بیت (دگه ل برای منی ژ وی بجویکتری :
حه جی به رۆ محهمه دعه لی پیکفه هاتنه به غداو) بوویه
که فیلی من. پشتی ۷۲ روژین پر نه خو ش ل ۱۰ مه ها ل
۱۹۸۲ ټی ټه ز به ردام. به ری من به رده ن گوته من (ټه و ده می
تو ل فیری بووی ژ بیرکه، لی کانی ته چ داخواز هه نه ؟
من گوته من چ داخواز نین، تنی من فه گهرین کولیا من،
چونکی بیگومان ټه زی فه سل کری. گوته من باشه و ټه م دی
کیتابی هنیرین بو کولیزا ته، کو فی ده می تو یی مه وقوف
بووی ل جه م مه. ده ه روژ مابوون بو ټیتحانیت دویماهی،
ټه ز دگه ل برایت خو دو روژان چوومه گوندی و فه گهریام
کولی و من ټیتحان کرن و ناجح بووم و من خاندنا خو
ټامکر و شه هادا به کالوریوس ب زمانی عه ره بی و شریعه تیدا
وه رگرت. چاخ ټه ز ژ زیندانی ده رکه فتم، ل دهوکی من
پسیارا کاک مونئیه د ته یب و هه فالا کر. هه فالان گوته من
وه ختی تو و هنده ک خویندکاری زانکو یا به غدا هاتینه
گرتن، مونئیه د ته یب و عیماد جه میل ژ به غدا ده رکه فتن و
چوونه ناڅ شو ره شی، گه له ک که یفا من هات کو ټه و چووین،
چونکی بیگومان هه ردو دسه ربخو بوون و نه بوونه جیش
الشعبی و مروفتین پیچه کی بیه نا نه رازیبوونی ژي هاتبایه،
دگرتن. ل دویماهییا سالی من و هه فالی خو سه عید دیره شی
ل به غدا دکتور به درخان سندی ل قه هوه خانه کی ل جادا
الرشید دیت و مه خاترا خو ژي خاست و مه گوته (خلاس و
ټه م دی گه هه یه ریژین شو ره شی) دکتوری هنده ک شیعرین
خو دانه ف من و گوته سلافا ل کاک مونئیه د ته یب بکه و
فان شیعران ژي بگه یین. ل نافه راستا مه ها ده ها ۱۹۸۲ ټی
ټه ز و هه فالی خو سه عید دیره شی (کو وی ژي کولیزا الفقه
ل ناجه ف خلاسکربو) ب ټیکجاری ژ به غدا ده رکه فتن و
چووینه مالیت ل خو ده فها ټامیدی و چووینه ناڅ
ریژین شو ره شی. گوندی دیره شی پیچه کی دویری کونترولا
حکومه تی بوو، لهوا سه عید مال گوندی. ل دویماهییا مه ها
ده ها ۱۹۸۲ ټه ز چوومه باره گایي لقا ټیکا پارتی ل کومانه
(ل ټه و جهی رویاری خابیری ده یته ناڅ خا کا باشور) کو
وی سه رده می دکتور جه رگیس حه سه ن خه نسی به رپرستی
لقا ټیک بوو. مونئیه د ته یب و محهمه د حه مه موکری به ری

ژ دهستی راستی شیخ زیدو باعهدری، ئەدیپ چەلکی، مامۆستا فەتاح، مامۆستا جمال خەزەندەر، سعید دێرهشی و عبدالله جندی. ل باره‌گای کۆمه‌لا دۆستینیا کورد و ئەلمانا ل بۆتروپ ل ئەلمانیا

١٩٨٩ د ئیکه‌مین دیوانا من (شەف سترانین زێ) دا ل ناف پیشمه‌رگه‌ی چاپ و به‌لافوو. هه‌روه‌سا هه‌لبه‌سته‌کا دن ژێ پشتی ئەز هاتییه به‌ردان، من ل سه‌ر زیندانێ نفیسی یه و ب نافێ (٧٢ رۆژ) و د ناف هه‌لبه‌ستین دن ژێ گه‌له‌ک جارا من ئاماژه ب زیندانێ کره‌یه. ب راستی ژێ وه‌کی نازم حکمه‌ت دیبژیت : زیندان پیشه‌یه‌کا پر ب زه‌حمه‌ته.

ژبلی نفیسینا هه‌لبه‌سته‌ی و پیشمه‌رگایه‌تی، د بیافی رۆژنامه‌گه‌ری ژێ ته‌ کارکره‌یه؟

دبژن مامۆستا (معلم) یین سه‌رده‌مێن که‌فن (ل ده‌ورانا کۆماری یا عبدالکریم قاسم و پێهه‌ل) چاخێ ل گوندان ده‌اتنه دامه‌زرین (تعیین ده‌بون) نه‌ تنێ مامۆستایی دکر، به‌لکی نیف دختوری ژێ دکر، هه‌نده‌کا سه‌رتراشی ژێ دکر وه‌رێ بجویکا ژێ د تراشت و دبژن که‌ته‌کا

کیم ژ وان ناله‌ندی ژێ دکر. چیدبیت پیچه‌کا مباله‌غی د فێ ئاخفتنیدا هه‌بیت، لێ تشته‌ک بێ بنیات ناهێته‌ گۆتن. ئەز دکارم ببژم ژبه‌ر نه‌بوونا بسپۆری و نه‌فه‌رمییوونا زمانێ کوردی و نه‌بوونا چ کیانین کوردی نفیسکارین ده‌سته‌یا ئیکێ (الرعیل الأول) ژێ گه‌له‌ک کار ب هه‌فرا دکر. ژ ئالییه‌کی فه‌ هه‌لبه‌ستفان بوون، ژ ئالییه‌کی دن فه‌ فه‌کۆله‌ر بوون، ژ ئالییه‌کی دن فه‌ دیروکنفیس بوون و دگه‌ل فان کاران هه‌میان گه‌له‌ک جارا رۆژنامه‌فانی ژێ دکر. ئەفه‌ به‌سه‌ری مه‌ ژێ هات

و نه‌چاربووین گه‌له‌ک کارا ب هه‌فرا بکه‌ین. ل گه‌له‌ک جه‌هان من کارێ رۆژنامه‌فانی کرێ یه، بۆ نمۆنه ل سالا خاندنێ یا دوینی ل زانکۆیا به‌غدا (ل سالا ١٩٧٩) ئی من و هه‌فالێ هێژا موئه‌یه‌د ته‌یب پیکفه‌ پشتی ده‌واما کولی، ئیقاریان ل ده‌زگه‌ها ره‌وشه‌نبیریا کوردی ل به‌غدا کاردکرو سه‌ره‌پرشتی یا پشکا کرمانجی دکر. دگه‌ل مامۆستایێ هێژا فیل میگفی حاجی (کو ئەو کارمه‌ندی فه‌رمی بوو ل وێرێ). ل ناف شوپه‌شی ژێ من کارێ راگه‌هاندنێ و رۆژنامه‌فانی کرێ یه. لێ سه‌ربوورا هه‌را مه‌زن ئەو بوو یا ل ده‌وکی چیبووی، کو ئیکه‌ ژ وان کارین ئەز شانازی پێدکه‌م. ل سالا ١٩٩٣ ئی

ئەز بوومه کارگیرێ لقا ئیکا پارتی ل ده‌وکی. بیروکا ده‌ریخستنا رۆژنامه‌کی ل ده‌وکی هه‌زا من بوو، و ل کۆمبوونه‌کا لقی ئیکی پارتی ل ده‌وکی (کو وی ده‌می

باره‌گه‌هی لقی ل نیزیکی خه‌سته‌خانا که‌فنا ده‌وکی بوو. مامۆستا فازل میرانی به‌رپرسی لقی بوو. مامۆستا قادر قه‌چاغ جیگرێ به‌رپرسی لقی بوو) من ئەف بیروکه پیشیارکر و مامۆستایێ هێژا فازل میرانی و ئەندامین لقی په‌سه‌ندکر. ل ده‌سپیکێ سێ - چار نافه‌ک هاتنه گه‌نگه‌شه‌کرن، لێ ل داوین ژبوونا زیندیکرنا شوپه‌شا گولانی نافێ (گولان) ل سه‌ر پیشیارا مامۆستا فازل میرانی هاته‌په‌سه‌ندکر. پشتی کۆمبوونی ئیکسه‌ر ئەز چوومه وه‌زاره‌تا ره‌وشه‌نبیری ل هه‌ولێرێ (کو وی ده‌می نه‌مر شیکۆ بیکه‌س وه‌زیر بوو)

ل ناف شوپه‌شی ژێ
من کارێ راگه‌هاندنێ و
رۆژنامه‌فانی کرێ یه

من هه‌لبه‌سته‌ک
د زیندانیدا
خیالا خو دا ب
نافێ (په‌یف دیوارا
دسمن) نفیسی و
ژبه‌رکر

به‌په‌رې ټيکې يې ژماره ټيک ژ پوژناما په‌يمان، کو ټه‌ديب چه‌لکی
سه‌ر نقبسهرې روژنامې بو

باژێری دیاربە کرێ ل ٥.٦.١٩٠٩ دەریخستی و من خۆیا کرێه
 کو ئەف پهیمانا مه ژێ درێژه پێدانا ریکا روژنامه فائین
 به درخانیان و تهفایا کوردستانی یه. ل دهستی پێکی ل هه موو
 روژین دوشه مبی پهیمان دهردکهف، لی پشته هنگی مه
 بریار دا کو ل هه موو روژین چار شه مبی دهردکهفیت، چونکی
 روژا چار شه مبی یا کوردانه و ل جه م کوردین ئێزدی ژێ هه تا
 نه یا بیروژه.

دووماهیک به‌رهه‌مې ته چیه، هم وه‌کو دیوان هم
ژی وه‌کو کارې هونه‌ری؟

ستراانا داستانی یا (عیسیٰ دہلا) مزگینی یہ

نہا سڀَ ديوانين شيعرا ب نافيٰ (پيشمرهگره) کو
 ژ ۲۰ هه لبهستان پيکهاتي يه و (پهری و فه نار) کو ژ ۴۰
 هه لبهستان پيکهاتي يه و ئیکا وه رگيرايی ژي (هه لبزارده کا
 شيعران ژ هه موو کارين من) کو من ب خو وه رگيراپنه سر
 زمانئ عه ره بي، دئاماده نه بو چاپکرنئ و هيقيدارم ل ۲۰۲۴ ئ
 روئاھيي ببينن. کارين هونه ري ژي، ئەز دکارم ببژم کارواني
 بهرهمان ين بهرده وامه و سالي چار - پنج ستارين باش
 ژ هه لبهستين من دهينه مهيداني ل سه رانه ري کوردستانا
 مهزن، لي فئي جاري کاره کئي هه ري گنگ و مهزن د دهستين
 مه دا يه (دگل هه قال و هونه رمهندي هيژاو ب روومه ت
 حهسون شهريف). سترا نه کا داستاني - ديروکي يه ب نافيٰ
 (عيسي دهلا) کو ئەف کهسه فهيله سوغه کئي مللي بوو، و
 ئاقلمهندو وهزي ري بههرام پاشاي مهزن (ميري بههدينان ل
 ۱۷۱۶ - ۱۷۶۸ ز) بوو. سترا ن ژ په يقين منهو ئاواز و ستري نا
 حهسەن شهريف. لسته نبولي موزيکا وي يا ها تييه چيکرن
 و کاک حهسەن ژي ل ستودوبه کا ستوکهو لم دهنگي خو

و من داخوازنامه ک ب نافّی خو پيشکيشی وهزارهتی کر و ئیجازا روژنامه گولان ل سهر نافّی خو (وهکی سهرنقیسکار) وهرگرت، کو نها ژي دانا ئەسلی یا ئیجازا (گولان) ئی ل جهم من پاراستی یه و ل سهر نافّی منه. پشتی هنگی ب هه یامه کی هه فالین راگه هاندنا مه رکه زی داخواز کر کو نافّی (گولان) بو وان بیت و ئەم بو خو نافه کئی دی هه لبرێن. ل ده سیپکئی ئەم گه له ک عاجز بووین، لئ پشتی هنگی ئەز دگه ل ماموستا حه بیب که له ش که فتم گه نگه شی و من گووتی گرنکی نه د نافیدا یه، به لکی گرنکی د روژنامیدایه و دهوک - ژبه ر تایبه تمه ندی یا زارافّی کرمانجی - پیدفّی روژنامه کی یه، چونکی زمان ب ریکا روژنامان پيشده کفیت و روژانه دی ئیدیهم و په یقین نوی هیته د نافّ زمانیدا و زارافّی کرمانجی دی گه له ک پی دهوله مندبیت. من نافّی (په یمان) پيشیار کر و ژ لایئ ماموستا یین هیژا فازل میرانی و حه بیب که له ش و ئەندامین لقی قه هاته قه بولکرن. ئەو بوو جاره کا دی ئەز چوومه هه ولیرّی و من داخوازنامه کا دی پيشکيشی وهزاره تا ره وشه نبیری کرو (کو ئەز ئەدیبه چهلکی سهرنقیسکار بم و ماموستا حه بیب که له ش خودانی ئیمتیاژی) و من ئەف ئیجازه ژي وهرگرت و هاتم دهوکی و مه دهست ب به رهه فی یان کر بو ده ریخستنا روژنامه حه فته یی (په یمان) کو هه ژمارا ئیکئی ل ۱۱.۷.۱۹۹۴ روّناهی دیت و بوویه جهی خو شحالییا هه موو خه لکئی دهوکی و ده فه را به هدینان (تییینی): نافّی من ل سهر روژنامی ب فی رهنگی یه : ئەدیبه نادر. کو نادر پاشنافّی بنه مالا منه). هنده ک هه فالین دی ژي بو ستافّی روژنامی هاتنه ده سنیشانکرن (ئهوین ل بیرا من: هیژایان به هجه ت هروړی سکرتریّ نفیسینئ، رهشید فندی، مه سدق توّقی، رهحمه تی ره مه زان عیسی، ئیسماعیل بادی ل دهسته یا نفیسینئ) دگه ل هنده ک په یامنیّران و کادریّ ته کیکئی. ئەگه ر هنده ک نافّ ل بیرا من نه مابن داخوازا لیوورینی ژ وان دکهم. پشتی هنگی ئەز گه له ک گه ریام بو په یداکرنا جهه کی بو روژنامی. ب هاریکارییا هیژا بابه کر زیاری و پيشنیاری وی، جهی که فتی روژنامی (ل نیقه کا باژیریّ ل پشت مه رکه زیّ پوّلێسان، کو نها بوویه پارک) بو مه هاته ده سنیشانکرن و مه ئی خو به رهه فکر و دهست بکاریّ خو کر.

ههروهه کی د پهیځا هه ژمارا ټیکیدایه، من خو پاکړه
کو مه ناغی (پهیمان) ژ شریڼیا ناغی روژنما پهیمان نامه دی
- د باره کړی وه رگرتی به، نهوا کو مری کاتب زاده شو کړی ل

ههلبه ستفان ئەدیپ چەلکی و موزیکژەنێ نەفداری کورد، دلشاد محەمەد سەعید ل دھۆکێ

بۆچوونا تە ل دۆر کار و بەرھەمێن ئەفان ناغان چییە:
تەحسین تەھا، دلشاد محەمەد سەعید، فەیسەل مستەفا
حاجی، حەسەن شەریف، زەکەرەیا عەبدوللا؟
ل بارا وان ناغین تە گۆتین :

ئیک - تحسین تەھا رێبەرێ ستارانا نوی یا کوردی یە
و خاندنگەھەکا نوی و مەزنە. ھەر وەسا سەرکێشی و
دەسپیکا ستارانا نوی یا نیشتمانی یە. ئیکەمین ستارانا نوی یا
خۆ (ناشکراناکەم) کو ژ پەیف و ئاوازی و یە، ل سالا ۱۹۵۸
ئ گۆتی یە. ل سالا ۱۹۶۰ ھەردو ستارانێن خۆ (دەردۆ) و (بلا
ئەز بەرم) ل ئیزگێ کوردی ل بەغدا تۆمارکرینە. کو وی دەمی
خویندکار بوو ل ریزا ئیکێ ل پەیمانگەھا ھونەرین جوان
ل بەغدا. پشتی ھنگی گەلەک ستارانێن خۆ یین دەستپیکێ

دلشاد محەمەد

سەعید رێبەرێ

موزیکا ھەقچەرخا

کوردی یە

(وەکی دەنگێ پۆرێ، بەژنا دەلالێ)
ل ۱۹۶۲ ل ئیزگێ کوردی ل بەغدا
تۆمارکری نە. ئافراندنێن مەزن د ستارانا
نویدا کرینە. ئەز دکارم ببژم ئیکەمین
کەسە ل قەزا ئامیدێ (بەلکی ل
دەقەرا بەھدینان ب گشتی ژ)

چووێ پەیمانگەھا ھونەرین جوان ل بەغدا - پشکا دراما
و شانۆیی، کو حەتا نوکە ژێ ھندەک کەس نەوێرن زارپۆکین
خۆ فریکەنە وێ پەیمانگەھێ و دبژن حەرەمە. ئەقە ب تنی
بەلگەپەک دیارە ل سەر رێبەری و دووربینی و ھزرا گەشا وی

ههلبه ستفان ئەدیپ چەلکی ل سەر ئارامگەھا
"عومەر خیام"ی ل ئیرانی

تۆمارکری یە. قی جارێ من و کاک حەسەن (ئەم ھەردو
وەکی کورپن دەقەرا ئامیدێ) مە وێژدانا خۆ بەرانبەر تەقایا
خەلکێ بەھدینان و میرگەھا وێ و پایتەختی میرگەھێ
ئامیدێ، ئارام و رحەت کریە و کارەکی دەولەمەند و بەھادار
چیکریە. ستاران (وەک موزیک و دەنگ) خلاسوویە و خودی
حەزکەت ل دەمەکی ئیزیک دی
دەست ب وینەکرنا دیمەنین
فیدیۆکلیپا وێ کەین و مە ل بەرە
ل بەھارا ۲۰۲۴ ئی بەلافکەین. چارینا
دەسپیکا وێ دبژیت :

تحسین تەھا

رێبەرێ ستارانا نوی

یا کوردی یە و

خاندنگەھەکا نوی

و مەزنە

بەھدینان دیروک دیڕینی

میرگەھ ل ۱۳ ئی زایینێ

ئامیدێ واری میدی یان

قوبانانکو یا زانینێ

هانیۆقەر - ئەمانا ھاڤنا ۲۰۱۲ ژی

کانیا ئەڤینی

گەر پشستی تە ئەز نەرم
تلیا گوستیرکێ دێ بـ
دا جارەک دێ ل قی جیـهانی
عەشقا کەسێ نەهەلگرم

*

شەنگەبی پۆر زێـپرینی
لێڤین تە کانیا ئەڤینی
کەنگی دێ ب مستا هەلینین
وێ شەرابێ مەیا ژینی

*

پاهیز هات و سۆلین وەریان
دڵین مە ل کۆڤانا چەریان
ژ گەرما عەشقا من و تە
عەردو عەسمان بۆ مە گریان

*

ئەڤ عەشقا هەندە کەڤنارە
رێ ناچنێ نـیـنە چارە
هەندێ دبوورن سال و زەمان
هەردەم یا خورت و سـیارە

دەڤۆک : ۱۹ / ۵ / ۱۹۹۴

پەڤ : ئەدیب چەلکی

ئاوازو سترین : حەسەن شەریف

هەلبەست

ژیر ژان ئامەدی / باکووری کوردستانی
سێ هەلبەست

تیرۆژ نامەندی / ئامیدی
خەون روژ

موئەبەد تەبیب / دەھۆک
هشت هەلبەست

هێفی فازل / دەھۆک
بەرژەو وەندخوازیڤ سەردەم

شوکری ئیسماعیل / دەھۆک
سێ پەل و سێ گولەگەنم

ئەلەند مزووری / دەھۆک
قێژیڤ برین

دەلدار محەمەد / دەھۆک
ئاخینکین وەریانا خەونان

دیار عەبدولعەزیز / دەھۆک
دیدارەک ل بن کولیلکین هەناری

بێتوار ئەکرەم / زاخۆ
یاسا ژییانا سەرکەفتی

مەللەت محەمەد / دەھۆک
کەریا ئاخێ

کەنەان بلیج / دەھۆک
سێدارەدانا دەمێ

بژیڕ گەنجۆ / دەھۆک
کیمە ئەز؟!

بابە محەمەد / ئاکری
سەمایا سۆفیان

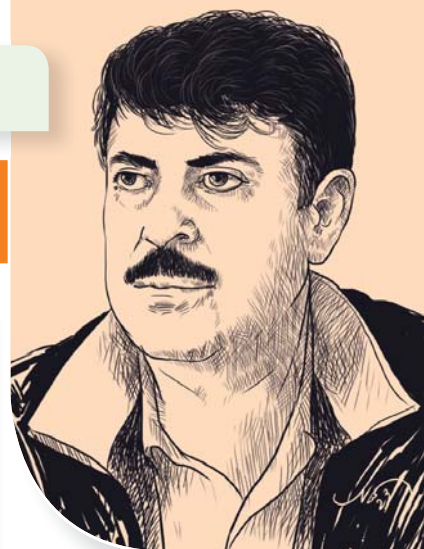
جاسم سەبری / زاخۆ
داوی پەر

هەوار مەهەدی / دەھۆک
هەلبەستەک خۆ دیتی

موئيه د تهيب / دهوك

ههشت ههلبهست

گۆره كى قالا

كوشتن و
تهرمى وى نه دانه قى.
ههتا مری
چاقى وى ما ل رى.
وى
نه تهرمى وى دیتبوو،
نه گۆرا وى.
دهما مری

وهسیه تهك ل پاش خو هیلا:
"گهر نهز مرم
ب رهخ گۆرى من قه
جهى گۆرهكى پیلنه قالا".

جینکا جانه وهران

بۆ
George Orwell

ئهو جادا
كوچكا ئهژدههائى
هيشتا لى بلندو ئاڤا
هيشتا خانه دان
مه ناڤى كاوهيى ئاسنگهر لى كر و
پهيكهرى وى ل سهر دانا.
بۆ ئهژدههائى
كوچك و ديوان
بۆ كاوهى
ناڤ و نيشان
بژى سهرهلدان!
بژى جینكا جانه وارن!

ڤولكان

ئهز ژ ئاخى حهز دكه م
نه بيهته تۆز
ئهز ژ باى حهز دكه م
نه بيهته باهۆز
ئهز ژ ئافى حهز دكه م
نه بيهته تۆڤان
لى ئهز ژ ئاگرى حهز دكه م
ل ژير لنگين داگيركه رين ته
بيته ڤولكان
ئهى كوردستان!

مهرديني

من دلى خو دا ته
من جاني خو دا ته
من ئهڤينا خو دا ته
من خوينه خو دا ته
ته گۆرهك دا من
دايكا من ژى قى ناكهڤيت
تو چه ندى مهردى
وهلاتى من!

دادپهروهه‌ری

ل دادگه‌ها داره‌کا خرش
تۆف بی گۆنه‌ه ده‌رکه‌فت
ئاخ بی گۆنه‌ه ده‌رکه‌فت
با بی گۆنه‌ه ده‌رکه‌فت
ئاخ بی گۆنه‌ه ده‌رکه‌فت
هه‌تاف بی گۆنه‌ه ده‌رکه‌فت
ره‌زفان بی گۆنه‌ه ده‌رکه‌فت
بریارا برینا دارێ ده‌رکه‌فت و
دار دانه‌ به‌ر ده‌قی به‌ری
بژی دادپه‌روهه‌ری!

جاما جامان

خانی کو ژ جامی عه‌شقی دین بوو
ئه‌و شو‌ره‌شه‌راب پێ شری‌ن بوو
"مه‌م و زین"
ئه‌حمه‌دی خانی

سه‌رجه‌مه‌یی جامه‌، جامه
بی جامی ته‌ جام، نه‌ جامه
جاما ته‌ ده‌ستپێکه
جاما ته‌ دویمه‌هی
جاما ته‌ پێکه
جاما ته‌ بینه‌هی
جاما ته‌ حیجابه
جاما ته‌ قه‌به‌سه‌که‌ ژ نوورا ئیلاهی
جاما جامان!
بی فیه‌ک ژ جاما ته‌ قه‌خاری
ژ ئه‌زهل مایه‌ گه‌رفتار
وی جام قه‌خارییه
یان جامی ئه‌و قه‌خار.

فیری

فیری
بێده‌را گه‌می بوو
نوکه‌ کا یه‌.
فیری
مشتاخا تری بوو
نوکه‌ با یه
فیری
کانیا ئه‌فینی بوو
نوکه‌ کونا زرکیتکا یه‌.
فیری
لاندکا شارستانی بوو
لی شارستانی هه‌شتا د لاندکی دا ما یه‌.
زه‌فیا من بوو بیابان
ره‌زی من چۆل و به‌یار
کانیا من تیه‌ن و
لاندکا من گو‌ره‌کی بی ناف و نیشان.

ئاگر و پویش

ئاگر و پویش به‌ربوونه‌ ئیک
نه‌پویش ما نه‌ ئاگر
لی هه‌شتا خولی و ته‌نیا وان شه‌ره
کا کی زۆرا کی بر.

تېرۇژ ئامېدى / ئامېدى

خەون رۇژ

وەرە ئەى قىنۇسا گىرۇبۇى
وەرە تىشكىن خو يىن ئەفسانەىى
بىكە تىرىن تەر و نازىك
بىكە مەقسەس بىست چقەكا
ژ پايزا ژىي بەزۇك بىرە
بىكە مالكىن پىانۇيەكا ب قەژەن
سەمفونىيا خەمۇكىي وەرگىرە
كانى بوھارا ، بىكە رويىبار
وەرە ئەوان كقاندەين رەش رحانان
ل سەردىمى گرنژىنا داماي ب خەملىنە
ئەى ستىرا دویر و قەدەر ،

ل تەنشت خولپەدارەكا دل تەر
چ بىرە ب دەرزىكى د كۆلى؟!
نە زقستانى ژ دوپكىل ومژا بى باھر كرىە
نەبوھارى كەزىا كەسكە سۆرى لى وەشاندىە
نەھافىنى ھنگافتى يە
نە پايزى دلۇقانى پى برىە
بەلى ، چەند باھۇز و ھۆرەبا ئاشقى خۇراگىيا وى بوىە
ئەفا ھەنى كەلەخەكى پىرۇزە
مىنا شىخكى كنجرا
رىبوار فاتحەكى د دەتى
قەرۇدى سقۇران و سىبەرا رىقنگىن بلەزە

ژنهو ویقه ، دی چ نقشته کئ ب سهردهه را
 ده رگه هئ به د به ختی هه لایسم؟!
 یئ د به را ده راز بیت
 بلا ل ده ستین خو سه ر ئه قراز بکه ت
 و بیژیت ، دویر بیت ژسه ری مه ،

شه ف و روژ
 شه دکهم و دقه هینمه قه
 خه وین ته

بیهنا بنه فشان
 د قۆله دارا سقۆره کی دا به لاقه به
 دیاریا دلداریی

ل هه ر گه شته کئ
 ویستگه هه ک هه به
 چار وهرزان من باشقه دزقینیت !

ژیر ژان ئامه‌دی / باکووری کوردستانی

سێ ههلبهست

ئه‌فیندۆش

ئه‌فین بدۆشه
ژ دلی من
ئێ کو
ل مه‌مکی ژیان
دمژه
ژیان بدۆشه
ژ چاقی من
ئێ کو
ژ روژا جیهان
تیر تووژه

رونی بدۆشه
ژ ته‌مه‌نی من
ئێ کو
ل باژار سار
ل چیا روژه

وه‌ره‌ بیریشان
گه‌ر ده‌ست نه‌دی من
هه‌ما ئیشه‌ف
د ناڤا
ئاوڕین تووژ ده‌
من بکوژه

ده‌م

ئه‌ی قه‌له‌یا فێ ده‌ریایێ
ره‌نگی شینی
شیرین و نارین

ل پشتا فێ مژا وه‌ستیایی
وه‌ندایی

ژ پاچه‌یا منا که‌قناره‌ خویایه
مه‌ست دکه‌ ب فرمیسکان
فێ ئه‌وڕی ره‌ش و تاری
ل سه‌ر فێ گۆلا گه‌ماری

سه‌ده‌م چیه‌ نزانم
زیده‌یی گه‌وڕی
نه‌ تو ده‌مه‌ ده‌م

شه‌فا رستی

هه‌یف ژ هه‌یقی ره برقی ئیشه‌ف، یا بانوویا چافمه‌ی
هلمه‌ک نه‌فه‌سا ته بکه‌فه پشا منا سار و بیده‌ی
ئه‌ز هه‌ی سه‌رخو‌ه‌ش و مه‌ستم، ل جه‌ی ته ئه‌ز لئ هه‌شتم
ببه‌ مۆریا خه‌وئ، من رازینه ئه‌ز خوه‌دی‌ شه‌فا رستم

شه‌فا رست من نه‌چار خست ناف ده‌ست‌ ژان و ژاران
باوهر بکه‌ مرو‌ف تو جار ناب‌ه‌ دو‌ست‌ نه‌یاران
چ بکم ژ دل، شه‌لووفکه‌، که‌تیه ده‌ست‌ خه‌داران
هه‌ست‌ من هه‌ران‌دن قان زالم‌ان، ئه‌ز کو‌شتم

دلی من شه‌لووفکه‌، نازک و پر نارین
ده‌نگ نه‌که‌، بیه‌یه‌یه‌ ئاخ‌ن و ژارین
به‌سه‌ دلی ته‌نک، تو دکی هه‌وار و زارین
ئه‌ز ئیرو بیه‌ه‌قی مه‌، ژ خوه‌ ده‌ست شوو‌شتم

ئەلەند مزوورى / دەھۆك

قېژىيىن بىرىن

يېن بووينە....
خەونەكا بەرزەكرى
ئەفرۆكە....
يېن ماينە بى رېك و سەر
لى قەناپن پەنجەر و دەر
ئەقە ھىنگى رويكىن قى ھىقىي
دلويليا وى را
رەنگى گەشاتىي گرتىن
وولاتى من!!!!
ھىنگى برىنا من يا كوير بوو
يېھنا ئاھا تە ...

قېژىيىن بىرىن من
ويىنەكى كۆيىي
قېژىيىن ئاھا وولاتى من
دەستىن من
ھىشتا يېن بىريا
داخىن لويليا وى تھەنكى دكەن ...
يا خۇ بۇ ئازادىي
سۆزكرى،
يا كو گوھىن من!!!!
خەريى
دەنگى ئاوازيىن خۇ كرى.
ئەو ھىقىيىن
من دستىركا وىرا
دكرنە ئارامانچ
ئەفرۆكە....
ل دەارزىنكا گەھشتىن
يېن بووينە داخوازەكا ژاركى
لسەر گۆرپىن خۇزيان
رۆندكا دبارىن
ھند ژى لمشەختىي ...

بیا بانه کا ژهیقیا دۆر
 ئاسمانی وئی
 نه مایه وهک چاران....
 ژ هیقیان شور
 چه ند بزاڤا فرینی دکه م....
 رهنگین په رین من
 ژۆ دوه ریین
 تیرا نه خشی
 نه در یسی ته ناکه ن
 چه ند نیزیك دبم
 دویرتر لی دهیم
 ئوووو زیده تر ژمن دبی دۆر

چه ندا خوش و شرین بوو
 لی ئه فرۆکه
 ئه زۆ لسه ر سینگۆ ته و....
 بیهنا ته....
 لمن دویر بوو،
 په لاتی نه کهک په ر نازکم
 یی ل وئی عه شقا ته یا جارا
 دگه رم
 به لی چبکه م
 سینگۆ ته
 یی وه کی باخچه کی تژی
 گولین سپی و زهر و سۆر
 یی بوویه!!!!

شوكرى ئىسماعىل / دھۆك

سۆي پەل و سۆي گۈلەگەنم

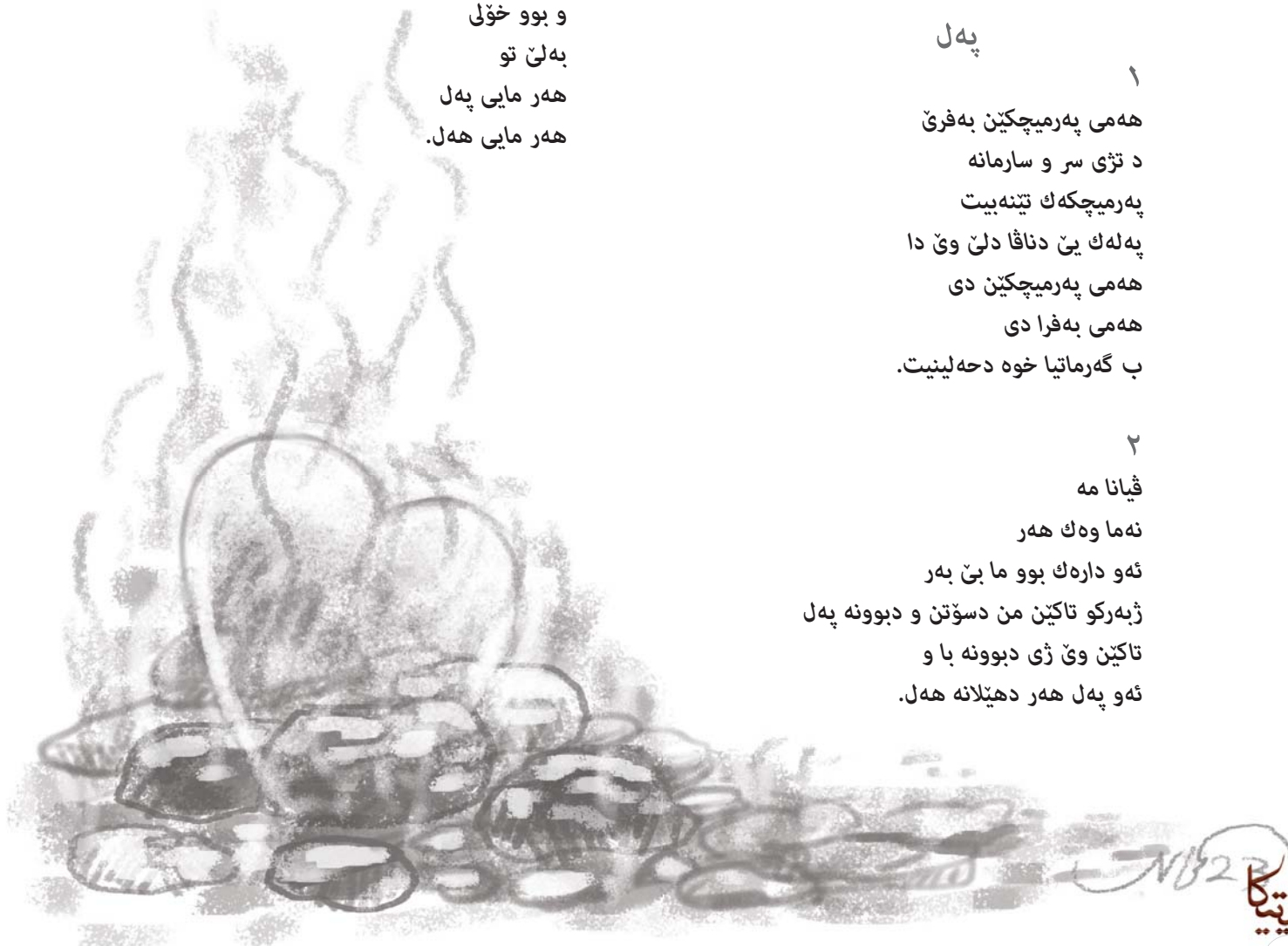
۳
ئەف پەل
د دەستى من دا
گەش بوو،
سۆر بوو، زەر بوو
و بوو خۆلى
بەل تو
ھەر مايى پەل
ھەر مايى ھەل.

پەل

۱
ھەمى پەرمىچكىن بەفرى
د تۆزى سر و سارمانە
پەرمىچكەك تېنەيىت
پەلەك يى دناقا دلې وى دا
ھەمى پەرمىچكىن دى
ھەمى بەفرا دى
ب گەرماتيا خوە دھەلینىت.

۲
قېانا مە

نەما وەك ھەر
ئەو دارەك بوو ما بى بەر
ژبەرکو تاكىن من دسۆتن و دبوونە پەل
تاكىن وى ژى دبوونە با و
ئەو پەل ھەر دھیلانە ھەل.

گوله گهنم

١

دهمه کی گوله گهنم
خه ملا قی ده شتی بوو،
دهمه کی گوله گهنم
ژین و ژیارا قی خه لکی بوو
نھا تنی بو بیرھاتن ژی،
وی عه وره کی ره ش
ل هنداقا خو نه هیلایه
وی گولیه کا گه ش
دناقا خوه دا نه هیلایه..
لهو نھا گهنم ژ زه قین خه لکی یه و
قور قورا زکین قلایه.

٢

خۆزی بو ته بېام
زه قیه کا گوله گهنی و
دزهر بوونی دا ته گولین من سوتبان
دا هینگی زانی
ب سوتنا ده ستین ته ژی
چه ندی بله زم
چه ندی ب چه زم.

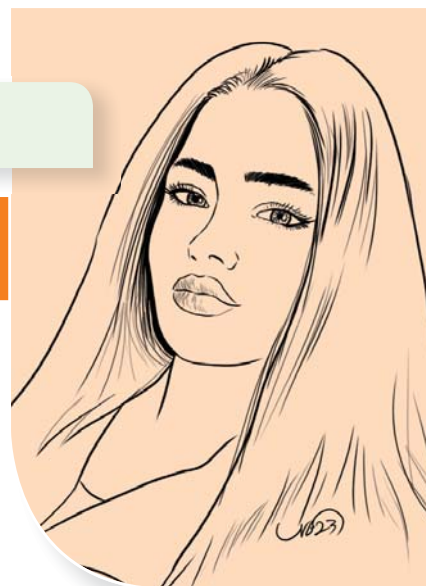
٣

سمبیل
ههر تاکه کی سمبیل وی
گولیه کا گهنی بوو
ب دو ده ستین
وه کی زه قین ژ تیهنی شق شق بووین
ئه و گولی قوساندن
لی تیرا شیفه کی ژی گهنم تی نه بوو
وی شه قی ژی زارو کین خو برسی نغاندن.

ههولنامه کی کتیب

هېڅی فازل / دهوک

به رژه وهندخوازيږن سهردهم

ب دوو فلسا
هزاران که هی دکهن
قوربان ، ب نه پهنی و
ب بی دهنگی
زهنگا هشیار بوونی
د جه مسهری بووماوه یی دا
کارا بکه ...
ل دهوسا بایی ب مه شه
ل نارمانجی سلاق بکه و
ل سهخته زنارا پیشهاتی
چه پهری باوه ریی بهرنه ده
خوراگریی بکه نه ریت
هیژی بکه بریار و
یا بووری بکه خولی
دا ناقرها ناخینکان
ب ناخ و ئوفان
گاردوونی بشووت

ناسایی ب بینه
دهمی توند دبن
دهمی د گهورن
دهمی دچن و
سنووران سهر عهور دکهن
ههردهمی لاپهری به رژه وهن یی وان
ل چهروانی پیروزیی ته ...
ب دواوی بوو
ل ناراستی به رژه وهندیه نوو
ل توخییه دن ، سهره لدهن
به هانه ل چوونی ،
توومه تی پنی ناکهن
پیژ و بها بهرچاڅ ناکهن
وهفاداریی سهرتاج ناکهن
فریشتی به خته وه ریی نه
ناراران که هی ناکهن
قارهمایین پوژی نه

بیوار ئه کرهم / زاخۆ

یاسا ژبیانا سه رکهفتی

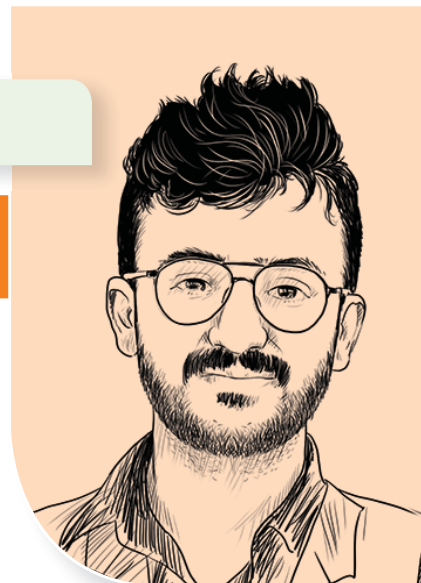
دلی پاڤی، دڤیت تو مهژی بچینی
بچیک فیر دبن مهزن دیژن تو نینی
هه می کارا تو دۆ بهزری پترکی
هندی هزرکی پیر نابی تو کورکی
هه می دهڤا تیدا بینه لڤینی
لی هشیار به نه هیللی کهرب و کینی
ریژی لی بگرن دا ژته نه جودا بن
بریار وهک ئیک دۆ بریارین هه ما بن
هه می کار دکن هه می دهینه هاری
سڤک دبیت بار، رۆن دبیت ریکا تاری
هه میژ ئیکگرتنه پهیدا دکت هیژی
ریژه خودانی خوه دانیت پشت میژی
هه می مروڤا ئیکو ئیک بخوینن
چهوتیین روژی روژادی هه لینن

ئه گهرته بڤیت وه کو میژو مینی
نه لهبری خوه، دڤیت دیف خوه دا بنهینی
دهم زیڤینه، زیڤینه تو هزرکی
هزر بنیاته، هزرا باش تو چرکی
پشتی هزری سهرا بینه جڤینی
هزر دۆ ئاڤا کن هزری ب ئهڤینی
هه می ئاخفتن بلا پر بها بن
یین جوان بینن یین خوراب دۆ رابن
دهما بریار دبیت کریار بو کاری
دبن ئیک دهست دبن ئیک هیژ بو باری
هزره هه ردهم ته دکیشیه هه میژی
هیژه یاکو جڤاک لی دگرت ریژی
خودی ژبیر نه کن، وژدانی بینن
گهر بشین هه رشهڤ دگهل خوه برینن

۲۰۲۰/۱۰/۴

دیار عەبدولعەزیز / دھۆک

دیدارەك ل بن کولیلکین ھناری

ئاراستە یە بۆ ژیانئ..
نیگایین تە یین سەرخوەش
من بەرزە دكەن ل ناف لیگەریانی..
پرچا تە
دریژترین شعرا ییدەنگە..

هەناسە یا تە
کەفاله کۆ بێ خەت و رەنگە..
د ھەر چاقە کۆ تە دا ھەتافەك دسوژیت
ل سەر لیقین تە بوھارە کە
دەما دلشین، سحر ژۆ درژیت
خزیمکا تە
کەونە کۆ رەنگانە.. بەری پەقینئ
ئەنییا تە پەرتووکا روئامیی و

گریوون ژۆ پیلین دەریایا بەرائەتئ
چالکا ل سەر رووین تە
جۆلانکە کا شەرمینە بۆ لیقین من یین نەتەبتی
ژ خافلە تیقە دۆ ماچان ل بن گوھارین تە فەشیرم
پاشی توژی شانۆیا رامووسانان ل سەر لیقین من غامیش بکە.

* * * * *

بۆچی کولیلکین ھناران ژ سەر تلین تە دبارن؟
ما تو نزانی رەنگۆ سۆر
شۆرەشە کا گەرم د خوینا من دا دئازرینیت؟
تیدا سییانئ خەلاتئ ب دەنگە کۆ ئەفرۆدیتی گازی دکەت:
ئەگەر خەجی قیابا سیابەندی ژدەست نەدەت، دا بیتە فەجیتیریان!
زینی ژۆ دقیا، ل باتی ھنارا پیروژا بەکۆی
مەمکین خوە یین کیفی د زیندانا مەمۆی دا کەھی بکەت.

* * * * *

کا چافین خوە بنقینە
دۆ پرچا سحرە کۆ فەھینم
ل ناف نقرۆسکین قۆ سحرا د سۆری وەربوووی
ژ قی گەردوونی ھەمیئ
تیپا دووماھیئ ژ نافئ تە

بێهنا گولافا ته

سحره كا قى گهلتى دگهه تاريى دكهت
تاريى..

ويته هه مى يى داوويراين

دهنگى ته قا يى ژى ستاندى

تاكو فالاهيا باوه شا شهقى پى تژى بكهت

وهخته كى فالاهى ل ناف بهرا لىقين من و

گهرده نا ته ژى هه بوو

ب په له كى ريكى..

هه ناسه يه كا په نجه رى..

تافييه كا تيرۆژين مز..

ته مهت دوورى تارى..

قه ده كا نامه يه كا گيرۆبووى..

مسته كا حه نه كان و سوتنا پكين زهر

هندهك گهفين ديواران و تكتكا سهعه ته كا له وچه..

تژى رۆندك و بشكورين و

سلاف..

ته بوچى ژ وى گاڤى وه ره

قه ريسوكا ب قركا من قه

ب ماچان نه حه لاند؟

* * * * *

ئه ز هه ست پيدكه م

بوهرين ل ناف زفرۆكا رانين ته

جوانترين لوغزه و

من دڤيت ب ده سته دان بزانه

ههروه كى تو ژى پيحه سيابى

گيا به نكه كى ب حه فكا ته قه و

بو ليقين من جوانترين ئيدمانه.

به رى بگه همه چ ويسته گه هان

به رژه نگين ترسى ژ بهر خوه بكه و

وه كى پرته قالين ل بهر بارانى، به بهر يرينه كا پرته قالى..

* * * * *

دگهه هه لمريسينا زاخى ژ مه مكى ته يى چه پى..

ب په نجين ئورگا زمى

سه مفونيا جوانيا ته يا نه په نى دهينه تيكدان

ئاها تين ته، هه فكويفن بو گهرمترين گاتاين به حسا سوتنى كرى

ل گهه هه لكولانا قى گلكه نا تژى نهينى

دى گومانين خوه يىن گلگاميشى گفشم و

دلويين نه مريى كه مه خالين ل بن نيشاين پرسياران

دا بزانه بوچى ئايه تين كه قران

ل سه ر شوپا سيزيفى دهينه نفيسين؟

چاوا شعرا شينبوونى ب ميلوديا وه ريانى

ديته سحره كا سور.. سيناريو يه كا تژى خوين؟

دا جاره كا دى قه گهر..

ريتما هه مى ريكه بكه ته په نجه ر

و هه كو هه تاقى ئه ز هه لماند

دا تو ببارى حنيره كا هه ر و هه ر...

دلدار محهمهه/ دهۆك

ئاخینگین وهریانا خهونان

١
دلّ من و تهپکا عهردی ههر دنالّ، ئیک ژ قهرسینا دناڤ دهستین ژیانّ ئیک دناڤ هه میژا بلندیا پلین گهرمّ دا

٢
قئ ئیقارّ پهیقهک ب دلّ من کهفت و بهرک ب پهنجهر ژۆرا من
کی دئ پهنجهر هویر هویربوی تیکههینیت کو بهر ژ پهیقّ نهرمتر بوو

٣
دوهی ئیقاری روژّی دقیا د هه میژا ئاڤابوونّ دا روندکین خو نیشا من بدهت، من نهزانی چاوا بیژمّ روندکین خو
پاڤزبکه ئهقه من عهرک بۆراند و ئهز نهههلاتیم

٤
ئهف ساله ژ بهر گیروبوونا بهاری سالّ سهری خو هه می قه بچری، من دلنه دا بیژمّ توچ دیژمّ بومن، ژ بئ بهاری ئهقه
من نیف چهرخّ سالان ب سّ وهرزی بۆراند

بژیر گەنجۆ / دهۆک

کیمە ئەز؟!

بهۆست بهۆست لهخۆ دگه‌رت
 بدهسته‌کی عه‌شقی دچینه‌ت
 بدهسته‌ی دی که‌له‌خان دچنه‌ت
 تهرمه‌ك دبت گۆر تیدا دژیت
 گه‌ردوون دبت ئاخ و قه‌دشی‌رت!
 خه‌وینێن تاپیک،
 رۆژین گه‌ش گه‌فان بچاقان دوه‌شینه‌ن
 مرنی دکه‌لینه‌ن
 خه‌وین گران خۆ ددن به‌ر
 تایی‌ن سار بۆ دبن په‌رژان
 کویرترین هه‌ناسین ئارام دبه‌خشینه‌ن!
 هنده‌ ئاخ، هه‌ما زانی‌ی زخۆ پاکه‌ت
 نه‌سمان نه‌سمان بلیقی‌ن خۆی‌ن خیناوی
 ماچ بکه‌ت
 نه‌گه‌ر هات و ژێ بپرسن
 کی هند دزانت خۆ ناسبکه‌ت؟ بیده‌نگ بینه‌ت
 بیده‌نگ بروینه‌ت
 کی نه‌زانه‌؟ زمانێ خۆ درێژ بکه‌ت
 ده‌سته‌ی خۆ بده‌ته‌ پاش
 کۆشتنی بخیر پیناسه‌ که‌ت!..

ل دیرترین چه‌رخ
 گه‌ردون د زانی‌یدا دهنده‌ت!
 ئەف نه‌زانی‌ن ب خوه‌ستا کیژ نه‌هه‌ریمه‌نی
 سه‌ری خۆ هند بلند دکت؟
 ژ کیژان ئایه‌تا قه‌شارتی
 دکورکین نه‌ژده‌هادا مابوو؟
 ئەف هه‌موو کی نه‌هه‌ریمه‌ن
 ئەف هه‌موو کی نه‌ژده‌هانه‌
 رۆلی هنارتیان دگێرن؟
 قی کۆشتنی ژ ئایه‌تان دینن ده‌ر
 هه‌ر چو ساخه‌ک
 مروفتی‌ی خه‌لات دکه‌ت
 سزایی‌ن سه‌رژێقه‌ کرنی ژێ وه‌ردگرت
 مروقبوون

كەنعان بليج / دھۆك

سىدارەدانا دەمى

و ئەز شۆن پىيىن
تەيىن بچىك د شۆپىنم
رەفەين قاز و قومريان
ژ سىنگى من دفرن

ئاخ ژ فان بارانين
ژ قولچكىن ھەناسين
من دە د ھىنە خار
دەم مژە
و دارستان كىقىيەكە
د جەرگى تاريى دا

د قى شەفا پايىزى دا
كەمەنجە من د لۆرىنىت
ب دەنگەكى خەندقى
ل دەنگى تە دگەرم
قەدەن بەرسقا من دەدە و دىيژە

د قى شەفا پايىزى دا
دەم من سىدارە دەدە
دووپشكىن قى دەمژمىرا نەفرەتى
يا ب قى دىوارى پىر قە
دالەقاندى ب من قەدەن
وینەيىن تە ۋەكى برىسيان
د ھىت و خەيالى من
د برسقىنە
پىيىن من
د تەقنا خەرىيىيى دە
چوونە خوار
و ئەز تۆزا سالان دادقوتەم
مىنا پىرەمىرەكى
بى مراد
كەرىيىن خەزالين مەندەھۆشىي
د بەر من رە د بۆرن

شیری خوه د ناف دارین یاخیوونا
خوه‌دا ب چلکینه
ده‌می تو ل دیف
سیبه‌را خوه ده
د که‌یه غار
هشیار به
خیشه‌تین ته ژ پشته ته
نه که‌فن
و په‌زی ته وندا نه به

ری وه‌کی خه‌وتین ته
یا درێژه
کۆمبکه و د به‌ریکا
شلوالی خوه‌دا فه‌شیره
وه‌کی خوودیکان
د گوهمی هه‌سپی خوه
دا بیژه
سترانه‌کی بو وی فه‌هینه
ده‌می تو به‌ریکانی
د گهل بایی د که‌ی
سترانی ل سه‌ر سپیاتیا
خه‌ریبی بیژه
هه‌چکۆ هین چ جارا
ژ ئیک نافه‌قه‌تن.

هه‌نه‌ک هه‌سپ د فیری ره‌ ده‌رباس بوون
چ بایی ئه‌و لخاف نه‌دکرن
و نه‌ چ قامچیان
گوشتی پاشیا وان د‌خوار
د گو‌ت
کانی هه‌ره‌کۆل
هه‌ی سه‌ره‌ری
کانین که‌ریین ته
به‌رانین ته کیقه‌نه
ده‌نگی ره‌قه‌قا ستوریین وان
ناهینه‌ گوهمی من

د قی سپیده‌هیا دوور پچکری
ب ره‌و ره‌وا سه‌یان
کی ئه‌وران د چه‌رینیت گه‌لو
ب بلۆرا میر
ده‌نگه‌ک دی بیژیت
ژ خه‌و رابه
ئه‌ی زۆرینا شه‌قی
ب سمین بیره‌اتین
خوه‌یین هو‌ف
ل زکی فان کانین نه‌زۆک بده
به‌لکۆ د‌ناف ئاسنی د‌ربوونا ته‌ دا
شین بیته‌ فه‌

مللەت محەممەد / دهۆک

کەربا ئاخى

دا شەفا من

د ئاف گرنزینا خەونیت دوھى و خەيالىت سوپیدا

دا یاب خەم نەبیت

....

ئەف شەفا ئەز دگەل دمرم

دقیت بۆ بفرم

دا روندکیت وى بگرم

ئەف چ شەفە؟

ب کوزیرکترین دیمى هەناسى یە

تاریترین رەنگى دیتنا هەبوونى یە

ب دلسوژترین سیمایى زیندى بوونى یە

ب ژانتیرین برینا ئاخى یە

غەریبترین ئاوازا گوھلیبوونى یە

تراژیدیتیرین چیرۆکا چیرۆکنقیسی یە

فى نیف شەفى

چ تەفنه ئاخ دریسیت

چ ئاشە بۆ زیندویا دگیریت

گەلەک شەفان.

من دقیت

من گول کف کفا تەفە هەیفى نەبیتن

من شەفەک دقیت

بێهنا وەغەرى ژى نەهیتن

رەنگى وى نەکەتیتن

د ئاف روندکیت خودا دخەو نەچوویت

یا دخەو نەبیت

چونکە هەمى خەون ب کوزیرکن

من هەبۆنەک دقیت عاشق نەبیت

دا ل نەبوونا چاف زل نەبیت

من ستانەک دقیت یا ب هەست نەبیت

دا یادا بەر مەن نەبیت

من روژەک دقیت یا بى رەنگ بیت

دا ل رەنگا چاف کزنەبیت

رۆندكا دنيايا دى دگريت ..

ئاخ

ما كهس نينه تتهنا فى ئاخى بشكىت

كهربا وئى بىنته خار

بیهنه كى ل دیوانا وی یمینیت

و دگه ل ب رینیته خار

...

كاتو ئاخ

مانه تووی هیشیا دگه ل رۆندكا دكهیه ئاخ

تووی قهدهرى دكهیه داخ

تووی برینا ساریژدكهی

دا نهبنه ئاخ

كاتو ئاخ

دى وهره روندكىت قهدهرى عهرشى مروقبونى ههژاند

نالىنیت ژ دهست دانى دل دسنگا دا رجفاندن

بیهنا غهريبيى و تايامرنى خولک ل باژیران قولپاند

دى وهره من و دايكا من هه ميبز بکه

کراسه کی قهدهر ژ ههستیت مروقبونى ل بهر لاشى مهيى ريس بکه

قورچه کا روندکا خو ب سهروچاڤيت مه ييت

تيهني ژ بیهنا ئاوه ره بوونى و کوچا هزارى دا بکه

دى وهره مه ل وهلاته کی بالنده بو روندکان بگرن

شه قى لی نهفرن

وه لاته كى سل ژ گرڤينا بهلاتينكا

قالا ژ تهفن بيركا

سيارى ئاڤابوونا روژى بکه

مه رادهستى ئاخا وهلاته كى فر ژ دلشادبونى بکه

ئالايى كوچهريى و دهر به دهرييى ل بهر كيليا مه ب چکينه و بلند بکه

ههوار مههدی مستهفا/ دهۆك

ههلبهستهك خو دیتی

د پەرتووكانا ئیخسیركنا پەشقان و فروتتا وان دا...
پەرتووكهك ههیه، لدور من هاتیه نقیسین...
لئ هندی لئ دگهرم خو تیدا نابینم.
ژ نشكه كێشه، ل كوژی لاپههه كێ قههوه پێدا پرستی...
دهنگی نالینین من دهیت.

ههروهك دناقههرا چه ند رستهیه کین لهوتی و بئ راما ندا هاتیمه دۆرپیچ کرن..
ل هه ر درهكا ئاماژه من هاتیته دان هه ر ل ویری لئ هندهك پەقیقین رويس و مری دا یا بهرزه کریمه..
هه ناسه یین من هیدی هیدی کورت دبن..
من ژ قیری ببهن، هیقی دکهم.
من نه قیت قهریزا عه شقه كا دوو روژی..
یان دیمه نئ ژنا قدا یی دل سینه کێ دل شکهستی یی خو نادهت ب مەمه کی نه ب هشیاری نه ب مهستی..
یان ژي هیزا زه ند و باسکین خاندەقايه کێ پەرتووک و نیقا بم.
من نه قین چه پلین بیدهنگ بو ححرای وی دهقی بم یی که قیزا وی لسه ر حسیبا من سهرو بنین مایکی دشوت.
من دقیت ئه رزینکه کا لهرزوک بم و چاقین تژی، بو ئه زه کا هه می هه ست و سوز، هه می راما ن یین ئارام دکهن دل و مهژی.
من دقیت وه کی جارن، شاهکاره ک دناف دهستین خانیه کی..
یان ژي ساتین قالا یین بیکه سه کی بم.
من دقیت وه کی جارن روندکه کا گهرم لسه ر رویین هه ستان، یان ژي موراله کا بهیز لسه نگر و جاده یین دهسته بهرکنا پاشه روژی بم.
من به سه لاوازی و بئ هه تک کرن،
من دقیت بهیز بم، هه ست بم..
من دقیت وه کی جارن ههلبهست بم...

جاسم سه‌بری / زاخۆ

داوی په‌ر

پشتی ته بارکری
من ده‌ستی بی‌گونه‌هیا خوه گرت
و هه‌تا داوی کۆلان
غهریبا خوه فه‌چری
مینا بالنده‌کی بای هیلینا وی بری
من داوی په‌ری خوه
ب لیڤه‌ریانه ته‌فه وه‌راند
تو ژێ دزانی
ئیدی ئەف باژێره
تیرا دیربوونا ته
هه‌ناسه‌یی مهن ناده‌ت
له‌وا هه‌ر چنه‌بت
تیرا ته‌مه‌نی جگاره‌کی
ده‌نگی هاتنا پێن خوه مهن به‌خشه !

بابه محهمهه / ئاكرى

سه مايا سوڤيان

د ئاڤ ههستين عهشقه كا دهرويشيدا

يا ته پي گوتي و ئيمان پي هه

خو بهرزه كه

دي بكه وي سه مايا

بهيله نهو ليڤين شق شق ب سوراڤا سور

ب كهڤن ئاڤ گهرا دهڤ و دانا

ههردوو دهست بكهڤن ههلدانا كراسي

ژ بهر بيان ههتا سهه چوكان

تا بگههيت بهر رانا

بهيله نهو داڤين پرچا ئالوز و ههلهزي

د ئاڤ دينياتيا باروڤين دهرويشيا عهشقيدا

بهلاڤه بين

نهو دهنگي گوهارين گوهان و خرالين گوزهكان

خو تيكهلي سهليقه و رڤين دهفا من بكه

و بهرهڤ بلنداها تهسمانا وهكي بلندهيان بفرن و بلند بين

دا ئيدي نهس دهرويشي ته

توژي سوڤيا من بي

نهز و تو پيكهڤه ل سهه ڤي ئاخ

سوڤين ئيك تهريقه

دهرويشين عهشقا ئيك بين

دهرويشين عهشقا ئيك بين

ژ نهسمانا داكهڤه

دهستان ژ دهرويشيا خو بهرده

تو ب تني راستا من دا يا گونههكاري

وهه دهڤا خو بو من ليڤه

گونههين ته نهز دي غهفرينم

گه دهرويشيه كا جودا دگهه ل من بكه

نهزيش دي بو ته سهه سوڤيان كهه

ل سهه تهريقه تا خو ته ڤيري تهوبهه كهه

هي خاتين

گهه عهشق نهبيت

كا تو بيژه

دي دهرويشيا ته چ بهايي خو ههبيت .؟

نهز دي بوته سههفونيه كي ب دهڤا ته زههه

دا توژي ب وي

بهژنا كوچههري

پرچا خهجههري

چاڤين غهزههلي